KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ULUSLARARASI HUKUKTA DİPLOMATİK DOKUNULMAZLIK VE AYRICALIKLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esra ATA

MAYIS - 2017

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ULUSLARARASI HUKUKTA DİPLOMATİK DOKUNULMAZLIK VE AYRICALIKLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esra ATA

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Coşkun TOPAL

MAYIS - 2017

TRABZON

ONAY

Esra ATA tarafından hazırlanan "Uluslararası Hukukta Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıklar" adlı bu çalışma 19/06/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda **oybirliği** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Hukuku Anabilim dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun TOPAL (Danışman, Başkan)

Doç. Dr. Naim DEMİREL (Üye)

Doç. Dr. Recep NARTER (Üye)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRMEN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Esra ATA
22/05/2017

ÖNSÖZ

Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklara ilişkin kurallar uluslararası hukukun en çok kabul gören ve uygulanan alanlarından birini oluşturmaktadır. Uzun yıllar örf ve adet kuralları çerçevesinde düzenlenen bu kurallar 1961 Viyana Sözleşmesi ile kodifiye edilmiştir. Bu Sözleşme'de diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların kapsamı ve bu kurallardan kimlerin ne şekilde yararlanacağı detaylı bir şekilde düzenlenmiştir.

1961 Viyana Sözleşmesi ile bahşedilen diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar diplomasi temsilcilerine kendi menfaatleri için değil görevi gereği gibi yapabilme gayesiyle tanınmıştır. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için ise diplomasi temsilcilerine Sözleşme kapsamında geniş dokunulmazlık ve ayrıcalıklar verilmiştir. Ancak bazı gönderen devlet ve diplomasi temsilcileri, diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkları kendi çıkarları için kötüye kullanmışlar daha da kötüsü Sözleşme'de tanınan koruma sayesinde adalet önüne çıkarılamamışlardır. Sözleşme'de diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların kötüye kullanılmasına karşı bir yaptırım mekanizmasının olmaması ve mağdurlara yönelik tazmin sisteminin kurulmamış olması Sözleşme'nin en çok eleştirilen konulardan bir tanesidir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, 1961 Viyana Sözleşmesi'nin günümüz şartlarına uygun olarak değiştirilmesi çok daha işler bir sistem sağlayacaktır. Bu bilgiler ışığında çalışmamızda 1961 Viyana Sözleşmesi'nin mevcut yapısı, eksiklikleri ve Türk pozitif hukukundaki düzenlemelerin Sözleşme ile uyumlu olup olmadığı incelenmeye çalışılmıştır.

Tezin yazımı esnasındaki bu zorlu süreçte beni yönlendiren değerli hocam Doç. Dr. Naim DEMİREL ve tez danışmanım Prof. Dr. Coşkun TOPAL'a bana verdiği destek için teşekkür ederim. Ayrıca, her daim yanımda olan varlığı ile güç bulduğum çok değerli annem Nermin Ata ve babam Yusuf Ata'ya ve kardeşlerime ne kadar teşekkür etsem azdır.

Mayıs, 2017 Esra ATA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **IV**
İÇİNDEKİLER ..... **V**
ÖZET ..... **VIII**
ABSTRACT ..... **IX**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **X**

GİRİŞ **1-3**

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI HUKUKUN TARİHSEL BOYUTUYLA DİPLOMATİK DOKUNULMAZLIK VE AYRICALIKLARIN GELİŞİM SÜRECİ **4-21**
1.1. Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıkların Doğuşu 4
1.2. Eski Yunan Dönemi 5
1.3. Roma ve Bizans İmparatorlukları Dönemi 7
1.4. Ortaçağ ve Rönesans Dönemleri 9
1.5. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi 13
1.6. Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalık Kurallarının Kodifikasyonu 16

İKİNCİ BÖLÜM

2. DİPLOMASİDE YETKİ KULLANAN KİŞİLER VE KURUMLAR **22-70**
2.1. Genel Olarak 22
2.2. Merkezi Organlar 25
2.2.1. Devlet Başkanı 25
2.2.1.1. Devlet Başkanının Temsil Yetkisi 25
2.2.1.2. Devlet Başkanının Milletlerarası Statüsü 28
2.2.1.2.1. Genel Olarak 28
2.2.1.2.2. Devlet Başkanlarının Kişi Dokunulmazlığı 30

2.2.1.2.3. Devlet Başkanının Yargı Bağışıklığı ve İstisnaları 31
2.2.2. Hükümet Başkanı 43
2.2.3. Dışişleri Bakanı. 44
2.2.4. Öteki Uzman Bakanlıklar ve Kamu Kurumu Yetkilileri 49
2.3. Dış Organlar: Diplomasi Temsilcileri 54
2.3.1. Diplomasi Temsilcilerinin Tanımı ve Sınıflandırılması 54
2.3.1.1. Uluslararası Hukukta Benimsenen Genel Uygulama 54
2.3.1.2. Türkiye'deki Uygulama 58
2.3.2. Diplomasi Temsilcilerinin Görevleri 59
2.3.3. Diplomasi Temsilcilerinin Göreve Başlaması ve Sona Ermesi 62
2.3.3.1. Görevin Başlaması 62
2.3.3.2. Görevin Sona Ermesi 66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DİPLOMATİK DOKUNULMAZLIK VE AYRICALIKLAR 71-156
3.1. Genel Olarak 71
3.2. Ayrıcalık ve Dokunulmazlık Kavramı 72
3.3. Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıkların Kuramsal Temeli 73
3.3.1. Ülke-Dışılık Teorisi 74
3.3.2. Temsil Teorisi 76
3.2.3. İşlevsel Zorunluluk (Görev) Teorisi 77
3.4. Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıkların Kapsamı 79
3.4.1. Diplomasi Temsilciliği Bakımından 79
3.4.1.1. Elçilik Binasının ve Araçlarının Dokunulmazlığı 79
3.4.1.1.1. Genel Olarak 79
3.4.1.1.2. Diplomatik Sığınma Meselesi 88
3.4.1.1.2.1. Diplomatik Sığınma Kavramı ve Uluslararası Uygulama 88
3.4.1.1.2.2. Diplomatik Sığınma Hakkında Uluslararası Adalet Divanı İçtihadı: Kolombiya ve Peru Arasındaki "Sığınma Hakkı İhtilafı" 92

3.4.1.2. Elçilik Arşivlerinin Dokunulmazlığı 98
3.4.1.3. Elçiliğin Haberleşme Dokunulmazlığı 100
3.4.1.3.1. Haberleşme Dokunulmazlığı ve Kapsamı 100
3.4.1.3.2. Diplomatik Çanta ve Diplomatik Çantanın Kötüye Kullanılması Meselesi 103
3.4.1.3.3. Diplomatik Kurye 109
3.4.1.4. Elçiliğin Vergi ve Gümrük Ayrıcalığı 111
3.4.2. Diplomasi Temsilcileri ve Görevlileri Bakımından 112
3.4.2.1. Kişi Dokunulmazlığı 112
3.4.2.2. Belge, Yazışma ve Konut Dokunulmazlığı 124
3.4.2.3. Yargı Dokunulmazlığı 126
3.4.2.3.1. Genel Olarak 126
3.4.2.3.2. Cezai Yargı Dokunulmazlığı 127
3.4.2.3.3. Hukuki Yargı Dokunulmazlığı 129
3.4.2.3.4. Dokunulmazlıktan Vazgeçme 131
3.4.2.3.5. Diplomatik Yargı Dokunulmazlığının Kötüye Kullanılması Meselesi ve Olası Öneriler 133
3.4.2.3.6. Türkiye'de Diplomatik Personelin Yargı Dokunulmazlığına İlişkin Düzenlemeler 137
3.4.2.4. Seyahat Dokunulmazlığı 144
3.4.2.5. Vergi ve Gümrük Ayrıcalığı 145
3.5. Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıklardan Yararlanacak Kişilerin Kapsamı 147
3.5.1. Diplomasi Temsilcileri ve Birlikte Oturan Aile Üyeleri 148
3.5.2. İdari ve Teknik Personel ve Birlikte Oturan Aile Üyeleri 149
3.5.3. Misyonun Hizmet Personeli 149
3.5.4. Türkiye'de Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıklardan Yararlanacak Kişilerin Sınıflandırılması 150
3.6. Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıklardan Yararlanma Süresi 151

SONUÇ 157
YARARLANILAN KAYNAKLAR 162
ÖZGEÇMİŞ 183

ÖZET

1961 Viyana Sözleşmesi'nde düzenlenen diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar, diplomasi temsilcilerine görevlerini gereği gibi yapabilmeleri amacıyla verilmiştir. Esasen devletler arasında ilişkilerin barışçıl bir şekilde sürdürülmesi amacına hizmet eden diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar, sürdürülebilir bir uluslararası ilişkiler ağının oluşturulabilmesi için elzemdir. Bu önemine binaen diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalık kurallarının düzenlendiği 1961 Viyana Sözleşmesi'nin kapsamlı bir şekilde hükümlerinin değerlendirilmesi, mevcut yapıdaki sıkıntıların neler olduğu ve bu sıkıntıların aşılmasına yönelik olası önerilerin tespiti amacıyla böyle bir çalışma yapılmıştır. Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar incelenirken 1961 Viyana Sözleşmesi düzenlemelerinin yanı sıra önemli uluslararası mahkeme kararları incelenerek değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Türk pozitif hukukundaki diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklara ilişkin düzenlemelere ve bu düzenlemelerin 1961 Viyana Sözleşmesi ile uyumlu olup olmadığına ilişkin değerlendirmelere de tezimizin kapsamı dâhilinde yeri geldiğince değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Diplomasi, Diplomasi Temsilcileri, Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıklar, 1961 Viyana Sözleşmesi

ABSTRACT

Diplomatic immunity and privileges held in the 1961 Vienna Convention were given to diplomatic representatives so that they could perform their duties as required. Essentially the diplomatic immunity and privileges that serve the purpose of maintaining peaceful relations between states are indispensable for the creation of a sustainable international network of relations. Such a study was carried out with the aim of assessing the provisions of the 1961 Vienna Convention, in which the diplomatic immunity and privilege rules were laid down in this respect, and in order to determine what the problems in the current structure are and what possible suggestions for overcoming these problems. While examining diplomatic immunity and privileges, the 1961 Vienna Convention regimes as well as important international court decisions were examined and evaluated. Furthermore, the evaluations of the arrangements for diplomatic immunity and privileges in the Turkish positive law and the compatibility of these regulations with the 1961 Vienna Convention were also mentioned as much as possible within the scope of our thesis.

Keywords: Diplomacy, Diplomatic Representatives, Diplomatic Immunity and Privileges, 1961 Vienna Convention

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e. : Adı Geçen Eser
AB : Avrupa Birliği
ABD : Amerika Birleşik Devletleri
Bkz. : Bakınız
BM : Birleşmiş Milletler
C.D. : Ceza Dairesi
Çev. : Çeviren
E : Esas
Ed. : Editör
H. D. : Hukuk Dairesi
JIL : Journal of International Law
K : Karar
ILR : International Law Reports
M.Ö. : Milattan Önce
MÖHUK : Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
M.S. : Milattan Sonra
NATO : North Athlantic Treaty Organization
NILR : Netherlands International Law Review
para. : paragraf
TCK : Türk Ceza Kanunu
UN : United Nations
v. : versus (-e karşı)
Vol. : Volume

GİRİŞ

Diplomasi, uluslararası birimler arasındaki ilişkilerin yürütülmesinde kullanılan en etkili araçlardan bir tanesidir. İnsanlık tarihinin doğuşundan itibaren var olan bu kavram ilk medeniyetlerin kendisi kadar eski bir tarihe sahiptir. İnsan topluluklarının birarada yaşamaya başlaması ile ortaya çıkan diplomasi uzun süre geçici bir nitelik göstermiştir. 15. yüzyılda İtalyan Şehir Devletleri arasında mukim büyükelçilik kurulması yoluyla sürekli bir nitelik kazanan diplomasi çeşitli evrelerden geçmiş ve günümüzde de sürekli gelişmeye ve değişmeye devam etmektedir.

Diplomasi faaliyetini ise belirli dokunulmazlık ve ayrıcalıklara sahip olan kişiler yürütmektedir. Bu kapsamda diplomasi faaliyetini yürüten organlar merkezi organlar ve dış organlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Merkezi organlar devletini ülke içinde ve dışında temsile genel olarak yetkili bulunan devlet başkanı, hükümet başkanı ve dışişleri bakanı iken dış organlar diplomasi temsilcileridir.

Diplomasi faaliyetini yürüten kişiler görevlerini gereği gibi ifa edebilmek amacıyla kendilerine uluslararası hukuk tarafından bahşedilen bir takım dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanırlar. Merkezi organ kapsamındaki devlet başkanları, hükümet başkanları ve dışişleri bakanlarının sahip oldukları dokunulmazlık ve ayrıcalıklara ilişkin evrensel nitelikte bir sözleşme bulunmamaktadır ve bu kişilere yönelik olarak uygulanan kuralların büyük bir bölümü uluslararası örf ve adet hukuku kaynaklıdır. Diplomasi temsilcilerinin sahip olduğu dokunulmazlık ve ayrıcalıklar ise uzun süre uluslararası örf ve adet kuralları kaynaklı iken bu kurallar 1961 Viyana Sözleşmesi ile kodifiye edilmiştir. 1961 Viyana Sözleşmesi evrensel nitelikli bir sözleşme olup Sözleşmeye taraf olmayan devletleri de birçok hükmünün uluslararası örf ve adet kuralı olması sebebiyle bağlaması bakımından çok büyük bir öneme sahiptir.

Devletler, diplomasi temsilcilerinin sahip olduğu dokunulmazlık ve ayrıcalıklara ilişkin kuralları düzenleyen 1961 Viyana Sözleşmesi'ne riayet etmeye büyük önem

göstermektedirler. Her ne kadar Sözleşme kapsamında hareket edilmeye çalışılsa da bazen kişisel çıkarlar bazen de devletlerin çıkarları söz konusu olduğunda bu kuralların kötüye kullanıldığı görülmektedir. 1961 Viyana Sözleşmesi'nde özellikle kişi dokunulmazlığının, haberleşme özgürlüğünün ve cezai yargı dokunulmazlığının mutlak bir şekilde düzenlenmiş olması kötüye kullanmalara yol açmış; bu ayrıcalıkların ihlal edilmesinde ise sonuçlarına yönelik bir cezalandırma mekanizmasının olmaması uygulamada devletler arasında problemler yaşanmasına sebebiyet vermiştir.

Çalışmamızda özellikle diplomasi temsilcilerine tanınan dokunulmazlık ve ayrıcalıklara ilişkin kurallar 1961 Viyana Sözleşmesi kapsamında incelenecektir. Bu bağlamda, uluslararası hukuktaki mevcut uygulamalara yer verilecek olup özellikle Türk pozitif hukukundaki düzenlemelerin 1961 Viyana Sözleşmesi ile uyumlu olup olmadığı konusunda bazı tespitlerde bulunulacaktır. Ayrıca Uluslararası Adalet Divanı'nın, diğer kararlarının yanında, diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar konusunda görüşünü yansıttığı, *Tahran Rehineler* ve *Arrest Warrant* davası ayrıntılı olarak incelenmiş ve diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların uluslararası yargıda görünümü açıklanmaya çalışılmıştır.

Tezin birinci bölümünde, uluslararası hukukun tarihsel boyutuyla diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların tarihi gelişiminin çerçevesi çizilecektir. Bu bağlamda günümüzün uygulamasına yön veren tarihsel süreç kapsamında, diplomasinin gelişimi de göz önünde bulundurularak, diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların doğuşu, Yunan, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Ortaçağ ve Rönesans, Osmanlı İmparatorluğu dönemleri ve diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların kodifikasyon dönemi irdelenecektir.

Tezin ikinci bölümünde, diplomasi faaliyetini yürüten organlar hakkında açıklamalarda bulunulacaktır. Bu bağlamda merkezi ve dış organ ayrımı yapılacaktır. Merkezi organlar kapsamında devlet başkanları, hükümet başkanları ve dışişleri bakanlarının sahip oldukları dokunulmazlık ve ayrıcalıklar ele alınacaktır. Ayrıca diplomasi temsilcilerinin tasnifi, görevleri, görevlerinin başlaması ve sona ermesi incelenecektir.

Tezin üçüncü bölümünde, esas konumuz olan diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar 1961 Viyana Sözleşmesi kapsamında değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda, diplomasi temsilciliğinin ve diplomasi temsilcilerinin sahip olduğu diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar iki ayrı ana başlık altında incelenecektir. Değerlendirme yapılırken, Uluslararası Adalet Divanı'nın diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklara ilişkin görüşünü yansıttığı kararları irdelenecek ve devlet uygulmalarının ne yönde olduğu açıklanmaya çalışılacak ayrıca Türk pozitif hukukundaki düzenlemelerin 1961 Viyana Sözleşmesi ile uyumlu olup olmadığı konusunda bazı tespitlerde bulunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI HUKUKUN TARİHSEL BOYUTUYLA DİPLOMATİK DOKUNULMAZLIK VE AYRICALIKLARIN GELİŞİM SÜRECİ

1.1. Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıkların Doğuşu

Toplumların aralarındaki ilişkileri sürdürebilmek amacıyla elçilere bir takım özel ayrıcalıklar tanıması ilk medeniyetlerin kendileri kadar eski bir tarihe sahiptir[1]. Bu bağlamda elçilere tanınan diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar diplomasinin başlangıcı ile ilişkilendirilir. Diplomasinin başlangıç tarihi hakkında ise kesin bir bilgi bulunmamasına rağmen bu kurumun, insan gruplarının birbirleri ya da yabancılarla olan ilişkilerinin yürütülmesi olarak düzenlenmesi anlamında, uygarlığın başlarından beri var olduğu ileri sürülmüştür[2]. Bu doğrultuda genel kabul, diplomasinin, herhangi bir topluluğun diğeri ile yan yana yaşamaya başladığı gün doğmuş olduğu yönündedir[3].

Diplomasinin doğuşu hakkında kesin bir tarih belirlenememesine rağmen oldukça ilkel halklar arasında dâhi müzakereler başlatmak, andlaşma yapmak, savaşa son vermek gibi çeşitli nedenlerle elçiler gönderildiğine ve kabul edildiğine dair kesin kanıtlar bulunmaktadır[4]. Ancak bu dönemlerde tarafların birbirlerine gönderdikleri habercilerin, haberlerini karşı tarafa iletemeden öldürülmesi görüşmeleri engellemekteydi[5]. Bu sebeplerle, habercilerin hürriyetini sağlamak gayesiyle bu kişiler kutsal sayılmış ve bu

---

1 Harold Nicolson, **The Evolution of Diplomatic Method**, Britain: University of Leicester Press, 2001, s.2; Montell Ogdon, "The Growth of Purpose in the Law of Diplomatic Immunity", **The American Journal of International Law**, 31(3), 1937, s.449.

2 Hüner Tuncer, **Eski ve Yeni Diplomasi**, 4. Baskı, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2005 s.13; Sir Ivor Roberts (Ed.), **Satow's Diplomatic Practice,** 6. Edition, Oxford: Oxford University Press, 2009, s.5-7.

3 Zeki Mesud Alsan, **Devletler Hukukunda Yeni Gelişmeler**, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1948, s.186; Temel İskit, **Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, Genişletilmiş 5. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s.57; Paul Sharp, **Diplomatic Theory of International Relations**, Cambridge: Cambridge University Press, 2009, s.17; "Diplomasinin doğuşu, ilk insan toplumlarının mesajı getireni yemektense mesajı dinlemeyi tercih ettikleri zamanlara gidebilir". Harold Nicolson, **Diplomacy**, London: Oxford University Press, 1942, s.17.

4 Roberts, a.g.e., s.6; Andrew F. Cooper ve diğerleri, **The Oxford Handbook of Modern Diplomacy,** Oxford: Oxford University Press, 2013, s.3.

5 Tuncer, a.g.e., s.13.

kişilere bazı ayrıcalıklar tanınmıştır[6]. Bu dönemde bugünkü anlamda bir uluslararası hukuk kavramı mevcut olmamasına rağmen elçilerin gittikleri devlette özel himaye gördükleri bilinmektedir[7]. Örneğin Mezopotamya, Mısır, Sümer, Hitit, Asur, Fenike, Çin, Hint, Roma uygarlıkları elçilerin kişisel dokunulmazlıklarını belirleyen kuralları hayata geçirmişlerdir[8].

İlk çağlarda diplomasinin gerçekte ne şekilde hangi kurallara göre uygulandığı hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır[9]; bu dönemde kesin olan husus ise diplomasi uygulamalarının sürekli bir nitelik taşımadığı ve diplomasi ilişkilerini yürüten kalıcı kurumların bulunmadığıdır[10]. Ancak bazı belgeler bu dönemdeki diplomatik ilişkiler hakkında bilgi vermektedir. Devletlerin akdettikleri andlaşmalar ve ülke hükümdarlarının birbirlerine yazdıkları siyasi içerikli mektuplar ilk çağlarda diplomatik ilişkileri aydınlatan en önemli belgelerin başında gelmektedir[11]. Bu belgelerden, M.Ö. XIV. yüzyılın ilk yarısında Ön Asya'nın Büyük Kralları ile Mısır Firevunları arasındaki yazışmalardan oluşan Amarna Mektuplarında, diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklara ilişkin ilk yazılı belirtiler görülmüştür. Amarna mektuplarını ileten habercilere güvenli ve serbest geçişi hakkı tanınmıştır[12].

1.2. Eski Yunan Dönemi

Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklara ilişkin en eski kayıtlara eski Yunan'da rastlanmıştır[13]. Eski Yunan diplomasisinin kökenleri ise çok eski zamanlara dayanmaktadır. Yaklaşık M.Ö. 700 yılının öncesinde, elde edilen kayıtlardan kesinlikle bir elçilik örneği olduğu çıkarılmaktadır[14]. Bu kayıtlardan elçilere ilahi bir varlık gözüyle

---

6 Alsan, a.g.e., s.186; Keith Hamilton ve Richard Langhorne, **The Practice of Diplomacy: Its Evolution, Theory and Administration,** 2. Edition, London - New York: Routledge, 2011, s.7.

7 Mesut Hakkı Caşın, **Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları**, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2013, s.531.

8 Caşın, a. g. e., s.534.

9 İskit, a.g.e., s.58; Christer Jönsson ve Martin Hall, **Essence of Diplomacy**, New York: Palgrave Macmillan, 2005, s.9; İlk çağlarda, ilk diplomatik faaliyetler hakkındaki en elle tutulur verilere Doğu Akdeniz topluluklarında rastlanmaktadır. Jönsson ve Hall, a.g.e., s.10; İskit, a.g e., s.58.

10 G.R. Berridge, **Diplomacy Theory and Practice**, 4. Edition, New York: Palgrava Macmillan Publication, 2010, s.2; İskit, a.g.e., s.68.

11 Tuncer, a.g.e., s.14; Vlademir Potyemkin, **Uluslararası İlişkiler Tarihi Cilt 1: Diplomasi Tarihi**, (Çev. Atilla Tokatlı), İstanbul: May Yayınları, 1977, s.13.

12 Jovan Kurbalija, "Evolution of Diplomatic Priviliges and Immunities", 2008, https://www.diplomacy.edu/resources/general/evolution-diplomatic-privileges-and-immunities, (20.05.2017).

13 Hüner Tuncer, **Küresel Diplomasi**, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2006, s.16; Caşın, a.g.e., s.532-533.

14 Hamilton ve Langhorne, a.g.e., s.14-17.

bakıldığı ve elçilerin haberci tanrı olarak bilinen *Hermes* tarafından korunduğuna inanıldığı öğrenilmektedir[15]. Diplomatik dokunulmazlıktan yararlanan Eski Yunan elçileri, belirli bir görevi yerine getirmek üzere öteki kent devletlerinde tutuklanamaz ve yargılanamazdı; bu kişilerin can güvenlikleri gönderildikleri kent devleti tarafından sağlanmaktaydı[16].

Eski Yunan'da elçiler yerine getirdikleri işleve göre üçe ayrılmaktaydı*: keryx, presby*s (eskiler)[17] ve *proxenos* [18]. *Keryx,* mesaj taşıma aracıydı ve kısa ve oldukça özel misyonlar için gönderilirdi; *presbysler* ise *keryxler* gibi belirli görev ve süre ile sınırlı olarak gönderilirdi fakat birtakım özel kişisel dokunulmazlıklara sahipti; *proxenos* ise kalıcı ve gayrı resmi bir nitelik taşıyan elçilerdi[19]. Bu diplomasi temsilcilerinden *proxenoslar,* bugünkü konsolosların ilk şekli olarak kabul edilmesi sebebiyle ayrı bir öneme sahiptir. Konuğu bulunduğu kentin vatandaşı olan *proxenoslar*, o kentin çıkarlarını korumak ve bulunduğu kentin kendi kentiyle olan ilişkilerinde aracılık etmek görevindeydiler. Ayrıca *proxenoslara,* bulunduğu kentteki diğer yabancılara oranla birtakım ayrıcalıklar verilmiştir ve *proxenoslar,* ticaret, vergilendirme ve yasaya ilişkin belirli haklar ve imtiyazlara sahip olmalarının yanı sıra onursal bir unvan taşımaktaydılar[20].

Eski Yunan Şehir Devletleri'nde diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların uygulandığı bir diğer kurum ise *Amphictyonic Konseyler* olmuştur. Eski Yunan diplomasisinde *Amphictyonic Konseyler* vesilesiyle o zamana değin benzerine rastlanılmamış bir "ortak uluslararası hukuk" oluşturma örneği görülmüştür. Ortak ulusal çıkar kavramının dış politika aracı haline gelmesiyle Yunan Şehir Devletlerini ilgilendiren siyasal sorunları çözebilmek için bölgesel konferanslar niteliğinde *Amphictyonic Konseyler* oluşturulmuştur[21]. Zamanla konseylerin yapıldığı mekânlar ise ülke-dışılık prensibi doğrultusunda dokunulmaz kabul edilmiş ve böylelikle de konseylerde görev yapan elçilerin diplomatik ayrıcalıklara sahip olmaları sağlanmıştır[22].

---

15 Jeremy Black, **A History of Diplomacy**, London: Reaktion Books, 2010, s.20.
16 Caşın, a.g.e., s.533.
17 Atina, Sparta, Korint gibi Eski Yunan Devletlerinde elçiler, en azından elli yaşını aşmış kimselerden kurulu bir halk meclisi tarafından seçilirdi eskiler teriminin kökeni de buradan gelmektedir. Potyemkin, a.g.e., s.33.
18 Hamilton ve Langhorne, a.g.e., s.14; İskit, a.g.e., s.61.
19 Hamilton ve Langhorne, a.g.e., s.14.
20 Potyemkin, a.g.e., s.30.
21 Kamuran Reçber, **Diplomasi ve Konsolosluk Hukuku,** Bursa: Dora Yayınları, 2011, s.6; Tuncer, **Eski ve Yeni Diplomasi,** s.17.
22 Nicolson, **Diplomacy,** s.41.

1.3. Roma ve Bizans İmparatorlukları Dönemi

Hüküm sürdüğü çok uzun zaman dilimi ve hâkimiyet kurduğu alanın genişliği ile dikkat çeken Roma İmparatorluğu, diplomasinin gelişimine oldukça az bir katkı sağlamıştır[23]. Roma İmparatorluğu'nun merkezindeki bilinmezlikler ve arşivlerin formunu koruyamamasından dolayı günümüze ulaşmış orijinal belgelerin sayısının çok az olması ise bu dönemde yürütülen diplomasiye ilişkin bilgilerin kısıtlı olmasına yol açmıştır[24].

Diplomatik ilişkilerin yürütülmesinin en önemli aracı olan elçilere Roma'da, asa taşıyıcısı anlamına gelen *"legati"* denilmekteydi[25]. *"Nuntios"* olarak adlandırılan haberciler ise şehirlere mesaj taşırken; daha önemli görevler için sayıları onu bulan elçilik kurulları gönderilirdi[26]. Elçiler genellikle *"nobiles"* adı verilen Senatörler arasından veya soylu şövalyeler arasından seçilirdi[27]. Elçilerde üst düzey yöneticilerin tercih edilmesinin sebebi elçinin gittiği ülkede Roma İmparatorluğu'nun büyüklüğünü gösterme kaygısına dayandığı söylenebilir[28]. Tam yetki verilmeyen bu elçilerin görev süresi kısaydı ve kendilerine verilen yetkilerin aşılması durumunda ise vatana ihanetle suçlanırlardı[29]. Elçiler, yasalar tarafından korunmaktaydı fakat görevleri sona erdiğinde *"legationa referre"* diye anılan diplomatik raporlarla Senato'ya hesap vermekteydiler[30].

Senato dışarıdan gelen elçileri kabul etmekteydi ve bu kişilerin kabul ediliş usulleri de gönderen devletin dost ya da düşman devlet olmasına göre farklılık arz ediyordu[31]. Ne

---

[23] Hamilton ve Langhorne, a.g.e., s.12; İskit, a.g.e., s.64; . "Savaş Makinası" olarak nitelendirilen Roma İmparatorluğu, sosyal, politik ve ekonomik istikrarı devamlı savaşlara bağlı olduğundan öteki ülkelerle olan sorunlarını genellikle üstün askeri gücüyle çözmeyi yeğlemiştir; bu sebeple de diplomasi sıklıkla başvurulan bir yöntem olmamıştır. Arthur Eckstein, "The Diplomacy of Intervention in The Middle Republic: The Roman Decision of 201/200 B.C.", **VELEIA**, 26, 2009, s.76.

[24] Potyemkin, a.g.e., s.6; Hamilton ve Langhorne, a.g.e., s.12; Dış politikanın yürütülmesi ve kayıtların devamlılığı için Roma İmparatorluğu'nda merkezi bir kurum yoktu. Yönetimdeki bu belirsizlikler; iç organizasyon ve Roma İmparatorluğu'nun sınırları hakkındaki belirsizlikle birleşince düzenli bir şekilde yürütülen dış politikadan ve diplomasiden bahsetmek imkânsızdı. Hamilton ve Langhorne, a.g.e., s.12.

[25] Potyemkin, a.g.e., s.58.

[26] İskit, a.g.e., s.63; Potyemkin, a.g.e., s.58.

[27] İskit, a.g.e., s.63; Potyemkin, a.g.e., s.58.

[28] Gökhan Erdem, **Osmanlı Devleti'nde Sürekli Diplomasi'ye Geçiş Dönemi,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s.17.

[29] Tuncer, **Eski ve Yeni Diplomasi**, s.20; Reçber, a.g.e., s.7.

[30] Potyemkin, a.g.e., s.58-59; Tuncer, **Eski ve Yeni Diplomasi**, s.20.

[31] Örneğin M. Ö. 205 yılında Kartacalı elçiler Roma'ya geldiğinde, Roma Senatosu onların elçilik kurulunu tanımayı reddetmiş ve söyleyeceklerini dinlememişlerdir. Ve elçilerin diplomatik dokunulmazlıklarını kaldırarak onları casus ilan etmişlerdir. Nicolson, **The Evolution of Diplomatic Method**, s.19.

olursa olsun yabancı elçiler yasa tarafından korunmaktaydı, ayrıcalıklara sahipti ve güvenli geçiş hakkı vardı[32].Yabancı ülkeden gelen elçiler, Roma İmparatorluğu'nun yasalarına uymadıkları takdirde kendi ülkelerine gönderilirdi ve orada cezalandırması beklenirdi[33]. Bu kural, bugünkü uluslararası hukukta uygulanan elçilerin içişlerine karışmama ilkesinin bir örneğini oluşturmaktadır. Ayrıca kuralları ihlal eden elçilerin tutuklanmaması ise kişi dokunulmazlığının temin edildiğinin bir göstergesidir. Bu durum ise günümüz modern diplomasi hukukunun kuralları ile örtüşür niteliktedir.

Bizans İmparatorluğu, diplomasiyi kendinden önceki Romalıların aksine ustaca bir şekilde kullanmıştır[34]. Bizanslılar, o zamana değin uygulanmış olan, imparatorun görüşlerini veya tekliflerini ileten hatip diplomatların geleneksel rolünü değiştirmiş ve modern diplomat rolünün başlangıcı olarak kabul edilebilecek "gözlemci diplomat" modelinin temelini atmıştır[35]. Komşu ülkelere ilişkin çıkarlar çok geniş çaplı olduğundan onların karakterleri, gelenekleri, zayıflıkları ve güçleri, dostları ve düşmanlarının ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesi gönderilen elçilerin başlıca göreviydi[36]. Yabancı ülkelere gönderilecek elçiler büyük bir titizlikle toplumun en yüksek sınıfından seçilirdi ve ülkeden ayrılmadan önce eğitime tabi tutulurlardı. Elçiler gittikleri ülkelerin içişlerine karışmazlar ancak gerektiğinde gizli entrikalar çevirirler gördükleri olumsuzlukları dile getirmezler ve etrafa sevimli görünüp övgüler yağdırırlardı[37].

Bizans İmparatorluğu'nda elçilerin kabulünde ise protokole çok büyük önem verilirdi. Gelen elçiler için hafızalarından silinemeyecek görkemli kabul törenleri, İmparatorluğun zayıf noktalarını gizleyecek tarzda düzenlenirdi ki böylelikle Bizans'ın

---

[32] Roma İmparatorluğu dönemine ait yabancı elçilerin güvenli geçiş hakkına sahip olduğuna ilişkin resmi dokümantasyonlar mevcuttur. Örneğin M.S.3. yüzyılda Parth elçilerinin geçiş ve güvenliklerinin sağlamak amacıyla Romalı Eyalet yöneticisi tarafından verilen yazılı talimatlara rastlanmıştır. Brian Campbell, "Diplomacy in the Roman World (c. 500 BC-AD 235)", (Çev. Recep Özman), **"Tarih Okulu"**, (XIV), 2013, s.217.

[33] Tuncer, **Eski ve Yeni Diplomasi**, s.20; Reçber, a.g.e., s.7.

[34] Timuçin Kodaman ve Ekrem Yaşar Akçay, "Kuruluştan Yıkılışa Kadar Osmanlı Diplomasi Tarihi ve Türkiye'ye Bıraktığı Miras", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (22), 2010, s.78.

[35] Roberts, a.g.e., s.7; Tuncer, **Eski ve Yeni Diplomasi** s.21; Reçber, a.g.e., s.8; Nicolson, **Diplomacy**, s.25-26.

[36] Gabriala Simonova, "Byzantine Diplomacy and Huns", **Macedonian Historical Review**, 2(2), 2011, s.68.

[37] Potyemkin, a.g.e., s.108; Nicolson, **The Evolution of Diplomatic Method**, s.25.

kudreti eksiksiz bir şekilde gözler önüne serilmiş olurdu[38]. Genellikle yabancı elçiler, Bizanslılar tarafından kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmak istendiğinden şahane törenlerle karşılanmış ve çok iyi bir muameleye tabi tutulmuş olsa da bazı durumlarda işler Bizanslıların istediği doğrultuda gitmeyince elçilere kötü muamele edildiğine de rastlanmıştır[39].

1.4. Ortaçağ ve Rönesans Dönemleri

Ortaçağ'da ve özellikle feodal Avrupa'da düzenli bir şekilde yürütülen diplomatik ilişkiler mevcut değildi. Bu dönemde diplomasi büyük ölçüde Papalık tarafından yürütülmüştür. Papalık temsilcileri bu dönemdeki en önemli iletişim kaynağı olarak görüldüğünden Papalık, diplomasinin yürütülmesini sağlayan bir araç işlevi görmüştür[40].

Ortaçağ Dönemi boyunca kısıtlı bir diplomasi anlayışı hâkim olsa da diplomasi kurumuna birtakım katkılar sağlanmıştır. Ortaçağ Dönemi boyunca *"legates, orators, nuncios, commisars, procrurator, deputatus, legatus, consiliarus"* gibi çeşitli unvanlara sahip diplomatik temsilciler görevlendirilmiştir[41]. Başlangıçta bütün diplomatik temsilciler *"legati"* olarak adlandırılıyordu ancak zamanla bu terim sadece Papalık nezdinde atanan temsilciler için kullanılmaya başlandı. Daha az önemde görevliler için fonksiyonlarına göre *"nuncios veya procurator"* terimleri kullanılmıştır[42] . *Nunciosların* temel görevi taraflar arasında mesaj taşımaktı ve kişisel toplantıların düzenlenmesinden önce uygun ortamın sağlanmasıydı. "Canlı Mektup" olarak adlandırılan *nunciosların* yetkileri açık bir şekilde arttırılmadıkça veya özel amaçlar için gönderilmedikçe görevi sadece kendisine verilen mesajı iletmeyle sınırlıydı ve taraflarla müzakere yapmaya yetkileri yoktu[43].

---

38 Potyemkin, a.g.e., s.104-105; Roberts, a.g.e., s.7.

39 Bu iki zıt durumu yaşayan Liutprand, Konstantinapolis'e İtalya Kralının elçisi sıfatıyla geldiğinde kabul töreninin olağanüstü nitelikte olduğunu belirtmiştir. Betimlemelerine göre imparatorun tahtı önünde altın bir ağaç yükselmekteydi ve bu ağaçtan altın kuşlar uçmaktaydı, tahtın iki yanında kükreyen altın aslanlar bulunmaktaydı ve imparator tavana kadar yükselmiş bir taht üzerinde bulunmaktaydı. Daha sonra elçi kendi adına düzenlenmiş bir şölene katıldığını ve çok değerli hediyeler aldığını belirtmiştir. İkinci gelişinde Oton I'in elçisi olarak gelen Liutprand isteksiz bir şekilde karşılanmış, kendisine tahsis edilen yerde yiyecek dâhi bulamamış, ulaşım aracı temin edilmediğinden saraya yürümek zorunda kalmıştır. Potyemkin, a.g.e., s.105-106; Iver B. Neumann, **"Sublime Diplomacy, Byzantine, Early Modern, Contemporery**", Millennium 's Annual Conference, London, 28-30 October 2005, s.5.

40 Erdem, a.g.e., s.95.

41 Nicolson, **Diplomacy**, s.30-31.

42 Garret Mattingly, **Renaissance Diplomacy**, New York: Dover Publications, 1988, s.25-29.

43 Hamilton ve Langhorne, a.g.e., s.33-35; Erdem, a.g.e., s.96.

Ortaçağın ilk yarısında uygulanan sınırlı diplomasi düşünüldüğünde *nuncioslar* bu dönemde en çok tercih edilen diplomatik temsilcilerdi. Fakat bu yüzyılın sonlarında Avrupa'da karmaşıklaşan diplomatik ilişkiler, elçilerin daha kompleks görevlerle yetkilendirilmeleri ihtiyacını doğurdu ve böylelikle *procatorler* sınırlı yetkili *nunciosların* yerine geçti[44]. *Procatorler*, bir mesaj iletmenin yanı sıra temsil gücü daha yüksek olduğundan taraflarla müzakere edebiliyorlardı ve bir andlaşmayı sonuçlandırabiliyordu. Bu sayede diplomatik süreç uzamış oluyordu ve bir süreklilik kazanıyordu[45]. 12. yüzyılın sonlarına doğru ise büyükelçi anlamına gelen *ambactiare* unvanını taşıyan temsilciler ortaya çıkmıştır. *Ambactiareler,* itimatnamelerinde açıkça tam yetkili olarak tanıtılmışsa hükümdarı adına yükümlülük altına girebilme yetkisine sahip olmuştur[46].

Rönesans Dönemi'ne kadar olan süreçte diplomasi temsilcileri görev ve süre bakımından sınırlı şekilde yabancı devletlere gönderilmiş yani *ad hoc* diplomasi yöntemi benimsenmiştir. Rönesans Dönemi ile birlikte *ad hoc* nitelikte olan diplomasi yöntemi yerini sürekli diplomasi yöntemine bırakmıştır bu da mukim büyükelçiliklerin kurulması yolu ile olmuştur[47]. Böylelikle modern diplomasinin ilk temelleri Rönesans Dönemi'nde atılmıştır. Modern diplomasi 15. yüzyılda Kuzey İtalya'da doğmuştur[48].

Geçici misyonlardan sürekli temsilciliklere doğru atılan adımın nerede ve ne zaman olduğunu tam anlamıyla tespit etmek ise oldukça güçtür. Düşünürler ilk sürekli temsilcilik denemesini Papalık sistemindeki temsilciler olarak tanımlasalar da bunun kökeni hakkında kesin kanıtlar yoktur. Resmi şekilde kayıtlara geçen ilk sürekli temsilci ise 1455 yılında Cenova'ya, Milona Dükü Francesco Sforza tarafından *"orator"* ünvanıyla on yedi yıllığına gönderilen Nicodemo da Pontremolidir[49]. Bu dönemde Kuzey İtalya Şehir Devletleri'nin

---

44 Hamilton ve Langhorne, a.g.e., s.35-36.
45 Erdem, a.g.e., s.97-98.
46 İskit, a.g.e., s.72.
47 İskit, a.g.e., s.74.
48 Mattingly, a.g.e., s.47; M. S.Anderson, **The Rise Of Modern Diplomacy 1450- 1919**, London-New York: Longman, 2013, s.2-3; Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, 10. Baskı, Bursa: MKM Yayıncılık, 2013, s.326; Seha L. Meray, "Diplomasi Temsilcilerinin Hukuki Statüsü", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 13(1), Mart 1958, s.80; Jönsson ve Hall, a.g.e., s.11; R. B. Mowat, **A History of European Diplomacy 1451- 1789**, London: Edward Arnold & Co., 1928, s.5; Amos S.Hershey, "The History of International Relations During Antiquity and the Middle Ages", **The American Journal of International Law,** 5(4), October, 1911, s.930-932; Berridge, a.g.e., s.2.
49 Roberts, a.g.e., s.8-9; Mowat, a.g.e., s.5; Tarihteki ilk mukim büyükelçilik ile ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür. Anderson, 1446 yılında Milano tarafından Floronsa nezdinde 20 yıl görev yapan elçinin ilk büyükelçi olduğunu ileri sürmektedir. Anderson, a.g.e., s.7; Ancak kaynakların birçoğu 1455 yılında

kendi aralarında ve Papa ile Kutsal Roma İmparatoru nezdinde sürekli elçilik bulundurma uygulaması, İtalya'nın diğer bölgelerine de yayılmış ve kısa bir süre sonra da Kuzey ve Batı Avrupa'da uygulanmaya başlamıştır[50]. Ortaçağ Dönemi'ndeki feodal devlet anlayışının yerini egemen devlet anlayışına bırakmasıyla devletler kendi kimliklerinin tanımlanmasının bir yolu olarak diplomatik ilişki kurma yoluna başvurmuşlardır. Bu doğrultuda giderek artan diplomatik faaliyetler Avrupa'da kalıcı bir diplomatik temsilci ağının oluşmasına neden olmuştur[51].

Rönesans Dönemi'nde, Kuzey İtalya'da mukim büyükelçinin görevi istihbari nitelikteydi diğer şehir devletlerinde izlenen politikanın öğrenilmesi ve bu bilginin kendi devletine iletilmesi gönderilen elçilerin temel göreviydi[52]. Bu sebeple bu dönemde elçilerin temsil niteliği yoktu hükümdarların diğer devletlerde temsili özel temsilciler aracılığıyla yerine getiriliyordu. 16. yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise mukim büyükelçilerin bilgi toplama ve rapor yollama gibi dar kapsamda olan yetkileri genişlemiş ve elçiler temsil işlevini de yerine getirmeye başlayarak tam yetkiye sahip olmuşlardır[53].

Rönesans Dönemi'nde, diplomasi kurumları ile ilgili gelişmelerden en önemlileri diplomatik ayrıcalıklara ilişkin yeni düzenlemerin getirilmesine yönelik olmuştur. Ortaçağ'da elçiler medeni hukuk ve ceza hukuk ihlallerinden dolayı tatbikata uğramıyordu,

---

gönderilen Milano Dükü'nü ilk sürekli elçi olarak kabul etmektedir. Roberts, a.g.e., s.8; Nicolson, **Diplomacy**, s.30.

50 İskit, a.g.e., s.74; Jönsson ve Hall, a.g.e., s.11; Anderson, a.g.e., s.3.

51 İskit, a.g.e., s.74; Sürekli diplomasi yönteminin ilk uygulayıcısı olarak İtalyan Şehir Devletleri kabul edilmiş olsa da, 17. yüzyıldan itibaren diplomasiyi kurumsal anlamda geliştiren Fransızlar olmuştur. Bu dönemde diplomasinin kurumsallaşması açısından çok önemli gelişmeler yaşandı. Örneğin, XIII. Louis döneminin önemli devlet adamlarından Richelieu, artan dış ilişkilerin sürekli teminini sağlayan yerleşik elçilerle iletişimin bölünmemesi için dış politikanın yürütülmesini tek bir bakanlığın elinde topladı. Hamilton ve Langhorne, a.g.e., s.77; G. R. Berridge, **Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger**, New York: Palgrave Macmillan, 2001, s.75.

52 İskit, a.g.e., s.76; Mattingly, a.g.e., s.58.

53 İskit, a.g.e., s.79; Rönesans Dönemi'nde sürekli elçilik sistemi oluşturulmuş olsa da bu temsilciliklerde görev yapacak elçi temin etmek kolay değildi. 15. ve 16. yüzyıllarda elçilik koşullarının zor olması, verilen aylıkların az olması, elçilerin kişisel harcamalarının çok olması ve gidilen yerlerde de elçilere casus gözüyle bakılıp hayati tehlikeleri bulunması dolayısıyla elçilik çok fazla tercih edilen bir meslek değildi ve birçok kimse bu görevi gönüllü olarak kabul etmek istemiyordu. Bu sebeplerle elçilik görevini yerine getirecek kimselerdeki azalma riski göze alınamayacağından elçilik görevi kabulü zorunlu kılınmıştır. Tuncer, **Küresel Diplomasi**, s.19; Potyemkin, a.g.e., s.186; Nicolson, **The Evolution of Diplomatic Method**, s.29; Ayrıca bu dönemde elçilik makamı prestijli olmadığından soylular veya yüksek derecedeki devlet adamları tarafından tercih edilen bir meslek değildi bu sebeple elçilik görevine dış ilişkilerle ilgisi olmayan sıradan vatandaşlar atanmıştır. Örneğin XI. Louıs Burgındı nezdindeki elçiliğe berberini göndermiştir. Floransa, Matthew Palmerius isimli bir dişçiyi Nepale ve Dr. Puebla yirmi seneliğine İspanya tarafından İngiltere nezdinde görevlendirilmişti. Nicolson, **The Evolution of Diplomatic Method**, s.34.

tüm yerel vergilerden, resim ve harçlardan ve gümrük vergilerinden muaf tutuluyorlardı[54]. Bu ayrıcalıklar her ne kadar günümüz uygulamasıyla benzer bir nitelikteymiş gibi gözükse de uygulamada elçilerin dokunulmazlıklarına özen gösterilmiyordu; bu dokunulmazlıklar kabul eden devletin "genel çıkara hizmet" koşuluna uyulmadığı gerekçesiyle veya misyonun amacına uygun biçimde yürütülmediği gerekçeleriyle sık sık ihlal ediliyordu[55].

İşte Orta Çağa hâkim olan ve elçilerin dokunulmazlığını hiçe sayan bu koşullar Rönesans Dönemi ile birlikte sona ermiş ve böylece elçilerin dokunulmazlığı ilkesi bu koşullara bağlı olarak kaldırılamaz hale gelmiştir[56]. Ancak mukim elçiliklerin yaygın hale gelmesiyle uzun süre yabancı ülkede ikamet eden elçilerin borçlanmaları neticesince alacaklılardan korunması fikri hükümdarlar tarafından karşı çıkıldığından uzun süre bu husus diplomatik bir mesele olarak kalmıştır. Elçilerin alacaklıların takibatından muaf oldukları ilkesi ancak 18. yüzyılın yarısında kabul edilmiştir[57]. Sürekli elçilerin yaygın hale gelmesi onların cezai tatbikattan bağışıklıklarını ise belirsiz hale getiriyordu. Eski kurallar oldukça açıktı bir elçi adam öldürme, hırsızlık veya tecavüz suçları işlediği zaman cezai dokunulmazlığa sahip değildi. Siyasi suçlar ise elçilerin genel işleviyle çelişkili görüldüğünden bu durumda elçi diplomatik statüsünü otomatik olarak yitiriyordu[58]. Ancak 18. yüzyılda hukuki yargı bağışıklığının kabul görmesine paralel olarak cezai yargı bağışıklığı da kabul görmüştür[59].

Rönesans Dönemi'nde, protokol meselesi ve törenlerde uyulacak kurallar çok önemli bir sorun teşkil ediyordu[60]. Sürekli elçiliklerin artmasıyla birlikte önde gelmeye verilen önem arttı ve protokoldeki önemsiz ayrıntılar bile sert tartışmaların yaşanmasına sebebiyet vermiştir [61]. Önde gelmeye ilişkin olarak yapılan ilk düzenlemeyi ise 1504 yılında Papa II. Julius yapmıştır. Buna göre Kutsal Roma Germen İmparatoru'nun elçisi en

---

54 İskit, a.g.e., s.82.
55 İskit, a.g.e., s.82; Hamilton ve Langhorne, a.g.e., s.49-50.
56 İskit, a.g.e., s.84.
57 Hamilton ve Langhorne, a.g.e., s.52.
58 Hamilton ve Langhorne, a.g.e., s.52.
59 Hamilton ve Langhorne, a.g.e., s.53.
60 Tuncer, **Eski ve Yeni Diplomasi**, s.26.
61 Hamilton ve Langhorne, a.g.e., s.54; Protokol ayrıntılarının sürekli tartışılmasının temelinde elçinin kendi ülkesini temsil ettiği ve hükümdarların üstünlük iddiaları vardı. Bütün elçiler diğerleriyle aynı koşullarda muamele görmek istiyordu ve bu kabul edilmediği takdirde kendi ülkelerinin aşağılandığına inanıyorlardı. Örneğin Savoia Dükü Kıbrıs Kralı ünvanını aldıktan sonra Papa'nın taçlı kralları kabul ettiği büyük salonda kendisinin de kabul edilmesini istemiş bu istek kabul edilmeyince de ülkesini hakarete uğramış sayarak, uzun süre Roma'ya temsilci göndermemiştir. Potyemkin, a.g.e., s.202-203.

üst sıradaydı ardından sırasıyla Fransa Kralı, İspanya Kralı ve öteki Prensliklerin elçileri gelmekteydi. Ancak papalığın etkisini kaybetmesiyle bu listede önemini yitirmişti ve önde gelme meselesi, 18. yüzyılda Viyana Kongresinde yapılan tasnife kadar tartışma konusu olarak kalmaya devam etmiştir[62].

1.5. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

15. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa devletlerin büyük bir çoğunluğu sürekli diplomasi uygulamasına geçerken; Osmanlı İmparatorluğu, 18. yüzyılın sonlarına kadar *"ad hoc"* diplomasi yöntemini uygulamaya devam etmiştir[63]. 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupalı devletler İstanbul'da yoğun bir şekilde sürekli temsilcilik açma faaliyetlerinde[64] bulunurken Osmanlı İmparatorluğu yabancı ülkelere sürekli temsilcilik açma fikrine 200 yıl kadar kayıtsız kalmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun, uzun süre sürekli diplomasi yöntemini uygulamamış olması bu dönemlerde diplomasiyi kullanmadığı anlamına gelmemektedir[65]; bu zamanlarda da Osmanlı İmparatorluğu sürekli nitelikte olmasa da "fevkalade elçi" diye adlandırılan geçici elçileri diğer devletlere göndermiştir. Bu elçilerin diplomatik veya siyasi nitelikte bir görevi yoktu. Elçiler daha çok görüşmelere aracılık etmek veya yaşanan hadiselerin

---

62 Tuncer, **Eski ve Yeni Diplomasi**, s.26; Meray, a.g.e., s.82; Arı, a.g.e., s.330.

63 Oral Sander, **Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü**, 8. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2014, s.13-14; A. Nuri Yurdusev, "The Ottoman Attitude toward Diplomacy", A. Nuri Yurdusev (Ed.), **Ottoman Diplomacy Convential or Unconvential?**, New York: Palgrave Macmillan, 2004, s.6; G. R. Berridge, "Diplomatic Integration With Europe before Selim III", A. Nuri Yurdusev (Ed.), **Ottoman Diplomacy Convential or Unconvantial?,** New York: Palgrave Macmillan, 2004, s.117-118; Osmanlı İmparatorluğu'nun, Avrupalı devletlerle eşitlik prensibine dayalı bir ilişki sürdürmemiş olması tek taraflı değildir. Avrupa dünyası da İslam dünyasına karşı eşitlik prensibine dayalı bir yaklaşım sergilememiştir. Avrupalı devletler 500 yılı aşkın haçlı seferleri düzenlemiş, Yeniçağ Avrupası'nda da haçlı ideolojisi devam etmiştir. Avrupa'da devletlerarası hukukun temellerin atan Hugo Grotius bile Hristiyan olmayan devletleri, devletler hukukunun temel prensiplerin dışında tutmuştur. Halil İnalcık, "Türk Diplomasi Tarihinin Sorunları", İsmail Soysal (Yayına Hazırlayan), **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, s.XVI.

64 Osmanlı İmparatorluğu nezdinde açılan ilk sürekli temsilcilere bakıldığında; Venedik 1454 tarihinde İstanbul'da sürekli temsilcilik bulunduran ilk devlettir. Onun ardından sırasıyla 1475'te Polonya, 1497'de Rusya, 1525'te Fransa, 1528'te Avusturya ve 1583'te İngiltere Osmanlı İmparatorluğu'nda sürekli temsilcilikler açmıştır. İskit, a.g.e., s.124; Faik Reşit Unat, **Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri**, 4. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008, s.14; Mehmet Ali Yalçınkaya, "Türk Diplomasisinin Modernleşmesinde Reissül Küttab Mehmed Raşit Efendi'nin Rolü", **Osmanlı Araştırmaları**, XXI, 2001, s.114.

65 Bülent Arı, "Early Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period"**,** A. Nuri Yurdusev (Ed.), **Ottoman Diplomacy; Conventional or Unconventional?,** New York: Palgrave Macmillan, 2004, s.37.

bildirimini yapmak amacıyla kullanılmışlardır[66]. Osmanlı İmparatorluğu'nun, ilk zamanlarında yabancı devletlere gönderdiği elçilerin sınıflara ayrılıp ayrılmadığı hakkında kesin bir bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak 16. yüzyıldan itibaren diplomatik görevin önemine ve gönderildikleri devletin itibarına göre elçiler; büyükelçi veya ortaelçi olmak üzere iki sınıfa ayrılmıştır ve bunların yanında nispeten daha basit görevler için veya sadece mektup göndermek amacıyla "nameres" veya "çavuş" adı verilen temsil yeteneği bulunmayan geçici elçiler gönderilmiştir[67].

Osmanlı İmparatorluğu'nda mukim büyükelçilikler kurulanan kadar geçen dönemde yabancı elçilerin görevlerini kanun himayesinde yapabilmeleri için ahidname ve eman kurumlarına sıkça başvurulmuştur[68]. Osmanlı İmparatorluğu'nun, kuruluşundan sürekli diplomasi yöntemine geçinceye kadar beş yüz yıla yakın bir süre, devletlerarası münasebetlerinde, yabancı devletlerle giriştiği hukuki, siyasi ve ticari ilişkilerinde eman sistemi temel prensip olmuştur[69]. Yabancı elçi, konsolos ve tüccarların kanun himayesine alınmaları için ise Şeyhülislam'ın fetvası ile verilen bir belge olan ahidname aracılığıyla eman statüsüne sahip bulunmaları gerekli kılınmıştır[70]. Bu şekilde, yabancı elçiler, Osmanlı İmparatorluğu içerisinde, görevlerini kanun güvencesinde yerine getirebilmişlerdir[71].

Osmanlı İmparatorluğu, 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, askeri gücünü kaybetmesiyle toprak kaybı yaşamaya başlamış ve Batı devletleri nezdinde sürekli ikamet elçileri bulundurmanın kaçınılmaz olduğu gerçeğiyle yüzleşmiştir[72]. Bu doğrultuda Osmanlı İmparatorluğu, yüzyıllardır izlediği tek yanlı diplomasi anlayışını III. Selim

---

[66] Osmanlı İmparatorluğu tarafından gönderilen bu geçici elçilerin başlıca görevleri; barış görüşmeleri yapmak, herhangi bir andlaşmanın maddelerini görüşmek, alacakları toplamak, Osmanlı padişahının cülusunu(tahta çıkma) bildirmek, armağanlar götürmek, Osmanlı İmparatorluğu'nun kazandığı bir zaferi bildirmek, tahta yeni çıkan bir kralı tebrik etmek, kralın taç giyme töreninde hazır bulunmak, vergi istemektir. Unat, a.g.e., s.1-6; Mehmet İpşirli, "Elçi", **Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 11, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı İslam Araştırmalar Merkezi, 1995, s.9; Bülent Arı, a.g.e., s.48.

[67] Unat, a.g.e., s.19; Ali İbrahim Savaş, **Osmanlı Diplomasisi**, İstanbul: 3F Yayınevi, 2007, s.14.

[68] Nasıh Sarp Ergüven, "Uluslararası Hukukun Tarihsel Boyutuyla Diplomasinin Kurumsal Gelişim Süreci", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7(1), 2016, s.126.

[69] Mehmet İpşirli, "Osmanlı Devletinde "Eman" Sistemi", İsmail Soysal (Yayına Hazırlayan), **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara, 1999, s.3.

[70] Meryem Kaçan Erdoğan, "1701 Tarihli Osmanlı-Venedik Ahidnâmesi", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 4(1), 2003, s.64-65.

[71] Ergüven, a.g.e., s.128.

[72] Ercümend Kuran, **Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçiliklerin Siyasi Faaliyetleri,1793-1821**, 2. Baskı, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1988,s.55; Sander, a.g.e., s.14.

döneminde terk ederek ilk sürekli elçiliğini 1793 yılında İngiltere'de[73] açmış ve Yusuf Agâh Efendi de ilk sürekli Osmanlı elçisi olarak atanmıştır[74]. Osmanlı İmparatorluğu bu ilk sürekli elçilik uygulamasından sonra Avrupa'nın önemli şehirlerinden olan Berlin, Viyana, Paris gibi yerlere sürekli elçiler göndererek bu yeni uygulamaya uyum sağlamaya çalışmıştır[75].

III. Selim'in Avrupa'da sürekli elçilikler kurması Osmanlı diplomasi tarihi açısından önemli bir dönüm noktası teşkil etse de istenilen başarı elde edilememiştir. Bunun başlıca sebepleri arasında; atanan elçilerin diplomasi tecrübesine sahip olmaması, elçilikle görevlendirilenlerin gerekli eğitimi almamış orta dereceli memurlardan seçilmiş olması, elçilerin yabancı dil bilmemeleri ve haberleşme kanallarındaki yetersizlik gelmektedir[76]. İlk sürekli elçilikler her ne kadar kendilerinden beklenen faydayı sağlayamamış olsalar da gönderilen elçilere Avrupa'daki mevcut diplomatik usulleri ve yabancı dil öğrenme imkânı verdiğinden, ileriki dönemler için diplomasinin gelişiminde çok büyük fayda sağlamıştır[77]. Örneğin öğrenilen diplomatik usuller sayesinde yerleşmiş bir Osmanlı diplomatik geleneği olan savaş halinde elçi hapsedilmesi uygulamasına son verilerek Batı'da oluşan devletler hukuku kurallarına da uyum sağlanmıştır[78].

Osmanlı İmparatorluğu'nun diplomasi alanında çağdaşlaşması sürecinde, III. Selim'den sonraki en önemli gelişmeler II. Mahmud döneminde yaşanmıştır. Bu dönemde kapatılan elçilikler yeniden açılmıştır[79]. Reis-ül Küttablığa bağlı bir "Tercüme Odası"

---

[73] İlk sürekli Osmanlı elçiliğinin III. Selim'in Fransa hayranlığı ve o dönemdeki iyi ilişkiler sebebiyle Fransa'da açılacağı düşünülmüşse de Fransız İhtilali sebebiyle bu mümkün olmamıştır. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu diğer devletlerce tanınmamış bir hükümeti orada bir elçilik kurarak tanımayı göze alamamış ve bu sebeple o dönemin başat gücü olan İngiltere'de ilk sürekli elçilik kurma yoluna gitmiştir. Ömer Kürkçüoğlu, "The Adaption and Use of Permanent Diplomacy", A. Nuri Yurdusev (Ed.), **Ottoman Diplomacy Convential or Unconvential?,** New York: Palgrave Macmillan, 2004, s.133-134.

[74] Hadiye Tuncer ve Hüner Tuncer, **Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler**, Ankara: Ümit Yayıncılık, 1997, s.19; Kuran, a.g.e., s.55; Reçber, a.g.e., s.11; Kemal Girgin, **Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Hariciye Tarihimiz (Teşkilat ve Protokol)**, 3. Baskı, Okumuş Adam Yayınları: İstanbul, 2005, s.84.

[75] Kürkçüoğlu, a.g.e., s.134; Cezmi Karasu, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Diplomasisine Genel Bir Bakış", **Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi Dergisi**, (4), 1993, s.206.

[76] Kuran, a.g.e., 58; İskit, a.g.e., s.135; Gül Akyılmaz, **Osmanlı Diplomasi Tarihi ve Teşkilatı**, Konya: Gül Yayınevi, 2001, s.150; İsmail Soysal, "Umur-i Hariciye Nezaretinin Kurulması", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999, s.71.

[77] Kuran, a.g.e., s.58; İskit, a.g.e., s.135; Akyılmaz, a.g.e., s.153; Girgin, a.g.e., s.92.

[78] İpşirli, "Osmanlı Devletinde "Eman" Sistemi", s.9; Soysal, a.g.e., s.71.

[79] II. Mahmud, Yunan İsyanı çıktığı sırada Rum maslahatgüzarların Babıali'ye yanlış haberler gönderdiklerini anlayınca elçilikleri kapatmıştır. Ancak 1830 yılında yeniden sürekli elçilikler açılmış ve bu dönemden Saltanatın kaldırıldığı 1922 yılına kadar 135 adet büyükelçi, elçi ve mukim maslahatgüzarlar görev yapmıştır. Sinan Kuneralp, "Tanzimat Sonrası Osmanlı Sefirleri", İsmail Soysal

kurularak, yabancı elçilerle teması sağlamakla görevli Divan-ı Hümayun tercümanlarının Fenerli Rumlardan seçilmesi geleneğine son verilmiş ve bu alanda müslümanlar görevlendirilmeye başlanmıştır. Böylelikle dış ilişkilerde yabancı dil bilen uzman kişiler artmıştır[80]. Reis-ül Küttablığın yerine İmparatorluğun merkez örgütü içinde ayrı bir bölüm olarak Dışişleri Bakanlığının özünü oluşturacak bir "Umur-i Hariciye Nezareti" kurulmuş ve Akif Efendi ilk nazır olarak tayin edilmiştir[81].

Osmanlı İmparatorluğu diplomasisi üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise, yabancı devlet konsoloslarına tanınan dokukunlmazlık ve ayrıcalıklara ilişkin kurallardır. Özellikle kapütilasyon tanıyan andlaşmalarda, ceza ve hukuk davalarında farklı devlet vatandaşı yabancılar arasında meydana gelen uyuşmazlıklarda yabancı devlet konsolosluk mahkemesini yetkili kılan düzenlemelere yer verilmiştir. Konsoloslara ise konut, bina ve eşya dokunulmazlığı cezai yargı bağışıklığı mutlak bir şekilde tanınır iken konsolosun ticaretle uğraşmasından kaynaklanan uyuşmazlıklar haricinde hukuki yargı bağışıklığı da tanınmıştır[82]. Bu bakımdan Osmanlı İmparatorluğu'nda konsoloslara tanınan ayrıcalıklar günümüz ile kıyaslandığında çok ileri bir düzeydeydi.

1.6. Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalık Kurallarının Kodifikasyonu

Yüzyıllar boyunca belirli bir hukuki sistematiğe bağlı olmadan uygulanan diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklara ilişkin kuralların, modern diplomasi anlayışının gelişmine paralel olarak kodifikasyonu gündeme gelmiştir. Diplomasi ilişkilerine dair ilk kapsamlı kodifikasyon çalışması ise 1815 Viyana Kongresi'nde yapılmıştır[83]. Diplomasi temsilcilerinin statüleri ve ayrıcalıkları ilk kez, 1815 Viyana Kongresi'nde ele alınmıştır; yine ilk kez bu Kongre'ye katılan devletlerce, diplomasinin belirli bir statüsü ve kuralları

(Yayına Hazırlayan) **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç,** Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara, 1999, s.113; Bu dönemde kurulan dış temsilcilik listesi ve görev alan diplomatik misyon şeflerinin listesi için ayrıca bkz: Kuneralp, a.g.e., s.119-126.

80 Soysal, a.g.e., s.71-72; İskit, a.g.e., s.135-136; Mahmut Akpınar, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Hariciye Nezareti'nin Kuruluşu ve Dış Politikanın Kurumsallaşması", **Tarih İncelemeleri Dergisi,** XXIX/I, 2014, s.64-65.

81 Soysal, a.g.e., s.71; Vakur Versan, "Osmanlı Devletinde Tanzimattan Sonra Batı Devletler Hukukunun Benimsenmesi", İsmail Soysal (Yayına Hazırlayan), **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, s.96.

82 Ethem Menemencioğlu, **Devletler Umumi Hukuku I**, T. C. Kültür Bakanlığı Siyasal Bilgiler Okulu: İstanbul, 1938, s.153-155.

83 Eileen Denza, "Vienna Convention on Diplomatic Relations", **United Nations Audiovisual Library of International Law,** http://legal.un.org/avl/pdf/ha/vcdr/vcdr_e.pdf (05.04.2017).

olan bir meslek olduğu kabul edilmiş ve diplomasi temsilcileri arasındaki protokol sorunlarına son vermek için 19.03.1815 tarihinde Viyana Tüzüğü kabul edilmiştir[84]. 1815 Viyana Tüzüğü'ne göre diplomasi temsilcileri üç sınıfa ayrılmaktadır:

i) Büyükelçiler, legalar ve nonslar;
ii) Hükümdarın nezdinde gönderilen ortaelçiler ve öteki temsilciler;
iii) Dışişleri bakanları nezdinde gönderilen maslahatgüzarlar(charge d'affaires'ler)[85].

1815 Viyana Kongresiyle, ulusların dışişleri memurlukları, her ülkedeki devlet memurluğunun ayrı bir kolu olarak tanınmıştır. Böylelikle diplomasi memurluğu kendi hiyerarşi ve kurallarına sahip bir meslek olarak resmen kabul edilmiştir[86]. Ayrıca 1815 Viyana Tüzüğü'ne göre yalnız büyükelçilerin, lega ve nonsların temsil sıfatı vardır ve diplomasi temsilcilerinin kıdeminin, memur oldukları yere gelişlerinin hariciyeye bildirildiği tarihe göre tesbit edileceği düzenlenmiştir[87]. Bu sistemde en uzun süre görev yapan büyükelçi *doyen* kabul edilmiş ve diğer elçilerin önceliği ise kronolojik düzenlemelerle belirlenmiştir[88]. Böylelikle sürekli temsilciliklerin artmasıyla beraber önemli bir mesele haline gelmiş olan diplomasi temsilcileri arasındaki protokol sorunu çözüme kavuşmuştur.

Viyana Kongresi'nden üç sene sonra yapılan 1818 Aix-la- Chapelle Kongresi'nde hiyerarşi konusunda varılan kararlar kesinleşmiştir. Diplomasi temsilcileri 21 Kasım 1818'de kabul edilen bir protokol ile dört sınıfa ayrılmıştır;

---

[84] Şeref Ünal, **Devletler Hukukuna Giriş**, Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2003, s.135; Seha L. Meray, **Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler**, 2. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1979, s.189; Tuncer, **Küresel Diplomasi**, s.23-24; Bu tüzüğün maddelerini, 1814 Paris Andlaşmasını imzalayan Avusturya, Fransa, Prusya, Rusya, İspanya ve İsveç kararlaştırmıştır. Seha L. Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, Yeniden Gözden Geçirilmiş 4. Bası, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1975, s.17-18.

[85] Ömer İlhan Akipek, **Devletler Hukuku 2. Kitap**, Ankara: İstiklal Matbaası, 1964, s.105; Meray, **Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler**, s.189.

[86] Roberts, a.g.e., s.11.

[87] Zeki Mesud Alsan, **Yeni Devletler Hukuku 1. Cilt**, 2. Baskı, İstanbul: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınevi, 1955, s.564-565.

[88] Nicolson, **Diplomacy**, s.33; Feridun Ergin, **Uluslararası Politika Stratejileri**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınevi, s.30-31.

i) Büyükelçiler, legalar ve nonslar
ii) Hükümdarların nezdinde gönderilen ortaelçiler ve diğer temsilciler
iii) Mukim elçiler
iv) Dışişleri Bakanı nezdinde gönderilen maslahatgüzarlar[89].

Bunlardan büyükelçi ve ortaelçi devlet başkanından devlet başkanına gönderilen diplomasi temsilcileri iken mukim elçi geçici bir görevle gönderilen fakat gittiği memlekette uzun bir süre kalan diplomasi temsilcisidir[90]. Legalar Papa'nın Kardinaller arasından seçip özel bir görev için tayin ettiği elçiler iken Nonslar Papa'nın daimi elçileridir[91] . Maslahatgüzar ise, dışişleri bakanlığından dışişleri bakanlığı nezdinde gönderilen diplomasi temsilcisidir[92].

Viyana ve Aix- la- Chapelle Kongrelerinde kabul edilmiş bulunan diplomasi temsilcilerinin statüsünü belirleyen kurallar, başlangıçta sınırlı sayıda devlet tarafından kabul edilmiş olsa da zamanla diğer devletlerin de uygulamasıyla bir örf ve adet kuralı haline gelmiştir ve bugün de çok az bir değişiklikle uygulanmaya devam etmektedir[93].

Uluslararası hukukta diplomatik dokunulmazlık konusuna ilişkin düzenleme yapan çalışmalar ise 1920'lerde başlamıştır. Bu konuya ilişkin önemli bir kodifikasyon çalışması ise, 20 Şubat 1928 yılında toplanan Altıncı Pan-Amerikan Konferansı'nda, 14 Latin Amerika Devleti tarafından bölgesel düzeyde yürürlüğe konulan 1928 Diplomasi Memurlarına İlişkin Havana Sözleşmesi kabul edilebilir[94]. Bahsi geçen Sözleşme diplomasi personeline konut dokunulmazlığı, hukuki ve cezai yargı bağışıklığı, vergi ve gümrük bağışıklığı tanıyan hükümleri ile günümüzde de uygulanan ayrıcalıklara benzer

---

89 1815 Viyana Tüzüğü metni için bkz: Meray, "Diplomasi Temsilcilerinin Hukuki Statüsü", s.85-86.

90 M. Cemil, **"Hukuku Düvel, Devletler Arasında Münasebet, Devlet Reisleri, Hariciye Vekilleri, Elçiler, Konsoloslar"**, İstanbul: Ahmet İhsan Matbaası, 1934, s.89-105.

91 Alsan, **Yeni Devletler Hukuku 1. Cilt**, s.565.

92 Akipek, a.g.e., s.105; Meray, **Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler**, s.189; Büyükelçiler ile ortaelçiler arasında, görevleri açısından, bir farklılık yoktur. Maslahatgüzarlar ise daimi ve muvakkat olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bir devlet diğeri yanına elçi tayin etmezse, masrafı daha az olması sebebiyle kendisini daimi bir maslahatgüzarla temsil ettirir; elçinin herhangi bir sebeple görevinden ayrılması üzerine ona vekâlet etmesi için gönderilen diplomasi memuruna da muvaffakat maslahatgüzar denir. Alsan, **Yeni Devletler Hukuku 1. Cilt**, s.566.

93 Meray, "Diplomasi Temsilcilerinin Hukuki Statüsü", s.87.

94 The Havana Convention on Diplomatic Officiers and the Havana Convention on Consular Agents 1928, http://grberridge.diplomacy.edu/havana-conventions/#officers (13.02.2016).

düzenlemeler getirmiştir[95]. Bu Sözleşme her ne kadar bölgesel nitelikte akdedilse de diplomatik dokunulmazlıklara ilişkin evrensel kuralların oluşumunda referans alınan bir kaynak olmuştur.

Diplomasi temsilcilerinin statüleri ve sınıfları hakkında 19. yüzyıl başlarında kabul edilmiş bu kuralların dönemin şartlarına uymadıkları ileri sürülmüştür[96]. Bunun üzerine bu konunun Milletler Cemiyeti'nin kodifikasyon çalışmaları sırasında yeniden ele alınmasına teşebbüs edilmiş ancak bir sonuca ulaşılamamıştır[97]. Sonuç alınamamış olsa da bu konuda yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu gerçeği anlaşılmıştır ve bunun üzerine Birleşmiş Milletler, bünyesindeki Uluslararası Hukuku Komisyonu'nu, diplomasi münasebetleri ve muafiyetleri konusunda çalışmakla görevlendirmiştir. Uzun süren çalışmalar neticesinde 1957 yılında dokuzuncu toplantıda, ileride yapılacak 1961 Sözleşmesi'ne esas olacak bir tasarı kabul edilmiştir[98]. Bu gelişmeden sonra, Uluslararası Hukuk Komisyonu Tasarının, Genel Kurul'un 07.12.1959 tarih ve 1450 sayılı Kararı'yla uluslararsı bir konferansta görüşülmesi karara bağlanmıştır[99].

Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun yaklaşık beş yıllık çalışmasının ardından bu tasarı, 81 devletin katılımıyla Viyana'da, 2 Mart-14 Nisan 1961 tarihleri arasında gerçekleştirilen Diplomatik İlişki ve Muaflıklar Hakkında Diplomatik BM Konferansı'nda müzakere edilmiş, 18.04.1961 tarihinde Diplomatik İlişkiler Hakkında

---

95 Sözleşme metni için bkz: Cemil, a.g.e., s.301-305.

96 18 Mart 1815 tarihli Viyana Tüzüğü'nün ikinci maddesi büyükelçinin temsili karakterine sahip olduğu, onun hükümdarında şahsını temsil ettiği diğer elçilerin bu temsil yetkisine sahip olmadığı sonucuna varılmasına neden oluyordu. Ancak zamanla devlet ve devlet konusundaki telakkilerin değişmesi, elçilerin temsil yetkileri üzerinde de yeni fikirlerin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Mutlak hükümdar kalmadığından elçilerin derecelerine bakılmaksızın hepsinin devleti temsil ettiği kabul edilmiştir. Bu kavram farkının ortadan kalkmış olduğuna dikkat çeken Milletler Cemiyeti'nde kurulmuş olan Devletler Hukukunun Tedrici Kodifikasyonu Mütehassıslar Komitesi, 2 Nisan 1927'de bu hususu raporlamışsa da bir sonuca ulaşamamıştır. Meray, "Diplomasi Temsilcilerinin Hukuki Statüsü", s.87; Alsan, **Yeni Devletler Hukuku 1. Cilt**, s.565-566.

97 Meray, "Diplomasi Temsilcilerinin Hukuki Statüsü", s.87.

98 Seha L. Meray, "Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Dokuzuncu Toplantısı", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 13(1), Mart 1958, s.133; Ayrıca bu tasarı hakkında geniş bilgi için bakınız Meray, "Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Dokuzuncu Toplantısı", s.133-155.

99 Report of the International Law Commission Covering The Work of its Tenth Session, 28 April-4 July 1958, Document A/CN.4/117, Yearbook of International Law Commission, 1958, Vol. 2, s.89-100, http://legal.un.org/docs/?path=../ilc/documentation/english/reports/a_cn4_117.pdf&lang=EF (13.02. 2016).

Viyana Sözleşmesi imzalanmıştır[100]. 1961 Viyana Sözleşmesi, yirmi ikinci onaylama ve katılma belgesinin BM Genel Sekreteri'ne tevdi edildiği tarihi izleyen otuzuncu gün olan 24.04.1964'te yürürlüğe girmiştir[101]. 1961 Viyana Sözleşmesi, Türkiye tarafından 1984 yılında onaylanmış, 05.04.1985 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir[102].

1961 Viyana Sözleşmesi ile geçmiş iki yüz yılda gelişen diplomasi hukukunun kuralları kodifiye edilmiştir. Bu kurallardan birçoğu kodifiye edilmeden önce örf ve adet kuralı olarak kabul görmüştü veya resmi ilişkilerin kurulmasını kolaylaştırmak amacıyla ikili andlaşmalarla oluşturulmuştu[103]. Ancak 1961 Viyana Sözleşmesi, dağınık halde bulunan diplomasi hukukunun kurallarını somutlaştırılmıştır. Bu Sözleşme, bugün uygulanan uluslararası hukukta, diplomasi hukuku ile ilgili olarak başvurulan birincil kaynak haline gelmiştir. Ayrıca Sözleşme'ye bugün itibariyle 190 devletin[104] taraf olduğu göz önüne alınırsa bu Sözleşme'nin evrensel bir nitelik taşıdığı sonucu çıkarılmaktadır.

Diplomasi alanındaki kodifikasyon çalışmaları sadece diplomasi temsilcilerinin statüleri ve yetkilerinin belirlenmesi ile sınırlı kalmamıştır; bu kişilere benzer statülere sahip gruplar için de çalışmalar yapılmıştır. 1961Viyana Sözleşmesi'nin birçok kuralı bu çalışmalara kaynaklık etmiştir. Bunlardan en önemlileri, hiç şüphesiz ki konsolosluk ilişkilerine dair kuralları düzenleyen 24.04.1963 tarihli Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi'dir[105]. Bunun haricinde, 08.12.1969 tarihli Özel Misyonlar Hakkında Sözleşme[106],14.12.1973 tarihli Diplomasi Ajanları da Dahil Olmak Üzere Uluslararası Korunan Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi[107],

---

[100] Vienna Convention on Diplomatic Relations, Vienna, 18 April 1961, United Nations, *Treaty Series*, vol. 500, p. 95, http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf (13.02.2016); Bundan sonra "1961 Viyana Sözleşmesi" olarak anılacaktır.

[101] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 51/1.

[102] **T. C. Resmi Gazete,** 18615, 24 Aralık 1984.

[103] Hamilton ve Langhorne, a.g.e., s.214-215.

[104] Taraf devletler için bkz: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-3&chapter=3&clang=_en (05.08.2016).

[105] Vienna Convention on Consular Relations, Vienna, 24 April 1963, United Nations, *Treaty Series*, vol. 596, p. 261, http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_2_1963.pdf (13.02.2016); 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, Türkiye tarafından 20.05. 1975 tarihinde onaylanmış, 27. 09. 1975 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir. Resmi metin için bkz: **T. C. Resmi Gazete,** 15369, 27 Eylül 1975.

[106] Convention on Special Mission, 08 December 1969, United Nations, *Treaty Series*, vol. 1400, p. 231, http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_3_1969.pdf (13.02.2016); Türkiye bu sözleşmeye taraf değildir.

[107] Convention on the Prevention and Punishment of Crime against Internationally Protected Persons, including Diplomatic Agents,, 14 December 1973, United Nations, *Tearty Series*, vol. 1035, p. 167,

14.03.1975 tarihli Evrensel Nitelikteki Uluslararası Kuruluşlarda Devletlerin Temsili ve İlişkilerin Kurulmasını Düzenleyen Sözleşme[108] de diplomasi alanında gerçekleşen gelişmelerdendir.

Modern diplomasi hukuku bahsi geçen kanunlaştırma çalışmalarıyla daha sağlam bir temele oturtularak uluslararası hukukun genel ilkeleri haline getirilmiştir. Özellikle 1961 Viyana Sözleşmesi, bugün diplomasi hukukunun birincil kaynağı niteliğindedir, bu Sözleşme'ye taraf olmayan devletler dâhi Sözleşme'nin birçok hükmünün örf ve adet kuralı haline gelmiş olması sebebiyle bu Sözleşme'nin hükümleriyle bağlıdır.

http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_4_1973.pdf (13.02.1016); Türkiye bu sözleşmeye 1981 tarihinde taraf olmuştur; Sözleşme metni için bkz: **T. C. Resmi Gazete**, 17327, 01 Mayıs 1981.

[108] Vienna Convention on the Representation of States in their Relations with International Organizations of a Universal Chracter, Official Records of the United Nations Conference on the Representation of States in their Relations with International Organizations, V. II, UN Doc. A/CONF. 67/16, http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/5_1_1975.pdf (13.02.2016) .

İKİNCİ BÖLÜM

2. DİPLOMASİDE YETKİ KULLANAN KİŞİLER VE KURUMLAR

2.1. Genel Olarak

Devletler, birbirleri ile olan diplomatik ilişkilerini, devleti temsil yetkisine sahip olan kişiler aracılığıyla yürütürler. Bu kişiler, devletlerarası ilişkilerin organları olarak adlandırılır[109]. Bu organların kimlerden oluşacağı, yetkilerinin sınırları hatta bu yetkinin ne şekilde kullanılacağı her devletin kendi iç hukukunda düzenlenir ancak bu organların milletlerarası ilişkiler alanındaki görev ve yetkileri milletlerarası hukuk tarafından belirlenir[110]. Uluslararası ilişkilerin yürütülmesinde aracı olan bu organlar diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklara sahip olurlar bu bakımdan bunların kimlerden oluşacağı, yetki ve statülerinin tespit edilmesi son derece önemli bir husustur.

Devletlerarası ilişkilerin organlarını iki gruba ayırmak olanaklıdır, bunlar merkezi organlar ve dış organlardır[111]. Merkezi organlar ülke içinde veya dışında, Anayasa gereğince devlet kişiliğini temsil yetkisine sahip olanlarla, devletin dışişlerinin yönetiminden sorumlu olanlardır[112]. Bunlar devlet başkanı, dışişleri bakanı ve hükümet başkanıdır. Dış organlar ise devleti diğer devletler ya da uluslararası kuruluşlar nezdinde

---

[109] Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt,** s.3; Akipek, a.g.e., s.102-103.

[110] Cemil, a.g.e., s.3; Edip Çelik, **Milletlerarası Hukuk Cilt I**, Yenilenmiş 4. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1980, s.495.

[111] Yapılan çalışmalar incelendiğinde diplomasi organlarının sınıflandırmasında farklı isimlerin kullanıldığına rastlanmaktadır. Pazarcı, merkezdeki yetkililer ve diplomasi temsilcileri ayrımını tercih etmiştir. Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri 3. Kitap**, Gözden Geçirilmiş 5. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, 2015, s.67; Cemil, devletler arasında münasebetleri yürütenler başlığı altında bir ayrıma gitmeden tek bir çatı altında değerlendirmede bulunmuştur. Cemil, a.g.e., s.3; Ayrıca diplomasi ilişkilerinin herhangi bir yetki belgesi olmadan devlet başkanı, dışişleri bakanı ve hükümet başkanı tarafından yürütüldüğü düşünüldüğünde bunları genel yetkili organlar diye sınıflandırmak da mümkündür. Bu sınıflandırma için bkz: Nasıh Sarp Ergüven, **Uluslararası Hukukta Diplomatik Ayrıcalıklar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisanas Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, s.37; Ancak bu konuda yazılmış eserler incelendiğinde ağırlıklı olarak merkez organ ve dış organ ayrımının kullanıldığına rastlanılmaktadır. Bu sebeple de çalışmamızda merkezi organ- dış organ ayrım tercih edilmiştir.

[112] Çelik, a.g.e., s.495.

temsil etmek üzere yabancı ülkelere gönderilen diplomasi temsilci ve memurlarıdır[113] . Bunlara, esas görevleri devletlerinin uluslararası ilişkilerini yürütmek olmamakla birlikte devletin özellikle yabancı ülkelerdeki ekonomik ve vatandaşlık çıkarlarını gözetmekle görevli olan konsolosları da eklemek mümkündür[114].

Devleti uluslararası ilişkilerinde genel olarak ve herhangi özel bir yetkilendirmeye gerek olmaksızın temsile yetkili kişiler devlet başkanları, hükümet başkanları ve dışişleri bakanlarıdır[115]. Bu kişilerin sahip olduğu dokunulmazlıklar kimi zaman diplomasi temsilcilerinin sahip olduğu dokunulmazlıklar veya devlet bağışıklığı ile benzer bir şekilde kullanılsa da aynı kavramlar değildirler. Bahsi geçen üçlünün sahip olduğu kişi dokunulmazlığı diplomasi temsilcilerinin sahip olduğu dokunulmazlıktan daha geniş bir bağışıklıktır. Örneğin diplomasi temsilcilerinin transit geçişler haricinde, başka bir devlete yapacakları özel amaçlı ziyaretlerde bağışıklığa sahip değilken; devlet başkanları özel amaçlı gezilerinde dâhi bağışıklığa sahiptir. Bu üçlünün sahip olduğu dokunulmazlıklar kendi devleti dışındaki herhangi bir devlet tarafından sonlandırılamaz veya sınırlandırılamazken; diplomasi temsilcilerinin dokunulmazlıkları *persona non grata* ilan edilmeleriyle son bulur. Devlet başkanı, hükümet başkanı ve dışişleri bakanlarının sahip oldukları dokunulmazlıklar uluslararası örf ve adet kurallarıyla şekillenmiştir ve sınırları bir uluslararası andlaşmaya dayanan diplomatik dokunulmazlıklardan daha geniş bir nitelik taşımaktadır[116].

Uluslararası hukukta, bahsi geçen üst düzey devlet görevlilerine makam veya statülerine bağlı olarak birtakım geniş dokunulmazlıklar ve ayrıcalıklar verilmektedir. Dokunulmazlıkların temel gerekçesi, uluslararası ilişkilerin sorunsuz bir şekilde yürütülmesini sağlamaktır. Devletler arasında barışçıl işbirliğine ve barış içinde birarada yaşamaya dayalı bir sistemin sürerliliği için dokunulmazlıklar gereklidir[117]. Bu dokunulmazlıklar, devletlerin birbirleriyle özgürce görüşebilmeleri ve bu tür faaliyetlerin

---

[113] Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, s.3.

[114] Pazarcı, a.g.e., s.67; Konsolosların görevlerinin mahiyetinin diplomasi temsilcilerinden farklılığı ve sahip olduğu temsil yetkisinin kısıtlılığı sebebiyle çalışmamızda yer verilmemiştir.

[115] Melda Sur, **Uluslararası Hukukun Esasları**, 9. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2015, s.229.

[116] Bilge Erson Asar, **Yabancı Devletlerdeki Yargılamalar Açısından Uluslararası Hukukta Devlet Görevlilerinin Yargı Bağışıklığı**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016, s.100-103.

[117] Hazel Fox, **The Law of State Immunity**, 2. Edition, Oxford: Oxford University Press, 2008, s.673.

yürütülmesinden sorumlu devlet görevlilerinin diğer devletlerin müdahalesi olmaksızın yerine getirebilmesi bakımından önemlidir[118].

Uluslararası hukukta üst düzey devlet görevlilerinin bağışıklığı konusunda ise iki tür bağışıklıktan söz edilmektedir: *ratione personae* (kişi bakımından) ve *ratione materia* (konu bakımından) bağışıklık[119].

Üst düzey devlet görevlilerine resmi görevde kaldığı sürece verilen bağışıklıklar genellikle "kişisel bağışıklık" veya "*ratione personae"* bağışıklık olarak adlandırılmaktadır[120]. Bu bağışıklık genel olarak devlet görevlisinin yerine getireceği işlevlerini korumaya yönelik olarak verilmektedir[121]. *Ratione personae* bağışıklık sınırlı sayıda üst düzey devlet görevlisini ilgilendirir ve onları resmi ve özel görev ayrımı olmaksızın her türlü eylemleri açısından yabancı devletin yargılama yetkisinden bağışık tutar[122]. *Ratione personae* bağışıklık, bireyin resmi statüsüne dayanır ve bu nedenle birey artık görevde olmadığında kullanılamaz[123].

Ratione materiae bağışıklık ise devlet görevlilerinin resmi işlemlerine ilişkindir. Bağışıklık fiilin niteliği ile ilgili olduğu için, eski bir devlet görevlisi, görevinden ayrıldıktan sonra bile, görev süresince yerine getirilen resmi faaliyetlerinden dolayı

---

[118] Micheal Tunks, "Diplomats or Defendants? Defining the Future of Head-of-State Immunity", **Duke Law Journal**, 52(3-4), 2002, s.651; Uluslararası Adalet Divanının da belirttiği gibi "*devletler arasında ilişkilerin yürütülmesi diplomatik temsilciliklerin ve elçiliklerin dokunulmazlığından daha temel bir koşul değildir.*" International Court of Justice (24.05.1980), **"United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran",** para. 91, http://www.icj-cij.org/docket/files/64/6291.pdf (12.04.2017).

[119] Andrew D. Mitchell, "Leave Your Hat On? Head Of State Immunity and Pinochet"**, Monash University Law Review**, 25(2), 1999, s.230.

[120] Dapo Akande ve Sangeeta Shah, "Immunities of State Officials, International Crimes, and Foreign Domestic Courts", **European Journal of International Law**, 21(4), 2011, s.818.

[121] *"Uluslararası örf ve adet hukukunda, dışişleri bakanlarına verilen dokunulmazlıklar, kişisel çıkarları için verilmez, ancak kendi devletleri adına işlevlerinin etkin bir şekilde yerine getirilmesini sağlaması için verilirler."* International Court of Justice (14.02.2002), **"Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium)"**, para.55, http://www.icj-cij.org/docket/files/ 121/8126.pdf (12.04.2017) ; *Ratione personae* bağışıklık her ne kadar işlevsel mantık ile açıklanmaya çalışılsa da bunun ötesinde sembolik egemenlik ve müdahalede bulunmama ilkesi olmak üzere iki gerekçe daha bulunmaktadır. Örneğin, devlet başkanına tanınan *ratione personae* bağışıklık sadece yaptığı işlevler için değil, ayrıca onun simgelediği şey: egemen devlet dolayısıyla verilmektedir. Devlet başkanına tanınan dokunulmazlık, devletin egemenliğini yansıtmaktadır ve kendine tanınan dokunulmazlık, görevinin ve temsil ettiği devletin haysiyetine saygı gösterilmesinden kaynaklanmaktadır. Akande ve Shah, a.g.e., s.824.

[122] Sur, a.g.e., s.230.

[123] Erson Asar, a.g.e., s.97.

bağışıklıktan yararlanmayı talep edebilir[124]. *Ratione materia* bağışıklıktaki öncelikli amaçlardan bir tanesi devlet görevlisine fayda sağlamaktan ziyade, devlete atfedilebilecek resmi bir işlemi yabancı devletin incelemesinden korumaktır. Bununla birlikte, bu fiiller devletin araçları olarak bireysel yetkililer tarafından yapıldığı için bu kişileri de korumaktadır[125]. *Ratione materiae* bağışıklıktan yararlananlar, görevden ayrılsa bile görev süresince yapılan resmi eylemler bakımından dokunulmazlıktan yararlanmaya devam edebilecekken; göreve başlamadan önce, görev sırasında ve görev bittikten sonra gerçekleştirilen özel faaliyetler bakımından dokunulmazlığa sahip olduğu iddiasını ileri süremeyeceklerdir[126].

2.2. Merkezi Organlar

2.2.1. Devlet Başkanı

2.2.1.1. Devlet Başkanının Temsil Yetkisi

Bir devleti diplomatik ilişkilerde temsil eden en yüksek organ ve temsilci devlet başkanıdır[127]. Devlet başkanının bu bakımdan yetkileri kendi devletinin ulusal düzenlemeleri özellikle Anayasaları ile belirlenir. Bu bağlamda, devlet başkanına kendi devleti tarafından verilen ünvanın devleti temsil yetkisi bakımından bir önemi yoktur. Devlet başkanının ünvanını taşıyan Kral, Cumhurbaşkanı hatta kollektif bir organ bile olsa uluslararası hukuk bu kişiler arasında bir ayrım yapmamaktadır[128].

---

[124] Chanaka Wickremasinghe, "Immunity of State Official and International Organizations", Malcolm Evans (Ed.), **International Law,** 3. Edition, Oxford: Oxford University Press, 2010, s.383.

[125] Akande ve Shah, a.g.e., s.825.

[126] "…Bir kişi dışişleri bakanlığı görevinden ayrıldıktan sonra, bir başka devlet önünde, uluslararası hukukun tanıdığı bağışıklıktan artık yararlanamayacaktır. Uluslararası hukuk altında sahip olduğu yetki uyarınca, bir devletin mahkemesi, görevi süresince özel kişi sıfatıyla yaptığı eylemler bakımından olduğu kadar, görev yaptığı süreçten önceki veya sonraki eylemleri bakımından, başka bir devletin eski dışişleri bakanını yargılayabilir." International Court of Justice, **"Arrest Warrant of 11 April 2000"**, para. 61.

[127] Robert Jennings/Arthur Watts (Ed.), **Oppenheim's International Law**, **Volume 1**, 9. Edition, London-New York: Longman, 1996, s.1033; Alina Kaczorowska, **Public International Law**, 4. Edition, London-New York: Routledge, 2010, s.395.

[128] Pazarcı, a.g.e., s.68; Her devlet kendi ulusal düzenlemelerine göre devlet başkanlarına farklı ünvanlar verme yetkisine sahip olsa da diğer devletler bu ünvanları kabul etmek zorunda değildir. Örneğin Napolyon'un imparatorluk ünvanını, Osmanlı padişahları çok uzun bir süre sonra 1806'da kabul etmesine karşılık İngiltere bu ünvanı hiçbir zaman tanımadı. Genellikle devletler diğer memleketi alakalandıran bir mahzuru olmadıkça onu tanırlar. Örneğin İngiltere, 1903'de Sırbistan Kralı Aleksandr Obrenoviç öldürülerek yerine Karayergiyeviç hanedanından Piyer kral olduğunda bu ünvanı ancak birkaç sene geçince bu olaya ön ayak olanlar cezalandırıldıktan sonra tanımıştır. Çünkü kral ve kraliçeyi öldürme

Devletin en üst düzey temsilcisi olarak devlet başkanı uluslararası ilişkilerde devlet adına hareket etmektedir ve uluslararası hukukta kendi devletine atfedilebilecek görevleri yerine getirme yetkisine sahiptir[129]. Bu kapsamda devlet başkanlarının bazı özel görev ve yetkileri vardır ki bunlar doğrudan uluslararası hukuku ilgilendirir. Devlet başkanının uluslararası alanda önemli görevleri; diplomatik misyon üyelerini atamak ve kabul etmek, savaş ve barışa karar vermek ve uluslararası andlaşma yapmaktır[130].

Devlet başkanı kendi devletinin uluslararası ilişkilerini yürütmede ve devleti adına bir takım işlemleri tesis etmede yetki belgesine ihtiyaç duymadan hareket edebilmektedir[131]. Uluslararası temsil açısından devlet başkanının genel bir yetkiye sahip olduğu hem bir uluslararası örf adet kuralıdır hem de bir takım çok taraflı andlaşmalarla da benimsenmiş bulunmaktadır[132]. Örneğin 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesinin 2. fıkrasında bir andlaşmanın akdedilmesi ile ilgili her türlü işlemin yapılması amacıyla devlet başkanının hiçbir yetki belgesi gerekmeden devleti temsile yetkili olduğu belirtilmiştir[133].

İngiltere'de kötü bir tesir bırakmıştı. Birsel, a.g.e., s.11-12; Devlet başkanlığı genellikle cumhuriyet ve monarşilerde olduğu gibi tek bir kişi tarafından yürütülmektedir. Ancak bir kişi aynı zamanda Birleşik Krallık Devlet Başkanlığında olduğu gibi birden fazla egemen devletin devlet başkanlığını yürütebilir. Ayrıca İsviçre ya da Bosna Hersek'teki gibi birkaç kişiden oluşan kolektif bir yapı da devlet başkanlığı görevini yürütebilir. Sir Arthur Watts, "Heads of State", **The Max Plank Encylopedia of Public,** October 2010, http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/ law-9780199231690-e1418?prd=EPIL (31.01.2017); Jennings/Watts, a.g.e., 1035-1036.

[129] Devlet başkanlarının tek taraflı olarak vermiş olduğu taahhütlerin devletleri bağladığına ilişkin kararlar için bkz: "…Devlet Başkanı'nın, devleti adına uluslararası taahhütler içeren tek taraflı işlemler yaparak devletini temsil etmiş sayılacağı uluslararası hukukta köklü bir kuraldır". International Court of Justice (03.02.2006), **"Case Concerning Armed Activities on The Territory of the Congo (New Application 2002) (Democratic Republic of Congo v Rwanda)"**, para. 46, http://www.icj-cij.org/docket/files/ 126/10435.pdf (12.04.2017) ; Bir devletin, devlet başkanının resmi bildirileri ile o devleti bağlayan yasal zorunluluklar yaratabilir. Örneğin Fransa Devlet Başkanı'nın tek taraflı olarak "bu seferki atmosferik denemelerin sonuncu olduğu" nu deklare etmesi Fransa'yı bu deklerasyona göre hareket etme hukuki yükümlülüğü altına sokmuştur. International Court of Justice (20.12.1974), **"Nuclear Test Cases (Australia v. France; New Zealand v. France)"**, s.253, http://www.icj-cij.org/docket/files/58/6093.pdf (12.04.2017) ; Ancak bir basın toplantısında konuşma dışı yorumlar aynı etkiyi göstermeyecektir. Bkz: International Court of Justice (22.12.1986), "**Case Concerning the Frontier Dispute (Burkına Faso/Republic of Mali)",** para. 40, http://www.icj-cij.org/docket/files/69/6447.pdf (12.04.2017).

[130] Ramona Pedretti, **Immunity of Heads of State and State Officials for International Crimes**, Leiden/Boston: Brill Nijhoff, 2015, s.10; Bilge Erson Asar, "Diplomatik İlişkileri Yürüten Devlet Görevlileri", **İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 12(2), 2013, s.70; Jennings/ Watts, a.g.e., s.1034.

[131] Jennings/Watts, a.g.e., s.1033-1034; Pazarcı, a.g.e., s.68.

[132] Pazarcı, a.g.e., s.68; Reçber, a.g.e., s.14.

[133] Vienna Convention on the Law Treaties, 23 May 1969, United Nations, Treaty Series, vol. 1155, p. 331, Sözleşme Metni için bkz: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf (13.04.2017) ; 1961 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi Türkçe metni için bkz: Gündüz, a.g.e.,

Devlet başkanının genel yetkili olması demek, onların yaptıkları bütün işlemlerin devleti bağladığı anlamına gelmesine sebebiyet verecek midir sorusunu akıllara getirmektedir. Bu hususta kimi yazarlar devlet başkanının bütün işlemlerinin, doğrudan doğruya devleti bağlaması gerektiğini savunmuştur. Buna karşılık başka yazarlar da devlet başkanının temsil yetkisini Anayasanın düzenlediği biçimde ve çizdiği sınırlar içerisinde kullanması gerektiğini bu sınırları aşan işlemlerin devleti bağlamayacağını belirtmişlerdir[134]. Devlet başkanının sahip olduğu temsil yetkisinin şahsına değil de devletin başı olduğu için tanındığı göz önüne alındığında ikinci fikir daha makuldür. Ayrıca günümüz uluslararası hukuk kuralları incelendiğinde de bu fikrin benimsendiği görülür[135].

Türkiye'de Cumhurbaşkanının uluslararası ilişkileri yürütmede kullandığı yetkiler ve üstlendiği görevler 1982 Anayasa'sında ve diğer iç hukuk düzenlemeleri ile belirlenmiştir. Anayasa'nın 104. maddesinin 1. fıkrası uyarınca Cumhurbaşkanı Devletin başıdır ve bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder. Bu hükmün 2. fıkrasında Cumhurbaşkanın Anayasa'da belirlenen şartlara uymak koşuluyla kullanabileceği yetkiler arasında yürütme ile ilgili görevler başlığında uluslararası ilişkilerde kullanabileceği yetkiler düzenlenmiştir. Bu görevler; yabancı devletlere Türk devletinin temsilcilerini göndermek ve Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek ile milletlerarası andlaşmaları onaylamak ve yayımlamak şeklinde ortaya çıkmaktadır[136].

---

s.66-87; Sözleşme 27 Ocak 1980'de 34 devletin onaylaması ile yürürlüğe girmiştir. Türkiye bu sözleşmeye taraf değildir.

[134] Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, s.5; Çelik, a.g.e., s.496.

[135] 1961 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi madde 46/1: "Bir devlet, bir andlaşmayla bağlanma rızasının iç hukukunun andlaşma akdetme yetkisiyle ilgili hükümlerini ihlal etmek suretiyle açıkladığı vakıasına rızasını geçersiz kılan bir gerekçe olarak başvuramaz, meğerki ihlal aşikâr ve iç hukukun temel önemi haiz bir kuralı ile ilgili olsun."; Görüldüğü üzere bir uluslararası andlaşma akdetmede genel yetkili olan devlet başkanı andlaşma akdetme ile ilgili kendi yasasındaki temel bir normu ihlal ederek bir andlaşmanın yürürlüğe girmesini sağlayamaz. Örneğin T.C. Anayasası madde 90/1 düzenlemesine göre, yabancı devletlerle yapılan bir andlaşmanın onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. Bu husus iç hukukun andlaşma akdetmeyle ilgili temel önemi haiz bir kuralıdır. Bu durumda Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı bir uluslararası andlaşmayı uygun bulma kanunu olmaksızın imzalaması ilgili andlaşmanın yürürlüğe girmesini sağlamaz. Bu durumda, devlet başkanının her işleminin sınırsız bir şekilde devleti bağlamadığı sonucuna ulaşmaktayız. Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası, **T. C. Resmi Gazete**, 17844, 20 Ekim 1982.

[136] 1982 Anayasası madde 104/1-2.

7.7.2010 tarihli ve 6004 Sayılı Dış İşleri Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunu[137] incelediğinde Cumhurbaşkanının uluslararası ilişkileri yürütme yetkisinin daha çok temsili nitelikte olduğu görülmektedir. Bu kanunun 2. maddesinin 2. fıkrasına göre Hükümet tarafından belirlenen dış politikayı yürütme görevi Dış İşleri Bakanlığına verilmiştir[138].

2.2.1.2. Devlet Başkanının Milletlerarası Statüsü

2.2.1.2.1. Genel Olarak

Devlet başkanı, devletinin milletlerarası kişiliğini temsil etmesi sebebiyle yabancı bir devlet ülkesinde bulunduğu sırada, milletlerarası hukuk tarafından sağlanmış özel bir statüye sahip olur[139]. Bu statü kapsamında devlet başkanları, resmi ziyaret amacıyla bir yabancı devlete gittiğinde hem ziyaret edilen devlette hem de geçtikleri üçüncü devletlerde bir takım dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanırlar[140]. Devlet başkanına tanınan bu ayrıcalıkların temeli, monarşik dönemlerde kabul edilmiş olan, egemen kralların birbirini yargılayamayacağını belirten *par in parem non habet jurisdictionem* (eşitler arasında yargı yetkisi yoktur) hukuk genel ilkesi ile açıklanmaktadır[141]. Bu ilkenin asıl gayesi, devletin egemenliğini ve eşitliğini sarsmama kaygısıdır.

Devlet başkanı, bir yabancı ülkeyi her zaman resmi amaçla ziyaret etmeyebilir, turist olarak ya da devlet başkanı sıfatını açıklamadan da yabancı bir ülkede bulunabilir. Devlet başkanının, başkanlık sıfatını belirtmeden yaptığı bu özel gezilere *incognito* gezi

---

[137] 6004 Sayılı Dış İşleri Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunu, **T. C. Resmi Gazete**, 27640, 13 Temmuz 2010.

[138] Dışişleri Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun madde 2/2'de Dış İşleri Bakanlığı'nın görev ve yetkileri belirtilmiştir. İlgili düzenleme şu şekildedir: a) Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasının tespiti için hazırlık çalışmaları yapmak ve tekliflerde bulunmak, Hükümet tarafından tayin ve tespit edilen hedef ve esaslara göre dış politikayı uygulamak ve koordine etmek. b) Türkiye Cumhuriyetini ve Hükümetini yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlar nezdinde yetkili makam olarak temsil etmek, yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlarla temas ve müzakereleri ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliğinde bulunmak suretiyle yürütmek, Türkiye Cumhuriyetinin dış ilişkilerini tüm boyutlarıyla ve ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliğinde bulunmak suretiyle tesis etmek, yürütmek, yönlendirmek, geliştirmek ve ülkenin çıkarlarını korumak."

[139] Çelik, a.g.e., s.497.

[140] Pazarcı, a.g.e., s.69.

[141] Pazarcı, a.g.e., s.70; Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, s.7-8.

denir[142]. Böyle bir gezi sırasında yabancı devlet ülkesinde bulunan devlet başkanının, uluslararası hukuk tarafından tanınan dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanabileceğine ilişkin bir düzenleme mevcut değildir[143]. Ancak *incognito* gezide olan devlet başkanı, sıfatını bildirdiği an, devlet başkanı ayrıcalıklarından ve dokunulmazlıklarından yararlanır ve kendisi hakkında yapılmış bütün muameleler geçmişe dönük olarak ortadan kaldırılır[144]. Örneğin 1873'te, İsviçre'de, Flemenk Kralı *incognito* gezideyken polis mahkemesi tarafından para cezasına mahkûm edilmiştir. Ancak kral, sıfatını bildirince para cezası kaldırılmıştır[145]. Bunun yanında ev sahibi devlet, devlet başkanının kimliğini bildirdiği andan itibaren güvenliğini sağlamakla ve bağışıklığına saygıyı temin etmek için gerekli tüm önlemleri almakla yükümlüdür[146]. Doğaldır ki bu geziden haberi olmayan devletin, gezideki devlet başkanının başına gelecek talihsiz olaylardan veya yetersiz korumadan sorumlu olması söz konusu olmayacaktır[147].

Günümüzde uygulanan uluslararası hukukta, devlet başkanlarının temsil yetkisini ve kendilerine uluslararası hukuk tarafından tanınan dokunulmazlık ve ayrıcalıkların düzenlendiği bir uluslararası andlaşmaya rastlanmamaktadır. Devlet başkanlarına tanınan bu yetki ve ayrıcalıklara ilişkin kurallar, uluslararası örf ve adet kuralı niteliğindedir[148]. Ayrıca, Uluslararası Adalet Divanı'nın verdiği kararlarla da bu dokunulmazlığın kapsamına ilişkin etkili yorumlar getirilmektedir[149].

---

[142] Çelik, a.g.e., s.497; *İncognito* gezinin türleri ve özellikleri hakkında daha geniş bilgi için bkz: Cemil, a.g.e., s.13-15.
[143] Reçber, a.g.e., s.15.
[144] Cemil, a.g.e., s.15.
[145] Cemil, a.g.e., s.19.
[146] Horst Blomeyer- Bartenstein, "Incognito", Bemhardt Rudolf (Ed.), **Encyclopedia of Public International Law**, 9, Amsterdam: North Holland, 1986, s.162.
[147] Blomeyer- Bartenstein, a.g.e., s.162.
[148] Roberts, a.g.e., s.177.
[149] Uluslararası Adalet Divanı'nın devlet başkanlarının ve diğer üst düzey devlet görevlilerinin sahip oldukları dokunulmazlık ve ayrıcalıklarla ilgili olarak görüşünü belirttiği kararlar için bkz: International Court of Justice, "**Arrest Warrant of 11 April 2000"**;International Court of Justice (04.06.2008), **"Certain Questions Of Mutual Assistance In Criminal Matters (Djibouti v. France)"**, http://www.icj-cij.org/docket/files/136/14550.pdf (12.04.2017); International Court of Justice (17.06.2003), **"Certain Criminal Proceedings in France (Republic of the Congo v. France), Provisional Measure, Order of 17 June 2003"**, http://www.icj-cij.org/docket/files/129/8204.pdf (12.04.2017).

2.2.1.2.2. Devlet Başkanının Kişi Dokunulmazlığı

Yabancı bir devlet ülkesinde bulanan devlet başkanı hiçbir şekilde tutuklanamaz, gözaltına alınamaz ve yargılanamaz. Devlet başkanlarının kişi dokunulmazlığının ve güvenliğinin sağlanması, ülke devleti tarafından yerine getirilmesi gereken bir uluslararası hukuk yükümlülüğüdür[150]. Ülke devletinin, yabancı devlet başkanının kişisel dokunulmazlığının temininde bu negatif yükümlülüklerinin yanında ayrıca pozitif yükümlülükleri de vardır. Bu kapsamda, yabancı bir devlet başkanına karşı işlenebilecek suçlar, başkalarına karşı işlenen aynı suçlardan daha ağır cezalandırılmakta ve bunlar siyasi suç sayılmayıp suçlular geri verilmektedir[151].

Devlet başkanlarının sahip olduğu kişisel dokunulmazlık, ulusal düzenlemelerin yanında uluslararası hukuk tarafından da bir takım andlaşmalar ile koruma altına alınmıştır. Örneğin 14.12.1973 tarihli Diplomasi Ajanları da Dahil Olmak Üzere Uluslararası Korunan Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, yabancı devlet başkanlarına karşı işlenen suçları kesin olarak ve daha ağır bir biçimde cezalandırmasına yönelik bir düzenleme getirmesinin yanı sıra bu suçları adi suç olarak kabul etmektedir. Ayrıca bu Sözleşmeye taraf devletler, devlet başkanının kişisel güvenliğini sağlamanın yanında onların haysiyetlerine karşı girişilecek diğer saldırıları da önleme yükümlülüğündedirler[152].

Türkiye'deki uygulamaya bakıldığında ise uluslararası hukuk ile uyumlu düzenlemelerle karşılaşırız. Türkiye, 14.12.1973 tarihli Diplomasi Ajanları da Dahil Olmak Üzere Uluslararası İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesine taraftır. Böylelikle Türkiye, yabancı devlet başkanına karşı işlenen suçları daha ağır biçimde cezalandırmayı ve bunları siyasi suç saymamayı kendi mevzuatına geçirmiştir. 26.01.2004 tarihli 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu yabancı devlet başkanına karşı işlenen suçlarla ilgili hükümler getirmiştir. Bu kanunun 340. maddesinin 1. fıkrasında, yabancı devletlerden birinin başkanına karşı bir suç işleyen kişiye verilecek cezanın, sekizde bir

---

[150] Çelik, a.g.e., s.498.
[151] Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, s.7.
[152] 1973 Diplomasi Ajanları da Dahil Olmak Üzere Uluslararası Korunan Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi madde 2.

oranında arttırılması ve suçun müebbet hapis cezası gerektirmesi halinde, ağırlaştırılmış müebbet cezasının verilmesi öngörülmektedir[153].

2.2.1.2.3. Devlet Başkanının Yargı Bağışıklığı ve İstisnaları

Yabancı bir devlette bulunan devlet başkanının ceza ve hukuk davalarında yargı bağışıklığının tam ve mutlak olduğu ilkesi, uluslararası toplum tarafından uzunca bir süre kabul edilmiştir. I. Dünya Savaşına gelinceye kadar, bireylerin savaş ve barış zamanlarında işledikleri insan hakları ihlallerinden dolayı uluslararası mahkemelerde yargılanma imkânı yoktu, bu ihlaller devlet sorumluluğu kapsamında değerlendirilmekteydi[154]. Ancak, 20. yüzyıldan sonra gerçekleşen iki dünya savaşında yaşanan ağır insan hakları ihlalleri bazı hususların tartışılmasına yol açmış ve bu ihlallere sebebiyet veren liderlerin ve yöneticilerin yargılanması hususu gündeme gelmiştir[155]. Savaş suçu veya insanlığa karşı suç işleyen devlet başkanlarının bireysel cezai sorumluluklarının olduğu uluslararası düzenlemelerle kabul edilmiştir[156].

I. Dünya Savaşında yaşanan ağır insan hakları ihlalleri üzerine, müttefik devletler savaş suçlarının ve suçlularının belirlenmesi ve bunlara verilecek cezanın tespiti için bir komisyon oluşturdu. Komisyon'un hazırladığı rapor doğrultusunda Müttefik Devletler Almanya ile 28 Haziran 1919 tarihinde Versay Antlaşmasını imzalamışlardır[157]. Bu antlaşmanın 227. maddesinde, müttefik devletlerin birer hâkiminden oluşan bir mahkemenin kurulması ve sorumlu kişi olarak Almanya Eski İmparatoru II. William'ın 1914'de dünya savaşını başlatması nedeniyle sözleşmenin gücüne ve uluslararası ahlaka saldırı suçundan yargılanması öngörülmüştü[158]. Ancak William'ın Hollanda'ya kaçması ve Hollanda'nın da William'ı iade etmemesi nedeniyle yargılama gerçekleşememiştir[159].

---

[153] 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, **Resmi Gazete**, 25611, 12 Ekim 2004.

[154] Ezeli Azarkan, "Bireyin Uluslararası Cezai Sorumluluğu ve Miloseviç Davası", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 11(3-4), 2003, s.283.

[155] Abdi Sağlam, "Uluslararası Yargılama Faaliyetleri Bağlamında Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesinin Değerlendirilmesi", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, 6(20), Ocak 2015, s.588.

[156] Pazarcı, a.g.e., s.70-73.

[157] Sağlam, a.g.e., s.571.

[158] Versay Antlaşmasının tam metni için bkz: http://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000002-0043.pdf (26.02.2016).

[159] Durmuş Tezcan, "Uluslararası Suçlar ve Uluslararası Ceza Divanı", **Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000**, Cilt 2, s.273.

Böylelikle devlet başkanının mutlak surette yargı bağışıklığı olduğu tabusu başarısız bir örnekle de olsa yıkılmıştır.

Devlet başkanlarının sahip olduğu mutlak yargı dokunulmazlığına, bütün uluslararası toplumu etkileyen belli suç kategorilerinde istisnalar getirilmiştir. Bu istisnai düzenlemelere özellikle uluslararası ceza mahkemelerinin statülerinde rastlanılmaktadır. 2. Dünya Savaşından sonra galip devletler tarafından Alman ve Japon suçlularını yargılamak için ceza mahkemeleri kurulmuştur[160]. Bu maksatla ilk olarak 8 Ağustos 1945'te Nuremberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi kurulmuştur. Bu mahkeme ile devlet başkanının sahip olduğu dokunulmazlık ve ayrıcalıkların, savaş suçları söz konusu olduğunda onu cezai sorumluluktan kurtarmayacağı kabul edilmiştir[161]. Bu doğrultuda Nuremberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi Statüsü[162]'nün 7. maddesine göre, *"Sanığın ister devlet başkanı veya isterse de Hükümet dairelerinde resmi sorumlu olarak resmi pozisyonu, sorumluluktan kurtarıcı veya cezayı azaltıcı bir neden olarak değerlendirilmeyecektir"*[163]. Buna benzer bir düzenleme, 1950 yılında BM Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun kabul ettiği Nuremberg Mahkemesi Statüsü ve Bu Mahkeme'nin Yargısında Kabul Edilmiş Uluslararası Hukuk İlkeleri Belgesi'nin III. İlkesinde yer almaktadır. Bu İlkeye göre, *"Uluslararası hukuk suçu oluşturan bir fiilin sahibinin devlet başkanı veya hükümet başkanı sıfatı ile hareket etmiş olması onun uluslararası hukuk açısından sorumluluğunu ortadan kaldırmaz"*[164]. Bu hükümler göz önüne alınarak savaşın başlamasındaki baş sorumlular Adolph Hitler ve Benito Musollini'nin yargılanması gündeme gelebilirdi. Fakat Adolph Hitler öldüğü ve Benito Musollini de öldürüldüğü için

---

[160] Yusuf Aksar, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış", **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, 1(3), 2005, s.2.

[161] Arzu Alibaba, "Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 49(1-4), 2000, s.185.

[162] Nuremberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi Statüsü için bkz: http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/nuremberg/NurembergIndictments.html (23.02.2016).

[163] Nuremberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesinde, dokunulmazlığa ve resmi sıfata sahip 24 üst düzey Nazi hükümet görevlisi, barışı ortadan kaldırmaya veya tehlikeye atmaya ilişkin suçlardan, insanlığa karşı işlenen suçlardan veya savaş suçlarından yargılanmış ve bunlardan 11'i ölüm, 3'ü ömür boyu hapis, 7'si ağır hapis cezasına çarptırılmıştır. Tezcan, a.g.e., s.274.

[164] Principles of International Law Recognized in the Charter of the Nürnberg Tribunal and in the Judgment of the Tribunal, Yearbook of the International Law Commission, 1950, V. II, para. 97, http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/7_1_1950.pdf (22.02.2016).

bu kişilere yönelik bir yargılama yapılamamıştır. Söz konusu nedenle, bu mahkeme devlet başkanlarının yargılanması açısından bir örnek teşkil etmemektedir[165].

2. Dünya Savaşı suçlularını yargılamakla görevli ikinci mahkeme olan Tokyo Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi ise 26 Nisan 1946'da kurulmuştur[166]. Tokyo Statüsü'nün 6. maddesinde, sanığın resmi pozisyonunun cezai sorumluluğu ortadan kaldırmadığı, buna karşın, adaletin gerektirmesi halinde Mahkeme'nin bu durumu cezada indirim nedeni olarak değerlendirebileceği belirtilmiştir[167]. Anlaşıldığı üzere bu düzenleme ile statü kapsamına giren suçlarda resmi sıfatın, yargılamaya ve bireysel sorumluluğa engel olmayacağı sadece cezada bir indirim nedeni olarak kabul edileceği hükme bağlanmıştır. Almanya ve İtalya'daki durumun aksine burada savaşın sorumlularından Japonya Devlet Başkanı Hirorito hayattaydı ve mahkeme önüne getirimesine bir engel yoktu[168] fakat General McArthur ile yaptığı anlaşma neticesinde Hirorito'nun Tokyo Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi önünde suçlanamaması ve yargılanamamasına dair alınan kararla bu mümkün olamamıştır ve tarihi bir fırsat kaçırılmıştır[169].

Geçici nitelikte olan bu uluslararası ceza mahkemelerinin kurulmasından yaklaşık yarım asır sonra dünya tarihinde hafızalardan silenemeyecek insanlık dışı olayların yaşanması sebebiyle yeni mahkemelerin kurulması ihtiyacı gündeme gelmiştir. Eski Yugoslavya topraklarında, 1991 yılından itibaren bağımsız devletlerin kurulması sırasında, etnik temizliğe dönüşen soykırım, savaş esirlerine kötü ve insanlık dışı muameleler gibi adeta bir katliama dönüşen olaylar yaşanmıştır. Bu olaylara sebebiyet veren, uluslararası insancıl hukukun ağır ihlallerinin sanığı olan kişilerin yargılanması amacıyla, BM Güvenlik Konseyi'nin 25 Mayıs 1993 tarih ve 827 sayılı kararı[170] ile Eski Yugoslavya

---

165 Uğur Bayıllıoğlu, "Uluslararası Adalet Divanı'nın Tutuklama Müzakeresi Davası Hakkındaki Kararına İlişkin Bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 55(2), 2006, s.40.

166 Alibaba, a.g.e., s.185.

167 Bayıllıoğlu, a.g.e., s.41; Tokyo Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesince 25 kişi hakkında yargılama yapılmış olup 7 kişi ölüm, 7 kişi ömür boyu hapis, diğerleri ise ağır hapis cezalarına çarptırılmıştır. Tezcan, a.g.e., s.274.

168 Rona Aybay, "Uluslararası Mahkemeler ve Bireylerin Cezai Sorumluluğu", **Köksal Bayraktar'a Armağan**, Cilt I, 2010, s.136-137.

169 Kerry Creque O'Neill, "A new Customary Law of Head of State Immunity? : Hirohito and Pinochet", **Standford JIL**, 2002, s.289.

170 United Nations Security Council, **S/RES/827**, http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_827_1993_en.pdf (23.02.2016), Güvenlik Konseyinin vermiş olduğu bu karar sonucu bir mahkeme kuramayacağına ilişkin eleştiriler yöneltilmiştir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptaması halinde yapılacak işlemler ve alınacak önlemler

Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuştur[171]. Bu karara ek Statünün 7/2 maddesinde, suçlanan kişinin devlet başkanı, hükümet başkanı veya hükümette sorumlu bir makam olarak resmi pozisyonunun kendisini cezai sorumluluktan kurtarmayacağı ve cezai indirimden de yararlanamayacağı düzenlenmiştir[172]. Söz konusu düzenlemeyle, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve soykırım suçu gibi insan hakları hukukunun ağır ihlalleri niteliğindeki suçları işleyenlerin resmi sıfatlarının bağışıklıktan yararlanma imkânı vermesinin önüne geçilmiştir. Böylelikle, Feodal Yugoslavya Cumhuriyeti Devlet Eski Başkanı Slobodan Milosevic'in sahip olduğu bağışıklıklar onun bu mahkeme önünde yargılanmasını engelleyememiştir.

Slobodan Milosevic ve üst düzey devlet yetkililerinin; 1 Ocak 1999 ile 20 Haziran 1999 tarihleri arasında, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan Kosova'da yaşayan sivil Arnavutlara yönelik şiddet ve terör politikaları planladıkları, teşvik ettikleri veya başka yollarla bu eylemlere yardım ettikleri ve bu eylemleri

---

BM Şartının 39-51. maddelerinde sayılmıştır. Bu maddeler incelendiğinde alınacak tedbirler arasında açıkça mahkeme kurma yetkisi bulunmamaktadır. Ayrıca yargı yetkisinin, egemenlik ve bağımsızlık hakkının bir bölümü olup devletin asli haklarından olduğundan devletin tarafı olmadığı bir andlaşma ile elinden alınmasının hukuki olmadığı ileri sürülmüştür. Tevfik Odman, "Eski Yugoslavya İle İlgili Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu Ve Yasal Dayanağı", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 45(1-4), s.143-151; Diğer bir görüşe göre ise BM şartının VII. Bölümünde öngörülen tedbirlerin sayma suretiyle sınırlandırılamayacağı, ağır insan hakları ihlali olduğunda Güvenlik Konseyi'nin gerekli gördüğü her türlü girişimde bulunabileceği ve barış ve güvenliğin kurulması amacıyla mahkeme kurmanın da bu tedbirler arasında kabul edilebileceği savunulmuştur. Ayrıca bu görüş Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde *Tadic* Davasında da teyid edilmiş bulunmaktadır. Bu davada mahkemenin yetkisizliği ileri sürülmüştür. Mahkeme bu iddiayı, BM Güvenlik Konseyi'nin ana görevini gereği gibi yerine getirebilmesi için BM Andlaşmasının 29. maddesinde yardımcı organlar kurulmasını kabul etmesi ve BM Andlaşmasının 41. maddesinde açıkça belirtilmese de, kuvvet kullanmayı gerektirmeyen her türlü önlemin içine adli organ kurmayı da dâhil ettiğini belirterek iddiaları reddetmiştir. Sağlam, a.g.e., s.578-579.

[171] Sonja Boelaert- Suominen, "The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia and the Kosovo Conflict", International Review of the Red Cross, No. 837; https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jqd2.htm (24.02.2016) ; Tezcan, a.g.e., s.275; Aksar, a.g.e., s.3; Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi, her ne kadar BM kararı ile kurulmuş olsa da; BM, suçların tespiti için yapılan çalışma sahasında ve delillerin toplanmasında çok aktif görevler yüklenmemiştir. Özellikle devletlerin suçluların teslimi konusundaki isteksizlikleri mahkemenin kuruluşundan sonraki ilk yıllarında işlevsiz kalmasına sebebiyet vermiştir. Mahkemenin işler konuma gelmesi ise ancak savaş suçlularının bulunduğu devletlerin, bu kişileri mahkemeye sevk etmesi ile gerçekleşmiştir; bu sevk işlemleri de BM girişiminden ziyade suçluların bulunduğu ülkelerin politik tercihleri neticesinde gerçekleşmiştir. Ayrıca mahkeme nezdinde, vuku bulan insanlık dramı göz önüne alındığında, birçok sorumlunun yargılanması gerekirken sayıca az kişinin yargılanması açısından ve mahkeminin BM Güvenlik Konseyi güdümünde siyasi bir etki altında olması sebebiyle eleştirilere maruz kalmıştır. Cenap Çakmak ve Cansu Atılgan, "BM, Bosna Soykırımı ve Küresel Adalet", **Bilge Strateji**, 4(7), Güz 2012, s.11-28.

[172] BM Güvenlik Konseyi'nin 29.09.2008 tarih ve 1837 sayılı kararı ile revize edilen bu mahkemenin statüsü için bkz: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf (23.02.2016).

kışkırttıkları ileri sürülmüştür[173]. Bu kapsamda Milosevic, insanlığa karşı suç ve savaş suçu işlemekle itham edilmiştir[174]. 11 Mart 2006 tarihinde yargılama devam ederken Milosevic'in ölmesi sebebiyle yargılama tamamlanamamıştır[175]. Her ne kadar yargılama sonlanmış olsa da Milosevic davası, bütün dünyaya bir devlet başkanının, uluslararası suçların ihlali durumunda yargılanabileceğinin somut bir örneği olması açısından uluslararası hukuk tarihinde çok önemli bir yere sahiptir.

Yugoslavya'da yaşanan trajik olayların bir benzeri de bu kez bir Afrika ülkesi olan Ruanda'da yaşanmıştır. 1994 yılında, nisan ve temmuz ayları arasında, Ruanda'da, yaklaşık yüz gün süren bir iç savaş meydana gelmiştir. Bu iç savaşta[176] çoğunlukta olan Hutular, azınlıkta olan Tutsileri acımasız bir şekilde katlederek dünya tarihindeki en kanlı eylemlerinden birini gerçekleştirmiştir. Resmi olmayan verilere göre, öldürülenlerin sayısının Tutsiler ve ılımlı Hutular dâhil olmak üzere sekiz yüz bin ile bir milyon arasında olduğu ve yaklaşık iki milyon Hutunun da komşu ülkelere göç etmek zorunda kaldığı açıklanmıştır[177]. Yaşanan bu olaylar sonucunda Ruanda Hükümetinin istemi üzerine, BM Güvenlik Konseyi'nin 8 Kasım 1994 tarih ve 955 sayılı kararı ile Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuştur[178].

---

[173] International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (29.06.2001), **"The Prosecutor of the Tribunal against Slobodan Milosevic, Milan Milutinovic, Nikola Sainovic, Dragoljub Ogdanic, Vlacko Stajiljkovic",** Amended Indictment, para. 16, http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/ind/en/mil-ai010629e.htm (25.02.2016).

[174] International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, **"The Prosecutor of the Tribunal against Slobodan Milosevic, Milan Milutinovic, Nikola Sainovic, Dragoljub Ogdanic, Vlacko Stajiljkovic"**, para. 25.

[175] Bayıllıoğlu, a.g.e., s.42.

[176] Ruanda'da meydana gelen olaylar etnik kökene bağlı olarak vuku bulmuş bir iç savaş görünümündedir. Fakat Ruanda'ya bu etnik kimlik farklılaşmasını yerleştiren zihniyet Batı toplumlarıdır. Ruanda, Belçika güdümündeki koloni dönemine kadar Hutu, Tutsi ve Pigme halklarıyla homojen bir yapıya sahipti ve barış içindeydi. Belçika, Tutsileri üstün ırk varsayarak toplum içinde suni bir ırk yaratmıştır ve bunu bir devlet politikası haline getirmiştir. 1962'de Ruanda bağımsızlığını kazandığında ise Belçika çoğunlukta olan Hutuların destekçisi olmuştur. Bu katliamın ana sebebini etnik çatışma olduğunu göz önüne aldığımızda uzun yıllar barış içinde yaşamış bir topluluğa nifak tohumları ekerek bu denli bir katliama sebebiyet veren soykırımın mimarı aslında Batı zihniyetidir. Bu katliamın toplumsal yapı ile bağlantısı ile ilgili geniş bir çalışma için bkz: Ebru Çoban Öztürk, "Toplumsal Yapılar ve Şiddet Ruanda Örneği", **Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi**, 1(1), Güz 2011, s.95-109.

[177] BBC News, "Rwanda, How the genoside happened", 18 December 2008, http://news.bbc.co.uk/2/hi/1288230.stm (28.02.2016).

[178] United Nations Security Council, **S/RES/955**, http://www.un.org/Docs/scres/1994/scres94.htm (28.02.2016); Ayrıca Mahkemenin tam adı, "1 Ocak- 31 Aralık 1994 Tarihleri Arasında Ruanda ve Komşu Ülkelerinde İşlenen Soykırım ve Diğer Benzer İhlallerle Uluslararası Ceza Hukukunun İhlallerinden Sorumlu Kişilerin Yargılanmasına Dair Uluslararası Ceza Mahkemesi" dir.

Güvenlik Konseyi'nin bu kararına ek Ruanda İçin Uluslararası Mahkeme Statüsü'nün[179] 6/2. maddesinde, statüde tanımlanan soykırım, insanlığa karşı suç ve Cenevre Sözleşmeleri'nin ihlali suçlarından sanık olan kimsenin devlet başkanı, hükümet başkanı veya hükümette sorumlu bir yetkili olarak resmi pozisyonunun onun bireysel cezai sorumluluğunu kaldırmayacağını ve cezasını da azaltmayacağı belirtilmiştir. Bu kapsamda Mahkeme, bazı dokunulmazlıklara sahip birçok sayıda yüksek düzey asker ve devlet görevlilerini, politikacıları yargılamıştır[180]. Bu davalardan en dikkat çekeni ise şüphesiz bu olayların gerçekleştiği sırada Ruanda Başbakanı olan Jean Kambanda davasıdır.

Jean Kambanda, Tutsilere karşı işlenen suçlarla ilgili olarak katliamı gerçekleştiren gruplara silah temin ettiği veya başka yollarla destek sağladığı; halkı, Tutsilere karşı katliam yapması hususunda kışkırtma girişimlerinde bulunduğu ve soykırımın gerçekleşmesini önlemek için gereken önlemleri almadığı iddiaları ile tutuklanmıştır[181]. Jean Kambanda, soykırım ve insanlığa karşı suç işlemekten sorumlu tutularak ömür boyu hapis cezasına çarptırılmıştır[182].

Jean Kambanda davası, uluslararası hukuk açısından bir hükümet başkanının soykırım, insanlığa karşı suç veya savaş suçu söz konusu olduğunda resmi sıfatının ve dokunulmazlığının yargılanmaya engel bir husus oluşturmadığının güzel bir örneğini oluşturur. Ayrıca bu davada barış ve güvenliğin sağlanmasından sorumlu olan kişilerin resmi görev ve pozisyonu dolayısıyla sahip olduğu yetkilerin ve güvenin kötüye

---

[179] Ruanda için Uluslararası Mahkeme Statüsü için bkz: http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/files/legal-library/941108_res955_en.pdf (28.02.2016).

[180] Mahkemeye faaliyete geçtiği 1995 yılından itibaren, uluslararası insancıl hukuk kurallarını ihlal ettiği düşünülen 93 kişi hakkında dava açılmıştır. Bu şüphelilerden 61 'i çeşitli hapis cezalarına çarptırılmıştır, 14'ü hakkında ise beraat kararı verilmiştir ve hala devam eden davalar bulunmaktadır. http://unictr.unmict.org/en/tribunal (28.02.2016).

[181] Jean Kambanda davasının iddianamesi için bkz: International Criminal Tribunal For Rwanda (16.10.1997), "**The Prosecutor v. Jean Kambanda"**, Indictment, http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/files/ case-documents/ictr-97-23/indictments/en/971016.pdf (28.02.2016) ; Kambanda faaliyetlerini aracı kullanarak ya da kimliğini gizler bir şekilde yapmamıştır. Bizzat kendisi bu katliama giden yolda etkin faaliyetlerde bulunmuştur. Örneğin radyo programlarında ülkenin düşmanlardan arındırılması gerektiği bu düşmanlarında Tutsi ve ılımlı Hutular olduğu yönünde halkı kışkırtmaya yönelik propogandalar yapmıştır. Sivillerin katliamında kullanıldığı bilinen mühimmatları, siyasi partilere ve militan gruplara teminini sağladığı iddianamede ileri sürülmüştür.

[182] Jean Kambanda davasında verilen hüküm için bkz: International Criminal Tribunal for Rwanda (04.09.1998), **"The Prosecutor v. Jean Kambanda"**, Trial Chamber, Judgement and Sentence, para. 40 (1-6), http://unictr.unmict.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ictr-97-23/trial-judgements/en/980904.pdf (29.02.2016).

kullanılmasının bir ağırlaştırıcı neden olacağına hükmedilmiştir[183]. Bu karar, devlet yönetiminde sahip olunan statünün indirim nedeni olamayacağı aksine bir ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilmesi sebebiyle üst düzey devlet görevlilerinin mevcut statülerinin arkasına sığınmalarını bertaraf eder niteliktedir.

Bahsedilen bu gelişmelerin ardından, uluslararası toplumda sürekli görev yapacak bir uluslararası ceza mahkemesi kurulması düşüncesi güçlenmiş ve bu yönde çalışmalar yapılmıştır[184]. Roma'da 15 Haziran-17 Temmuz 1998 tarihinde, Uluslararası Ceza Mahkemesi Kurulmasına Dair Birleşmiş Milletler Diplomatik Konferansı ve bunun sonucunda da Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü kabul edilmiştir[185]. Statü'nün 126. maddesine uygun olarak, 60 devletin Statü'yü onaylaması şartının yerine gelmesiyle, Uluslararası Ceza Mahkemesi 1 Temmuz 2002 tarihi itibariyle göreve başlamış bulunmaktadır[186].

Uluslararası Ceza Mahkemesi sadece gerçek kişiler üzerinde uluslararası toplumu tümüyle derinden etkileyen, soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçları bakımından yargılama yetkisine sahiptir[187]. Uluslararsı Ceza Mahkemesi Statüsü'nün resmi ayrım yapılmadan herkese eşit şekilde uygulanacağı ve özellikle, devlet veya hükümet başkanı, hükümet veya parlamento üyesi, seçilmiş bir temsilci veya bir hükümet yetkilisinin, hiçbir şekilde Statü hükümlerindeki cezai sorumluluktan muaf tutulmayacağı ve resmi ünvanın ceza indirimine bir sebep teşkil etmeyeceği düzenlenmiştir[188].

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kuruluşu, uluslararası düzeyde bireylerin cezai olarak sorumlu tutulmasını ve evrensel adaletin sağlanması için dokunulmazlıklara bir son

---

[183] International Criminal Tribunal for Rwanda, **"The Prosecutor v. Jean Kambanda",** Judgement and Sentence**,** para 44.

[184] Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmadan önce yapılan çalışmalara ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz: Murat Önok, **Tarihi Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2003, s.87-93.

[185] Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü için bkz: http://www.un.org/law/icc/index.html (29.02.2016); 2017 Nisan ayındaki duruma göre 124 devlet Statü'ye taraftır. Statü'ye taraf devletler için bkz: https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20 statute.aspx (01.04.2017); Türkiye, Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün kabul edilmesi aşamasında çekimser oy kullanmıştır ve henüz Statü'ye taraf değildir.

[186] Yusuf Aksar, **Evrensel Yargı Kuruluşları**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007, s.135.

[187] Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü madde 25/1.

[188] Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü madde 27/1.

getirmesi dolayısıyla, uluslararası hukukta çok önemli bir yere sahiptir[189]. Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulduğu günden itibaren uluslararası toplumu derinden etkileyen olayları soruşturmak için çalışmalarda bulunmuş ve Nisan 2017 itibariyle de Mahkeme önündeki dava sayısı ona yükselmiştir[190]. Bu davalardan Sudan'ın Darfur bölgesinde işlendiği iddia edilen insan hakları ihlalleri[191] ile ilgili olarak başlattığı soruşturma konumuz itibariyle önem taşımaktadır. Darfur bölgesinde işlenilen uluslararası suçluların sorumlularının yargı önüne çıkarılması için BM Güvenlik Konseyi 31 Mart 2005 tarih ve 1593 sayılı kararı ile Darfur olaylarını Uluslararası Ceza Mahkemesi önüne taşımıştır[192]. Darfur'da yaşanan olayların sorumlularından biri olduğu iddia edilen Sudan Devlet Başkanı Ömer el- Beşir hakkında Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin 1. Ön Duruşma Mahkemesi, 4 Mart 2009'da, savaş suçları ve insanlığa karşı suç işlemek gerekçesiyle bir yakalama müzekkeresi çıkartmıştır[193]. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Ömer el Beşir hakkında vermiş olduğu tutuklama emri görevi başındaki bir devlet başkanı hakkında verilmiş ilk tutuklama kararı olması bakımından tarihi bir özellik taşımaktadır[194]. Ancak Ömer el- Beşir'in Uluslararası Ceza Mahkemesi önüne getirilmesi mümkün olmamıştır. Çünkü Uluslararası Ceza Mahkemesi devletlerin işbirliğinin olmaması durumunda işlerliğini kaybedebilmektedir. Statü'ye taraf devletlerin Mahkeme ile işbirliği yükümlülüğü bulunurken, taraf olmayan devletlerin böyle bir yükümlülüğü yoktur[195]. Bu

---

189 Yusuf Aksar, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II**, 3. Baskı, Ankara; Seçkin Yay., 2015, s.176.

190 Günümüz itibariyle Uluslararası Ceza Mahkemesi önünde, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Uganda Cumhuriyeti, Orta Afrika Cumhuriyeti, Sudan, Kenya, Libya, Fildişi Sahilleri, Mali ve Gürcistan'da gerçekleşen olaylar nedeniyle yargılama süreçleri devam etmektedir. Mahkeme'nin soruşturma yapılmasına karar verdiği olaylar için bkz: https://www.icc-cpi.int/Pages/Situations.aspx (01.04.2017).

191 BM verilerine göre, çatışmalar sırasında 300.000 kişi öldürülmüş ve 2 milyon 700 bin kişi de evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Marlise Simons ve diğerleri, "Arrest is Sought of Sudan Leader in Genocide Case", 15 July 2008, http://www.nytimes.com/2008/07/15/world/africa/15sudan.html?ref=world (08.08.2016).

192 United Nations Security Council Resolution, **S/RES/1593**, https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/85FEBD1A-29F8-4EC4-9566-48EDF55CC587/283244/N0529273.pdf (12.04.2017).

193 International Criminal Court (04.03.2009), "**The Prosecutor v Omar Hassan Ahmad Al Bashir (Decision on the Prosecution's Application for a Warrant of Arrest against Omar Hassan Ahmad Al Bashir)"**, Pre- Trial Chamber I, https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2009_01514.PDF (08.08.2016).

194 Numan Hazar, **İnsan Hakları ve Diplomasi**, İstanbul: Büyülüdağ Yayınları, 2015, s.279.

195 Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü madde 98: "(1) Mahkeme, teslim etme veya yardım etme talepleriyle ilgili işlemleri; talepte bulunulan devletin, üçüncü bir devlete ait bir mal veya üçüncü bir devlet vatandaşının diplomatik dokunulmazlığı konusunda, uluslararası hukuk uyarınca mevcut yükümlülüklerine aykırı hareket etmesini gerektiriyorsa ve Mahkeme, üçüncü devletten dokunulmazlığın kaldırılması konusunda işbirliği elde edememiş ise, devam ettirmez. 2) Mahkeme, teslim etme talebiyle ilgili işlemleri; talepte bulunulan devletin, Mahkeme'ye şahsı göndermesi gereken devletin rızasının arandığı bir konuda, uluslararası yükümlülüklerine aykırı davranmasını gerektiriyorsa ve Mahkeme,

bakımdan da Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Ömer el- Beşir hakkındaki tutuklama kararı hukukiliğine yönelik eleştirilere maruz kalmıştır. Öncelikle Ömer el- Beşir davasında, Mahkeme, Güvenlik Konseyi kararına dayanarak, taraf olunmayan bir uluslararası andlaşmanın uygulanması girişiminde bulunmuştur[196]. Ayrıca mahkeme Statü'ye taraf olmayan bir devletten bu talebiyle yerleşik bir uluslararası örf adet kuralı haline gelmiş görevi başındaki devlet başkanının kişisel bağışıklığı kuralını ihlal etmesini beklemektedir ki bu durum mahkemenin yetkisini aşarak hareket etmesi anlamına gelebilecektir[197]. Ayrıca Statü'ye taraf olmayan devletlerden yardım talep edilmesi de bu talebi yerine getiren devletin bir uluslararası örf-adet kuralını ihlaline sebebiyet vereceğinden devletin sorumluluğunun doğmasına yol açabilecektir[198].

Uluslararası hukukta bugün gelinen aşama itibariyle devlet başkanlarının sahip oldukları dokunulmazlıkların uluslararası suçlar kapsamında, onları Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde veya BM öncülüğünde kurulmuş mahkemeler önünde yargılanmasına engel teşkil etmediğini hem mahkeme uygulamalarında hem de mahkemelerin statülerinde görmüş bulunmaktayız. Fakat bir uluslararası suç bir ulusal mahkeme önüne geldiğinde aynı etkiyi yaratabilecek midir? Yani bir ulusal mahkeme uluslararası suç işleyen devlet başkanını yargılama yetkisine sahip olabilecek midir? İşte bu sorunun cevabı bugünkü mevcut uygulamada devlet başkanının görevde bulunup bulunmamasına göre değişiklik arz eder niteliktedir. Ulusal mahkemelerin uygulamalarına bakıldığında görevi sona ermiş bir devlet başkanının yargılandığı örneklere rastlanmaktadır fakat görev sırasında bir devlet başkanının ulusal mahkemelerde yargılanmasına ilişkin örnekler mevcut değildir. Böyle bir örneğin olmaması görevi başındaki devlet başkanının uluslararası nitelikte bir suç işlediğinde ulusal mahkemeler önünde yargılanmaması sonucuna mı götürmelidir bizleri. Ya da görevi sona ermiş de olsa devlet başkanının ulusal mahkemelerde yargılanabilmesi gerçeği görevi başındaki devlet başkanınına da uygulanabilmesi açısından bir kıyas sebebi midir?

---

gönderen devletin şahsı teslim etmeyi kabul etme konusunda işbirliğini elde etmemiş ise, devam ettirmez."

[196] Philip Wardle, "The Survival of Head of State Immunity at the International Criminal Court", **Australian International Law Journal**, 18, 2011, s.200.

[197] Erson Asar, **Yabancı Devletlerdeki Yargılamalar Açısından Uluslararası Hukukta Devlet Görevlilerinin Yargı Bağışıklığı**, s.176-178.

[198] Paola Gaeta, "Does Presedent Al Bashir Enjoy Immunity From Arrest?", **Journal of International Criminal Justice**, 7(2), 2009, s.327.

Ulusal mahkemeler önünde, görevi sona ermiş bir devlet başkanının sahip olduğu yargı dokunulmazlığından yararlanamayacağının somut örneği *Pinochet* davasında görülmüştür. Pinochet hakkında 1976-1983 yılları arasında görevde kaldığı süre boyunca[199] binlerce Şilili ve yabancı kişinin öldürülmesinden, kaybolmasından, sistematik olarak işkenceye tabi tutulmasından sorumlu tutularak Madrid soruşturma yargıcı Baltazar tarafından 18.10.1998'de bir uluslararası tutuklama kararı çıkarılmıştır[200]. Bu tutuklama kararının çıkarıldığı sırada Pinochet, devlet başkanı sıfatına haiz değildi ve tedavisi amacıyla İngiltere'de bulunuyordu[201].

İngiliz Bölge Mahkemesi, tutuklama kararının geçersiz olduğuna ve eski devlet başkanının iddia olunan suçlarla ilgili olarak dokunulmazlığı bulunduğuna karar vermiştir. Bu karara karşı İspanya hükümeti, Lordlar Kamarası'na temyiz başvurusunda bulunmuş ve içlerinde Uluslararası Af Örgütünün de bulunduğu bazı insan hakları grupları davaya müdahil olarak katılmıştır. Lordlar Kamarası 3'e karşı 2 çoğunlukla tutuklama kararında ileri sürülen eylemlerden, Pinochet'in *ratione materia* bağışıklığa sahip olmayacağını, bu bağışıklığın resmi işlevlerini yerine getirirken gerçekleştirdiği hukuka uygun eylemler açısından geçerli olduğu ve işkencenin bu kapsamda kabul edilemeyeceği gerekçesiyle bağışık olmayacağına karar vermiştir[202].

Bu kararı verenler arasından Lord Hoffman'ın davaya müdahil olarak katılan Uluslararası Af Örgütü ile arasındaki bağı açıklayamamasından ötürü karar iptal edilmiştir[203]. Bunun üzerine 7 lord ile Nisan 1999'da yeniden yargılama yapılmıştır[204].

---

199 1973 yılında Şili ordusunun başkomutanı olan Pinochet, seçilmiş başkan Salvador Allendi'yi askeri darbe ile devirmiştir. Askeri cunta Pinochet 'i Cumhurbaşkanı olarak atamış ve Pinochet Şili'yi 17 yıl boyunca yönetmiştir. Yönetimi boyunca on binlerce insan siyasi sebeplerle tutulanmış ve binlerce insan öldürülmüş veya kaybolmuştur. Pinochet, 1990 yılında başkanlıktan düşürülmüştür fakat Mart 1998'e kadar ordunun başı olarak kalmıştır. Curtis A. Bradley ve Jack L. Goldsmith, "Pinochet and International Human Rights Litigation**",** **Michigan Law Rewiev,** 97, June 1999, s.2133.

200 Andrea Gattini, "Pinochet Cases", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, June 2007, para. 1, http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e859 (15.05.2017).

201 Bradley ve Goldsmith, a.g.e., s.2133.

202 Udoka Owie, "The Pinochet Case: Expounding or Expanding International Law?", **International Journal of International Law**, 2(1), 2015, s.164.

203 Gattini, a.g.e., para. 2.

204 Gattini, a.g.e., para. 2.

İkinci Pinochet Davasında, Lordlar Kamarası 6'ya karşı 1 çoğunlukla Pinochet'in dokunulmazlığa sahip olmadığına ve İspanya'ya iade edilmesine karar vermiştir[205].

Pinochet davası, ulusal mahkemenin evrensel yargı yetkisine dayanarak görevi sona ermiş bir devlet başkanının ulusal mahkeme önünde yargılanabileceğinin ilk örneğidir. Bu önemine binaen *Pinochet* davası uluslararası hukukta çok önemli bir yere sahiptir[206]. *Pinochet* davası, bizlere görevi sona ermiş bir devlet başkanının uluslararası hukuk suçu işlemesi durumunda yabancı bir ulusal mahkeme önünde yargılanabileceğini göstermiştir. Peki, görevi başındaki bir devlet başkanı da benzer suçlarla itham edildiğinde yabancı bir ulusal bir mahkeme önünde yargılanabilecek midir? Uygulamaya bakıldığında ise bu soruya olumlu bir cevap verebilmesi mümkün değildir. Görevi başındaki devlet başkanı mutlak bir şekilde yabancı ulusal mahkemelerin yargılamasından bağışıktır[207]. Lord Browne- Wilkinson'a göre, görevi başındaki devlet başkanı mutlak bir şekilde kişi dokunulmazlığına sahiptir ve bu dokunulmazlık onu bütün soruşturmalardan bağışık kılar[208].

Görevi sona ermiş bir devlet başkanının yabancı mahkemeler önünde yargılanmasına imkân tanıyan bir diğer durum ise ilgili devletin taraf olduğu andlaşmanın bunu gerekli kılmasına dayanmaktadır. Örneğin Belçika, Senagal'de bulunan Çad'ın eski devlet başkanı Hissène Habré'yi iktidarı döneminde gerçekleştirdiği insan hakları ihlalleri ile ilgili olarak tutuklanması ve iade edilmesini talep etmiştir[209]. Senagal'in bu talebi karşılamaması üzerine uyuşmazlık Uluslararası Adalet Divanı önüne taşınmıştır. Divan, 20.07.2012 tarihli *Kovuşturma ya da İade Yükümlülüğü* kararında, 1984 tarihli BM İşkence Sözleşmesi madde 6-7 hükümleri uyarınca Senagal Hükümeti'nin, Çad Devlet Başkanı

---

[205] R v Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate and others, ex parte Pinochet Ugarte (No 3) [2000] 1 AC 147, http://iclr.co.uk/assets/media/vote/1996-2014/ac2000-1-147.pdf (13.05.2017).

[206] Bu davada Lordlar ayrıca evrensel yargı yetkisi, devlet bağışıklığı, suçluların iadesi gibi birçok önemli konuda yorumlarda bulunmuştur. Fakat bu hususların hepsine değinilmesi çalışmamızın kapsamını aşacağından çalışmamızda sadece devlet başkanlarının sahip olduğu diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklara dair yorumlara yer verilmiştir.

[207] Malcolm N. Shaw, **International Law**, 6. Edition, Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s.737.

[208] International Court of Justice, **"Arrest Warrant of 11 April 2000"**, para. 57.

[209] Hissène Habré, Çad'da 1982 ile 1990 yılları arasında devlet başkanlığı makamında bulunmuştur. Darbe yönetimiyle iktidarı ele geçiren Habré'nin ülkeyi yönettiği yıllarda 40. 000 kişinin öldürülmesi, on binlerce kişinin kaybolması ve binlerce işkence vakasından sorumlu olduğu iddia edilmiştir. 1990 yılında gerçekleştirilen darbe ile görevden uzaklaştırılan Habré Senagal'e sığınmıştır. Human Rights Watch, "Q&A: The Case of Hissène Habré before the Extraordinary African Chambers in Senegal", 03 May 2016, https://www.hrw.org/news/2016/05/03/qa-case-hissene-habre-extraordinary-african-chambers-senegal#1 (02.04.2017).

Hissène Habré'yi iade etmesi ya da gecikmeden yargılanamak üzere kendi ulusal otoritelerine sevk etmesi gerektiğine; buna uymadığı için de Senagal'in uluslararası sorumluluğuna hükmetmiştir[210]. Böylelikle, Uluslararası Adalet Divanı, ilgili devletin taraf olduğu andlaşma gerekli kılıyorsa, yabancı bir devletin eski başkanı olan bir kişiyi ülkede kovuşturma ve yargılama yükümlülüğü olduğunu tespit etmiştir. Senagal iade yerine yargılamayı kendi yapacağına karar vermiş ve Senagal ile Afrika Birliği arasında 22.08.2012 tarihinde imzalan anlaşmayla Olağanüstü Afrika Ceza Mahkemesi kurulmuştur. Anlaşma çerçevesinde Senagal'in başkenti Dakar'da oluşturulan mahkeme tarafından, 30.05.2016 tarihinde Hissène Habré, tecavüz, işkence ve insanlığa karşı suç işlemekten ömür boyu hapse mahkûm edilmiştir[211].

Devlet başkanlarının sahip olduğu yargı bağışıklığının ikinci yönünü ise hukuk davaları oluşturmaktadır. Devlet başkanının hukuk ve idari davalarda da yargı bağışıklığı vardır fakat bu husus ceza davaları gibi mutlak nitelikte değildir. Şöyle ki bir devlet başkanı, resmi görevi sırasında devletleri adına gerçekleştirdikleri fiiller göz önüne alındığında sivil ve idari yargı yetkisinden mutlak bir bağışıklığa sahiptir[212]. Onun haricinde özel faaliyetleri dâhilinde gerçekleştirdiği fiiller kapsamında hukuk davalarında ise bağışıklıktan yararlanıp yararlanamayacağı konusunda tek düze bir uygulama yoktur ve bu husus doktrinde tartışılmaktadır ve ulusal yargı kararları da farklılık göstermektedir[213]. Devlet başkanının davalı sıfatıyla yabancı mahkemeler önünde yargılanamayacağı öğreti ve uygulamada kabul edilse de istisnaen yabancı ülkede maliki bulunduğu taşınmazlarla ilgili davalar ve miras davlarında yargı bağışıklığı olmayacağı kabul edilmektedir[214].

Devlet başkanlarına ilişkin olarak üzerinde durmamız gereken son husus ise devlet başkanlarına tanınan dokunulmazlıkların aile üyelerine sirayet edip etmeyeceği

---

[210] International Court of Justice (20.07.2012), **"Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgium v. Senegal)"**, p. 422; http://www.icj-cij.org/docket/files/144/17064.pdf (02.04.2017).

[211] The Economist, "One Dictator Down", 04 June 2016, "http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21699871-chads-former-president-has-been-convicted-whos-next-one-dictator-down (02.04.2017).

[212] Roberts, a.g.e., s.180; Bu kapsamda görevleri sırasında devletin organı olarak hareket eden bir devlet başkanının fiil veya ihmalleri devletin kendisine atfedilebilir ve bu nedenle bir devlet başkanının işlediği uluslararası hukuk ihlalinden devlet sorumlu tutulabilir. Kaczorowska, a.g.e., s.395.

[213] Alebeek'e göre devlet başkanlarının sivil yargıdan bağışıklığının kapsamının belirsizliği, devlet başkanına tanınan dokunulmazlığın gerekçelendirilmesinin net olmamasından kaynaklamaktadır. Rosanne Van Alebeek, **The Immunity of States and their Officials in the Light of International Criminal Law and International Human Rights Law**, E. M. Meijers Instituut, 2006, s.236.

[214] Çelik, a.g.e., s.500.

meselesidir. Genel kabule göre aile üyeleri devlet başkanına yurt dışı gezilerinde eşlik ettikleri durumlarda bağışıklıktan yararlanacaktır[215]. Ancak devlet başkanı olmaksızın yabancı devlete özel amaçlarla giden aile bireylerinin dokunulmazlıklardan yararlanması ise o devletin bunu sağlamasına bağlıdır[216]. Bu kapsamda ise aile üyelerine tanınan bu bağışıklıkların hukuk kuralı olmaktan çok nezaket gereği yapılan uygulamalar olduğu ileri sürülmektedir[217].

2.2.2. Hükümet Başkanı

Parlamenter rejimi benimseyen devletler iç ve dış politikalarının Hükümet tarafından belirleneceğini ve yürütüleceğini kabul ederler. Bu sebeple ilgili hükümetin lideri konumundaki hükümet başkanı dış ilişkilerin kurulması ve yürütülmesinde önemli yetkililere sahiptir ve parlamentoya karşı sorumludur[218].

Hükümet başkanlarının uluslararası ilişkilerde devletlerini temsil etmeye yetkili olduğu uygulanan uluslararası hukukta andlaşmalarda ve çeşitli uluslararası platformlarda görülmektedir. Örneğin 1969 tarihli Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesinin 2. fıkrasının a bendine göre hükümet başkanlarının andlaşmaların akdedilmesine ilişkin her türlü işlemin yapılması hususunda herhangi bir yetki belgesine ihtiyaç olmaksızın devletlerini temsil ettikleri kabul edilmiştir.

Devletlerin dış politikalarını ortaya koyduğu ve birçok uluslararası meselenin müzakere edildiği uluslararası konferans ve uluslararası örgüt toplantıları bugün genellikle hükümet başkanlarının öncülüğünde yürütülmektedir. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği

---

[215] Bu duruma örnek olarak İsviçre Federal Mahkemesi, Filipinler eski devlet başkanının eşi Imelda Marcos'a, devlet başkanına tanınan bağışıklığın ona eşlik eden aile üyelerine ve diğer hane halkına uzanması şeklinde algılanması gerektiğini belirterek bağışıklık sahibi olmasını kabul etmesi gösterilebilir. Erson Asar, **Yabancı Devletlerdeki Yargılamalar Açısından Uluslararsı Hukukta Devlet Görevlilerinin Yargı Bağışıklığı** s.151.

[216] Jennings/Watts, a.g.e., s.1041.

[217] 2001 tarihli Vancouver Önergesi'nin 5. maddesinde devlet başkanının aile üyelerinin, nezaket gereği yapılan uygulamalar dışında, yabancı devletin makamları önünde bağışıklıktan yararlanamayacakları belirtilmektedir. Resolution on the Immunities from Jurisdiction and Execution of Heads of State and of Government in International Law, Vancouver Session 2001, http://www.justitiaetpace.org/idiE/resolutionsE/2001_van_02_en.PDF (07.02.2017).

[218] Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, s.3.

Konferansı, Avrupa Konseyi gibi uluslararası platformlarda hükümet başkanları aktif olarak uluslararası ilişkilerin yürütülmesine katkıda bulunmaktadırlar[219].

Hükümet başkanlarının sahip olduğu dokunulmazlık ve ayrıcalıklar ise çok sayıda uluslararası hukuk işleminde devlet başkanları ile aynı çerçevede değerlendirilmektedir. Uluslararası Hukuk Enstitüsü de Uluslararası Hukukta Devlet ve Hükümet Başkanlarının Yargı Yetkisinden ve İnfazdan Bağışıklığı Vancouver Önergesi'nin giriş kısımında, devlet başkanlarının ve hükümet başkanlarının aynı rejime tabi tutulduğunu, ikisine de yapılan özel muamelenin çıkarları için değil devletin temsilcisi olarak hareket ettiğinden kaynaklandığı belirtilmesiyle ortaya koymaktadır. Bu bağlamda devlet başkanlarına tanınan ayrıcalık ve bağışıklıkların hükümet başkanlarına da tanınması prensip olarak kabul edilmiştir[220].

Başbakanın uluslararası ilişkileri yürütme yetkisi ile ilgili Türk mevzuatını incelediğinde çeşitli düzenlemelerle karşılaşılır. 1982 Anayasası'nın 112. maddesinin 1. fıkrasına göre Başbakanın, bakanlar kurulunun başkanı olarak, bakanlıklar arasında işbirliğini sağlayacağı ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözeteceği belirtilmektedir. Bu kapsamda Başbakan hükümetin genel siyasetinin yürütülmesi görevinin gereği olarak uluslararası ilişkilerin yürütülmesinde en yetkili kişidir[221] . 6004 Sayılı Dışişleri Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun 2. maddesinin a bendinde, hükümet tarafından tayin ve tespit edilen hedef ve esaslara göre Dışişleri Bakanlığı'nca dış politikanın uygulanacağı ve koordine edileceği belirtilmektedir. Bu kapsamda dış politika Hükümet tarafından saptanacağından Hükümetin başı olan Başbakanın bu süreçte önemli görevleri olduğu açıktır[222].

2.2.3. Dışişleri Bakanı

Devletlerin uluslararası ilişkilerinin yürütülmesinde en aktif rol alan aktörlerden bir tanesi de dışişleri bakanıdır. Dışişleri bakanları özel yetki belgesine gerek olmadan

---

[219] Pazarcı, a.g.e., s.76-77.
[220] Sevin Toluner, **Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi,** Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1979, s.358.
[221] Pazarcı, a.g.e., s.77.
[222] Reçber, a.g.e., s.22.

devletlerini temsil yetkileri olduğu uluslararası andlaşmalarda[223] ve uygulamada teyid edilmiş bulunmaktadır[224]. İşte bu özellik dışişleri bakanlarını diğer bakanlardan ayıran en önemli özelliktir.

Dışişleri bakanlarının devleti temsile yetkili bir kişi olarak tek taraflı beyanları ve davranışları o devlet için uluslararası hukuk bakımından bağlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Örneğin Uluslararası Sürekli Adalet Divanı, 05.04.1933 tarihli Doğu Grönland'ın Hukuksal Statüsü Davası'na[225] ilişkin kararında Norveç Dışişleri Bakanı Ihlen tarafından yapılan açıklamanın Norveç Devletini uluslararası hukuk bakımından bağladığına karar vermiştir. Bahsi geçen dava Doğu Grönland'ın hukuki statüsü ile ilgili olup davanın tarafları Danimarka ve Norveç'tir. Danimarka iddialarını, Norveç Dışişleri Bakanı Ihlen'in 14.07.1919 tarihinde Danimarka elçisiyle yaptığı görüşmesinde, Danimarka elçisinin ileride yapılacak Paris Barış Konferansı'nda Norveç'in Spitzbergen'le ilgili taleplerine Danimarka'nın karşı çıkmayacağını ve buna karşılık Norveç'in de Danimarka'nın Grönland üzerindeki egemenliğine karşı çıkmayacağı önerisine dayandırmıştır. 22.07.1919 tarihinde Ihlen, Norveç Hükümeti'nin Danimarka'nın Grönland ile ilgili talepleri konusunda bir zorluk çıkarmayacağını beyan etmiştir. Taraflar bahsi geçen uyuşmazlıkla ilgili olarak bir çözüme ulaşamayınca mesele yargıya taşınmıştır. Uluslararası Sürekli Adalet Divanı vermiş olduğu kararında yabancı bir devletin diplomatik temsilcisinin isteği üzerine, kendi yetki alanı içine giren bir sorun ile ilgili olarak hükümeti adına dışişleri bakanı tarafından verilen cevabın, bakanın temsil ettiği devleti bağlayıcı nitelikte olduğu sonucuna varmıştır[226]. Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'nın vermiş olduğu bu karar dışişleri bakanlarının devletlerinin dış işleri ilgili yapmış oldukları açıklamalarının, kendi devletleri için bağlayıcı olacağının somut bir örneğini oluşturmuştur.

Dışişleri bakanları yurtiçinde ve yurt dışında devletlerini temsil yetkisini yoğun bir biçimde kullanırlar. Yurt içinde yabancı devletlerin diplomasi temsilcileri doğrudan doğruya dışişleri bakanı ile görüşürler. Yurt dışında, dışişleri bakanı devleti temsilen

---

[223] 1969 tarihli Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi madde 7/2'ye göre, dışişleri bakanı, bir uluslararası andlaşmanın akdi ile ilgili bütün işlemleri özel yetki belgesi gerekmeden yapabilir.

[224] Pazarcı, a.g.e., s.78.

[225] Permanent Court of International Justice (05.04.1933), **"Legal Status of Eastern Greenland, (Denmark v. Norway)",** http://www.icj-cij.org/pcij/serie_AB/AB_53/01_Groenland_Oriental_Arret.pdf (08.05. 2017); Karara yönelik detaylı açıklamalar için bkz. D.J. Harris, **Cases and Materials on International Law**, 6. Edition, London: Sweet/Maxwell, 2004, s.793-795.

[226] Harris, a.g.e., s.794.

görüşmeler yapar, andlaşmalar imzalar ve bunların iyi bir şekilde uygulanmasını gözetir[227]. Ayrıca dışişleri bakanı, yabancı devletlere gönderilecek diplomasi temsilcileri ve konsolosları belirleyerek bu şahısları devlet başkanına önerir[228]. Uluslararası hukuk bakımından dışişleri bakanı, bütün diplomasi temsilcilerinin, diplomasi görevlilerinin ve konsolosların başı sayılmaktadır[229].

Dışişleri bakanlarının hukuki statüsü kendi devleti bakımından, ulusal yasalarla düzenlenmektedir. Uluslararası hukuk bakımından ise dışişleri bakanının hukuki statüsünü düzenleyen bir uluslararası andlaşma veya bir uluslararası örf ve adet kuralı bulunmamaktadır[230]. Bugün genel kabul dışişleri bakanlarının da devlet başkanları ve hükümet başkanları gibi görevleri sırasında yabancı devletlerde diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklarından yararlanması yönündedir[231].

Dışişleri bakanının dokunulmazlığı ile ilgili önemli değerlendirmeler Uluslararası Adalet Divanı tarafından *Arrest Warrant* kararında yapılmıştır. Davanın ana noktasını dışişleri bakanının uluslararası suçlar işlemesi söz konusu olduğunda ulusal mahkemeler önünde yargılanıp yargılanamayacağı oluşturur. Dışişleri bakanının sahip olduğu yargı dokunulmazlığının, uluslararası suçlar söz konusu olduğunda bu suçların dokunulmazlığın kapsamına dâhil olup olmadığı hususunda Uluslararası Adalet Divanı 14 Şubat 2002'de tarihinde ilk kez *Arrest Warrant*[232] kararında vermiştir[233]. Davanın tarafları Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Belçika'dır. Her iki devlet arasındaki anlaşmazlık, 11 Nisan 2000 tarihinde Belçikalı bir hâkimin, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin görevdeki Dışişleri Bakanı Abdulaye Yerodia Ndombasi[234] hakkında bir tutuklama kararı vermesiyle

---

[227] Çelik, a.g.e., s.501; Roberts, a.g.e., s.26-30.
[228] Roberts, a.g.e., s.30.
[229] Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, s.10; İlhan Lütem, **Devletler Hukuku Dersleri II**, İstanbul: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1958, s.532.
[230] Toluner, a.g.e., s.359.
[231] Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, s.10.
[232] Tarafların ileri sürdükleri iddialar, savunmalar ve özellikle tutuklama müzekkeresinin hukukiliğine ilişkin iddialar ve Divan'ın bunlara yönelik olarak verdiği ayrıntılı açıklamalar için bkz: Enver Arıkoğlu, "11 Nisan 2000 Tarihli Tutuklama Müzekkeresi'ne İlişkin Dava (14 Şubat 2002 Tarihli Karar)", Ayşe Nur Tütüncü ve Diğerleri (Ed.), **Milletlerarası Adalet Divanı Kararları (1990-2007)**, İstanbul; Beta Yayıncılık, 2008, s.153-168.
[233] Yusuf Aksar, "Uluslararası Adalet Divanı'nın Belçika Tutuklama Kararı Davası (Belgian Arrest Warrant Case) (14 Şubat 2002) ve Uluslararası Ceza Hukuku", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** 52(4), 2003, s.131.
[234] Çalışmamızın devamında adı geçen şahıs Yerodia olarak anılacaktır.

başlamıştır[235]. Belçika Mahkemesi'ne göre Yerodia, Kinshasa'daki çok sayıda Tutsi kökenli bireylerin öldürülmesini açıkça özendirmek nedeniyle, uluslararası insancıl hukukun ciddi ihlali ve insanlığa karşı işlenilen suçlardan sorumludur[236]. Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Yerodia'ya karşı hazırlanan bu tutuklama kararının hukuki olmadığı gerekçesiyle Uluslararası Adalet Divanı'na başvurmuştur[237].

Uluslararası Adalet Divanı, bu kararında, dışişleri bakanının uluslararası statüsünü ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Divan bu kapsamda dışişleri bakanının uluslararası alandaki işlevini ve sahip olduğu dokunulmazlığın kapsamını tespit etmiştir. Divan'a göre, *diplomatik temsilciler ve konsoloslar gibi, bir devlette devlet başkanı, hükümet başkanı ve dışişleri bakanı gibi üst düzey devlet görevlilerinin de bir başka devlette hem cezai hem de medeni konularda yargı bağışıklığından yararlanmaları uluslararası hukukta yerleşik bir kuraldır*[238]. Divan, görev başındaki dışişleri bakanlarının sahip olduğu dokunulmazlığı özellikle uluslararası ilişkilerden sorumlu olmalarına ve devleti temsil etmelerine bağlamıştır[239]. Divan, dışişleri bakanlarının yurt dışında cezai konularda mutlak dokunulmazlık ve bağışıklıklardan yararlanmalarının, görevlerini yerine getirmelerinin yabancı devlet yetkililerinin eylemleriyle engellenmesinin önlenmesinin bir gereği olduğu sonucuna varmış ve hukuki bir prosedüre tabi tutulacağı korkusunun dışişleri bakanını görevlerinin gerektirdiği uluslararası seyahatleri yapmaktan alıkoyacağı belirtmiştir[240].

Divan, dışişleri bakanının gerek resmi gerekse özel eylemler bakımından cezai yargı bağışıklığına sahip olduğunu tespit etse de bu hususun bir sorumsuzluk anlamına

---

[235] Bayıılıoğlu, a.g.e., s.28.

[236] Aksar, "Uluslararası Adalet Divanı'nın Belçika Tutuklama Kararı Davası (Belgian Arrest Warrant Case) (14 Şubat 2002) ve Uluslararası Ceza Hukuku", s.132; Bayıllıoğlu, a.g.e., s.28.

[237] Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin temel argümanı, görevdeki dışişleri bakanının kişi dokunulmazlığı ve bağışıklıklarının uluslararası hukukta örf ve adet hukuku kuralı olduğu ve devletlerin egemen eşitliği prensibi gereği bir devletin başka bir devleti yargılayamayacağı olmuştur. Belçika'nın temel argümanı ise söz konusu suçlardan dolayı Belçika yasalarının Belçika mahkemelerine yetki verdiği ve dokunulmazlığın bu suçları kapsamadığı yönünde olmuştur. Belçika'nın evrensel yargı yetkisinin dayanağı ise "16 Haziran 1993 tarihli Uluslararası Ceza Hukuku'nun Ağır İhlallerinin Cezalandırılmasına Dair Kanun"dur. Bahsi geçen kanunun 7. maddesine göre, bu Kanun'da düzenlenen suçlar, Belçika'da işlenmese bile Belçika mahkemeleri yetkili sayılmakta ve 5. maddenin 3. fıkrasına göre de, bir kişinin resmi sıfatına bağlanan bağışıklık bu kanunun uygulanmasını engellememektedir. International Court of Justice, **"Arrest Warrant of 11 April 2000"**, para. 15; Bahsi geçen Belçika yasasındaki evrensel yargı yetkisi ile ilgili olarak detaylı açıklamalar için bkz: Özden N. Sav, "Uluslararası Mahkemelerin Evrensel Yargı Yetkisi: Belçika Örneği", **Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2004**, Cilt 2, s.146-158.

[238] International Court of Justice, **"Arrest Warrant of 11 April 2000"**, para. 51.

[239] International Court of Justice, **"Arrest Warrant of 11 April 2000"**, para. 53.

[240] International Court of Justice, **"Arrest Warrant of 11 April 2000"**, para. 54-55.

gelmediğini bazı durumlarda yargı bağışıklığının tanınmayacağını belirtmiştir. Divan, görevdeki veya eski dışişleri bakanının sahip olduğu cezai bağışıklığın söz konusu olmayacağı belli durumlar olarak şunları belirtmiştir:

> 1. Söz konusu kişiler uluslararası hukuk uyarınca kendi devletlerinde bağışıklıktan yararlanamaz ve kendi devletinin mahkemeleri önünde ilgili ulusal hukuk kurallarına göre yargılanabilir.
> 2. Eğer temsilcisi olduğu devlet bağışıklıktan vazgeçerse, bu kişilerin yabancı devlet önünde bağışıklığı sona erecektir.
> 3. Bir kişi Dışişleri Bakanlığı görevinden ayrıldıktan sonra artık bir başka devlette uluslararası hukukun tanıdığı bağışıklıktan yararlanamayacaktır. Uluslararası hukuk altında sahip olduğu yetki uyarınca, bir devletin mahkemesi, görevi süresince özel kişi sıfatıyla yaptığı eylemler bakımından olduğu kadar, görev yaptığı süreçten önceki veya sonraki eylemleri bakımından, başka bir devletin eski dışişleri bakanının yargılayabilir.
> 4. Görev başındaki veya eski dışişleri bakanı, yargı yetkisine sahip bir uluslararası ceza mahkemesi önünde cezai yargılamaya tabi tutulabilir[241].

Böylelikle Divan, görevi ifa edip etmemeye bakmaksızın dışişleri bakanının uluslararası ceza mahkemeleri önünde yargılanmasını kabul etmiştir. Fakat Divan, uluslararası ceza mahkemelerinin yetkisine giren suçları işleyen dışişleri bakanının bu mahkemeler haricinde bir yabancı ulusal mahkeme önünde yargılanmasını kabul etmemektedir. Divan kararının odak noktasını oluşturan unsurun uluslararası suçların cezasız kalmaması mantığından ziyade ulusal mahkemelerin yargı yetkisine sahip olup olmaması yönünde bir eğilimle hareket ettiği anlaşılmaktadır.

Divan, dışişleri bakanının sahip olduğu bağışıklıkları tespit ettikten sonra, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar gibi ağır uluslararsı suçların bağışıklığı ortadan kaldırıp kaldırmadığını değerlendirmiştir[242]. Divan, ulusal düzenlemeleri incelediğini belirttikten sonra[243], bu uygulamalardan, savaş suçu veya insanlığa karşı suç işlediğinden şüphe edilen görevi başındaki dışişleri bakanının bağışıklık ve kişi dokunulmazlığını ortadan kalkmasına yönelik mevcut bir uluslararası örf ve adet hukuku kuralının varlığına ilişkin bir çıkarım yapılamayacağı kararını vermiştir[244]. Böylelikle Divan, ulusal mahkeme

---

[241] International Court of Justice, **"Arrest Warrant of 11 April 2000",** para. 61.
[242] International Court of Justice, **"Arrest Warrant of 11 April 2000",** para. 60.
[243] Belçika özellikle *Pinochet* davasında bir ulusal mahkemenin devlet başkanını yargıladığını, bağışıklığın belli suç tiplerinde ulusal mahkemelerde ileri sürülemeyeceğini iddia etmiştir. Fakat Divan özellikle *Pinochet* davasını incelediğini buradaki uygulamanın bir örf adet hukuk kuralını meydana getirecek bir uygulama olmadığını belirtmiştir. International Court of Justice, **"Arrest Warrant of 11 April 2000"** para. 58; *Pinochet* davasını, Tutuklama davasından ayıran en önemli noktalardan birisi ise *Pinochet* davasında fail görev başında değildi, ancak Tutuklama davasında şüpheli görevini ifa etmekteydi.
[244] International Court of Justice, **"Arrest Warrant of 11 April 2000"**, para. 58.

önünde suçun ağırlığına bakılmaksızın görev başındaki bir dışişleri bakanının yargılanamayacağını teyit etmiştir. Divan, suçun ciddi nitelikte olmasının otomatik olarak ulusal mahkeme önünde dışişleri bakanının cezai bağışıklığını kaldırıcı bir etki doğurmadığını tespit etmiştir.

Türk mevzuatı açısından değerlendirdiğinde, 1982 Anayasasının 112. maddesinin 2. fıkrasında Dışişleri Bakanı kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden hem Başbakana karşı hem de genel olarak sorumludur. Dışişleri Bakanlığının dolayısıyla Dışişleri Bakanın görev ve yetkileri bugün başlıca 05.05.1969 tarihli ve 1173 sayılı Milletlerarası Münasebetlerin Yürütülmesi ve Koordinasyonu Hakkında Kanun[245] ile 07.07.2010 tarih ve 6004 sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile düzenlenmiş bulunmaktadır.

2.2.4. Öteki Uzman Bakanlıklar ve Kamu Kurumu Yetkilileri

Günümüzde uluslararası ilişkilerin kapsamının giderek genişlemesi ve uzmanlık alanlarını da içermesinin bir sonucu olarak dış ilişkilerin yürütülmesinde Dışişleri Bakanlığı dışında da çeşitli bakanlıklar görev almaya başlamıştır[246]. Böylece çeşitli bakanlar kendi uzmanlık alanları içindeki meselelerde, devleti temsilen resmi görevle yurtdışına çıkmakta, konferanslara katılmakta, andlaşma ve sözleşmeler imzalamaktadırlar[247]. Bunun dışında bazı üst düzey devlet görevlileri de devleti temsilen uluslararası ilişkileri yürütmede yetkilendirilebilmektedir. Uluslararası Adalet Divanı'nın da belirttiği üzere;

---

[245] 1173 Sayılı Milletlerarası Münasebetlerin Yürütülmesi ve Koordinasyonu Hakkında Kanun, **T. C. Resmi Gazete**, 13201, 17 Mayıs 1969; Bu kanunun 1. maddesine göre, Dışişleri Bakanlığının doğal olarak da Dışişleri Bakanı'nın başlıca görevi, Türkiye Cumhuriyeti'nin yabancı devletlerle, bunların temsilcilikleri ve temsilcileri ile, milletlerarası kurullarla temas ve müzakereleri diğer Bakanlıklarla işbirliği içinde yürütmektir. Ve yabancı devletler ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşma görüşmelerini diğer Bakanlıklarla işbirliği içinde yapmaktır.

[246] Roberts, a.g.e., s.31; Pazarcı, a.g.e., s.80-81; Diğer bakanlıkların ve kamu kurumlarının dış ilişkileri kurmada ve yürütmede üstlenebileceği görevler özel yasalarla belirlenebilmektedir. Örneğin 31.07.1970 tarih ve 1324 sayılı Genelkurmay Başkanının Görev ve Yetkilerine Ait Kanunun 3. maddesinde, uluslararası mahiyette yapılacak anlaşma ve andlaşmaların askeri yönlerinin tayininde ve uygulama esaslarının tespitinde Genelkurmay Başkanının görüşünün alınacağı, gerektiğinde bu toplantılara katılacağı veya temsilci göndereceği belirtilmektedir. **T. C. Resmi Gazete**, 13572, 7 Ağustos 1970.

[247] Çelik, a.g.e., s.501-502.

> …Günümüzde, uluslararası ilişkilerde, devletin belirli alanlarda kendisini temsil eden diğer kişilerin de, yetki alanlarına giren konularda, açıklamaları ile devleti yüklülük altına sokmalarına izin verildiğine sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durum, örneğin, uluslararası ilişkilerde yetki alanları içinde yetkilerini kullanan bakanlığın teknik görevlileri ve hatta bazı resmi yetkililer için de geçerli olabilir[248].

Uluslararası Adalet Divanı *Arrest Warrant* kararında, devlet başkanı, hükümet başkanı, dışişleri bakanı gibi üst düzey devlet görevlilerininde bağışıklıktan yararlanacağını belirtmiştir[249]. Böylelikle Divan bağışıklıktan yararlanacak kişi kategorisini sadece dışişleri bakanı ile sınırlandırmamış; diğer üst düzey devlet görevlilerinin de bağışıklıktan yararlanabileceğini tespit etmiştir[250]. Ancak Divan dışişleri bakanlarına tanınan bağışıklığın temelini uluslararası ilişkilerde oynadığı etkin rolüne ve temsil yetkisine ayrıca bağışıklığın görevlerini etkili bir şekilde yerine getirmesi için tanındığını belirtmiştir[251]. Benzer şekilde Uluslararası Adalet Divanı uluslararası statüye sahip olmayan bir devlet görevlisinin bağışıklıktan yararlanamayacağını *Djibouti v. France* kararında teyit etmiştir. Divan'a göre, cumhuriyet savcısı ve ulusal güvenlik şefinin uluslararası hukukta kişisel bağışıklığa sahip olanlar arasında değerlendirilebileceğine ilişkin herhangi bir dayanak bulunmamaktadır. Divan, bu kişilerin ne 1961 Viyana Sözleşmesi kapsamında diplomat oldukları ne de 1969 Özel Heyetler Sözleşmesi'nin kapsamına girecek bir özel heyet mensubu olduklarını belirtmiştir[252].

Dışişleri bakanı dışındaki diğer bakanların ve diğer üst düzey devlet görevlilerinin de uluslararası ilişkileri yürütmede görev alabiceği kabul edilse de bunlara tanınacak

---

[248] International Court of Justice (03.02.2006), **"Armed Activities on the Territory of the Congo (New Application 2002) (Democratic Republic of the Congo/Rwanda)"**, para. 47, http://www.icj-cij.org/docket/files/126/10435.pdf (03.04.2017).

[249] International Court of Justice, **"Arrest Warrant of 11 April 2000",** para. 51; Benzer şekilde 2004 yılında, İngiliz Mahkemesi, İsrail'in görevdeki Savunma Bakanı Shaul Mofaz hakkında yakalama emri çıkarılmasına ilişkin başvuruda, dışişleri bakanı dışında kalan üst düzey devlet görevlilerinin de eğer görevleri devletleri adına seyahat etmeyi veya diplomatik görevler yerine getirmeyi gerektiriyorsa bağışıklıktan yararlanabileceğini belirtmiştir. *Application for Arrrest Warrant Against General Shaul Mofaz*, First İnstance, Unreported (Bow Street Magistrates'Court), para. 11-12, http://www.dipublico.org/1825/application-for-arrest-warrant-against-general-shaul-mofaz-first-instance-unreported-bow-street-magistrates-court/ (04.04.2017).

[250] Akande'ye göre "gibi" sözcüğünün kullanılması bu dokunulmazlığa hak sahibi üst düzey yetkililerin listesinin sınırlı olmadığını ortaya koymaktadır. Dokunulmazlığın uluslararası ilişkilerin sorunsuz bir şekilde yürütülmesi ihtiyacına dayandığından, mahkemenin ifadesi dokunulmazlık gerekçeleriyle uyumludur. Dapo Akande, "Prosecution of Senior Rwandan Government Official in France: More on Immunity", 24. 12. 2008, https://www.ejiltalk.org/prosecution-of-senior-rwandan-government-official-in-france-more-on-immunity/ (04.04.2017).

[251] International Court of Justice, **"Arrest Warrant of 11 April 2000"**, para. 53.

[252] International Court of Justice, **"Certain Questions Of Mutual Assistance In Criminal Matters"**, para. 194.

dokunulmazlık ve ayrıcalıkların sınırı belirsizdir[253]. Dışişleri bakanları dışındaki diğer bakanların ve üst düzey devlet görevlilerinin hukuki statüsünü doğrudan düzenleyen bir uluslararası andlaşma bulunmamaktadır. Fakat, bu kişilerin hukuki statüsü, bugün, özel misyonların hukuki statüsü çerçevesinde düzenlenmektedir[254]. Devletlerin temsilcisi olarak uluslararası heyetlerde yer alan ve Devlet Başkanı, Hükümet Başkanı ve Dışişleri Bakanı dışındaki yüksek dereceli öteki kişilerin de uluslararası hukukun tanıdığı dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanacakları birçok sözleşmede kabul edilmiştir[255]. Örneğin 1969 tarihli Özel Heyetler Sözleşmesi madde 21/2 uyarınca, hükümet başkanı, dışişleri bakanı ve yüksek düzey öteki görevliler, gönderen devletin özel heyetinin bir üyesi olduğunda, sözleşmede tanınanlar haricinde, kabul eden devlette ve üçüncü devlette uluslararası hukukun tanıdığı dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanırlar.

Dışişleri bakanı dışında kalan bakanlar ve diğer üst düzey görevlileri özel heyet mensubu olarak veya herhangi bir diplomatik veya resmi amaç dışında gerçekleştirilen ziyaretler açısından kişisel bağışıklıktan yararlanamazlar[256]. Anlaşıldığı üzere bu kişilere resmi göreve bağlı sınırlı bir kişisel bağışıklık tanınmaktadır. Ancak bu kişiler sınırlı bir kişisel bağışıklığa sahip olsa da devleti adına yaptığı işlemler için görevi sona erse bile *rationae materia* bağışıklıktan yararlanabilecektir[257].

Dışişleri bakanı dışındaki diğer bakanların dokunulmazlığa sahip olup olmadığı hususunun gündeme geldiği en güncel örneklerden bir tanesi Türkiye-Hollanda diplommasi krizinde T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Betül Sayan Kaya'nın maruz kaldığı muamelelerdir. Olayı değerlendirebilmemiz için öncelikle yaşanan hadiselere kısaca değinmemizde fayda vardır. Türkiye-Hollanda arasındaki diplomatik kriz

---

[253] Satow'a göre, dışişleri bakanı dışındaki bakanlara devlet başkanının *rationae personae* bağışıklığının uzatılma kriterleri belirsizliğini korumaktadır. Roberts, a.g.e., s.185.

[254] Toluner, a.g.e., s.359.

[255] Pazarcı, a.g.e., s.80-81.

[256] Erson Asar, **Yabancı Devletlerdeki Yargılamalar Açısından Uluslararası Hukukta Devlet Görevlilerinin Yargı Bağışıklığı**, s.142; Satow'a göre bu tür kişisel statünün dışişleri bakanı dışındaki bakanlar dışına çıkması yetkinin yurt dışında kullanılması, dokunulmazlığın bu gibi işlevleri yerine getirmekte vazgeçilmez olması ve bu kişinin dış ilişkilerdeki konumuyla ilgili olarak devleti temsil etme yetkisine sahip olması gerekmektedir. Roberts, a.g.e., s.185; Benzer şekilde Franey de dışişleri bakanı dışındaki diğer bakanlara ve üst düzey devlet görevlilerine *rationae personae* bağışıklığın sağlanması bu kişilerin bir devleti temsil etmek ve dışişlere dâhil olmanın üstlendikleri görevin esaslı bir parçasını oluşturma durumuna bağlıdır. Elizabeth Helen Franey, **Immunity, Individuals and International Law**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, London School of Economics, 2009, s.132.

[257] Roberts, a.g.e., s.185.

11 Mart 2017 tarihinde T.C. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun Hollanda'daki vatandaşlar ile görüşmek üzere Rotterdam'daki Başkonsolosluk binasına gitmek için uçuş izninin kamu düzeni ve asayişi gerekçe göstererek iptal edilmesi ile başlamıştır. Benzer şekilde Bakan Kaya'nın da ülkeye girişi yasaklanmıştır. Bunun üzerine Bakan Kaya, Türk vatandaşlarıyla Rotterdam'daki Türk Başkonsolosluğu'nda 16 Nisan 2017 tarihinde Türkiye'de yapılacak referandum hakkında görüş alışverişinde bulunmak üzere Almanya sınırından kara yoluyla Hollanda'ya giriş yapmıştır[258]. Ancak Bakan Kaya'nın aracı Türk Konsolosluğu'na çok yakın bir noktada durdurulmuş, kolluk güçleri tarafından ülkeyi terk etmesi aksi halde kendisi için iyi olmayacağı beyan edilmiştir. Bakan Kaya'nın aracından inmeyi reddetmesi üzerine arabasının çekici marifetiyle götürülmesine teşşebbüs edilmiş bunun üzerine Bakan Kaya arabadan inmek zorunda kalmıştır. Ardından Hollanda tarafından *persona non grata* ilan edilen Bakan Kaya, kendi isteği dışında güvenlik kuvvetlerince Almanya sınırına götürülmüş ve sınırdaki karakolda bir müddet bekletildikten sonra sınır dışı edilmiştir[259].

Bakan Kaya'ya yapılan müdahalelere ilişkin değerlendirme yapabilmemiz için öncelikle uluslararası hukuk uyarınca kendisine tanınan ayrıcalığın sınırlarını tespit etmemiz gerekmektedir. Öncelikle, Bakan Kaya, ifa ettiği görev itibariyle bir uzman bakandır. Dışişleri bakanları dışındaki bakanların diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanmasına ilişkin uluslararası hukukta yerleşmiş kurallar yoktur. Dışişleri bakanı dışında kalan bakanların uluslararası hukuk tarafından bahşedilen diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanabilmesi için özel misyonun bir üyesi olması, resmi görevle hareket ediyor olması veya uluslararası bir statüye sahip olarak devletini temsil ediyor olması gerekmektedir. Yaşanan hadiseye baktığımızda ise Bakan Kaya'nın özel bir misyonun üyesi olduğunu, resmi görev kapsamında hareket ettiğini veya Türkiye'yi uluslararası platformda temsil ettiğini söyleyebilmemiz mümkün değildir. Bu sebeple de devlet başkanı, hükümet başkanı ve dışişleri bakanının sahip olduğu *rationae personae* bağışıklığa sahip olduğunu ileri sürebilmemiz mümkün değildir[260]. Ancak

---

[258] Yusuf Özkan, "Hollanda'dan sınır dışı edilen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Betül Sayan Kaya: Acı bir gece yaşadık", 12. 03. 2017, http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39246740 (06.04.2017)

[259] Al Jazeera Turk, "Türkiye-Hollanda Diplomatik Krizinin Adımları", http://www.appsaljazeera.com/interactive/2017/hollanda-kriz/ (06.04.2017).

[260] Benzer görüş için bkz: Tacettin Çalık, "Uluslararası Hukuk Boyutlarıyla Türkiye- Hollanda Krizi", 13. 03. 2017, http://www.usbed.org/turk-dis-politikasi/news-uluslararasi-hukuk-boyutlariyla-turkiye-hollanda-krizi-.html (13.04.2017) ; Bakan Kaya'nın hükümet üyesi olması sebebiyle doğrudan diplomaik

devletler uluslarası nezaket kuralları gereğince ülkelerinde bulunan devlet ricaline saygı ile davranmak yükümlülüğü altındadırlar[261]. Hollanda'nın Bakan Kaya'ya yönelik gerçekleştirdiği eylemlere baktığımızda ise saygı ile davranma yükümlülüğünü yerine getirdiğini söyleyebilmemiz mümkün değildir.

Türk mevzuatı incelendiğinde Dışişleri Bakanlığı dışındaki bakanlıkların ve kamu kurumlarının da belli koşullarda uluslararası örgütlerle doğrudan görüşmelerde bulunabileceğine ve andlaşmalar yapabileceğine dair düzenlemeler bulunduğu görülmektedir[262]. 1173 sayılı Milletlerarası Münasebetlerin Yürütülmesi ve Koordinasyonu Hakkında Kanun'un 1. maddesinin 1. fıkrasının 2. bendi şu şekilde düzenlenmiştir:

> Statülerinde üyelerinin ve ortaklarının belli bir bakanlık veya merci vasıtasıyla muamelatta bulunacağı belirtilen milletlerarası kurullarla, bunların temsilcilikleri, temsilcileri ve sair mercileriyle yapılacak temaslar, müzakereler ve milletlerarası andlaşmalar, Dışişleri Bakanlığı ve diğer ilgili bakanlıklarla işbirliği dâhilinde, sorumlu bakanlık ve merci eliyle yapılır.

Aynı yasanın 1. maddesinin 5. fıkrasına göre, öteki bakanlık ve kamu kurum ve kuruluşlarının yetkililerinin Bakanlar Kurulunun kararnamesi yoluyla doğrudan uluslararası görüşmelerde bulunma ve andlaşmalar yapma yetkisine sahip olmaları ve Türkiye Cumhuriyetini bağlayacak hususlarda hükümetin emir ve talimatını Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile alabilecekleri vurgulanmaktadır.

---

dokunulmazlığa sahip olacağını ve bu kapsamda da 1961 Viyana Diplomasi İlişkileri Sözleşmesinin ilgili hükümlerinin uygulnacağını ileri süren görüş için bkz: "Türkiye-Hollanda Diplomasi Krizinin Değerlendirilmesi", http://www.fatihsultan.edu.tr/duyuru/Uluslararasi-Hukuka-Gore-Turkiye---Hollanda-Diplomasi-Krizinin-Degerlendirmesi2017-03-16-05-50-40am (13.04.2017); Ancak bu görüşe katılabilmemiz mümkün değildir. Bir bakanın sahip olduğu dokunulmazlığa ilişkin mevcut uluslararası hukukta kabul edilmiş bir andlaşma bulunmadığı gibi bu konuya ilişkin oluşmuş bir örf ve adet hukuk kuralı da yoktur. Üst düzey devlet görevlilerinin dokunulmazlıktan yararlanmaları ancak görev kapsamında veya yerine getirdiği uluslararası temsil vesilesine dayanmaktadır. Onun haricinde resmi olmayan bir şekilde veya seyahat amaçlı gezilerde dokunulmazlığa sahip olamayacaklardır. Bu sebeple resmi amaç dışında bir ülkede bulunan bakana ilişkin doğrudan diplomasi temsilcilerinin statülerini ve dokunulmazlıklarını düzenleyen 1961 Viyana Sözleşmesi'ni uygulamaya çalışmak yanlış bir bağlantı kurmaya sebebiyet verecektir.

[261] Ahmet Hamdi Topal, "Hollanda Uluslararası Hukuka Karşı", 16. 03. 2017, http://www.dunyabulteni.net/haber-analiz/396081/hollanda-uluslararasi-hukuka-karsi (13.04.2017).

[262] Pazarcı, a.g.e., s.81.

2.3. Dış Organlar: Diplomasi Temsilcileri

2.3.1. Diplomasi Temsilcilerinin Tanımı ve Sınıflandırılması[263]

Devleti başka devletler nezdinde diplomatik düzeyde temsil eden ve o devlette prensip olarak sürekli ve devamlı biçimde bulunan kişiler diplomasi temsilcisi olarak adlandırılmaktadır[264]. Diplomasi temsilcileri, ana çalışma konumuz olan ayrıcalık ve dokunulmazlıklara sahip kişileri oluşturması bakımından bu kişilerin tanımı ve sınıflandırılması, görevlerinin kapsamı ve görevlerinin ne zaman başlayıp ne zaman sona erdiğinin tespiti çok önemlidir.

Diplomasi temsilcilerinin tanımı ve sınıflandırılması konusunda öncelikle uluslararası hukukta benimsenen genel uygulamayı ve Türkiye'de bu konuda tatbik edilen düzenlemeleri ele alacağız.

2.3.1.1. Uluslararası Hukukta Benimsenen Genel Uygulama

Bir devletin, yabancı bir devlet hükümeti nezdinde gönderdiği diplomasi temsilcileri ve misyona bağlı diğer çalışanlarının tümüne diplomatik misyon adı verilmektedir[265]. Uluslararası hukuk açısından, bir diplomatik misyonda çalışan personelin sınıf ve dereceleri, görevleri ve hukuki statüleri aynı değildir[266]. Bunlar, devleti temsil yetkisine sahip misyon şefi; diplomat sıfatına sahip diplomatik personel; idari ve ve teknik personel; ve hizmet personeli olarak sınıflandırılır[267].

Misyon şefi, devleti gerçek temsil yetkisine sahip olan kişidir. Misyon şeflerinin kimler olabileceği ve sınıfları ilk olarak 1815 Viyana Tüzüğü ile düzenlenmiştir ve ardından 1818 Aix-la-Chapella Protokolü ile benzer bir düzenleme yapılmıştır. 1815

---

[263] Diplomasi temsilcileri, görevlerinin sürekli ya da geçici olmasına göre ikiye ayrılmaktadır. Sürekli diplomasi temsilcileri ise bir devlet ya da uluslararası örgüt nezdinde atanmalarına göre ikiye ayrılırlar. Çalışmamız itibariyle sadece 1961 Viyana Diplomasi İlişkileri Sözleşmesi'nin uygulandığı sürekli diplomasi temsilcisi olan devletler nezdindeki diplomasi temsilcileri ve görevlilerinin tanım ve sınıflandırması yapılacaktır. Dokunulmazlık ve ayrıcalık kısmında da bahsi geçen bu gruptaki kişiler değerlendirme konusu olacaktır.

[264] Erson Asar, "Diplomatik İlişkileri Yürüten Devlet Görevlileri", s.81.

[265] Sur, a.g.e., s.239.

[266] Çelik, a.g.e., s.502; Toluner, a.g.e., s.360.

[267] Toluner, a.g.e., s.360; Çelik, a.g.e., s.502.

Viyana Tüzüğü'ne benzer bir düzenleme yapan 1961 Viyana Sözleşmesi'nin 14. maddesi misyon şeflerinin 3 sınıfa ayrıldığını belirtiyor. Bu düzenlemeye göre misyon şefleri;

- Devlet Başkanları yanına gönderilen büyükelçiler veya nonslar ile eşit derecede diğer misyon şefleri,
- Devlet Başkanları yanına gönderilen murahhaslar, elçiler ve enternonslar,
- Dışişleri Bakanları yanına gönderilen maslahatgüzarlardır[268].

Diplomasi temsilcilerini sınıflara ayıran bahsi geçen her üç sözleşme de bütün diplomasi memurlarını değil sadece misyon şeflerinin sınıflarını tasnif etmektedir. Misyon şeflerinin emrinde ve misyonda görevli diğer diplomatik memurların sınıflarına yönelik her üç sözleşmede de bir düzenleme bulunmamaktadır[269]. Ancak bugün uygulanan uluslararası hukukta diplomasi temsilcileri yalnızca misyon şeflerinden oluşmamaktadır. 1961 Viyana Sözleşmesi'nin 1. maddesi diplomasi temsilcisi olarak misyon şefi ve misyonun diplomatik rütbe taşıyan bütün üyelerini öngörmektedir. Bir başka ifadeyle, diplomasi temsilcileri bütün diplomatik personeli kapsamaktadır[270].

Devletler gönderecekleri misyon şefinin hangi sınıftan olacağını aralarında kararlaştırırlar[271]. Günümüzde ise misyon şefi kategorileri büyük ölçüde birleşmiş ve esas

---

[268] Türkiyedeki düzenlemeye göre, Diplomatik Temsilciliklerde Diplomatik Statüyü, Konsolosluklarda Konsolosluk Memuru Statüsünü Haiz Personel İle İlgili Protokol Esasları Hakkında Yönetmeliğin 5. maddesine göre, misyon şefi, diplomatik temsilciliklerin büyükelçi, daimi temsilci, temsilci, elçi veya maslahatgüzar unvanlarından birini taşıyan en üst yöneticisi olmaktadır. **T. C. Resmi Gazete**, 19017, 12 Şubat 1986.

[269] Çelik, a.g.e., s.506; Uluslararası Hukuk Komisyonu misyon şefinin emrindeki diğer diplomatik personelin belirtilmesini gerekli görmemiş, hazırlamış olduğu madde tasarısının açıklama kısmında bunlara işaret edilmiştir. Buna göre; elçi ya da elçimüsteşar, müsteşar, başkâtip, ikinci kâtip, üçüncü kâtip ve ateşe misyonda çalışan diğer diplomatik personel sınıfını oluşturur. Tayyar Arı, a.g.e., s.333.

[270] Pazarcı, a.g.e., s.83.

[271] 1961 Viyana Diplomasi İlişkileri Sözleşmesi madde 15; Hangi devletlerin büyükelçi gönderebileceği hususu önceden tartışmalıydı. I. Dünya Savaşına kadar oluşan teamülde, büyük devletler küçük devlet temsilcilerine büyükelçi teşrifat kurallarını uygulamak istemediklerinden sadece büyük devletlerin büyükelçi gönderme hakkı vardı. Alsan, **Yeni Devletler Hukuku 1. Cilt,** s.566; Ancak I. Dünya Savaşı'ndan sonra, devletler birbirleri nezdindeki temsil vazifesine daha büyük bir önem vermiş olduklarını göstermek için kendilerini temsil etmek üzere daha çok büyükelçi tayin etme yoluna gitmişlerdir. Zeki Mesud Alsan, **Devletler Hukuku Dersleri**, Ankara: Siyasal Bilgiler Okulu Yayımlarından, 1947, s.267-268.

olarak büyükelçi ve papalık temsilcisi *nuncio* olarak ikiye inmiştir[272]. Misyon şefi olarak ender haller dışında elçi ve elçi müsteşar atama usulü neredeyse kullanılmamaktadır[273].

Misyon şefinin emri altında diplomat sıfatına sahip meslek memurları ise diplomatik personel olarak adlandırılmaktadır[274]. Uluslararası uygulamada müsteşar, başkatip, ikinci katip, üçüncü katip ve ataşe bu sınıf içinde yer almaktadır[275].

Diplomasi temsilcilerine diplomatik personel kategorisinde olmayan başka görevliler de yardım etmektedir. Diplomatik misyonda görev yapan din adamı, doktor, haberleşme teknisyenleri, daktilo ve sekreter gibi kişiler idari ve teknik personeli oluştururlar[276]. Uluslararası uygulamada devletlerin bu kategoriye soktuğu kişiler genellikle Dışişleri meslek memurları ve belirli ölçüde de öteki Bakanlık memurlarıdır[277]. Misyonun diplomatik, idari ve teknik personeli, kendi devletlerinin iç hukuku bakımından diğer devlet memurlarından farklı değildir. Ancak bunlar uluslararası hukuk tarafından düzenlenmiş bir statüden yararlanırlar; bazı diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklara sahiptirler[278].

Misyonun hizmet personelinde, odacı, kapıcı, bahçıvan, şoför gibi kişiler yer almaktadır[279]. Bunlar diplomatik statüye sahip olmayan, hizmetin görülmesinde faydalanılan yardımcı personeldir[280]. Misyon bünyesinde çalışan hizmet personelinden farklı olarak, herhangi bir misyon üyesinin ev hizmetinde çalışan ve gönderen devlet hizmetinde olmayan özel hizmetçi uygulamasına da rastlanılabilmektedir[281].

Görüldüğü üzere bir diplomatik misyonda çeşitli görevleri icra eden farklı nitelikte personel bulunmaktadır ve misyonun büyüklüğüne göre değişen bir ekip oluşturulmaktadır.

---

[272] İskit, a.g.e., s.224.
[273] Büyükelçi dışında bir misyon şefi atama çok ender rastlanan bir durumdur ve genellikle siyasi bir saik taşır. Örneğin Türkiye, İsrail'e 1992 yılına kadar, siyasi bir mesaj olarak, büyükelçi yerine elçi düzeyinde misyon şefi diplomat atamıştır. İskit, a.g.e., s.224-225.
[274] Çelik, a.g.e., s.502.
[275] Reçber, a.g.e., s.31; Sur, a.g.e., s.239.
[276] Sur, a.g.e., s.240; Reçber, a. g. e. ; s.31-32.
[277] Pazarcı, a.g.e., s.84.
[278] Çelik, a.g.e., s.502.
[279] Sur, a.g.e., s.240; Pazarcı, a.g.e., s.84.
[280] Hamza Eroğlu, **Devletler Umumi Hukuku**, 2. Baskı, Ankara; Turhan Kitabevi Yay., 1984, s.290; İskit, a.g.e., s.226.
[281] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 1/h.

Diplomatik misyon kadrosu, gönderen ülkenin kabul eden ülkeyle ilişkilerinin yakınlığına ve yoğunluğuna, kabul eden ülkenin uluslararası ilişkilerdeki önemine göre değişiklik göstermektedir[282]. Bu faktörler göz önünde bulundurularak gönderen devlet diplomatik misyon kadrosunun genişliğini ihtiyaca göre belirler. Ancak kabul eden devlet, kendisinin içinde bulunduğu durum ve koşulları ve söz konusu misyonun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak bu kadronun makul ve normal sınırlar içinde tutulmasını isteyebilir[283].

Bu başlık altında son olarak üzerinde durulması gereken husus ise, *corps diplomatique* kavramıdır. *Corps diplomatique*, bir ülkede bulunan diplomasi temsilcilerinin tümünü oluşturan gruba verilen isimdir[284]. *Corps diplomatique'in* yalnızca diplomasi şeflerinden oluştuğunu kabul eden görüşler olmasına rağmen[285]; bugün *corps diplomatique* misyon şeflerinin yanında müsteşarlar, katipler, ataşeler ve belli durumlarda konsoloslarda dahil edilmektedir[286]. *Corps diplomatique'in* hiçbir hukuki kişiliği yoktur[287] ve 1961 Viyana Sözleşmesi'nde de bu konuya ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır[288].

Bir devlet ülkesinde görevli misyon şeflerinden o ülkede en uzun süre görev yapmış olan misyon şefine *doyen* adı verilmektedir[289]. Fakat Katolik devletlerde misyon şefleri arasında Papalığın temsilcisi olan bir *nuncio* bulunuyorsa göreve başlama tarihi ne olursa olsun *doyen* olarak görev yapması genellikle kabul edilmektedir[290]. Ancak 1961 Viyana Sözleşmesi 16. maddesinin 3. fıkrası Papalık temsilciliğine öncelik verme hususunda devletleri serbest bıraktığından bu konuda kesin bir kuraldan bahsetmek mümkün değildir.

---

[282] İskit, a.g.e., s.226.
[283] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 11/1.
[284] Kaya İnal, **Protokol Diplomaside Ayrıcalık ve Bağışıklıklar**, Ankara: Grafiker Yayınları, 2002, s.23; Sur, a.g.e., s.240; Çelik, a.g.e., s.513; Meray, "Diplomasi Temsilcilerinin Hukuki Statüsü", s.88; Charles G. Fenwick, **International Law**, 4. Edition, New York: Meredith Publishing, 1965, s.557-558; İskit, a.g.e., s.252.
[285] Örneğin Raul Jene *corps diplomatique* tabirinden kapsamına elçilik heyeti başında bulunanların anlaşılması gerektiğini belirtmiştir. Cemil, a.g.e., s.105.
[286] Tayyar Arı, a.g.e., s.334-335.
[287] Toluner, a.g.e., s.362; Fenwick, a.g.e., s.558; Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, s.21; Alsan, **Devletler Hukuku Dersleri,** s.268.
[288] Pazarcı, a.g.e., s.89.
[289] Toluner, a.g.e., s.362; Reçber, a.g.e., s.32-33; Çelik, a.g.e., s.513; Akipek, a.g.e., s.110.
[290] Pazarcı, a.g.e., s.89; Alsan, **Devletler Hukuku Dersleri**, s.268; Ancak elçiler arasında Papanın elçisi bir *enternons* varsa bunun elçilerden önce gelmesi kabul edilmemiştir. Cemil, a.g.e., s.106.

Doyen, bütün *corps diplomatique'in* kabul edildiği törenlerde devlet başkanının konuşmasına *corps diplomatique* adına cevap verir; bazı törenlere *corps diplomatique* adına katılır ve o ülkede bulunan tüm diplomasi temsilcilerini ilgilendiren konularda hükümetle görüşmede bulunur[291]. Bu protokole ilişkin görevlerinin yanında *doyenin* asıl görevi, diplomasi temsilcilerinin ortak haklarının ve ayrıcalıklarının korunmasıdır[292].

2.3.1.2. Türkiye'deki Uygulama

Diplomasi temsilci ve görevlilerinin sınıflandırılmasına ilişkin Türkiye'deki uygulamaya dair ilk olarak değerlendirilmesi gereken kaynak, 1961 Viyana Sözleşmesi'nin ilgili hükümleridir. Türkiye tarafı olduğu 1961 Viyana Sözleşmesi'nin sınıflandırmaya ilişkin ilgili hükümlerini gerek öteki devletler nezdine gönderilen Türk diplomasi temsilcilerinin gerekse Türkiye'ye kabul edilen yabancı diplomasi temsilcilerinin sınıflarına ilişkin olarak geçerli kabul etmektedir[293].

Türkiye Sözleşme hükümlerine uygun hareket etmekle birlikte ulusal düzenlemelerle de Sözleşmeye aykırı olmayan düzenlemeler yapmıştır. Yurtdışında görev yapan diplomasi temsilcilerinin sınıfları 13.12.1983 tarih ve 189 Sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşları'nın Yurtdışı Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede düzenlenmiştir[294]. Buna göre, diplomatik personelin Dışişleri Bakanlığına mensup diplomatik statüye sahip memurları, büyükelçi, daimi temsilci, daimi temsilci yardımcısı, temsilci, elçi, ortaelçi, maslahatgüzar, elçi müsteşar, birinci müsteşar, müsteşar, hukuk müşaviri, başkatip, ikinci katip, üçüncü katip, ataşe ve ataşe yardımcılarıdır[295]. Diğer kamu kurum ve kuruluşlarına mensup diplomatik statüye sahip memurlar ise daimi temsilci yardımcısı, müşavir, müşavir yardımcısı, ataşe ve ataşe yardımcılarıdır[296]

---

[291] Tayyar Arı, a.g.e., s.335; Sur, a.g.e., s.240; Çelik, a.g.e., s.513; İskit, a.g.e., s.253.

[292] Örneğin, Petrograd'da, 14 Ocak 1918'de, Romanya elçiliğinin, elçi de dahil olmak üzere, bütün mensupları Bolşevikler tarafından tevkif edildikleri zaman, Petrograd'daki *corps diplomatique'in doyen'i* olan Amerikan büyükelçisi derhal *corps diplomatique* toplamış, takip edilecek hareketi beraberce kararlaştırmışlar ve müştereken protesto ve teşebbüslerde bulunarak Romanya elçiliği mensuplarının tahliyesini temin etmişlerdir. Briggs, **The Law of Nations, - Cases Documents and Notes**, 2 nd edit., New York, 1952, s.770'den aktaran Meray, "Diplomasi Temsilcilerinin Hukuki Statüsü", s.88.

[293] Pazarcı, a.g.e., s.84; Reçber, a.g.e., s.33.

[294] Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurt Dışı Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, **T. C. Resmi Gazete**, 18251, 14 Aralık 1983.

[295] Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurt Dışı Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname madde 8/a.

[296] Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurt Dışı Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname madde 8/b.

Benzer bir düzenleme 24.09.1985 tarihli Diplomatik Temsilciliklerde Diplomatik Statüyü, Konsolosluklarda Konsolosluk Memuru Statüsünü Haiz Personel İle İlgili Protol Esasları Hakkında Yönetmelikte diplomatik personelin kimlerden oluşacağına ilişkin düzenlemelerde mevcuttur. Bu yönetmeliğe göre diplomatik statüye sahip personel şu şekilde düzenlenmiştir:

> Diplomatik statüyü haiz personel, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir yabancı ülkedeki Büyükelçilik, Daimi Temsilcilik veya Temsilciliğine, çeşitli mevzuatla verilen görevlerin yapılması için atanmış olup, milletlerarası anlaşmalar ve teamül gereğince kabul eden devlet tarafından bu sıfatla tanınmış ve kendilelerine diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıklar verilmiş Dışişleri Bakanlığına mensup Büyükelçi, Daimi Temsilci, Daimi Temsilci Yardımcısı, Temsilci, Elçi, Maslahatgüzar, Elçi - Müsteşar, Birinci Müsteşar, Müsteşar, Hukuk Müşaviri, Başkatip, İkinci Katip, Üçüncü Katip, Ataşe ve Ataşe Yardımcıları ile Askeri Ataşeler, Askeri Ataşe Yardımcıları ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına mensup Daimi Temsilci Yardımcısı, Müşavir, Müşavir Yardımcısı, Ataşe ve Ataşe Yardımcılarıdır.[297]

2.3.2. Diplomasi Temsilcilerinin Görevleri

Diplomasi temsilcileri yüzyıllar boyunca devletlerarasındaki ilişkilerin sorunsuz bir şekilde yürütülmesi için yetkilendirilmiş ve bu kapsamda da bir takım görevler yerine getirmişlerdir. Bu bağlamda, diplomasi temsilcisinin en eski ve temel görevi yurt dışında ülkesi adına görüşme yapmak, gözlem yapmak ve vatandaşları korumak olmuştur[298]. Geleneksel olarak kabul edilen bu görevlerin kapsamı genişletilerek 1961 Viyana Sözleşmesi'nde diplomasi temsilcilerin görevleri düzenlenmiştir. 1961 Viyana Sözleşmesi'nin 3. maddesinde, diplomasi temsilcilerinin başlıca görevleri şu şekilde sıralanmıştır:

i) Gönderen devleti kabul eden devlette temsil etmek;

ii) Kabul eden devlette, uluslararası hukukun müsaade ettiği sınırlar içinde gönderen devletin ve vatandaşlarının çıkarlarını korumak;

---

[297] Diplomatik Temsilciliklerde Diplomatik Statüyü, Konsolosluklarda Konsolosluk Memurları Statüsünü Haiz Personel ile İlgili Protokol Esasları Hakkında Yönetmelik madde 3.

[298] Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, s.25; Lütem, a.g.e., s.541; Tayyar Arı, a.g.e., s.335; Alsan, **Devletler Hukuku Dersleri**, s.269; Bu doğrultuda Satow şunları belirtmiştir: "Diplomatik misyonların fonksiyonları gönderen devleti temsil etmek, onun çıkarlarını ve vatandaşlarını korumak, akredite olduğu ülkenin hükümetiyle görüşmelerde bulunmak, gönderen devletle ilgili bütün önemli konuları rapor etmek ve iki ülke arasında iyi ilişkiler geliştirmektir. Ayrıca diplomasi temsilcisi, kendi devletinden aldığı talimatlar doğrultusunda, iki devlet arasında ekonomik, ticari, finansal, bilimsel ve askeri konularda işbirliğini sağlamaya çalışır." Lord Gore- Booth, a.g.e., s.69.

iii) Kabul eden devlet hükümeti ile müzakereler yapmak;

iv) Bütün yasal imkânlarla kabul eden devletin durumunu ve gelişmelerini tesbit etmek ve bunlar hakkında gönderen devlet Hükümetine bilgi vermek;

v) Gönderen devlet ile kabul eden devlet arasında dostane ilişkileri ilerletmek ve ekonomik, kültürel ve bilimsel ilişkilerini geliştirmek[299].

Diplomasi temsilcisinin en temel görevlerinden bir tanesi kendi devletini kabul eden devlette temsil etmektir. Devletini temsil eden diplomasi temsilcisi aslında hükümetinin genel politikasıyla iradesini ve kendi kişiliğini de temsil eder[300]. Diplomasi temsilcisi temsil görevini siyasal olsun olmasın tüm alanlarda yerine getirmek durumundadır bu nedenle siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal konulu aktivitelere katılır ve gerektiğinde kendi ülkesi adına bu tarz etkinlikler düzenler[301].

Diplomasi temsilcisi, kabul eden devlet nezdinde kendi devletinin ve vatandaşlarının çıkarlarını, uluslararası hukukun müsaadesi ölçüsünde korumakla yükümlüdür. Diplomasi temsilcisi bu görev kapsamında görevli bulunduğu ülkede, kendi devletinin çıkarlarını, vatandaşlarının can, mal güvenliğini ve bütün menfaatlerini korumakla ve vatandaşlar bir güçlükle karşılaştıkları zaman onlara yardım etmek ile yükümlüdür[302]. Bu kapsamda ayrıca, bir ülkedeki siyasal ve sosyal karışıklık, genel afet gibi durumlarda, o ülkede bulunan diplomatik misyonlar kendi vatandaşları ile ilgilenme açısından önemli roller üstlenmektedirler[303]. Ayrıca, yabancı bir devlette hakları çiğnenen veya haksız bir fiile uğrayan kişi kendi devletinin bu ülkede bulunan diplomasi

---

[299] 1961 Viyana Sözleşmesi'nde belirtilmiş olan bu görevler devletlerin ulusal düzenlemelerinde de benzer bir şekilde yer almıştır. Örneğin Türkiye'de büyükelçinin görevi 6004 sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'un 9. maddesinin 3. fıkrasında Viyana Sözleşmesi'ne benzer olarak şu şekilde düzenlenmiştir: a) Kuruldukları ve akredite edildikleri devlet nezdinde Türkiye Cumhuriyetini temsil etmek, Türkiye Cumhuriyetinin, vatandaşlarının ve uyrukluğunu taşıyan tüzelkişilerin hak ve menfaatlerini korumak. b) Kuruldukları ve akredite edildikleri devletlerin hükümetleri ve ilgili kuruluşları ile gerekli temas ve müzakereleri yürütmek. c) Türkiye Cumhuriyeti ile nezdinde bulundukları ve akredite edildikleri devlet arasında dostluk ilişkileri kurulması ve siyasi, askeri, ekonomik, kültürel, bilimsel ve diğer alanlardaki ilişkilerin ve işbirliğinin geliştirilmesi için çalışmak. ç) Nezdinde bulundukları ve akredite edildikleri ülkelerdeki gelişmeleri takip etmek, görevleriyle ilgili bilgi ve değerlendirmeleri merkez ve yurtdışı teşkilatındaki ilgili birimlere iletmek.

[300] İskit, a.g.e., s.192.

[301] Tayyar Arı, a.g.e., s.335.

[302] Alsan, **Devletler Hukuku Dersleri**, s.270; Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, s.26.

[303] Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 2012, s.458; Mehmet Gönlübol, **Uluslararası Politika: İlkeler-Kavramlar-Kurumlar**, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1985, s.123-124.

temsilcisinden haklarının korunması için bir talepte bulunabilir ve bunun üzerine diplomasi temsilcisi de o devletin yasalarının da izin verdiği ölçüde ve uluslararası kuralları göz önünde bulundurarak vatandaşına gerekli yardımı sağlar[304].

Diplomasi temsilcilerinin görüşme görevi eskisine oranla günümüzde çok daha dar kapsamlı olmakla birlikte temsilci kendi devleti ile gönderildiği devlet arasında sürekli bir bağlantı organı olarak çalışır ve bunu da görüşmeler yaparak gerçekleştirir[305]. Diplomasi temsilcisinin görüşme yapması kapsamındaki başlıca faaliyetleri; iki devlet arasındaki ilişkilerin sürekliliğini sağlamak, günlük işleri yürütmek, yeni konular üzerinde andlaşma hazırlıklarına girişmek, andlaşma görüşmelerini yürütüp imzalamak, anlaşmazlıkları çözmek için bulunduğu devletin Dışişleri Bakanlığı ile görüşmelere girişmektir[306].

Diplomasi temsilcisinin bir diğer görevi ise kabul eden devletin durumunu ve gelişmeleri tesbit etmek ve kendi hükümetine bilgi vermektir. Diplomasi temsilcisi bu görev kapsamında bulunduğu devletin siyasi, idari, iktisadi ve ilmi hayatını yakından takip etmektedir ve devletini ilgilendiren her şeyi iyice öğrenmelidir[307]. Diplomasi temsilcisi öğrendiği bu bilgileri kendi hükümetine düzenli raporlarla bildirir. Bu raporların bir kısmında diplomasi temsilcisinin yorumları da bulunur ki bu raporlar temsilcinin hükümetine dış politika hakkında danışmanlık yapma işlevinin başlıca aracı olması bakımından çok değerlidir[308] .

Diplomasi temsilcilerinin bu temel görevlerinin yanında ayrıca bir devletin konsolosluğu bulunmayan yerlerde diplomasi temsilciliğinin konsolosluk görevlerini de yerine getirebileceği düzenlemiştir. Bu görev, misyon bünyesindeki konsolosluk şubesi tarafından gerçekeleşirilebileceği gibi, ayrıca gönderilen diplomatik temsilciler aracılığıyla da yerine getirilebilir[309].

Diplomasi temsilcileri görevlerini yerine getirirken tam bir serbesti içinde değildir; kabul eden devletin bir takım kurallarına uymakla yükümlüdürler. Diplomasi temsilcisinin

---

[304] Sönmezoğlu, a.g.e., s.458.
[305] Çelik, a.g.e., s.514.
[306] Sur, a.g.e., s.242; Meray, **Devler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, s.26.
[307] Meray, "Diplomasi Temsilcisinin Hukuki Statüsü", s.92.
[308] İskit, a.g.e., s.204-208.
[309] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 70.

görevini ifa ediyor olması diplomasi temsilcisine kabul eden devletin yasa ve düzenlemelerini keyfi bir şekilde ihlal etme serbestisi tanımaz. Bu bakımdan diplomasi temsilcisinin kabul eden devlete karşı birtakım yükümlülükleri bulunmaktadır. Öncelikle, diplomasi temsilcisinin dokunulmazlık ve ayrıcalıklara sahip olması bu kişilere görevde bulunduğu ülkenin iç hukukuna uymama keyfiyeti vermez. Diplomasi temsilcileri dokunulmazlık ve ayrıcalıklarına zarar gelmeksizin, kabul eden devletin iç hukukuna uymakla yükümlüdürler[310]. Yine bu doğrultuda bu kişiler kabul eden devletin içişlerine karışmamakla yükümlüdürler[311]. İçişlerine karışmama ilkesinin somut bir tanımı olmamakla birlikte kabul eden devletin iç siyasal olayları, devlet düzeni, siyasal rejimi hakkında yazılı veya sözlü beyanda bulunulması, bir siyasal partinin desteklenmesi gibi davranışlar bu kapsamda değerlendirilir[312].

Diplomasi temsilcilerinin görevlerini yerine getirirken dikkat etmeleri gereken bir diğer yükümlülük ise resmi işlemlerini yürüteceği kanala ilişkindir. Şöyle ki, gönderen devletin diplomasi temsilcileri, kabul eden devlet nezdinde yapılması gerekli bütün resmi işleri kabul eden devletin Dışişleri Bakanlığı veya kabul eden devletçe belirlenen başka bir bakanlık aracılığıyla yürütmeleri gerekir[313]. Son olarak, diplomasi temsilcilerinin kabul eden devlette herhangi bir mesleki ya da ticari faaliyette bulunmaları yasaktır[314].

2.3.3. Diplomasi Temsilcilerinin Göreve Başlaması ve Sona Ermesi

2.3.3.1. Görevin Başlaması

Diplomasi temsilcilerinin göreve başlayabilmesi için temsilci gönderen ve kabul eden devlet arasında diplomatik ilişkinin kurulmuş olması gerekmektedir. Devletler arasında diplomatik ilişkinin kurulması ve daimi diplomatik misyonların kurulması ise devletlerin karşılıklı rıza ile gerçekleşmektedir[315]. Bu rıza, iki devlet arasında yapılan bir

[310] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 41/1.
[311] 1961 Viyana Sözleşmesi, madde 41/1.
[312] Reçber, a.g.e., s.37-38.
[313] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 41/2.
[314] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 42.
[315] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 2.

anlaşma ile veya sözlü olarak anlaştıktan sonra devletlerin bu uzlaşıya uygun iç hukukları gereğince tesis edecekleri kararlar almasıyla mümkün olmaktadır[316].

Diplomatik ilişkilere sahip olunan bir devlete diplomasi temsilcisi gönderecek devletin öncelikle bu kişinin yeterliliğini ve yetkisini tespit etmesi gerekmektedir. Uluslararası hukukta, bir devletin diğer devlet nezdine tayin edeceği temsilcilerin sahip olması gereken nitelikler veya kişisel karakteri hakkında pozitif kurallar yoktur[317]. Her devlet ulusal düzeyde, kendini diğer devletlerde temsil edecek diplomasi temsilcisini seçme özgürlüğüne sahiptir. Ancak bu özgürlük diğer devletlerin belirlenen diplomasi temsilcisini kabule zorunlu olduğu anlamına gelmez. Her devlet, kendi ülkesinde bir devleti temsil edecek ve bu sıfatla yüksek itibar görecek ve bazı ayrıcalıklara sahip olacak kişinin kabulünde söz hakkına sahiptir[318]. Temsilci tayini, devletler arası bir muamele olduğundan, temsilcinin nezdine gönderileceği devlete de bu hususta görüşünü belirtmek imkânının sağlanması uluslararası hukukun yerleşmiş bir kuralıdır[319].

Diplomatik temsilcilikte görev yapan bütün görevliler için göreve başlama yöntemi ve usulleri aynı değildir. Bu bağlamda misyon şefi ve öteki diplomasi temsilcileri bakımından göreve başlamaya ilişkin uygulanacak usul ve işlemler farklılık gösterebilmektedir[320]. Bu bağlamda öncelikle misyon şefinin göreve başlayabilmesi için uygulanacak yöntemlere değinmemiz gerekmektedir. Temsilciyi atayacak devlet, temsilcinin atanacağı devletten bu devlete misyon şefi olarak göndermek istediği şahıs için *agrement* (muvafakat alma, istimzaç) almak zorundadır[321]. *Agrement*, temsilciyi atayacak devletin, temsilcinin atanacağı devletten bu temsilciyi kabul etmesi için istenen uygun

---

316 Reçber, a.g.e., s.39; Pazarcı, a.g.e., s.89; Enver Bozkurt ve diğerleri, **Devletler Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2015, s.214.

317 Fenwick, a.g.e., s.558.

318 Cemil, a.g.e., s.73; Toluner, a.g.e., s.362.

319 Akipek, a.g.e., s.105.

320 Reçber, a.g.e., s.40; Pazarcı, a.g.e., s.90.

321 1961 Viyana Diplomasi Sözleşmesi madde 4/1; *Agrement* istemenin ise uluslararası hukuk tarafından belirlenmiş bir şekli yoktur. Devletler arasında sürekli diplomasi ilişkileri yeni kurulacaksa devletlerden her biri, diğeri ülkeye göndermeyi tasarladığı temsilci için Dışişleri Bakanlığına müracaat ederek *agrement* ister. Eğer devletler arasında önceden sürekli diplomasi ilişkisi söz konusu ise *agrement* talebi üç şekilde olabilir. İlk olarak doğrudan doğruya Dışişleri Bakanlıkları arasındaki yazışmalarla *agrement* istenebilir. İkinci olarak yabancı devlette görevli diplomasi temsilcisi kendi yerine atanması tasarlanan kişi için *agrement* talebinde bulunabilir. Son olarak ise temsilcinin tayin olunacağı devletin elçisi vasıtasıyla *agrement* talebinde bulunulabilir. Çelik, a.g.e., s.511.

bulma isteğine verilen addır[322]. Kendisinden *agrement* istenen devlet, diplomasi temsilcisini kabul eder ise *agrement* verir ancak bundan sonra temsilci tayin edilecek kimse *persona grata* (istenir kişi) kabul edilir ve normal tayin işlemleri tamamlanır[323]. Aday olan diplomasi temsilcisine *agrement* verilmezse, *persona non grata* (istenmeyen kişi) sayılarak diplomasi temsilcisi olarak gönderilemez[324]. *Agrement* vermeyi reddeden devlet, bu konuda herhangi bir gerekçe göstermek zorunda da değildir[325].

Misyon şefi dışındaki diplomatik personel ile öteki görevlilerin göreve başlayabilmesi için *agrement* verilmesi gerekli değildir; basit bir bildirim yeterlidir[326]. Ancak kabul eden devlet, gerekli gördüğü takdirde, gönderen devletin kara, deniz veya hava ataşelerini atamadan önce rızasının alınmasını isteme hakkına sahiptir[327]. Her ne kadar misyon şefi dışındaki görevliler için rıza aranmasa da bu kişilerin ve aile üyelerinin kabul eden devlet ülkesine gelişleri ve kesin ayrılışları ve misyondaki görevinin sona ermesi Dışişleri Bakanlığına ya da bu amaçla belirtilecek başka bir Bakanlığa bildirilmesi gerekmektedir[328].

Kabul eden devletten *agrement* alındıktan sonra ulusal düzeyde atama işlemi yapılır[329]. Türkiye'de misyon şefi ataması Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle olur. Diplomatik misyon şefi, Dışişleri Bakanlığının teklifi, Bakanlar Kurulu Kararı üzerine Cumhurbaşkanınca atanır[330]. Her ne kadar devletler diplomasi temsilcisi atarken bir takdir yetkisine sahipse de *agrement* istenmesi bu yetkiyi sınırlar[331]. Bir diğer sınırlama ise

---

[322] Sur, a.g.e., s.241; Eroğlu, a.g.e., s.287; Meray, "Diplomasi Temsilcilerinin Hukuki Statüsü", s.91; Toluner, a.g.e., s.362.

[323] Akipek, a.g.e., s.106.

[324] Eroğlu, a.g.e., s.287; Çelik, a.g.e., s.511.

[325] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 4/2; Nezdine bir diplomasi temsilcisi atanacak devlet, bu şahsı, siyasi, sosyal veya politik nedenlere dayanarak reddedebilir. Bunun en dikkat çeken örneklerinden birisi, ABD'nin 1885 yılında İtalya'ya elçi olarak atadığı Mr. Keiley'i, 14 yıl önce bir toplantıda İtalya'nın Papalık devletlerini topraklarına katmasını protesto ettiği için İtalya tarafından kabulü reddedilmesidir. Yine aynı kişiyi Amerika, Avusturya –Macaristan nezdinde elçi tayin etmiş bu sefer de eşinin Yahudi olması dolayısıyla kabulü reddedilmiştir. Fenwick, a.g.e., s.558; Cemil, a.g.e., s.78.

[326] Toluner, a.g.e., s.362; Sur, a.g.e., s.241.

[327] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 7.

[328] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 10.

[329] Pazarcı, a.g.e., s.91; Örneğin ABD'de Başkan tarafından atanan diplomatik temsilciler için Senato'nun onayı gerekmektedir. Tayyar Arı, a.g.e., s.327.

[330] 1982 T. C. Anayasası madde 104.

[331] *Agrement* istenmesinin, devletlerin egemenliğine müdahale olup olmadığı sorusunu akıllara getirse de elçi tayini her iki devletin iradesinden doğduğu için iki devletin de hükmüne uyulması gerektiğinden ve ayrıca *agrement* istenmesi bu hakkın uluslararası safhada kullanılış şartını yerine getirmek olduğundan bu soruya olumlu bir yanıt veremeyiz. Cemil, a.g.e., s.73-74.

diplomatik personelin vatandaşlığına dairdir. Şöyle ki kural olarak bir misyonun diplomatik personeli gönderen devletin vatandaşı olmalıdır. Kabul eden devletin veya üçüncü bir devletin vatandaşı olan kişilerin diplomatik kadroya atanabilmeleri için kabul eden devletin buna rıza göstermesi gerekir[332]. Görüldüğü üzere diplomasi temsilci atamada devletler sınırsız bir özgürlük içinde hareket edemezler.

Genel olarak misyon şefleri bir devlet nezdinde akredite edilirler ancak bazı istisnai durumlarda birden fazla devlet nezdinde akredite edilebilmeleri imkan dahilindedir. Gönderen devlet, ilgili kabul eden devletlere gerekli ihbarda bulunduktan sonra, yerine göre bir misyon şefini veya diplomatik kadronun herhangi bir üyesini, kabul eden devletlerden herhangi biri tarafından açıkça itirazda bulunulmadıkça birden fazla devlet nezdinde akredite edebilir[333]. Diplomatik misyonların çoğalması ve parasal sıkıntılar nedeniyle, devletler giderek artan bir şekilde aynı diplomatik ajanı birden fazla kabul eden devlete akredite etme yolunu seçmektedir[334]. Misyon şefi, birden fazla devlete akredite edildiği taktirde, misyon şefinin sürekli oturmadığı devletlerden her birinde geçici maslahatgüzarın yönettiği bir diplomatik misyon kurulabilmektedir[335]. Ayrıca kabul eden devlet tarafından itiraz edilmedikçe iki veya daha fazla sayıda devlet, aynı şahsı diğer bir devlet nezdinde misyon şefi olarak akredite edebilirler[336]. Bu kural temel olarak, mali olarak kısıtlı ve küçük devletlerin olabildiğince geniş temsilini sağlamak için tasarlanmıştır[337].

Ulusal düzeyde atama işlemi tamamlanan misyon şefi, kabul eden devlete giderken yanında bir güven mektubu (*letter of credence*) götürür[338]. Güven mektubu, temsilcinin

---

332 1961 Viyana Sözleşmesi madde 8.

333 1961 Viyana Sözleşmesi madde 5/1; Örneğin 9 Ocak 1967 gün, 6/7545 sayılı kararnamede, Türkiye'nin Belçika büyükelçisinin aynı zamanda Türkiye'yi Lüksemburg'da da temsil edeceği belirtilmiştir. Bkz: **T. C. Resmi Gazete**, 12510, 25 Ocak 1967.

334 Yehuda Z. Blum, "Diplomatic Agents and Missions", R. Bernhardt (Ed.), **Encyclopedia of Public International Law**, 9, Amsterdam: North Holland, 1986, s.90.

335 1961 Viyana Sözleşmesi madde 5/2.

336 1961 Viyana Sözleşmesi madde 6.

337 Blum, a.g.e., s.90.

338 Misyon şefinin götürdüğü güven mektuplarından biri açıktır ve kabul eden devlete geldiğini bildirmek için kabul eden devletin Dışişleri Bakanlığına gönderilir. Diğer güven mektubu ise kapalı ve mühürlüdür, kabul eden Devlet Başkanına bizzat verilir. Lütem, a.g.e., s.538; Türk uygulamasındaki güven mektubu örnekleri için bkz: Ömer İlhan Akipek, **Devletler Hukuku Kaynaklarından ve Belgelerinden Örnekler**, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1966, s.202-208.

sınıfını ve sıfatını belirten ve kendisine güvenilmesini isteyen bir resmi yazıdır[339]. Gönderilecek misyon şefi büyükelçi ya da elçi sıfatında ise güven mektubu devlet başkanının imzasını taşır ve diğer devlet başkanına hitaben yazılır[340]. Eğer temsilci maslahatgüzar sıfatından ise güven mektubu gönderen devletin dışişleri bakanının imzasını taşır ve gönderilen devletin dışişleri bakanına hitaben yazılır[341]. Misyon şefinin, güven mektubunu devlet başkanına takdim etmesi ise özel bir törenle olur. Her devlet, misyon şefinin kabul biçimini kendi düzenlemeleriyle belirler[342]. Ancak aynı sınıftaki misyon şefleri için uygulanacak usulün farklı olmaması gerekir[343].

Misyon şefinin göreve başlama tarihi, kabul eden devlette geçerli olan usule göre ya güven mektubunun sunulduğu zaman veya misyon şefinin Dışişleri Bakanlığına gelişini bildirdiği ve güven mektubunun onaylanmış örneğini göndermesi tarihidir[344]. Kabul eden devlet bu iki usulden birini seçmekte serbestse de her devlete aynı usulü uygulamak zorundadır[345].

2.3.3.2. Görevin Sona Ermesi

Diplomasi temsilcilerinin görevinin sona erme halleri çeşitlidir ancak görevin sona ermesi genel olarak gönderen ve kabul eden devletin görevin sona erdiğini birbirlerine tek taraflı olarak bildirmesi sonucu gerçekleşmektedir[346]. 1961 Viyana Sözleşmesi de taraflardan birince görevin sona erdiğinin bildirilmesini görevin sona erme nedeni olarak kabul etmiştir[347]. Genel ilke devletlerin bildirimi olmakla beraber bunun haricinde de çeşitli şekillerde görevin sona ermesi mümkündür ve bildirim dışında görevin sona

---

339 Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, s.24-25; Tayyar Arı, a.g.e., s.329.
340 Çelik, a.g.e., s.512; Meray, "Diplomasi Temsilcilerinin Hukuki Statüsü", s.92.
341 Meray, "Diplomasi Temsilcilerinin Hukuki Statüsü", s.92.
342 Çelik, a.g.e., s.512; Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt,** s.25.
343 1961 Viyana Sözleşmesi madde 18.
344 1961 Viyana Sözleşmesi madde 13/1; Geliş bildirim notası ile ilgili örnek için bkz: Aylin Taşhan, **Diplomaside Ayrıcalık ve Bağışıklarla İlgili Uygulamalar (Immunities and Privileges Booklet)**, Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdürlüğü, s.7.
345 1961 Viyana Sözleşmesi madde 13/1.
346 Pazarcı, a.g.e., s.92; Reçber, a.g.e., s.44.
347 1961 Viyana Sözleşmesi madde 43: "Bir diplomatik ajanın görevi diğer haller dışında aşağıdaki şekillerde son bulur: a)Gönderen devlet tarafından kabul eden devlete diplomatik ajanın görevinin son bulduğunu bildirmesi ile; b)9. maddenin 2. Fıkrası gereğince, kabul eden devletin gönderen devlete diplomatik ajanı misyonun bir üyesi olarak tanımayı reddettiğinin bildirilmesi ile".

erebileceği de 1961 Viyana Sözleşmesi'nde sona erme sebepleri belirtilirken "diğer haller dışında" ifadesinin yer verilmesiyle mümkün kabul edilmiştir.

Gönderen devletin iradesi ile sona erme halleri diplomasi temsilcisinin kendi devleti tarafından geri çağrılması, başka bir göreve atanması, kendi isteğiyle görevinden ayrılması veya emekliye ayrılması durumunu kapsamaktadır[348]. Diplomatik temsilcisinin mesleki durumu nedeniyle görevinin sona ermesi de mümkündür[349]. Uluslararası hukukta bütün diplomasi temsilcileri için ortak bir çalışma süresini belirleyen kurallar olmadığından bu husus her devletin ulusal hukuk düzenlemelerine bırakılmıştır[350]. Ayrıca diplomasi temsilcisinin emekliye ayrılması durumunda da görevi kendiliğinden sona ermektedir. Gönderen devlet, mesleki açıdan yetersiz görülen, mesleği ile bağdaşmayan eylemde bulunan veya iç hukukuna göre mesleki veya cezai suç işleyen diplomasi temsilcisinin de görevine son verebilir[351].

Gönderen devletin iradesi dışında kabul eden devletin iradesi ile de bir diplomasi temsilcisinin görevinin sona ermesi mümkündür. Kabul eden devletin iradesi ile sona erme halinin en genel şekli ise diplomasi temsilcisinin kabul eden devlet tarafından *persona non grata* ilan edilmesidir[352]. *Persona non grata* ilan edilme genellikle diplomasi temsilcisinin yetkisini aşması, kabul eden devletin yasalarına uymaması, iç işlerine karışması veya casusluk faaliyetlerinde bulunması gibi çeşitli nedenlere dayanmaktadır[353]. Örneğin 5 Nisan 2003'te Irak'ın Ankara Büyükelçiliği'nde görevli Büyükelçilik Ticaret Müsteşar Yardımcısı Ahmet Matlup, Başkatip Muhammed Hikmet İbrahim ve İkinci Katip Sabah El Duri görevleriyle uyuşmayan faaliyette bulundukları gerekçesiyle *persona non grata* ilan edilmiştir[354]. Benzer şekilde ABD, 29.12.2016 tarihinde, Washington Büyükelçiliği ve San

---

348 Çelik, a.g.e., s.546-547.
349 Reçber, a.g.e., s.46.
350 6004 sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun madde 12/9 uyarınca, Türkiye'de büyükelçi unvanı taşımayan meslek memurları ve büyükelçi unvanını da koruyan birinci sınıf başkonsoloslar ile konsolosluk ve ihtisas memurlarının, hukuk müşavirlerinin ve danışmanların görev süreleri, hizmetin gerektirdiği istisnalar dışında, yurtdışı teşkilatında en çok beş yıl, merkez teşkilatında en az iki yıldır. ; 4009 sayılı kanunun 25. maddesine göre büyükelçilerin yurtdışında görev süresi 6 yıl ile sınırlanmıştı; ancak 6004 sayılı kanunda büyükelçilerin yurtdışında görev süresine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.
351 Reçber, a.g.e., s.47.
352 Çelik, a.g.e., s.546.
353 Pazarcı, a.g.e., s.94-95.
354 Hürriyet, "3 Iraklı diplomat 'istenmeyen adam'", 06.04.2003, http://www.hurriyet.com.tr/3-irakli-diplomat-istenmeyen-adam-138464 (09.06.2016).

Fransisco Konsolosluğu'nda görevli bulunan 35 Rus diplomatı "diplomatik statülerine uygun olmayan faaliyetler içinde bulunduğu" gerekçesiyle *persona non grata* ilan etmiştir ve ülkeyi terk etmeleri için 72 saat süre tanımıştır[355]. ABD bu bu bildirime gerekçe olarak diplomatların bilgisayar korsanlığı yoluyla başkanlık seçimlerine müdale ettiği iddiasına dayanmıştır[356].

Persona non grata ilanı durumunda gönderen devlet, duruma göre ilgili kişiyi geri çağırmakta veya misyondaki görevine son vermekle yükümlüdür. Gönderen devlet bu yükümlülüklerini yerine getirmeyi reddeder veya makul bir süre içinde yerine getirmezse kabul eden devlet ilgili kişiyi misyonun bir üyesi olarak reddetme hakkına sahip olur[357]. Kabul eden devlet herhangi bir zamanda ve kararının gerekçesini açıklamak zorunda olmaksızın diplomasi temsilcisini veya misyonun herhangi bir üyesini *persona non grata* olduğunu bildirebilir. Bu durumda, gönderen devlet, ilgili şahsı geri çağırır veya misyondaki görevine son verir. Bir şahıs kabul eden devletin ülkesine gelmeden de *persona non grata* ilan edilebilir[358]. *Persona non grata* ilan edilen kişilerin makul süre içinde misyondaki görevleri sona erdirilmeli ve bu kişiler ülkeden çıkarılmalıdır[359]. Makul süre, bu durumda genellikle yirmi dört ile kırk sekiz saattir. Bu süre geçtikten sonra ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanma son bulur[360]. Yani makul süre içinde, *persona non grata* ilan edilen bir diplomasi temsilcisi ayrıcalık ve bağışıklardan yararlanmaya devam edecektir.

Diplomatik ilişkilerin kesilmesi durumunda da devletler birbirleri nezdinde bulundurdukları diplomasi temsilcilerinin görevinin sona ermesi mümkündür[361]. İki devlet arasında diplomatik ilişkiler geçici ve kesin olmak üzere iki şekilde kesilebilmektedir. Diplomatik ilişkilerin kesilmesi kısa süreliyse geri çağrılan misyon şefi için yeni bir

---

[355] Euronews, "ABD, 35 Rus diplomatı sınırdışı ediyor", 29.12.2016, http://tr.euronews.com/2016/12/29/amerika-birlesik-devletleri-washington-ve-san-fransisco-da-gorevli-35-rus (14.04.2017).
[356] BBC, "ABD, 35 Rus iplomatı 'istenmeyen adam'ilan etti", 29. 12. 2016, http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38462117 (14.04.2017).
[357] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 9/2.
[358] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 9.
[359] Sur, a.g.e., s.241.
[360] Sur, a.g.e., s.241.
[361] Meray, "Diplomasi Temsilcilerinin Hukuki Statüsü", s.115.

itimatname düzenlenmez ancak uzun süreli bir kesilme söz konusu ise yeni bir itimatname düzenlenmesi gerekmektedir[362].

İlgili devletlerin iradesi dışında gerçekleşen olaylar neticesinde de istisnai olarak diplomasi temsilcilerinin görevlerinin sona ermesi mümkündür[363]. Diplomasi temsilcisinin ölümü halinde veya gönderen devletin ya da kabul eden devletin ortadan kalkması durumunda doğal olarak diplomasi temsilcisinin görevi sona erer[364]. Ölüm halinde aile üyeleri, ülkeden çıkmaları için kendilerine tanınan makul sürenin bitimine kadar diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanmaya devam ederler[365]. İlgili devletlerin iradesi dışında gerçekleşen diğer durum ise gönderen ve kabul eden devlet başkanının ölümü, istifası veya süresinin sona ermesi veya ilgili devletlerde hükümet rejiminin değişmesidir. Yeni devlet başkanı, mevcut temsilcilere yeni itimatnameler gönderir ve ülkesinde bulunan temsilcilerin itimatnamelerini kabul eder; yeni itimatname gönderilmez ise diplomasi temsilcisinin görevi sona ermiş olur[366]. Ayrıca hükümetlerin olağan dışı yollarla değişmesi sonucunda yeni hükemeti tanımamak amaçlı olarak diplomasi temsilcilerin geri çekilmesi yöntemine başvurulduğu görülmektedir. Bu tür durumlarda kabul eden devlette yasal bir hükümetin başa gelmesi ya da gönderen devletin yeni bir değerlendirmesi sonucu diplomasi temsilcilerinin eski görevlerine dönmesi söz konusu olmaktadır[367].

İki devlet arasında temsilcilerini geri çekmeden bir silahlı çatışma çıkarsa genel olarak diplomatik ilişkiler kesin olarak kesildiğinden diplomasi temsilcisinin görevi sona erer ancak bu durumda bile temsilci ülkesine dönene kadar diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanır[368]. Genel kural bu olmakla birlikte her silahlı çatışma otomatik

---

362 Şakir Berki, **Devletler Umumi Hukuku**, Ankara: Yargıçoğlu Matbaası, 1968, s.87.
363 Pazarcı, a.g.e., s.95.
364 Reçber, a.g.e., s.49.
365 1961 Viyana Sözleşmesi madde 39/2.
366 Bozkurt ve diğerleri, a.g.e., s.218; Cemil, a.g.e., s.282.
367 Pazarcı, a.g.e., s.93; Bu duruma örnek olarak, Avusturya'da 1999 yılında yapılan seçimlerde ikinci parti haline gelen ve ırkçı söylemleri ile dikkat çeken Avusturya Özgürlükçüler Partisinin iktidara gelmemesi konusunda Avrupa Birliği bünyesinde siyasi anlamda tepkiler gösterilebilir. O dönemde ondört AB üyesi bir yaptırım olarak büyükelçileri geri çekme hususunu AB bünyesinde tartışmışlar ve bu siyasi baskılara dayanamayan Avusturya Özgürlükçüler Partisi hükümetten geri çekilmek zorunda kalmıştır. Reçber, a.g.e., s.45.
368 Lütem, a.g.e., s.554; Savaş halinde bile elçiye zarar verilmemesi devletlerin dünyaya karşı medeniyetinin bir göstergesidir ve savaş dâhi belirli usul kurallarına göre yapılır. "Elçiye zeval yoktur" kuralı barışın ve savaşın değişmeyen kaidesidir. Cemil, a.g.e., s.289.

olarak diplomatik ilişkilerin kesilmesine yol açmaz[369]. Bunun yanında kabul eden devlet, silahlı çatışma halinde dâhi, kendi vatandaşı olmamaları şartıyla ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanan şahıslara ve bu şahısların aile üyelerine en kısa zamanda ülkesini terk edebilmeleri için kolaylıklar tanmakla yükümlüdür. Kabul eden devlet, özellikle gerektiğinde kendileri ve malları için ihtiyaç duyulan nakil imkânlarını sağlamak zorundadır[370]. Kabul eden devlet, görevi sona ermiş olsa da diplomasi temsilcileri ve ailelerinin güven içinde ülkeyi terk etmesini kolaylaştırma yükümlülüğü altındadır.

[369] Uzun süreli savaşlarda bile diplomatik ilişkilerin kesilmediği durumlar vardır. Örneğin Irak-İran savaşı 1980'de başlamış ve iki devlet arasında diplomatik ilişkiler 1987'de kesilmiştir. Pazarcı, a.g.e.,s.94.

[370] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 44.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DİPLOMATİK DOKUNULMAZLIK VE AYRICALIKLAR

3.1. Genel Olarak

Uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde her devlet ülkesinde görevli bulunan diplomasi temsilcilerine bir takım diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar tanımak ile yükümlüdür. Eski antik kökenli olan ve belki de diplomasinin kendisi kadar eski olan bu kurallar bağımsız devletlerarasındaki ilişkilerin sürdürülmesi için gereklidir[371]. Dokunulmazlık ve ayrıcalık verilmesindeki temel amaç devletlerarasındaki ilişkilerin barışçıl ve düzgün bir şekilde işlemesini temin etmektir[372]. Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların, devletlerarasındaki ilişkilerin düzgün bir şekilde yürütülmesi için gerekli olduğuna uluslararası mahkeme kararlarıyla da işaret edilmiştir. Örneğin Uluslararası Adalet Divanı'nın vermiş olduğu *Arrest Warrant* kararında bu düşünce şöyle belirtilmiştir:

> … Ayrıcalık ve dokunulmazlık hukuku önemini korumaktadır çünkü üst düzey devlet görevlilerine tanınan bağışıklıklar, iyi düzenlenmiş ve uyumlu bir uluslararası sistem için büyük öneme sahip karşılıklı uluslararası ilişkiler ağının düzgün işlemesini garanti almaya yöneliktir.[373]

Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar yüzyıllardır süregelen uygulamaların bir sonucu olarak örf ve adet kurallarıyla oluşturulmuştur. Bunlar diplomasi temsilcilerine ve onların çalışanlarına herhangi yerel bir baskı olmadan görüşmelerinde bağımsız bir şekilde hareket etmeyi, herhangi bir saldırı veya tacizden koruma altında olarak yabancı bir devlet

---

[371] Biswanath Sen, **A Diplomat's Handbook of International Law and Practice**, The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1965, s.80-83.

[372] Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların devletlerarasındaki ilişkilerin dostane bir şekilde yürümesinin temini için tanındığına 1961 Viyana Sözleşmesi'nin giriş kısmında da işaret edilmiştir. Sözleşme'nin giriş kısmında, diplomatik ilişkiler, ayrıcalıklar ve bağışıklıklar hakkında uluslararası bir Sözleşme'nin farklı anayasal ve sosyal sistemlerine bakılmaksızın aralarında dostane ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunacağına inanarak tanındığı belirtilmiştir.

[373] International Court of Justice, **"Arrest Warrant of 11 April 2000"**, Joint seperate opinion of Judges Higgins, Kooijmans and Buergenthal, para. 75.

adına konuşmayı ve dinlemeyi, kendi hükümetiyle serbestçe görüşmeyi temin ettiği için dokunulmazlıklar bağımsız devletlerarasındaki ilişkilerin yürütülmesi için esastır[374].

Diplomatik dokunulmazlık alanı, uluslararası hukuk kurallarından en çok kabul edilen ve en tartışmasız olanlarından biridir; çünkü sonuç olarak diplomatik ilişkilerin akışının sağlanması bütün devletlerin çıkarınadır; fakat buna rağmen bütün devletler bu kurallara uygun hareket etmezler[375]. Bu durum ise diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalık kurallarının hem uyulması zorunlu olan hem de ihlallere meyilli olan yapısı sebebiyle sınırlarının çizilmesini daha da önemli hale getirir.

3.2. Ayrıcalık ve Dokunulmazlık Kavramı

Diplomasi temsilcileri yabancı bir devlet ülkesinde görevli bulunduğu sırada bir takım dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanırlar. Dokunulmazlık ve ayrıcalıklık kavramları arasındaki fark ise pek açık değildir. Yerli ve yabancı kaynaklarda bu kavramlar bağışıklık kavramıyla birlikte birbirleri yerine kullanılmaktadır[376]. Ancak ayrıcalık ve dokunulmazlık terimleri birbirleriyle yakından ilgili olmalarına rağmen, tamamen aynı şeyi ifade etmezler.

Genel olarak ayrıcalıklar, kabul eden devletin yasalarından ve düzenlemelerin özünden bağışık tutulmak anlamına gelir[377]. Diplomasi temsilcilerinin sahip olduğu ayrıcalıklar onlara uluslararası hukuk tarafından verilmez; bu haklar onlara kabul eden devletin iç hukuku tarafından verilir[378]. Dokunulmazlıklar ise ayrıcalıklardan farklı olarak, yerel yasaların esasından bağışık tutulmayı sağlamaz ancak yargılama ve icra işlemlerinden prosedürel bir koruma sağlar[379]. Dokunulmazlık terimi, diplomasi

---

[374] Roberts, a.g.e., s.98.
[375] Shaw, a.g.e., s.751.
[376] Dokunulmazlık, ayrıcalık ve bağışıklık kavramları birbirinden farklı anlamları ihtiva etse de uygulamada bu kavramları birbirleri yerine kullanan yazarlar bulunmaktadır. Kimi yazarlar ise ayrıcalık kavramını dokunulmazlık ve bağışıklık kavramının bir üst derecesi gibi kabul etmektedir. Örneğin Silva'ya göre ayrıcalık kavramı bütün dokunulmazlık, bağışıklık ve muafiyetleri kapsamaktadır. G. E. do Nascimento e Silva, **Diplomacy in International Law**, Leiden: Sijthoff, 1972, s.89-90.
[377] Pazarcı, a.g.e., s.97.
[378] Lassa Francis Oppenheim, **International Law, Volume 1: Peace**, 2. Edition, London: Longmans, 1912, s.456.
[379] Eileen Denza, "Diplomatic Agents and Missions, Priviliges, and Immunities", Bernhardt Rudolf (Ed.), **Encyclopedia of Public International Law**, 9, Amsterdam: North Holland, 1986, s.96.

temsilcisinin ve eşyalarının özel bir kişiye tanınandan daha yüksek bir derecede korunması anlamına da gelmektedir[380]. Bu bağlamda dokunulmazlık, sahibine karşı müdahalede bulunmama yükümlülüğünün yanında, herhangi bir müdahaleyi önleme zorunluluğunu da meydana getirmektedir[381].

Diplomasi temsilcisi, ulusal hukuk veya uluslararası andlaşmalarla özel olarak bağışık tutulmadıkça kabul eden devletin düzenlemeleri ve yasaları ile bağlıdır. Diplomasi temsilcisi, yerel ceza yasalarına uyma yükümlülüğünden veya borcunu ödeme görevinden, mülkünü inşaa etmeden önce yerel planlama iznine başvurmaktan veya araç kullanıyorsa bakım ve sigortalama ile ilgili yerel düzenlemelerden bağışık değildir. Ancak eğer diplomasi temsilcisi bu kuralları ihlal ederse, onun dokunulmazlığı, kabul eden devletin idari organları tarafından tutuklama veya yakalama yapılamamasının bir aracıdır[382].

Diplomasi temsilcilerinin sahip olduğu ayrıcalık ve dokunulmazlıklar diplomasi hukukunun birincil kaynağı niteliğindeki 1961 Viyana Sözleşmesi ile teminat altına alınmıştır. Ancak, yerel cezai ve hukuki yargı muafiyetlerinin ve diğer muafiyetlerin kaynağı uluslararası andlaşmaların ötesinde devletlerin kendi yasalarıyla da sağlanabilmektedir. Fransa, Almanya ve İngiltere gibi bazı devletler bu dokunulmazlıkları sağlamak için özel yasalar çıkartmıştır[383].

3.3. Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıkların Kuramsal Temeli

İlkel dönemlerden itibaren, siyasi birimler arasındaki ilişkileri kolaylaştırmak için bu birimlerin temsilcilerinin bazı hakları genişletilmiştir[384]. Ancak bu hakların genişletilme sebebi oldukça belirsizdi ve bu bağlamda da diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların verilme sebebini açıklamak için birçok hukuki teori ileri sürülmüştü. Buna rağmen yazarlar bu dokunulmazlık ve ayrıcalıkları pratikte açıklarken üç teori üzerinde ısrarla durmuşlardır. Diplomasi temsilcilerinin sahip olduğu dokunulmazlık ve ayrıcalıkların

---

[380] Lord Gore- Booth, a.g.e., s.251.
[381] Aslan Gündüz, **Yabancı Devletin Yargı Bağışıklığı ve Milletlerarası Hukuk**, İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1984, s.22.
[382] Roberts, a.g.e., s.121-122.
[383] Lord Gore-Booth, a.g.e., s.251-252.
[384] Clifton E. Wilson, **Diplomatic Priviliges and Immunities**, Tucson/Arizona: The University of Arizona Press, 1967, s.1.

temelini açıklamak için ileri sürülen bu üç önemli görüş[385]; ülke-dışılık teorisi, temsil teorisi ve işlevsel zorunluluk teorisidir[386].

3.3.1. Ülke-Dışılık[387] Teorisi

Diplomasi temsilcilerine diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar verilmesi başlangıçta ülke-dışılık teorisiyle açıklanmıştır. Bu teoriye göre diplomasi temsilcileri ve diplomatik misyon binasının taşınmazları kabul eden devlet ülkesinin toprağının dışında kabul edilmiştir[388]. Bu doğrultuda, diplomasi temsilcisi, kabul eden devlette bulunmadığından yerel yasalara da tabi bulunmamaktaydı[389].

Ülke- dışılık teorisi ilk kez 16. yüzyılda Hugo Groitus tarafından geliştirilmiştir[390]. Groitus, *Savaş ve Barış Hukuku Üzerine* adlı eserinde ülke dışılık teorisini şu ifadeleriyle ortaya koymuştur:

> Meğer ki hukuku düvele göre elçiler, bir nevi fiksiyon ile, kendilerini gönderen devletin temsilcisi sayılırlar(Cicero bir elçi hakkında, Senato'nun haşmetini ve devletin otoritesini de beraberinde götürdüğünü söylemiştir). Yine benzer bir fiksiyon ile de, bu kişilerin vazife gördüğü ülkenin toprağı dışında olduğu kabul edilir. Böylelikle, elçiler yaşadıkları ülkenin kanunlarına tabi olmazlar[391].

---

[385] Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların hukuki dayanağını açıklamak için Cemil yedi görüş ileri sürmüştür. Bu görüşleri yazar, işi gereği gibi görebilme şartı, istiklal icabı, devletlerce zımni bir karşılıklı feragat neticesi, milletlerin şeref ve haysiyetlerinin muktezası, elçinin mukaddes sayılması neticesi ve yurttan dışılık neticesi başlıkları altında toplamıştır. Cemil, a.g.e., s.178-185.

[386] Rıchard K. Gardiner, **International Law**, England: Pearson Longman, 2003, s.346-348; Grant V. McClanahan, **Diplomatic Immunity: Principles, Practices, Problems**, London: Hurst & Company, 1989, s.27-34; Lütem, a.g.e., s.542-543; Eroğlu, a.g.e., s.292-293; Mitchell S.Ross, "Rethinking Diplomatic Immunity: A Review of Remedial Approaches to Address the Abuses of Diplomatic Privileges and Immunities", **American University International Law Review**, 4(1), 1989, s.177-180.

[387] Literatürde ülke-dışılık kavramını ifade etmek için aynı anlama gelecek şekilde farklı kullanımlar tercih edilmiştir. Örneğin Çelik, ülke-dışılık kavramı yerine *"hariç-ez-memleket"* tabirini kullanmayı uygun bulmuştur. Çelik, a.g.e., s.518; Alsan *"memleket dışı"* tabirini kullanmayı tercih etmiştir. Alsan, **Yeni Devletler Hukuku 1. Cilt**, s.567; Ancak İngilizce *"exterritoriality"* kelimesiyle karşılanmakta olan bu kavramın çevirisini yaptığımızda ülke-dışılık teriminin daha doğru bir çeviri olduğuna inandığımızdan çalışmamızda bu terimin karşılığı olarak ülke-dışılık terimini kullanacağız. Benzer kullanımlar için bkz: Lütem, a.g.e., s.542; Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, s.29; Pazarcı, a.g.e., 97.

[388] Fox, a.g.e., s.701; Fenwick, a.g.e., s.562.

[389] Ömer İlhan Akipek, "Ülke- Dışılık", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 24(1-4), 1967, s.28; Benzer şekilde Uluslararası Hukuk Komisyonu da yine bu doğrultuda ülke dışılık teorisini, diplomatik misyon binalarını gönderen devletin bir uzantısı olarak tanımlamak ile kısmen benimsemiştir. **Yearbook of the International Law Comission**, 1958, Vol. II, p. 95.

[390] Hardy, a.g.e., s.9; Cemil, a.g.e., s.81.

[391] Hugo Grotius, **The Right of War and Peace Book 2**, Richard Tuck (Ed.), Indianapolis/Indiana: Liberty Fund, 2005, s.912.

Ülke-dışılık teorisi zamanla başka müellifler[392] tarafından kabul edilse de bazı karışıklıklara ve yanlış anlaşılmalara sebebiyet vermiştir[393]. Bu teorinin kabul edilmesi durumunda hukuken kabul edilemez sonuçlar doğmaktadır[394]. Örneğin ülke- dışılık teorisi kabul edilirse temsilcilik binasında diplomatik misyon üyesi olmayan bir kimsenin suç işlemesi durumunda diplomatik misyon o ülkede kabul edilmediğinden suçun elçiliğin mensup olduğu devlet mahkemelerince görülmesi gerekirdi ancak böyle bir sonucun kabul edilmesi mümkün değildir[395]. Bir diğer örnek ise diplomatik misyon binasında evlilikler veya suçların bu teori kabul edilirse gönderen devlet ülkesinde vuku bulduğu kabul edilip kabul eden devlet hukukunun dışında kabul edilmesi gerekirdi[396]. Ayrıca, bu teori diplomasi temsilcisinin temel görevi olan temsil ile de bağdaşmaz çünkü bir diplomasi temsilcisi, görevlerini aslında kabul eden devlet toprağında yürütür[397]. Eğer teori kabul edilirse diplomasi temsilcisi, kabul eden ülkede oturmuyormuş sayıldığından ülkesini temsil edecek bir yerde olmayacağından diplomasi temsilcisinin asıl görevi olan temsili gerçekleştireceği bir alanda olmayacaktır; bu da tamamen mantık dışı bir durum yaratacaktır[398].

Ülke- dışılık teorisi başlangıçta birçok müellif tarafından savunulsa da önceki önemini yitirmiştir ve zamanla yerel ve uluslararası mahkeme kararlarıyla ve Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından da reddedilmiştir[399]. Ülke-dışılık teorisi, diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların sınırını ve kapsamını açıklamakta yetersiz olduğundan ve teorinin kabul edilmesi durumunda mantık dışı sonuçlar meydana gelebileceğinden bu teoriye günümüz uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde fazla itibar edilmemektedir[400].

---

[392] Örneğin Emmerich de Vattel ve James Lorimel gibi yazarlar ülke-dışılık teorisini destekler biçimde açık ifadeler kullanmıştır. Vattel 1758'de bir elçinin evinin, onun kişiliği gibi, bulunduğu ülkenin dışında kabul edildiğini belirtmiştir. Yine benzer bir şekilde Lorimel 1883'de "*Bir İngiliz elçi, ailesi ve eşyalarıyla, yabancı ülkede kamu hizmeti yaparken, İngiltere'de ikametgâhlıdır.*" beyanında bulunmuştur. McClanahan, a.g.e., s.30.

[393] Roberts, a.g.e., s.98.

[394] Menemencioğlu, a.g.e., s.131; Sur, a.g.e., s.243.

[395] Alsan, **Yeni Devletler Hukuku 1. Cilt**, s.570.

[396] Lord Gore- Booth, a.g.e., s.98.

[397] Hardy, a.g.e., s.9-10.

[398] Eroğlu, a.g.e., s.292-293.

[399] McClanahan, a.g.e., s.32.

[400] Wilson, a.g.e., s.5-16; Akipek, "Ülke-Dışılık", s.36; Hardy, a.g.e., s.10.

3.3.2. Temsil Teorisi

Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların hukuksal dayanağını açıklamak için öne sürülmüş olan bir diğer teori ise temsil teorisidir. Temsil teorisinin orijinal versiyonuna göre elçi, hükümdarının şahsiyetini temsil etmektedir ve hükümdarının sahip olduğu statüden dolayı kabul eden devletin yargılamasından muaftır[401]. Dolayısıyla, bu teoriye göre, egemen ve eşit hükümdarların temsilcilerinin de hükümdarın sahip olduğu ayrıcalıklardan faydalanması gerekir[402]. Bu teoriye göre, egemen bir devletin temsilcisine hakaret hükümdarın kendisine yapılmış bir hareket kabul ediliyordu. Diplomasi temsilcisi, gönderen devletin bağımsızlığını ve hükümdarın sıfatını temsil ettiğinden, diplomasi temsilcisinin yargılanması bir bakıma hükümdarın da yargılanmasıyla eş tutuluyordu[403]. Günümüzde ise bu teori, diplomasi temsilcisinin sahip olduğu dokunulmazlık ve ayrıcalıkların, onun bağımsız bir devletin temsilcisi olma sıfatına dayandırarak açıklanmaktadır[404].

Günümüzde temsil teorisi, diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların temelini açıklamadaki yetersizliğinden dolayı eleştirilmektedir. Birinci olarak, bu teori kabul edilirse, temsilcinin kişiliği kabul eden devletin hukukunun üstüne yerleşir, oysa diplomasi temsilcisi, gönderen devlet ile aynı derecede dokunulmazlığa sahip olamaz[405]. İkinci olarak, güçlü monarşilerin yıkılmasıyla birlikte egemen devletlerin benliği hükümdarın kişiliğinden ayrılmıştır bu da diplomatların kimi temsil ettiğini belirsiz bir hale getirmektedir[406]. Üçüncü olarak, bu teori diplomasi temsilcilerinin özel eylemlerinin sonuçlarına tanınan dokunulmazlık ve ayrıcalıklar için hiçbir dayanak sunmaz[407].

---

[401] Hardy, a.g.e., s.10.
[402] Meray, "Diplomasi Temsilcisinin Hukuki Statüsü", s.9; Lütem, a.g.e., s.542-543.
[403] Bu fikir aslında *jus repraesentationis omnimodae* prensibinin de bir yansıması olarak kabul edilebilir. Bu prensibe göre *bir devlet başkanının herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmaksızın devletini istediği gibi temsil etme ve adına konuşabilme hakkı* vardır. Bunun bir sonucu olarak da diplomasi temsilcisi uluslararası ilişkilerde devletinin bütünlüğünün temsilcisi sıfatıyla hareket etmektedir. Erson Asar, "Diplomatik İlişkileri Yürüten Devlet Görevlileri", s.73-74.
[404] McClanahan, a.g.e., s.28-29; Hardy, a.g.e., s.11.
[405] Ross, a.g.e., s.177.
[406] Wilson, a.g.e., s.4.
[407] McClanahan, a.g.e., s.29.

Temsil teorisine yöneltilen eleştirilere rağmen, bu teori, daha baskın bir şekilde kabul edilen işlevsel zorunluluk teorisiyle birbirini tamamlar şekilde kullanılmaktadır[408]. Örneğin, 1961 Viyana Sözleşmesi'nin giriş kısmında ayrıcalıkların ve bağışıklıkların amacının fertleri yararlandırmak olmayıp, devletleri temsil eden diplomatik misyonların görevlerinin etkin şekilde yapılmasını sağlamak olduğu belirtilmektedir. Bu ifadeden temsil ve işlevsel zorunluluk kuramının birlikte kabul edildiği sonucuna ulaşabilmektedir.

3.3.3. İşlevsel Zorunluluk (Görev) Teorisi

İşlevsel zorunluluk teorisine göre, diplomasi temsilcilerine tanınan ayrıcalık ve dokunulmazlıklar, onların görevlerini yerine getirebilmesinin sağlanması için gereklidir[409]. Bu teoriye göre, diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar, diplomasi temsilcilerinin görevlerini etkili bir şekilde yürütebilmesini himaye eder[410]. Diplomasi temsilcilerine böyle ayrıcalıklar tanınmadığı, diplomasi temsilcilerinin kabul eden devletin ceza ve hukuk yargı yetkilerine bağlı oldukları durumlarda, diplomasi temsilcileri görevlerini gereği gibi yerine getiremeyecektir[411].

İşlevsel zorunluluk teorisi, diğer teorilerden daha sonra ortaya atılmış gibi bir algı olsa da aslında kökenleri çok eski zamanlara dayanmaktadır. İşlevsel zorunluluk teorisi, klasik yazarlar tarafından erken dönemde geliştirilmiş ancak temsil teorisinin alternatifi olarak kullanılmıştır[412]. Birçok yazar çalışmalarında elçilerin fonksiyonlarını yürütebilmeleri için güvenliği sağlanmış bir şekilde serbestçe hareket etmeleri gerektiğini belirtmiştir[413].

İşlevsel zorunluluk teorisi daha sonra uygulanan uluslararası hukukta mahkeme kararlarıyla, Uluslararası Hukuk Komisyonu çalışmalarıyla ve uluslararası andlaşmalarla

---

[408] Pazarcı, a.g.e., s.97; McClanahan'a göre, kişisel temsil teorisi, fonksiyonel gereklilik teorisi kapsamında varlığını devam ettirecektir. McClanahan, a.g.e., s.29.
[409] McClanahan, a.g.e., s.32; Hardy, a.g.e., s.11.
[410] Ross, a.g.e., s.179.
[411] Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt,** s.30.
[412] J. Craig Barker, **The Protection of Diplomatic Personnel**, USA: Ashgate Publishing, 2006, s.48.
[413] Vattel, doğal hukuk temelinde diplomatik fonkiyonun gerekliliğine en büyük vurguyu yapan yazarlardandır. O'na göre, *büyükelçi ve diğer diplomatik elçi üyeleri, milletlerarasındaki karşılıklı etkileşim ve milletlerin genel toplumunun devamı için gerekli araçlardır. Ancak Devlet, hedeflenen amacı etkilememeli ve elçinin görevini mükemmel bir güvenlikle temin ederek özgürce ve sadakatle yerine getirmesini sağlamalıdır*. Barker, a.g.e., s.49.

da teyit edilmiş bulunmaktadır. Örneğin Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 1958 yılındaki Genel Kurul Toplantısındaki raporuna göre, modern zamanlarda bir gelişme kaydeden işlevsel zorunluluk teorisi, diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkları, diplomatik misyonun işlevini yerine getirmesini sağlamak için gerekli olmasıyla açıklamaktadır[414] . 1961 Viyana Sözleşmesi'nin giriş kısmında da benzer bir şekilde sağlanan ayrıcalık ve dokunulmazlıkların amacının bireyleri yararlandırmak olmayıp, diplomatik misyonların görevlerini etkin şekilde yapmasını sağlamak olduğu belirtilmiştir.

Günümüzde bu teori diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkları gerekçelendirmede ve açıklamada geniş bir kabul görmektedir[415]. Bunun nedeni ise, bu teorinin diğer iki teoriye göre daha dinamik ve uyarlanabilir olmasından kaynaklanmaktadır[416]. Ayrıca teori sürekli gelişen uluslararası hukuktaki oluşumlara diğer iki teoriden daha fazla uyarlanabilir niteliktedir. Örneğin, 2. Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren uluslararası örgütlerin sayılarının artmasıyla birlikte binlerce insana ek dokunulmazlık sağlanması ihtiyacı duyulmuştur. Bu tür örgütler temsil veya ülke statüsünün dışındadır; bu doğrultuda sadece işlevsel zorunluluk teorisi bu gelişmeyi yeterli bir şekilde açıklayabilmektedir[417].

Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkları temin etmede işlevsel zorunluluk fikri en çok kabul gören görüş olsa da doktrinde kimi yazarlar bunun uygulamada tanınan geniş ayrıcalıkların kapsamı ile tutarlı olmadığı düşüncesindedirler[418]. Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların bahşedilme sebebinin fonksiyonel bir zorunluluk olduğu iddiası bu dokunulmazlık ve ayrıcalıkların kapsamı gözönüne alındığında gerçek amaçla uyuşmadığı yönünde eleştirilere maruz kalmaktadır[419]. İşlevsel zorunluluk teorisi son derece belirsiz olmasından dolayı eleştirilmektedir; çünkü bu teori ne dokunulmazlığın

---

[414] **Yeerbook of the International Law Comission**, 1958, vol. II, p. 95.
[415] Lord Gore- Booth, a.g.e., s.98.
[416] McClanahan, a.g.e., s.32; Wilson, a.g.e., s.17.
[417] Wilson, a.g.e., s.21.
[418] Ali M. Farahmand, "Diplomatic Immunity and Diplomatic Crime: A Legislative Proposal To Curtail Abuses", **Journal of Legislation**, 16, 1990, s.94.
[419] Ross'a göre diplomasi temsilcisini herhangi bir yabancıdan ayıran mefhum onun ifa ettiği görev neticesinden kaynaklanır. Bu sebeple de temsilcinin cinayet işlemesi ya da devlet vatandaşına hakaret etmesi herhangi bir diplomatik fonksiyonla açıklanamaz. Bu durum ise ulusal hukuk düzeni bakış açısıyla, adalet ile çelişen sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Ross, a.g.e., s.179.

genişliğini sınırlamak için herhangi bir ana hat çizmekte ne de diplomatın gerekli bir işlevi olarak görülen şeyi açıklamaktadır[420].

3.4. Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıkların Kapsamı

Diplomasi temsilcilerine görevli bulunduğu ülkede görevlerini yerine getirebilmesi açısından tanınan dokunulmazlık ve ayrıcalıklar uluslararası hukukun en köklü kurallarından bir tanesidir. Fakat 15. yüzyıldan sonra daimi elçiliklerin kurulmasıyla birlikte diplomasi temsilcilikleri de bir takım dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanmaya başlamıştır. Dolayısıyla, diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar hem diplomasi temsilciliği hem de diplomasi temsilcileri ve görevlileri bakımından geçerlidir[421].

Çalışmamızda da bu doğrultuda diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların kapsamı açıklanırken ikili bir ayrıma gidilecektir ve öncelikle diplomasi temsilciliğinin sahip olduğu diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar değerlendiricek ardından diplomasi temsilcilerinin sahip olduğu diplomatik dokunulmazlıklar ve ayrıcalıklar irdelenecektir.

3.4.1. Diplomasi Temsilciliği Bakımından

3.4.1.1. Elçilik Binasının ve Araçlarının Dokunulmazlığı

3.4.1.1.1. Genel Olarak

Elçilik binasına tanınan dokunulmazlık diplomatik dokunulmazlıkların ayrılmaz bir parçasıdır ve elçilere tanınan kişisel dokunulmazlığın zaruri bir neticesidir. Elçilik binalarına tanınan dokunulmazlığının izahının yapılabilmesi için ise öncelikle bu dokunulmazlığın sirayet ettiği binaların tanımlanması gerekmektedir. Elçilik binası teriminden anlaşılması gereken ise, diplomatik misyon şefi de dahil olmak üzere ve

[420] Farahmand, a.g.e., s.94; Ross'a göre, diplomatın dokunulmazlığı olmadan verimli çalışamaz iddiası, uluslararası ilişkileri yürütmek amacıyla mutlaka kabul eden devletin yasalarını çiğnemesi gerektiğini ima edebilir. Bu nedenle, birey için diplomatik dokunulmazlık sağlayan mevcut yapı, sadece diplomatik sürecin korunmasına dayanan teorik temel ile tutarsızdır. Ross, a.g.e., s.179.

[421] Pazarcı, a.g.e., s.96.

mülkiyete bakılmaksızın, misyonun amaçları için kullanılan binalar veya bunlarla irtibatlı arazidir[422]. Bu bağlamda elçilik binaları gönderen devlete ait veya kira olabilir; bu yapılar tek bina ya da arazide veya ayrı ayrı yerlerde bulunabilir fakat elçiliğe ait her bölüm dokunulmazlığa sahiptir[423]. Eğer elçilik binası bir apartman katında veya bir otel dairesinde ise dokunulmazlık bütün apartman veya otel için geçerli değildir sadece elçilik dairesinin bulunduğu yerler için geçerlidir[424]. Bunun yanında, dokunulmazlık kavramı geniş yorumlanmakta olup bina ve bahçedeki eşyaları, taşıtları da kapsamaktadır[425]. Banka hesapları ise doğrudan 1961 Viyana Sözleşmesi madde hükümlerinde düzenlenmemiştir. Ancak devlet uygulamaları ve bu uygulamaları destekleyen 2004 tarihli taslak Birleşmiş Milletler Devlet ve Devlet Mallarının Yargısal Bağışıklıkları Sözleşmesi'nin[426] 21(1)(a) düzenlemesine göre, banka hesapları görevin yerine getirilmesi için kullanılıyorsa mülk kavramı içine girer ancak ticari amaçlarla kullanılıyorsa bu kapsamın dışındadır[427].

Elçilik binasının dokunulmazlığı, diplomasi temsilcisinin izni olmaksızın kabul eden devletin resmi görevlilerinin elçilik binasına girememeleri, araştırmada bulunamamaları veya herhangi resmi bir işlem yapamamaları anlamına gelmektedir[428]. Bu dokunulmazlık zamanla farklı kapsamları ihtiva edecek şekilde yorumlanmıştır. Elçilik binasının dokunulmazlığı eskiden, bugünkü anlamından çok daha geniş bir şekilde anlaşılmaktaydı[429]. Eski kabule göre, elçilik binaları ülke dışında kabul ediliyordu ve yalnız elçilik binası değil, bu binanın bulunduğu bütün mahalle de ülke dışı kabul ediliyordu[430]. Buna *franchise de quartier* ya da *jus quarteriorum* adı veriliyordu[431]. Diplomasi temsilciliklerinin sahip oldukları bu dokunulmazlık ülke dışılığın genişletilmiş bir şeklini oluşturuyordu ve suçlular bu yerlerde tutuklanamadıklarından zamanla elçilikler

---

[422] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 1 i bendi.
[423] Cemil, a.g.e., s.208-211.
[424] Cemil, a.g.e., s.208.
[425] Yusuf Aksar, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I**, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, s.301; Pazarcı, a.g.e., s.98; Sur, a.g.e., s.246.
[426] United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property, 2004, https://treaties.un.org/doc/source/recenttexts/english_3_13.pdf (27.01.2017).
[427] Hazel Fox, "International Law and Restraints on the Exercise of Jurisdiction by National Courts of States", Malcolm D. Evans (Ed.), **International Law**, 3. Edition, Oxford: Oxford University Press, 2010, s.363.
[428] Sen, a.g.e., s.93; Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, s.32; Alsan, **Yeni Devletler Hukuku 1. Cilt**, s.571.
[429] Meray, "Diplomasi Temsilcilerin Hukuki Statüsü", s.98-99.
[430] Çelik, a.g.e.,s.524; Cemil, a.g.e., s.208; Francis Deak, "Immunity of a Foreign Mission's Premises from Local Jurisdiction", **American Journal of International Law**, 23(3), 1929, s.587.
[431] Çelik, a.g.e., s.524; Lütem, a.g.e., s.545.

yasaya aykırı hareket edenler için bir sığınak haline geldi. Dokunulmazlığın bu şekilde kötüye kullanılmasına karşı bir tepki oluştu ve *franchise de quartier* uygulaması 18. yüzyılda Avrupa'da yok oldu[432]. Diplomatik dokunulmazlıkların verilme nedeninin fonksiyonel gerekliliklere dayanmasıyla birlikte ise zamanla tüm devletler bu uygulamadan vazgeçmiştir.

Elçilik binalarının dokunulmazlığı 1961 Viyana Sözleşmesi'nin ilgili maddesinin ele alınış biçiminden mutlak bir özellik taşıdığı sonucu çıkmaktadır. Ancak konsolosluk binalarında[433] olduğu gibi elçilik binalarını korumak üzere acil önlemler alınması gerektiren yangın, tabi afet gibi durumlarda misyon şefine veya vekiline ulaşılamadığı takdirde zımnen izinleri alınmış sayılabilecek midir? Bu hususta bazı yazarlar[434], kabul eden devletin kamu güvenliği için acil önlemler alması gerektiğinde veya meşru müdafaa gibi durumlarda elçilik binalarına girilebileceğini ileri sürmüşlerse de ve tarihte bu durumun örneği[435] mevcutsa da 1961 Viyana Sözleşmesi'nin lafzından böyle bir istisnaya yer verilmediği açıktır. Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun tasarı çalışmaları boyunca ve 1961 Viyana Sözleşmesi'nin müzakeresi sırasında çok acil durumlarda bu kurala herhangi bir istisna getirilip getirilemeyeceği tartışılmıştır. Ancak bu teklif çoğunluk tarafından, kabul eden devletin tanınan gücünü istismar etmesiyle bu önlemin kötüye kullanmalara yol açabileceği gerekçesiyle reddedilmiştir[436]. Yani hangi koşul ve durumda bulunulursa bulunsun misyon şefinin rızası olmaksızın elçilik binalarına girilebilmesi söz konusu değildir. Zaten acil önlemlerin alınması gerektiği durumlarda veya kamu sağlığının

---

[432] Roberts, a.g.e., s.101.

[433] 1963 Viyana Sözleşmesi'nin 31. maddesinin 2. fıkrasına göre: "Kabul eden devlet makamları, konsolosluk şefinin, onun tarafından tayin edilmiş kimsenin veya gönderen devletin diplomatik temsilcilik şefinin muvafakatı dışında, konsolosluk binalarının münhasıran konsolosluk işleri için kullanılan kısmına giremezler. Bununla beraber acil koruma tedbirleri alınması gerektiren yangın veya sair felaket halinde konsolosluk şefinin zımni rızası alınmış sayılabilir."

[434] Örneğin, Eroğlu elçilik binasında etrafı tehlikeye sokacak bir yangının çıkması halinde yangını söndürmek amacıyla ya da bina içinde bir suçun işlenmesini önlemek amacıyla binaya girilebileceğinin teamüli hukukta yer aldığını belirtmiştir. Eroğlu, a.g.e., s.295.

[435] Bazı devletlerde elçilik binalarına misyon şefinin izni olmaksızın girilmesi hadiseleri yaşanmıştır. Örneğin, 10 Şubat 1973'te Pakistan Hükümeti Irak Büyükelçisine elçiliğin kötüye kullanıldığına dair şüpheleri bulunduğunu bu sebeple de elçiliğe giriş için izin verilmesi talebinde bulunmuştur ancak bu talep reddedilmiştir. Bunun üzerine Pakistan polisi Islamabad'daki elçiliği basmış ve burada çok sayıda silah, el bombaları, mühimmat ve diğer malzemelerin bulunduğu bir sandığı ele geçirmiştir. Bu silahların ise Baluchistan'daki isyancılara gönderilmek için depolandığı ileri sürülmüştür. Buna tepki olarak Pakistan Hükümeti, Irak Büyükelçisi Hikmet Süleyman'ı *persona non grata* ilan etmiştir. Bu gibi durumlarda ulusal güvenlik tehdidi, meşru müdafaa tedbiri olarak haklılaştırılmaya çalışılmaktadır. Denza, "Diplomatic Agents and Missions, Priviliges, and Imminuties", s.95-96.

[436] Wickremasinghe, a. g. e. s.385; Sen, a.g.e., s.95.

gerektirdiği hallerde bunun sona ermesi için alınacak önlemlere misyon şefinin itiraz etmesi çok da olası bir durum değildir. Fakat kamu güvenliği ya da suç önlenmesi gibi nedenler bahane edilerek bir elçiliğe zorla girilmesi, devlet sırlarını içeren belgelerin çalınması ya da misyonun çalışmalarının ele geçirilmesi riski taşıyacağından bu dokunulmazlık istisnaya yer vermeden mutlak bir şekilde düzenlenmiştir[437].

Kabul eden devlet negatif bir yükümlülük olarak elçilik binalarının dokunulmazlığı ilkesine uymakla yükümlü olduğu gibi, pozitif bir yükümlülük olarak da bu binaları dışarıdan gelecek her türlü saldırıdan korumak için de gerekli tedbirleri almalıdır. Kabul eden devlet, misyon binalarını herhangi bir tecavüz veya zarara karşı korumak ve misyonun huzurunun herhangi bir şekilde bozulması veya itibarının kırılmasını önlemek üzere her türlü tedbiri almak özel göreviyle yükümlüdür[438]. Fakat üçüncü kişiler tarafından işgal veya zararın önlenmesi görevi doğrultusunda alınacak tedbirler tahdidi olarak herhangi bir kaynakta belirtilmiş değildir.

Kabul eden devlet tarafından atılacak uygun adımlar, alınacak tedbirlerin risk veya tehdit ile orantılı olması gerektiğini ifade eder. Normal olarak kabul eden devletten her büyükelçilik binasının dışında kalıcı olarak polis karakolları açması beklenemez. Ancak yaklaşmakta olan düşmanca bir gösteri olduğu biliniyorsa ya da büyükelçi yaklaşmakta olan bir saldırıyı bildirirse kabul eden devlet makamları tehditle orantılı olarak koruma sağlamak veya tehdit ve işgalcileri uzaklaştırmak zorundadır[439]. Kabul eden devletin bu konuda gerekli dikkati göstermesine rağmen elçiliğe zarar gelmişse uluslararası sorumluluğunun bulunmayacağı kabul edilmektedir. Fakat, kabul eden devlet olayları önlemek için gerekli dikkati göstermemişse veya olaylardan sonra suçluları yakalayıp cezalandırma yolunda yetersiz kalmışsa kabul eden devletin uluslararası sorumluluğunun doğacağı kabul edilmektedir[440].

Kabul eden devletin korumakla yükümlü olduğu yalnızca misyon binalarına yönelik saldırgan davranışlar değildir ayrıca misyonun huzurunun herhangi bir şekilde

---

[437] Eileen Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, 3. Edition, Oxford: Oxford University Press, 2008, s.144-145.
[438] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 22/2.
[439] Lord Gore-Booth, a.g.e., s.111.
[440] Pazarcı, a.g.e., s.98; Silva, **Diplomacy in International Law,** s.91; Hardy, a.g.e., s.48.

bozulması veya itibarının kırılmasını önlemek ile de yükümlüdür. Ancak bu görev, özellikle ifade ve toplantı özgürlüklerinin titizlikle korunduğu gelişmiş demokratik ülkeler için bazı zorluklar taşımaktadır. Bu hakları Sözleşme kapsamındaki görevi ile dengelemek her zaman kolay değildir ancak görüşleri özgürce ve barışçıl biçimde ifade etmekten bir misyonu izole etmeye çalışmanın gerekli olmadığı yönünde düşünceler gittikçe kuvvet kazanmaktadır[441].

Kabul eden devletin, elçilik binalarını korumakla yükümlü olması ile ilgili günümüz uluslararası hukuk uygulamasını yansıtan en önemli olaylardan bir tanesi Tahran Rehineler Krizidir. Hiç şüphesiz ki bu olay diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların açık bir şekilde ihlal edildiği ve Uluslararası Adalet Divanı'nın önüne getirilmiş çok önemli bir hadisedir. Divan'ın kararını incelemeden önce olayların gelişimine, kararın tahlilinin daha sağlıklı yapılabilmesi açısından kısaca değinmekte fayda vardır. 4 Kasım 1979 tarihinde, Tahran'daki Amerika Büyükelçiliği, elçilik önünde protesto yapan 3.000 kişi tarafından kuşatıldı ve içlerinden kendilerine *İmam'ın Politikası Taraftarı Müslüman Öğrenciler* adını veren bir grup, elçiliğe saldırıda bulunarak zorla içeri girdi. Bu grup, çoğunluğu diplomat ve elçilik çalışanı olan altmış altı kişiyi rehin aldı. Bunlardan on üçünü kısa bir süre sonra, kadın ve Afro Amerikalı olduğu gerekçesiyle serbest bıraktılar. Bunun üzerine kalan elli iki rehine dört yüz kırk dört gün boyunca kaderlerinin ne olacağını

[441] Anthony Aust, **Handbook of International Law**, 2. Edition, Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s.118; Bir misyonun haysiyetinin kırılmasını engellemek için uygun tüm adımları atma gerekliliğinin anlamı Avustralya Federal Mahkemesi *Minister for Foreign Affairs and Trade and others v Magno and another* davasında ele almıştır. Endonezya Askeri Kuvvetleri tarafından Doğu Timor'daki kişilerin öldürülmesini protesto eden gösteiciler tarafından Avustralya'daki Endonezya Büyükelçiliği'nin dışına yüz küçük beyaz haç yerleştirildi. Avustralya, Viyana Sözleşemesi hükümleri gereğince yükümlülüklerini yerine getirmek üzere çıkarılan düzenlemeler uyarınca hareket eden Bakan, 22. ve 29. madde gereğince haçların kaldırılmasının uygun bir adım olduğunu onaylamıştır. Haçların varlığını, misyonun, misyon şefinin ve diğer diplomatik ajanların haysiyet ve barışını bozabilecek nitelikte olarak tanımlamıştır. Mahkeme, yönetmeliklerin geçerliliğini onayladı ancak haçların kaldırılmasının verilen yetkilerin doğru bir şekilde yerine getirilip getirlmediğini değerlendirmek zorunda olmadığına karar vermiş fakat madde 22 kapsamında gözlemlerini belirtmiştir. Mahkeme, misyonun haysiyetine saldırı olarak, misyon binasına yakın yerde saldırgan veya hakaret edici davranışlar, gönderen devletin bayrağının yakılması yada liderin figürünün sahte infazı haysiyete saldırı olarak yorumlanmıştır. Haysiyete aykırı bir olayın mevcut koşullar ışığında değerlendirilmesi gerektiği ve barış ve haysiyet kavramlarının açık kurallar koymaya müsait olmadığı vurguladı. Ayrıca kabul eden devletin bu konudaki görevleri ile ifade ve toplantı özgürlüğü arasında bir dengeye ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. (1992) 101 ILR 202'den aktaran Joanne Foakes, **The Position of Head of State and Senior Officials in International Law**, Oxford: Oxford University Press, 2014, s.71-72; Almanyada'ki gösterilerle ilgili uygulama ise bireylerin anayasal hakkının misyon binalarını koruma görevi ile dengeleme ihtiyacına dayanmaktadır. Çok fazla yüksek ses ise misyonun huzurunu bozucu nitelikte kabul edilebilir. Misyon görevlileri ve ziyaretçiler rahatsız edilmeksizin misyon binalarına girebilmeli ve hoparlörler ve megafonlar yoluyla rahatsızlığa izin verilmemektedir. Eileen Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.175.

bilmeyerek zor şartlar altında rehin tutuldu. Rehineler ciddi bir şekilde yaralanmadı ancak çeşitli şekilde aşağılanmaya ve kötü muameleye maruz kaldı[442].

Diplomatik çözüm arayışları sonuç vermeyen ABD, meseleyi Uluslararası Adalet Divanı önüne taşıdı. Divan, Tahran'daki Rehineler (Öz) Davası'na ilişkin 24. 05. 1980 tarihli kararında[443] nihai kararını verdi.

Divan, önüne getirilmiş davayı iki safhada incelemiştir; 4 Kasım 1979 ABD Büyükelçiliği'ne karşı gerçekleştirilen işgal ve işgalin sonrasındaki eylemler. Divan, öncelikle işgal fiilinin İran Devleti'ne atfedilip atfedilemeyeceği hususunu incelemiştir. Divan'a göre, militanların elçiliğe saldırı düzenledikleri zaman, İran Devleti'nin ajanları oldukları şeklinde tanımlanabileceklerine dair herhangi bir iddia bulunmamaktadır. Böylece onların saldırıyı kurgulamasında, elçiliği istila etmesinde ve içeridekileri rehin alması eylemleri devlete isnat edilemez. Militanların hareketleri ancak İran Devleti'nin yetkili organları tarafından özel olarak operasyon düzenlemesi için yetkilendirilmesi üzerine militanların devlet adına hareket etmiş olduklarının tespit edilmesi durumunda doğrudan İran Devleti'ne isnat edilebilir. Ancak mahkeme huzurundaki bilgiler, devletin yetkili organları ile militanlar arasında bu tür bir bağlantıyı kesin olarak kurmak için yeterli değildir[444]. Böylelikle Divan, militanların 4 Kasım 1979 tarihindeki ABD Büyükelçiliği'ne karşı gerçekleştirdikleri işgal ile İran Devleti arasında doğrudan bir bağ kurulamayacağı sonucuna ulaşmıştır. Ancak, bu tespit tek başına meydana gelen olayların İran'ı sorumluluktan kurtaracağı anlamını taşımamaktadır.

Rehine krizine dünyanın her yerinden yoğun bir şekilde tepkiler gelmiş olmasına rağmen, İran Hükümeti olanları önlemek veya bina içindeki rehinelere yardım etmek için hiçbir girişimde bulunmamıştır[445]. Öyle ki hükümetin resmi onayıyla Humeyni tarafından 17 Kasım 1979 tarihinde yayımlanan bir kararname ile bu durum kışkırtılmıştır. Bu kararnamede Amerika Büyükelçiliği'nin "casusluk ve komplo merkezi" olduğu ve "İslami

---

[442] "Iran Hostage Crisis", http://www.history.com/topics/iran-hostage-crisis (05.10.2016) ; İran'ın rehineler meselesindeki katı tutumu ancak Irak-İran savaşının çıkması ile birlikte yumuşamaya başladı. Hiçbir askeri ve diplomatik müdahale ile çözülemeyen Rehine Krizi, Cezayir'in arabuluculuğuyla son buldu. Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, 19. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları, 2014, s.676.

[443] International Court of Justice, **"United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran"**, s.3.

[444] International Court of Justice, **"United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran"**, para. 58

[445] William R. Slomanson, **Fundamental Perspectives on International Law**, 6. Edition, USA: Wandsworth-Cengage Learning, 2011, s.100-101.

harekete karşı komplo kuran bu insanların diplomatik saygıyı hak etmedikleri" belirtilmiştir[446]. Humeyni, devrik Şah İran'a iade edilene ve sahip olduğu malvarlığı İran'a teslim edilene kadar büyükelçilik ve rehinelerin alıkonulacağına yönelik açıklamalarda bulunarak rehin alma eylemini meşrulaştırmış ve bunu gerçekleştirenleri bir nevi desteklemiştir. Divan, elçilik binasının işgal edilmesinden sonra Humeyni ve Dışişleri Bakanı'nın saldırıyı onaylaması ve hatta Humeyni'nin devrik Şah'ı yargılamak üzere İran'a iade edilene ve sahip olduğu malvarlığı İran'a teslim edilene kadar elçilik personelinin tutuklu kalacağını açıklaması ile birlikte İran'ın sorumluluğunun doğduğuna ve eylemin İran'a izafe edilebileceğine karar vermiştir[447].

Divan'a göre, 4 Kasım 1979'da İran Hükümeti, ABD Büyükelçiliği binasını, personelini ve arşivlerini militanların saldırılarına karşı koruyacak herhangi bir uygun adım atmadığı gibi saldırılar tamamlanmadan önce bunları durdurmak veya önlemek için herhangi bir girişimde bulunmamıştır[448]. Divan, İran Hükümeti'nin gerekli tedbirleri almadaki başarısızlığı ihmal veya uygun araçların eksikliğin ötesinde bir sebebe dayandırmaktadır[449]. Mahkeme'ye göre, İran Hükümeti'nin bu hareketsizliği, İran'ın Amerika Birleşik Devletlerine karşı Viyana Sözleşmesi 22/2, 24, 25, 26, 27 ve 29. maddelerinde düzenlenen yükümlülüklerinin açık ve ciddi ihlalini oluşturmaktadır[450].

Günümüzde diplomasi ve konsolosluk ilişkilerini düzenleyen uluslararası hukuk kurallarının bireyler veya gruplar tarafından ihlal edilmesi sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Fakat bu olay diğerlerine nazaran farklı ve çok özel bir ağırlık taşımaktadır. Çünkü burada sadece bireyler veya gruplar yabancı elçiliğin dokunulmazlığını ihlal etmemekte ayrıca devletin kendisi de tüm bu ihlalin gerçekleştirilmesini kabul etmektedir[451].

Divan sonuç olarak, İran İslam Cumhuriyeti'nin Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı iki ülke arasında yürürlükte olan uluslararası andlaşmaları ve köklü uluslararası

---

[446] International Court of Justice, **"United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran"**, para. 73.
[447] International Court of Justice, **"United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran"**, para. 73-74.
[448] International Court of Justice, **"United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran"**, para. 63.
[449] International Court of Justice, **"United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran"**, para. 63.
[450] International Court of Justice,**"United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran"**, para. 67; Çalışmamızda yeri geldikçe bahsi geçen ihlallere değinilecektir; bu başlık altında konut dokunulmazlığının ihlali niteliğinde 22. madde ihlali ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.
[451] International Court of Justice, **"United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran"**, para 92.

hukuk genel ilkelerinin gerektirdiği yükümlülükleri ihlal ettiğini tespit etmiştir. Söz konusu bu yükümlülüklerin ihlalinin ise İran'ın Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı uluslararası sorumluluğunu doğmasına sebebiyet vereceğine karar vermiştir[452].

Elçilik binalarının dokunulmazlığı hem bir uluslararası andlaşma ile hem de örf adet hukuku ile temin edilmiş bir ilke olmasına rağmen bu dokunulmazlığın kötüye kullanılmaması gerekir. Elçilik binaları, diplomatik misyonun belirtilen görevleri veya diğer genel mahiyetteki uluslararası hukuk normları veya gönderen ve kabul eden devletler arasında yürürlükte olan özel uluslararası andlaşmalar ile uyumlu olacak şekilde kullanılmaları gerekmektedir[453].

Kabul eden devletin yukarıda belirtilen pozitif ve negatif yükümlülüğün yanında ek olarak kanunlarına uygun olarak, kendi ülkesinde gönderen devletin misyonu için gereken binaların edinilmesini kolaylaştırmak veya gönderen devletin başka suretle yer bulmasına yardımcı olmak yükümü de vardır[454]. Bu bağlamda kabul eden devlet, gönderen devlete diplomatik amaçlara uygun bir taşınmazı temin etmede idari yardımda bulunmakla mükelleftir[455]. Ancak, yabancı devlet, diplomatik binaların alınması veya inşaası için olağan sayılmayacak bir yardım talebinde bulunursa, devletler sözleşme hükmüne dayanmaktansa genellikle konuyla ilgili özel bir uluslararası andlaşma yapmayı tercih etmektedirler[456]. Burada diplomatik temsilciliğin, taşınmaz edinmesinin ilke olarak bir hak olmadığını, "başka surette yer bulması" ibaresinden anlıyoruz. Fakat Sözleşme, kabul eden devletin bir yükümlülüğü olarak, eğer gönderen devlet, kabul eden devletin iç hukukuna göre taşınmaz edinebiliyorsa, kabul eden devlet, bu taşınmaz edinme sürecini kolaylaştırmak durumunda olduğunu açıkça ifade etmektedir[457]. Anlaşıldığı üzere gönderen devletin faaliyetlerini yürütebilmesi için bir misyon binasına ihtiyacı vardır ve kabul eden devlette bu binaların edinilmesini kolaylaştırmakla yükümlüdür fakat buna

---

[452] International Court of Justice, **"United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran"**, para 95.
[453] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 41/3.
[454] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 21/1.
[455] Nuray Ekşi, "Türkiye'deki Taşınmaz Mallar Üzerinde Yabancı Devletlere, Diplomatik Temsilciliklere, Konsolosluklara ve Uluslararası Kuruluşlara Tanınan Haklar", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Sevin Toluner'e Armağan,** 24(1-2), 2004, s.401.
[456] Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.132.
[457] Güven Nazmi Demiralp, **Diplomatik Temsilciliklerin ve Konsoloslukların Türkiye'de Taşınmaz Edinimi**, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Tapu ve Kadastro Uzmanlık Tezi, Ankara, 2012, s.53.

dayanarak ne gönderen devlet ne de kabul eden devlet tek taraflı olarak elçilik binası inşaa etmeye hakkı yoktur.

Ulusal mevzuatlarda yabancıların taşınmaz mal edimini yasaklayan hükümler bulunan devletler vardır bu husus da diplomatik temsilcilikler açısından sorun yaratmaktadır. Bu durumda gönderen devlet taşınmaz iktisap edemediğinden kira yoluna başvurur. Bu istisnai durumların haricinde, yabancı elçiliklerin taşınmaz iktisapları örf ve adet kuralı haline gelmiştir. Bazı devletlerde ise diplomatik temsilcilik binalarının inşaası için karşılıklı arsa tahsisine ilişkin antlaşmalar yapılmıştır[458]. Türkiye'de elçiliklerin taşınmaz malları kullanma veya iktisap etmelerine yönelik olarak Tapu Kanunu'nda bir düzenleme bulunmamaktadır. Türkiye'deki yabancı elçiliklerin taşınmaz mal talepleri ise karşılıklık ilkesi çerçevesinde yerine getirilmektedir. Taşınmaz tahsisi ise andlaşma varsa andlaşma hükümlerine göre[459]; andlaşma yok ise karşılıklılığı teyit eden notanın verilmesi ile yapılmaktadır[460].

Son olarak ise Türkiye Cumhuriyeti mevzuatındaki elçilik binalarının dokunulmazlığına ilişkin düzenlemelere değinmekte fayda vardır. İç hukukumuz itibariyle 07.06.1939 tarih ve 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun 74. maddesine göre diplomasi temsilciliklerine, konsolosluklara ve diplomasi temsilcileri ve konsolosluklara ait eşya ve araçlara, karşılıklılık koşuluyla el konulamayacaktır[461].

---

[458] Ekşi, a.g.e., s.400.

[459] Türkiye bu kapsamda bazı devletlerle diplomatik temsilcilik binalarının inşaası için ikili antlaşmalar yapmıştır. Örneğin Ukrayna ile "Diplomatik Temsilcilik Binalarının İnşası için Karşılıklı Arsa Tahsisine İlişkin Protokol" yapmıştır. Bu Protokol'e göre, Türk tarafı Ukrayna tarafına karşılıklılık ilkesi çerçevesinde Ankara Oran Diplomatik Sitesindeki 25016/2 sayılı yaklaşık 4250 metrekare yüzölçümlü arsanın mülkiyetini devredecektir. Ukrayna tarafı Türk tarafına karşılıklılık ilkesi çerçevesinde Kiev'de Strutinsky Caddesi, Kurganiskaya Caddesi ile Druznby Narodiv Bulvarı arasında kalan yaklaşık 4300 metrekare yüzölçümlü arsanın mülkiyetini devredecektir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Ukrayna Bakanlar Kurulu Arasında Diplomatik Temsilcilik Binalarının İnşası İçin Karşılıklı Arsa Tahsisine İlişkin Protokol'ün Onaylanmasına Dair 2004/6829 Sayılı Karar için bkz: **T. C. Resmi Gazete**, 25389, 01 Mart 2004.

[460] Ekşi, a.g.e., s.395-403.

[461] 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu, **T. C. Resmi Gazete**, 4234, 16 Ağustos 1939; Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu madde 74: "Yabancı Devletlerin sefarethane ve konsoloshaneleriyle bunlara ve diplomasi memurlarına, siyasi murahhaslara ve konsoloslara ait eşya, nakil vasıtaları vesair maddeler mütekabiliyet şartiyle bu kanun hükümlerinden müstesnadır. Yabancı Devletlerin fahri konsoloslarına ait olan binaların, konsolosluk işlerini ifaya tahsis edilmemiş bulunan kısmı ile ticaret malları bu istisnaya dâhil değildir."

3.4.1.1.2. Diplomatik Sığınma[462] Meselesi

3.4.1.1.2.1. Diplomatik Sığınma Kavramı ve Uluslararası Uygulama

Elçilik binasının dokunulmazlığı ile ilgili karşılaşılan en önemli sorunlardan bir tanesi elçilik binasına sığınmadır. Uzun bir tarihi geleneğe dayanan diplomatik sığınma, elçilik binasına sığınarak suçlu veya sanığın mahalli otoritelerin kovuşturulmasından kurtarılması manasına gelmektedir[463]. Diplomatik sığınma konusunda genel bir bir örf ve adet kuralı olmadığı gibi, başta 1961 Viyana Sözleşmesi olmak üzere andlaşmalar hukukunda da evrensel nitelikte bir düzenleme bulunmamaktadır[464]. Latin Amerika Devletleri, diplomatik sığınma hakkını düzenleyen bazı bölgesel andlaşmalar yapmıştır. Bunlar 1928 tarihli Havana Sözleşmesi, 1933 tarihli Siyasi Sığınmaya İlişkin Montevidio Sözleşmesi ve 1954 tarihli Karakas Diplomatik Sığınma Sözleşmesi ile Karakas Devletin Ülkesine Sığınmaya İlişkin Sözleşmedir[465]. Ancak bu düzenlemeler Latin Amerika Devletleriyle sınırlı kaldığından evrensel bir nitelik taşımamaktadır.

Diplomatik sığınma hususu uygulamada kesin bir çözüme bağlanmış değildir[466]. Baskın görüşe göre, elçilik binaları suçluların adaletten kaçmak için yararlanacakları bir sığınma yeri haline getirilemeyeceğinden, elçilik binasına sığınma hakkı da yoktur[467]. Fakat uygulamada adi suçlarla siyasi suçlar arasında bir ayrım yapılmaktadır. Genel ilke olarak elçilik binasının adi suçlulara sığınak olamayacağı kabul edilmektedir. Adi suçlunun elçilik binasına sığınması halinde, misyon şefi suçluyu teslim etmeli veya yerel otoritelerin

---

[462] Sığınma olgusu, devletin ülkesine sığınma ve devletin ülkesi dışında gerçekleşen ülke dışı sığınma şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Devletin ülkesine sığınma, devletin sınırları içinde yer alan münhasıran egemen yetkiler kullandığı ülke parçasına sığınmayı ifade etmektedir. Ahmet Hamdi Topal, "Uluslararası Hukuk Açısından Diplomatik Sığınma ve Assange Olayı", **İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, (1), 2014, s.52; Yani bir devletin doğrudan ülkesine sığınmayı belirtmektedir. Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap**, 9. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, 2013, s.191-192; Ülke dışı sığınma ise, diplomasi temsilcilikleri ile konsolosluk binalarına, askeri tesislere veya askeri gemi ya da uçaklara ve diğer devlet araçlarına girmek suretiyle sığınmayı ifade etmektedir. Diplomatik sığınma ise ülke dışı sığınmanın özel bir görünümüdür. Topal, "Uluslararası Hukuk Açısından Diplomatik Sığınma ve Assange Olayı", s.53; Çalışmamız kapsamında sığınmanın sadece özel bir görünümü olan diplomatik sığınma ele alınacak olup diğer sığınma şekillerine değinilmeyecektir.

[463] Eroğlu, a.g.e., s.295.

[464] Sur, a.g.e., s.246.

[465] Topal, "Uluslararası Hukuk Açısından Diplomatik Sığınma ve Assange Olayı", s.59.

[466] Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, s.34.

[467] Sur, a.g.e., s.246.

binaya girmesine izin vermelidir[468]. Aksi takdirde adi suçluya sığınma veren elçi hem kendisine vazifesini iyi görmek için verilmiş olan imtiyazını kötüye kullanmış olur hem de suçluları devletin cezalandırmasına engel olmak sureti ile o devletin iç işlerine karışmış olur[469].

Siyasi suçlulara, elçilik binasında sığınma verilme hususu ise adi suçlulardaki gibi kesin nitelikte değildir. Siyasi suçlular için elçilik binalarının sığınak olmaması doğrultusunda güçlü bir akım vardır. Ancak günümüzde bir kısım yazarlar, bu hakkın çok sınırlı bir şekilde ve istisnai olarak tanınabileceğini ileri sürmektedirler[470]. Siyasi suçlulara sığınak verilmesi insancıl düşüncelerle, sığınan sanık ya da suçluların canları için ivedi bir tehlike varsa ve tehlike devam ettikçe geçici olarak tanınmaktadır[471]. Bu bağlamda siyasi suçlulara sığınma hakkı verilmesi hukuki gerekçeden ziyade insani düşüncelere dayandırılmaktadır[472]. Sığınma, doğası gereği insan hakları ile sıkı bir ilişki içerisinde olduğundan[473] aynı şekilde sığınmanın bir çeşidi olan diplomatik sığınma da insan haklarının korunması ile gerekçelendirilmiştir.

Uygulamada devletler siyasi nedenlerle baskı görenlere veya hayatı ve güvenliği için acil bir tehditle karşı karşıya olduğuna inandıkları kişilere diplomatik misyonlarda sığınma hakkı tanımaktadırlar[474]. Bu bağlamda devletlerin diplomatik sığınma konusu ile ilgili sergilemiş olduğu yaklaşımlara bakıldığı zaman ise tek bir örnek uygulamadan bahsetmek mümkün değildir. Uygulamaya bakıldığında diplomatik sığınma özellikle hükümetleri istikrarlı olmayan ve siyasi karışıklıkların sıklıkla yaşandığı Latin Amerika Devletlerinde yaygın olan bir uygulamadır fakat bu uygulama bölgesel bir örf ve adet kuralının oluşumuna sebebiyet vermemiştir[475]. Batılı devletlerin ise bu konuda olaylara ve zamana bağlı olarak farklı davrandıkları görülürken; 3. Dünya Ülkeleri, bu hususun kendi iç işlerine bir müdahale aracı olarak kullanılacağı endişesiyle diplomatik sığınma

---

[468] Sur, a.g.e., s.246; Alsan, **Devletler Hukuku Dersleri**, s.275.
[469] Cemil, a.g.e., s.215.
[470] Eroğlu, a.g.e., s.296; Çelik, a.g.e., s.526.
[471] Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, s.34-35.
[472] Cemil, a.g.e., s.218.
[473] Neva Övünç Öztürk, "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında Yer Alan Sığınma Hakkının Tahlili", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 3(2), 2012, s.187.
[474] René Värk, "Diplomatic Asylum: Theory, Practice and the Case of Julian Assange", **Proceedings of the Estonian Academy of Security Sciences**, (11), 2012, s.240.
[475] Toluner, a.g.e., s.367.

uygulamasına karşı ihtiyatla yaklaşmayı tercih etmişlerdir[476]. Devletlerin diplomatik sığınma konusundaki bu farklı tavırları, bir uluslararası örf ve adet kuralının oluşması için gerekli olan devlet uygulamalarının ortak ve yaygın bir uygulama olması şartını yerine getirmesine engel olmaktadır.

Diplomatik sığınmanın hukuki gerekçesini ise diplomatik dokunulmazlığı açıklayan teorilerde bulunulması mümkün değildir. Çok uzun bir geçmişe sahip olan diplomatik sığınma ilk olarak sürekli diplomatik temsilciliklerin açılmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır ve ülke - dışılık kuramına dayandırılmıştır[477]. Fakat günümüzde uygulaması olmayan bu kuramın yerine diplomatik dokunulmazlık egemen eşitliğine ve fonksiyonel zorunluluk teorisine dayanıdılarak açıklanmaktadır. Bu kapsamda siyasi bir suçluya diplomatik sığınma hakkının tanınması bir diplomatik fonksiyon mudur sorusunun cevaplandırılması gerekmektedir. Bu sorunun cevabı ise diplomatik fonksiyonların somutlaştırıldığı 1961 Viyana Sözleşmesi'nin 3. maddesindedir. Ancak burada ise diplomatik fonksiyonlar arasında diplomatik sığınma tanınması gibi bir ibare bulunmamaktadır. Bu bağlamda diplomatik sığınmanın, diplomatik dokunulmazlıkların tanınmasının hukuki gerekçesi olan geçerli teorilerden fonksiyonel zorunluluk ve temsil teorisine dayandırılmasının imkânı yoktur. Günümüzde diplomatik sığınma kurumu insan hakları meselesine bağlanmaktadır ve bu hakların bir himaye vasıtası olduğu genellikle kabul edilmektedir[478].

Diplomatik sığınma meselesinin tartışma konusu olma nedenlerinden bir tanesi de diplomatik ilişkiler kapsamında ülke devletinin sahip olduğu egemenlik hakkı ile koruma sağlayan devlete tanınan diplomatik dokunulmazlık arasında bir çatışma olmasından kaynaklanmaktadır[479]. Ülke devleti kendi egemenlik alanı içerisinde münhasıran ve tam yetkili olması sebebiyle ülkesinde meydana gelmiş bir suçu soruşturmaya ve suçluyu cezalandırmaya münhasıran yetkilidir. Fakat diplomatik sığınma tanınmasıyla beraber bu hakkı elinden alınmaktadır böylece o devletin egemenlik hakkına müdahale edilmiş bulunulmaktadır. Buna karşın diplomasi temsilciliklerine tanınan dokunulmazlık mutlak olduğundan misyon şefinin rızası olmaksızın suçluların yakalanması için bu binalara

---

[476] Topal, "Uluslararası Hukuk Açısından Diplomatik Sığınma ve Assange Olayı", s.56.
[477] McClanahan, a.g.e., s.32.
[478] Edip Çelik, **Devletler Hukukunda Diplomatik Melce ve Milletlerarası Adalet Divanı İçtihadı**, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1956, s.49.
[479] Topal, "Uluslararası Hukuk Açısından Diplomatik Sığınma ve Assange Olayı", s.51.

girilmesi mümkün değildir. Öte taraftan ise bir devletin başka bir ülkedeki diplomasi temsilciliğine sığınan şahsı ülke devletine teslim etme gibi bir yükümlülüğü bulunmamakla beraber misyon şefi de bu kişilerin misyon binalarına girmelerini önlemekle yükümlü değildir[480].

Sonuç olarak diplomatik sığınma tanıması, suçluların teslim edilmemesi suretiyle devletin iç işlerine bir müdahale olarak kabul edilse de, diplomatik sığınma tanınması diplomatik misyonun görevleriyle bağdaşmasa da; elçilik binalarına tanınan mutlak dokunulmazlık, bunların gerekçe gösterilerek elçilik binalarına zorla girilerek suçluların yakalanmasını meşrulaştırmamaktadır. Ancak bu durum diplomatik sığınma elde etmiş kişinin kolayca ülkeden çıkıp gitmesi manasına da gelmemektedir. Şöyle ki ülke devleti, sığınma hakkı tanınan kişilere, mevcut uluslararası hukuk kurallarına göre, güvenli geçiş hakkı sağlamak zorunda değildir[481]. Hal böyle olunca da diplomatik sığınma elde eden kişi elçilik binasının dışına çıktığı an yakalanacağından bu kişi için bir nevi hapis hayatı yaşanması durumu ortaya çıkmakta ve tarihte de bunun birçok örneği bulunmaktadır[482]. Bu örneklerden en güncel olanı şüphesiz ki *Wikileaks'*in[483] kurucusu ve editörü olan Jullian Assange'ın Londra'daki Ekvator Büyükelçiliği'ne sığınması olayıdır.

Assange hakkında ırza tecavüz ve cinsel tacizde bulunduğu gerekçesiyle İsveç'te bir soruşturma başlatılmış ve 18 Kasım 2010 tarihinde Assange için uluslararası yakalama kararı çıkartılmıştır. Bunun üzerine Assange, hakkındaki suçlama iddialarıyla ilgili gönüllü ifade vermeye gittiği Londra'daki polis merkezinde tutuklanmış ve çıkarıldığı mahkeme tarafından şartlı tahliye edilmiştir. Ancak 24 Şubat 2011 tarihinde verilen nihai kararla

---

480 Toluner, a.g.e., s.368-369.

481 Topal, "Uluslararası Hukuk Açısından Diplomatik Sığınma ve Assange Olayı", s.72.

482 Diplomatik sığınmanın uzun seneler sürmesi dolayısıyla hapis hayatına dönüşmesi olaylarından en bilindik olanlarından bir tanesi Macar Kardinal Jozsef Mindszenty'nin Budapeşte'deki ABD Büyükelçiliği'nde 15 sene kalmasıdır. Mindszenty, 1949 yılında hükümet dışı faaliyetlerde bulunmak gerekçesiyle hapsedilmiştir. 1956 yılında bir halk isyanı sırasında birkaç günlüğüne serbest bırakılmıştır. Bunun üzerine Mindszenty, ABD Büyükelçiliği'nden sığınma talebinde bulunmuştur. Diplomatik sığınma talebi kabul edilen Mindszenty, ABD Büyükelçiliği'nde 1956-1971 yılları arasında kalmış ve Macaristanın sonunda Vatikan'a gitmesi için güvenli geçiş hakkı tanıması ile diplomatik sığınma onbeş yıl sonra sona ermiştir. Slomanson, a.g.e., s.338.

483 *Wikileaks*, 2006 yılında kurulan, kaynaklarının gizliliğini koruyarak hükümetlerin ve diğer organizasyonların hassas belgelerini yayınlayan, İsveç merkezli bir uluslararası organizasyondur. Wikileaks, kurulduğu günden bu yana binlerce gizli belgeyi gün ışığına çıkarmış; bunlardan en dikkat çekeni şüphesiz ki Amerika'nın Dışişleri Bakanlığı ile Büyükelçilikleri ve Konsoloslukları arasındaki yazışmaları ve ABD'nin diğer devletlerle ilişkilerine dair önemli bilgiler içeren belgelerin internete sızdırılması olayıdır. Bu belgeler dünya çapında büyük yankı uyandırmıştır. Jonathan Fildes, "What is Wikileaks?", 07 December 2010, http://www.bbc.com/news/technology-10757263 (14.05.2017).

Assange'ın, İsveç'e iade edilmesine dair karar verilmiştir. Assange bu karara karşı Yüksek Mahkeme'ye itiraz etmiş ancak bu itiraz 30 Mayıs 2012 tarihinde reddedilmiştir[484]. Assange, bu iddiaları, *Wikileaks* nedeniyle kendisini karalamaya yönelik bir kampanyanın parçası olduğunu ve İsveç'e iade edilmesi durumunda Amerika iade sürecini[485] hızlandıracağı gerekçesiyle reddetmiş ve Londra'da bulunan Ekvator Büyükelçiliği'ne diplomatik sığınma başvurusunda bulunmuştur. Başvurusu Ekvator devleti tarafından kabul edilen[486] Assange 19 Haziran 2012 tarihinden beri Londra'daki Ekvator Büyükelçiliği'nde bulunmaktadır. Diplomatik sığınma kararının kabul edilmesi üzerine İngiltere sığınma kararını tanımadığını ve Assange'ın ülkeden çıkmasına izin vermeyeceğini açıklamıştır. Gelinen nokta itibariyle, İngiltere'nin uluslararası hukuku ihlal etmeden Assange'ı nasıl yakalayabileceği ve İngilizlere yakalanmadan Asssange'ın ülke dışına nasıl çıkabileceği ise hala iki devlet için de tartışma konusudur[487].

3.4.1.1.2.2. Diplomatik Sığınma Hakkında Uluslararası Adalet Divanı İçtihadı: Kolombiya ve Peru Arasındaki "Sığınma Hakkı İhtilafı"

Diplomatik sığınma kavramıyla özdeşleşen ve aynı zamanda Uluslararası Adalet Divanı Kararına da konu olan en önemli örnek Peru ile Kolombiya arasında anlaşmazlığa neden olan Victor Raul Haya de la Torre olayıdır[488]. Bu anlaşmazlığın Uluslararası Adalet

---

[484] BBC News, "Julian Assange sex assault allegations: Timeline", 05 February 2016, http://www.bbc.com/news/world-europe-11949341 (05.10.2016) ; Kai Ambos, "Diplomatic Asylum for Julian Assange", 11 September 2012, http://www.ejiltalk.org/diplomatic-asylum-for-julian-assange/ (06.10.2016).

[485] Julian Assange'ın, ABD ordusuna ait gizli belgeleri sızdırmak suçundan 35 yıl hapsine mahkûm ettiği Er Bradley Manning 'i belge sızdırmak için teşvik edip etmediği araştırılıyor. Manning'in belge sızdırma eyleminde Assange'in rolü olduğu tespit edilirse ABD'nin Assange'a casusluk suçlamasıyla dava açması söz konusudur. Topal, "Uluslararası Hukuk Açısından Diplomatik Sığınma ve Assange Olayı", s.50.

[486] Ekvator sığınma talebini, Assange'ın geri verilmesi sürecinde uluslararası sözleşmelere riayet edilmeyerek iç hukuk kurallarına öncelik tanınacağı ve ABD'ye teslim edilmesi halinde askeri mahkeme önüne çıkarılacak olan Assange'ın adil bir şekilde yargılanmayacağı, aşağılayıcı ve kötü muameleye tabi tutulacağı gerekçesiyle kabul etmiştir. Ekvator Dışişleri Bakanı Ricardo Patiño tarafından yapılan açıklama için bkz: The Guardian, "Ecuador grants WikiLeaks founder Julian Assange political asylum", 16 August 2012, https://www.theguardian.com/media/2012/aug/16/julian-assange-political-asylum-ecuador (05.10.2016).

[487] Yücel Acer ve İbrahim Kaya, **Uluslararası Hukuk-Temel Ders Kitabı**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014, s.179; Assange olayının çözümüne yönelik olarak ortaya atılan seçeneklerle ilgili olarak bkz: Topal, "Uluslararası Hukuk Açısından Diplomatik Sığınma ve Assange Olayı", 64-72; Jovan Kurbalija, "The Assange Asylum Case: Possible Solutions and Probable Consequences", 16 August 2012,http://www.diplomacy.edu/blog/assange-asylum-case-possible-solutions-and-probable-consequences (24.09.2016) ; Alison Duxbury, "Assange and the Law of Diplomatic Relations", **American Society of International Law**, 16(32), 11 October 2012, https://www.asil.org/insights/volume/16/issue/32/assange-and-law-diplomatic-relations (24.09.2016).

[488] Topal, "Uluslararası Hukuk Açısından Diplomatik Sığınma ve Assange Olayı", s.54.

Divanı'na götürülmesiyle birlikte Divan, uluslararası hukukun tartışmalı konularından biri olan diplomatik sığınmaya ilişkin görüş bildirme fırsatını bulmuştur.

Uluslararası Adalet Divanı'nın vermiş olduğu kararın tahlilini yapmadan önce anlaşmazlığa sebebiyet veren olayları ana hatlarıyla açıklamamız gerekmektedir. 3 Ekim 1948 tarihinde Peru'da askeri bir isyan patlamış ve aynı gün içinde bastırılmıştır. Yayınlanan bir kararname ile siyasi bir parti olan *"Amerikan İhtilalci Halk Birliği"* (APRA) bu isyanı hazırlamakla itham olunarak kanun dışı edilmiş ve parti idarecileri ve bu partinin lideri Haya de la Torre bu isyanı hazırlamakla suçlanmış ve hakkında kovuşturma açılmıştır. Bunun üzerine Haya de la Torre adli birimlere teslim olmamış ve hayat ve emniyetini tehlikede görerek 3 Ocak 1949 tarihinde Lima'daki Kolombiya Elçiliği'ne sığınmıştır[489].

Kolombiya, Torre'yi siyasi mülteci olarak nitelendirmiş ve Peru Hükümetine müracaatla ilgili şahsın memleketten çıkabilmesi için pasaport verilmesini talep etmiştir. Peru, gerek Kolombiya'nın pasaport verilmesi talebini gerekse de Torre'nin siyasi suçlu sayılmasını kabul etmeyerek suçlunun geri verilmesi talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine karşılıklı istek ve iddiaların bağdaştırılması için diplomatik çözüm yollarına başvurulmuştur ancak bu mümkün olmayınca anlaşmazlık Uluslararası Adalet Divanı önüne getirilmiştir[490].

Kolombiya, 15 Ekim 1949 tarihinde Uluslararası Adalet Divanı'na müracaat etmiştir ve özellikle iki hususu savunmuş ve bu yolda bir karar verilmesini istemiştir[491]. Kolombiya, sığınma veren devlet olarak, 18 Temmuz 1911 tarihli Suçluların İadesine Dair Bolivar Andlaşması ve 20 Şubat 1928 tarihli Melce Hakkına Dair Havana Sözleşmesi ve genellikle Amerikan Milletlerarası Hukukuna dayanarak suçun mahiyetini belirleme hakkının sığınma hakkı tanıyan devlete yani kendine ait olduğunu ileri sürmüştür[492].

---

489 Çelik, **Devletler Hukukunda Diplomatik Melce ve Milletlerarası Adalet Divanı İçtihadı**, s.81-82.
490 Çelik, **Milletlerarası Hukuk Cilt 1**, s.527-528.
491 Çelik, **Devletler Hukukunda Diplomatik Melce ve Milletlerarası Adalet Divanı İçtihadı**, s.83.
492 International Court of Justice (20.11.1950), **"Colombian-Peruvian asylum case"**, s.273, http://www.icj-cij.org/docket/files/7/1849.pdf (24.09.2016).

Uluslararası Adalet Divanı, davayı incelerken öncelikle Kolombiya'nın dayandığı uluslararası andlaşmaların olaya uygulanabilir olup olmadığını incelemiş ardından bir teamülü kuralın olup olmadığı değerlendirmesini yapmıştır. İlk olarak Bolivar Andlaşması'nın sığınma hakkınının kaynaklarından biri olup olmadığı; suçu tek taraflı nitelendirmeye yönelik olarak bir hak tanıyıp tanımadığı incelenmiştir. Divan'a göre suçluların iadesi ile diplomatik sığınma arasında esaslı bir fark vardır. Suçluların iadesi durumunda, mülteci sığınma veren devletin ülkesinde bulunduğundan buna ilişkin bir karar mülki hâkimiyetin normal bir kullanımıdır ve sığınma hakkı tanınması devletlerin egemenliğinin ihlal edilmesine yol açmaz. Ancak diplomatik sığınma durumunda, sığınmacı suçu işlediği devletin ülkesinde bulunduğundan, sığınma verilmesi kararı devletin egemenliğine ihlal teşkil eder. Suçluyu ülke devletinin yargı yetkisi dışına çıkardığından münhasıran ülke devletinin yetkisine ait bir alana müdahale söz konusudur[493]. İki alan arasındaki bu esaslı farktan ötürü Divan bu andlaşmanın ilgili olaya uygulanmayacağına karar vermiştir.

Uluslararası Adalet Divanı, uyuşmazlığı esas olarak 1928 Havana Sözleşmesi'ni uygulayarak çözmeye çalışmıştır. 1928 Havana Sözleşmesi, elçilik binasına sığınma hakkının, adi suçlar dışında kalan suçları işleyen kişilere, sığınma hakkını tanıyan devletin adetlerinde, kanunlarında ve taraf olduğu andlaşmalarda kabul edildiği ölçüde ve yalnız acil durumlarda ve sığınan kişinin güvenliği için kaçınılmaz olduğu süre için tanınmasını düzenlemiştir[494]. Divan'a göre, *"1928 Havana Sözleşmesi, diplomatik sığınmaya ilişkin bazı kurallar ortaya koyar, ancak bu kurallar sığınma sağlayan devlete suçu kesin olarak ve ülke devletini bağlayacak şekilde nitelendirme hususunda tek taraflı bir yetki tanıyan hiçbir hükmü içememektedir"*[495]. Bu doğrultuda Divan'a göre, taraflardan herhangi birinin tek taraflı olarak yetkili olması, devletlerin suçu nitelendirme hususundaki eşit derecedeki haklarına ihlal teşkil edeceğinden her iki devletin bu bakımdan eşit hakkı vardır[496]. Bu kararın kabulü ise sığınma hakkını işlemez bir duruma getirebileceğinden eleştirilmiştir[497].

---

[493] International Court of Justice, **"Colombian-Peruvian asylum case"**, 274-275.
[494] 1928 Havana Sözleşmesi madde 2.
[495] International Court of Justice, **"Colombian-Peruvian asylum case"**, s.275.
[496] International Court of Justice, **"Colombian-Peruvian asylum case"**, s.275.
[497] Çelik, **Milletlerarası Hukuk Cilt 1**, s.527.

1928 Havana Sözleşmesi'ne göre, diplomatik sığınma tanınmasının şartlarından bir tanesi sığınan kişinin adi suçlu olmaması ve sığınmanın çok ivedi koşullarda tanınabileceğidir[498]. Peru, Haya de la Torre'nin siyasi suçlu olmadığını, adi bir suçtan sanık bulunduğunu iddia etmiştir. Divan ise Peru Hükümeti'nin sığınmacının siyasal suçludan başka bir şey olduğunu kanıtlayamadığını belirterek iddiasını reddetmiştir. Siyasi bir suçluya sığınak tanınabilmesi için sığınan şahsın mevcut ya da muhakkak bir tehlike ile karşı karşıya olması gerekir. Divan'a göre Haya de la Torre için böyle bir ivedilik hali söz konusu değildir[499].

Taraflar arasında uyuşmazlığa neden olan en önemli hususlardan bir tanesi de sığınan şahısın yurt dışına çıkmasını sağlayacak pasaportun verilmesi zorunluluğunun olup olmadığına ilişkindir. Bu konuda çıkan anlaşmazlık ise 1928 Havana Sözleşmesi'nin 2. madde 3. paragraf hükmünün farklı yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. İlgili hükme göre ülke devleti, sığınan kişinin en kısa sürede ülke dışına çıkmasını talep edebilecek ve buna karşılık sığınma hakkı tanıyan devlet, ilgili kişinin özellikle kişi dokunulmazlığına riayet edilerek ülkeden ayrılması için gerekli garantilerin verilmesini talep edebilecektir. Kolombiya'nın savunduğu bir diğer husus; Peru'nun, sığınmacının masuniyetine riayet edilmek suretiyle memleketten çıkabilmesi için zaruri olan garantiyi verme mecburiyetinde olmasıdır[500]. Divan bu savunmayı, ilgili hükmün birbirini takip eden bir sıra gösteren yapısını dikkate alarak, ülke devletinin sığınmacının ülkeden çıkmasını isteyebileceği ve ancak bundan sonra sığınma veren devletin, ülke dışına çıkmanın bir koşulu olarak gerekli olan teminatı isteyebileceğine karar vererek reddetmiştir[501]. Olayda Peru Hükümeti, Haya de la Torre'nin Peru'dan ayrılmasını talep etmediğine göre Kolombiya'nın teminat olarak pasaport istemeye hakkı da bulunmamaktadır.

Uluslararası Adalet Divanı, 20 Kasım 1950 tarihli kararında, Kolombiya Hükümeti tarafından Haya de la Torre'ye sığınma hakkı tanınmasının, 1928 Havana Sözleşmesi'nin

[498] 1928 Havana Sözleşmesi madde 2.
[499] International Court of Justice, **"Colombian-Peruvian asylum case"**, s.287.
[500] International Court of Justice, **"Colombian-Peruvian asylum case"**, s.278.
[501] International Court of Justice, **"Colombian-Peruvian asylum case"**, s.279.

ilgili hükümlerindeki[502] şartlar gerçekleşmediği için bu Sözleşmeye aykırı olduğu sonucuna varmıştır[503].

Peru Hükümeti bu kararın üzerine, Kolombiya Hükümetine müracaat ederek Haya de la Torre'nin teslimini istemiştir. Kolombiya Hükümeti, bu talebi reddedince iki devlet arasında yeni bir anlaşmazlık ortaya çıkmıştır. Bu anlaşmazlığı gidermek için Kolombiya Hükümeti, bu ihtilafı 13 Aralık 1950 tarihinde Uluslararası Adalet Divanı'na sunmuştur[504].

Uluslararası Adalet Divanı, bu anlaşmazlığa ilişkin olarak öncelikle göz önünde bulundurduğu husus 1928 Havana Sözleşmesi'nde sığınmayı sona erdirmeye ilişkin bir hükmün olup olmadığıdır. Divan'a göre 1928 Havana Sözleşmesi sığınmanın sona erdirilmesi usulüne tam olarak bir cevap vermez. 1928 Havana Sözleşmesi'ne göre, diplomatik sığınma, siyasi suçlunun acil olarak korunması için geçici bir tedbirdir ve bu uygun bir şekilde tanınmış olsa bile mümkün olan en kısa sürede sona erdirilmelidir[505]. Böylelikle Divan, diplomatik sığınmanın uygun verilmiş olup olmaması arasında bir ayrım yapmaksızın, mahiyeti gereği geçici bir süre ile tanındığını kabul ederek sığınmanın sona erdirilmesi kanaatine varmıştır. Aksi bir kabul, diplomatik sığınmanın öngörülemez bir şekilde uzamasına sebebiyet verecektir ki bunun kabulü kurumun oluşturulmasındaki temel ilkelerle bağdaştırılamaz sonuçlar doğmasına sebebiyet verecektir.

Divan, diplomatik sığınmanın geçici olarak tanınabileceği bu sebeple sonlandırılması gerektiği kanaatine vardıktan sonra sığınmanın ne şekilde sona erdirilebileceği hususu üzerinde durmuştur. Divan'ın sığınmanın sona erme şekli ile ilgili yorumu şu şekildedir:

> Adi suçlardan sanık ya da mahkûm olan kişiler, Havana Konvansiyonu 1. madde hükmüne göre yerel otoritelere teslim edilmelidir. Siyasi suçlular için tanınmış sığınmayı sona erdirme methodu ise ülkeden çıkmak için bir "geçiş izni" belgesi verilmesidir. Ancak 20 Kasım'da verilen yargılama hükümleri uyarınca, güvenli geçiş yalnızca sığınma Havana Konvansiyonu'na uygun bir şekilde verilmişse ve ülke devleti sığınmacının memleket dışına çıkarılmasını talep ettiyse verilebilir. Sözleşmede, ne sığınmanın sözleşmeye uygun bir şekilde verilmediği durumlar için ne de ülke devletinin sığınmacının ayrılmasını talep

---

502 Mahkeme, Kolombiya'nın 1928 Havana Sözleşmesi'nin 1. maddesinin 1. paragrafına ve 2. maddesinin 2. paragrafına aykırı bir şekilde sığınma tanıdığını tespit etmiştir.

503 International Court of Justice, **"Colombian-Peruvian asylum case"**, s.288.

504 Çelik, **Devletler Hukukunda Diplomatik Melce ve Milletlerararsı Adalet Divanı İçtihadı**, s.129.

505 International Court of Justice (13.06.1951), **"Haya de la Torre Case"**, s.80, http://www.icj-cij.org/docket/files/14/1937.pdf (24.09.2016).

etmediği durumda ne şekilde hareket edileceğine dair bir hüküm vardır. Böylece Sözleşme, sığınma süresinin sınırlandırılmasını öngörmesine rağmen farklı durumlarda sığınmanın nasıl sona ereceği sorusu üzerine sessiz kalmıştır.[506].

Vardığı bu sonuca istinaden Divan, Havana Sözleşmesinde düzenlenmemiş bir husus hakkında taraflara farklı bir sona erdirme methodu göstermenin yargı fonksiyonun çerçevesini aşacağı gerekçesiyle bu hususta tarafları bağlayacak bir hüküm tesis etmemiştir.

Bahsi geçen değerlendirmeleri göz önünde tutan Divan şu sonuca varmıştır: sığınmanın sona ermesi gerekmektedir ancak Kolombiya Hükümeti'nin, sığınmacıyı Perulu otoritelere teslim etmek yükümlülüğü bulunmamaktadır. Ve ayrıca teslim, sığınmayı sonlandırmanın tek yolu olmadığından bu iki bulgu arasında hiçbir çelişki olmadığı sonucuna varmıştır[507] . Bunun yanında Divan tarafların, Latin Amerika Devletleri arasında önemli yer edinmiş iyi komşuluk ve nezaket ilkelerinden hareket ederek pratik ve uygulanabilir bir çözüm yolu bulabileceklerini umduğunu belirtmiştir[508].

Divan kararları sonucunda varılan durum şudur: Kolombiya, 1928 Havana Sözleşmesi'ne aykırı olarak sığınma tanımıştır ve bu sığınmanın sona erdirilmesi gerekmektedir. Ancak, Kolombiya, Haye de la Torre'nin siyasi suçlu olması sebebiyle adı geçen şahsı Peru Hükümeti'ne teslime mecbur değildir; buna karşılık Peru bu şahıs için pasaport vermeye zorlanamaz. Varılan bu sonuçların pratikte uygulanması sonucunda devletlerden herhangi biri iddiasından vazgeçmediği takdirde sığınma bir "diplomatik hapis" durumuna dönüşmektedir[509].

Uluslararası Adalet Divanı'nın bu kararından sonra, sığınma ancak 16 Nisan 1954 tarihinde Peru ile Kolombiya arasında varılan bir anlaşma ile son bulmuştur[510] . Haya de la Torre, elçiliğe sığınmasından beş yıl sonra, Peru ülkeden çıkmasına razı olmuş ve bunun

[506] International Court of Justice, **"Haya de la Torre Case"**, s.80.
[507] International Court of Justice, **"Haya de la Torre Case"**, s.82.
[508] International Court of Justice, **"Haya de la Torre Case"**, s.83.
[509] Çelik, **Devletler Hukukunda Diplomatik Melce ve Milletlerarası Adalet Divanı İçtihadı**, s.134.
[510] Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, s.36.

için gerekli pasaportu vermiştir ve böylelikle bu şahıs Peru'dan çıkarak ABD'ye gitmiştir[511].

Uluslararası Adalet Divanı vermiş olduğu bu kararlarla birlikte uluslararası hukukta diplomatik sığınmanın konumunu netleştirmek için eline geçen fırsatı değerlendirememiştir. Divan, diplomatik sığınmaya tehlikeli ve diğer devletin egemenliğine müdahale teşkil edeceği gerekçesiyle oldukça ihtiyatlı yaklaşmıştır[512]. Divan'ın bu tutumu ise taraflar arasındaki meselenin çözülmesine yardımcı olmadığı gibi diplomatik sığınma konusuna da yeni bir bakış açısı getirmemiştir[513].

3.4.1.2. Elçilik Arşivlerinin Dokunulmazlığı

Diplomasi temsilciliklerinin arşivleri ve evrakları her zaman ve nerede bulunursa bulunsun dokunulmazlığa sahiptir[514]. Bu dokunulmazlık özellikle misyonun arşiv ve dokümanlarının yetkisiz kişiler tarafından görülmesinden ve yargılama işlemleri yapılması için talep edilmesinden korunmak amacıyla kabul edilmiştir[515]. Bu dokunulmazlık arşivlerin sadece kabul eden devletin yürütme organları tarafından incelenmek amacıyla alıkonulamaması ya da haczedilememesi demek değildir aynı zamanda bunlar kabul eden devlette herhangi bir yasal sürecin işlemesi amacıyla kanıt olarak mahkemeye ibraz edilmeye de zorlanılamazlar[516]. Ayrıca dokunulmazlık arşiv ve evrakın içerdiği bilgileri de kapsadığından her zaman ve nerede bulunursa bulunsunlar gizlilikleri de korunur[517].

---

[511] Çelik, **Milletlerarası Hukuk Cilt 1**, s.528.
[512] Värk, a.g.e., s.241.
[513] Divan'ın her iki kararı ile ilgili olarak yapılmış geniş bir tahlil için bkz: Çelik, **Devletler Hukukunda Diplomatik Melce ve Milletlerarası Adalet Divanı İçtihadı**, s.85-135; Çelik, bu çalışması sonucunda diplomatik sığınmanın, insan hak ve hürriyetleri milletlerarası cemiyetin organ ve müesseseleri tarafından etkili bir tarzda himaye edilmeye başlandıktan sonra ortadan kalkması yönünde bir fikir ortaya atmaktadır. Çelik, **Devletler Hukukunda Diplomatik Melce ve Milletlerarası Adalet Divanı İçtihadı**, s.140.
[514] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 24; Büyükelçilerin belgelerinin dokunulmazlığından bahseden ilk yazar Vatteldir. *In Le Droit des Gens'te* yazar bu türlü bir koruma olmaksızın büyükelçinin görevini yerine getiremeyeceğini belirtmiştir. Ancak, elçi kabul eden devlete karşı bir komplo kurarsa, Vattel, bu kişinin tutuklanabileceğini ve sorguya çekilebileceğini, ayrıca komployu açığa çıkarmak amacıyla onun belgelerine el konulabileceğini belirtmiştir. Yani bu durumda arşiv dokunulmazlığı mutlak olarak kabul edilmemişti. Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.189.
[515] Hardy, a.g.e., s.49.
[516] Roberts, a.g.e., s.113; Denza, "Diplomatic Agents and Missions, Privileges and Immunities", s.96.
[517] İnal, a.g.e., s.179.

Arşivler terimi 1961Viyana Sözleşmesi'nde tanımlı değildir; ancak bu terimden genel olarak bilgi, yazılı kayıtlar veya resimlerin depolanmasının/saklanmasının herhangi bir formunu kapsadığı ve kasetler, ses kayıtları ve filmler veya bilgisayar diskleri gibi depolamanın modern formlarını da içerdiği anlaşılmaktadır[518]. 1963 Viyana Konsolosluk İlişkileri Sözleşmesi'nde konsolosluk arşivleri açık bir şekilde tanımlanmıştır. Buna göre konsolosluk arşivleri, konsolosluğa ait tüm evrak, belgeler, yazışmalar, kitaplar, filmler, ses bantları, kayıt defterleri ve şifre malzemesi ile bunların korunmasına ve saklanmasına yarayan kartoteks ve mobilyayı kapsar[519]. Anlaşıldığı üzere böyle bir tanım yapılmasının altında yatan amaç kayıtlı bilginin güvenli bir şekilde korunmasıdır ve arşiv ve evrak kelimesinin verileri saklamaya yarayan modern metodları da kapsadığı açıktır[520]. Bu geniş tanımın uygulamada, diğer özel bilgi depolama yöntemlerini dışlamayacak şekilde yani bu tanımdan daha az kapsamlı olmayacak şekilde diplomatik arşivlere de benzeşme yoluyla uygulanabileceği ileri sürülmektedir[521]. Bununla birlikte, bilgi depolamanın modern yöntemlerini listelemeye çalışmak veya herhangi ayrıntılı bir tanım yapmak, sürekli gelişen teknolojiye ayak uydurmada başarısız olabileceğinden risklidir[522]. Bu sebeple 24. maddenin bilgi depolamaya yarayan tüm fiziksel öğeleri kapsayan açık amacına dayanmak daha sağlıklı olacaktır zira sınırlandırıcı bir tanım saatler içinde teknolojinin değiştiği dünyamızda yetersiz kalacaktır.

Diplomasi temsilciliklerin arşiv ve belgelerinin dokunulmazlıkları, diplomatik çantanın aksine, bunların üzerinde temsilciliğe ait olduğuna yönelik herhangi bir işaret taşıması şartına bağlı değildir ve bunlar misyon binasının dışında olduğu zaman da bunların tanımlanması yükümlülüğü yoktur[523]. Yani arşiv ve belgeler herhangi bir şekilde işaretlenememiş olsa da dokunulmazlıktan yararlanmaya devam edecektir oysa diplomatik çantanın dokunulmazlıktan yararlanabilmesi için bunun temsilciliğe ait olduğuna yönelik bir işaret taşıması gerekir aksi halde dokunulmazlıktan yararlanması söz konusu olmayacaktır. Bu bağlamda arşiv ve belgelerin dokunulmazlığının diplomatik çantaya göre daha geniş bir kapsamda korunduğu sonucu çıkarılabilmektedir.

---

[518] Roberts, a.g.e., s.113.
[519] 1963 Viyana Konsolosluk İlişkileri Sözleşmesi madde 1/k.
[520] Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.195.
[521] Roberts, a.g.e., s.113.
[522] Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.196.
[523] Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.195.

Taşınmazlarda olduğu gibi, kabul eden devlet, arşivlerin dokunulmazlığına saygı göstermek ve dokunulmazlığın özel şahıslar tarafından ihlal edilmesini önlemekle yükümlüdür[524]. Kabul eden devlet bu yükümlülüğünü sadece barış zamanlarında değil gönderen devletle arasında diplomatik ilişkiler kesildiği durumda ve hatta savaş zamanında da yerine getirmek zorundadır[525]. Kabul eden devletin diplomasi temsilciliklerinin arşivlerini koruma yükümlülüğü uluslararası mahkeme kararlarıyla da kabul edilmiştir. Örneğin Uluslararası Adalet Divanı, 24.05.1980 tarihinde Tahran Rehineler Davası'nda vermiş olduğu kararında, İran Hükümetinin, ABD misyon binası, personeli ve arşivlerini korumak için alması gereken uygun adımları almakta ve saldırının tamamlanmasına ulaşmadan önce saldırıyı durdurmak için veya önlemek için gerekli tedbirler almakta başarısız olunduğunu belirterek kabul eden devletin koruma yükümlülüğünü açık bir şekilde ortaya koymuştur[526].

3.4.1.3. Elçiliğin Haberleşme Dokunulmazlığı

3.4.1.3.1. Haberleşme Dokunulmazlığı ve Kapsamı

Serbest ve güvenli haberleşme hakkı diplomasi hukukunun en önemli konularından bir tanesidir. Bir misyonun serbest ve güvenli haberleşme hakkına sahip olması diplomatik fonksiyonun düzgün bir şekilde yerine getirilmesi için temel koşullardan biridir. Misyon serbest haberleşme hakkına sahip olmaz ise iki hayati fonksiyonu yararsız hale gelecektir; misyon artık hükümetiyle görüşme yapamayacaktır ve gönderen devlete kabul eden devletteki gelişmeler ve olaylar hakkında geri rapor gönderemeyecektir[527]. Böylelikle haberleşme serbestisi olmaksızın, temsilcilik gözlem ve gönderen devlete rapor gönderme fonksiyonunu etkili bir şekilde yerine getiremeyeceğinden bu durum görüşmelerin

---

[524] Sen, a.g.e., s.99; Bu yükümlülük Uluslararası Hukuk Komisyonu çalışmalarıyla da saptanmıştır. Komisyon'a göre arşiv ve dokümanların dokunulmazlığı misyon taşınmazında olup olmadığına bakılmaksızın uygulanmalı ve kabul eden devlet dokunulmazlığa saygı duymak ve dokunulmazlığın üçüncü taraflarca ihlal edilmesini önlemekle yükümlüdür. **Yearbook of the International Law Commission,** 1957, Vol. II, s.137, http://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1957_v2.pdf (26.09.2016).

[525] Eroğlu, a.g.e., s.295; Devletler savaş halinde de olsa diplomatik belgelerin dokunulmazlığı ilkesine çok uzun süredir riayet etmektedirler. Örneğin İtalya savaş içinde 1916'da Roma'da, Avusturya'nın Papalık nezdindeki elçiliği binası olan Venedik sarayına el koydu ancak belgelerin dokunulmazlığına riayet etti ve belgeleri İspanya elçiliğinin bir kâtibi ile gönderdi. Cemil, a.g.e., s.214.

[526] International Court of Justice, **"United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran"**, para. 61-63.

[527] Tim Hillier, **Sourcebook on Public International Law**, London/Sydney: Cavendish Publishing Limited, 1998, s.318.

yürütülmesini ciddi şekilde zarara uğratacaktır[528]. Bu bağlamda, haberleşme dokunulmazlığı, diplomatik fonksiyonların düzgün bir şekilde yerine getirilmesi için vazgeçilmesi mümkün olmayan bir haktır.

Diplomatik haberleşme genellikle olağan olarak posta, telgraf veya diplomatik kuryeler tarafından taşınan çanta aracılığıyla yapılır. Ancak, günümüzde elçilerin ve onun hükümeti arasındaki haberleşme hacmi ve hızlı iletişim ihtiyacı dikkate alındığında bazı ülkeler büyükelçiliklerinin kendi devletinin Dışişleri Bakanlıkları ile doğrudan iletişim kurabilmesi için kendi kablosuz verici istasyonlarını kurmuştur[529]. Birçok sayıda bu tür istasyonların kurulumu kabul eden devletin kablosuz ağ sistemine müdahale teşkil edebileceğinden, bazı devletler tasarı çalışmalarında, eğer bir misyon kendi kablosuz vericisinden yararlanmak isterse mutlaka ulusal yasalara ve uluslararası telekominikasyon sözleşmelerine uygun olarak kabul eden devletten özel izin almalıdır önerisinde bulunmuştur[530]. Bu görüş ilk kısmı çıkarılarak 1961Viyana Sözleşmesi ile benimsenmiştir. Buna göre, misyon, telsiz vericisini ancak kabul eden devletin rızası ile kurabilir veya kullanabilir[531]. Misyonlara vericileri kurmak ve kullanmak için izin verilse de yine de bu izin diplomatik misyona yerel yasa ve kuralları gözardı etmek yetkisi vermez. Uygulamada telsiz vericilerin kullanımında izin sistemine ilişkin farklı uygulamalar mevcuttur. Örneğin, İngiltere'de, telsiz alıcılarının kurulabilmesi için diplomatik misyonların izin alması veya hatta otoritelere bildirimde bulunulması bile gerekmez. Buna karşın ABD dâhil diğer ülkelerde ise telsiz vericilerinin kurulabilmesi için açık bir yetkilendirme verilmeli ve bu bağlamda bir anlaşmaya varılmalıdır[532].

---

[528] Roberts, a.g.e., s.114; Silva, **Diplomacy in International Law**, s.107; Hardy, a.g.e., s.36.

[529] Sen, a.g.e., s.103.

[530] Arjantin, Hindistan, Endonezya ve Birleşik Arap Cumhuriyetleri bu teklifin maddeye eklenmesi önerisinde bulunmuşlardır. Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.215.

[531] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 27/1; Viyana Konferansı'nda diplomatik temsilciliklerin telsiz vericisi kullanması en çok tartışılan konulardan birisi olmuş ve bu hususa ilişkin yaklaşımlar farklılık göstermiştir. Sadece gelişmiş devletler telsiz vericisi kurma çabasında olabileceğinden bunlar telsiz vericisi kurma hakkının diplomatik haberleşme serbestisinin mutlak kapsamında olması gerektiğini savunmuştur. Böylelikle kabul eden devletten telsiz vericilerini kurmadan önce izin alma yükümlülüğünün olmadığını savunmuşlardır. Daha az gelişmiş devletler ise normalde misyonlarına telsiz vericileri kurma çabasında olmayacağından onlar vericiler üzerinde kontrolü sağlayamazlarsa bunların kendilerine karşı propoganda aracı olarak kullanabileceğinden korktukları için izin sistemini savunmuşlardır. Sonuç olarak Viyana Konferansında izin sistemi kabul edilmiştir. Roberts, a.g.e., s.115; Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.213-216.

[532] Roberts, a.g.e., s.115.

Diplomatik haberleşme dokunulmazlığının kapsamına, kabul eden devletin misyonun her türlü resmi amaç için serbestçe haberleşmesine izin vermesi ve bunu koruması girmektedir. Gönderen devletin hükümeti ve nerede bulunursa bulunsun, diğer misyonları ve konsoloslukları ile haberleşme esnasında misyon, diplomatik kuryeler ve kodlu veya şifreli mesajlar dahil olmak üzere, uygun bütün haberleşme vasıtalarını kullanabilir[533]. Ancak bu hüküm gönderen devlete veya misyon üyelerine telefon veya diğer iletişim servislerini ödeme yapamaksızın kullanma hakkı tanımaz. Maddedeki "haberleşme serbestisi" ifadesi herhangi bir yasaklama veya kısıtlamanın olamamasını ifade etmektedir ancak muayyen ücretlendirmelerden muafiyet manasına gelmemektedir[534]. Bu bağlamda eğer bir misyon telefon servisi, montajı veya kullanımı için konmuş ücretlendirmeleri ödemez ise, özel müşteriler için yapıldığı gibi hizmetler aynı temelde ilgili yetkililer tarafından kesilebilir[535].

Haberleşme dokunulmazlığının kapsamına giren bir diğer husus, resmi yazışmadır. Misyonun resmi yazışması ihlal edilemez. Resmi yazışma, misyona ve görevlerine ait her türlü yazışma demektir[536]. Kabul eden devlet diplomatik iletişimin içeriğini öğrenmeye teşebbüs etmemelidir ve bunu başkalarının yapmasını önlemek için gerekli bütün tedbirleri almak yükümlülüğündedir.

---

533 1961 Viyana Sözleşmesi madde 27/1; Korunması gereken haberleşme özgürlüğü maddenin birinci cümlesine göre, sadece kabul eden devletteki misyonla ve gönderen devlet ve konsoloslukları arasındaki iletişimi değil ayrıca gönderen devletin kabul eden devletteki veya başka bir yerdeki vatandaşları ve uluslararası kuruluşlarla iletişimi de içerdiği açıktır. Ancak maddenin ikinci hükmüne göre kurye veya şifre kullanılması gibi gizli methodlar kullanılması sadece gönderen devlet ve onun temsilcilikleri arasında olur. Sen, a.g.e., s.102.

534 Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.217.

535 Her ne kadar sunulan hizmetin kesilmesi olanağı var olsa da uygulamada olağan olarak kabul eden devletin Dış İşleri Bakanlığı nezaket kuralları gereğince son çare olarak telefon iletişiminin kesilmesinin meydana gelmemesi için elinden gelen çabayı gösterir. Örneğin Almanya'da misyonun ödemediği telefon faturaları çok yüksek olmasına karşılık olarak harici çağrıların yapılması askıya alınsa bile misyonun gelen çağrıları cevaplamasına izin verilir. Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations,** s.217-218.

536 1961 Viyana Sözleşmesi madde 27/2.

3.4.1.3.2. Diplomatik Çanta ve Diplomatik Çantanın Kötüye Kullanılması Meselesi

Diplomatik kuryenin beraberinde taşıdığı ve resmi belgeleri içeren çanta veya kolilere diplomatik çanta adı verilmektedir[537]. Diplomatik çanta, sınıflandırılmış belgeler, önemli tebliğler, kodlama ve kod çözme ekipmanları, pasaport ve devlet mühürleri gibi misyon tarafından kullanılan eşyaların güvenli ve gizli bir şekilde taşınması için tasarlanmıştır[538]. Bu bağlamda, devletlerin diplomasi temsilcilikleriyle iletişiminde en güvenli yol olarak kabul edilmektedir. İçinde bulunduğumuz teknoloji çağında birçok belge dakikalar içerisinde internet veya faks yoluyla aktarılsa bile bu durum diplomatik çantaları işlevsiz hale getirmiş değildir[539]. Günümüzde hala detaylı ve gizli belgelerin gönderilmesinde ve hassas malzemeleri göndermek amacıyla diplomatik çanta sıklıkla kullanılmaktadır[540].

Diplomatik çantanın boyutuyla ilgili olarak bir sınırlama yoktur. Diplomatik çanta bir çuval, torba, zarf ya da paket olabileceği gibi haberleşme cihazları ve bilgisayarlar hatta inşaat malzemeleri gibi ağır ve büyük hacimli maddeleri taşımak için dâhi kullanılabilmektedir[541]. Uygulamada ise, diplomatik çantanın maksimum ağırlığı ve boyutu gibi isteğe bağlı gereksinimlerin ilgili devletler arasında anlaşma yapma yoluyla belirlenmesi eğlimi olduğu görülmektedir[542]. Ancak diplomatik çantayı teşkil eden paketlerin bu niteliğini gösterir harici işaretler taşıması gerekir. Bu harici işaretler genellikle duruma göre misyonun veya Dışişleri Bakanlığının mührü olabilmektedir[543]. Harici işaretler taşımayan diplomatik çantalar ise dokunulmazlıktan yararalanamayacaktır.

---

537 Çelik, **Milletlerararsı Hukuk Cilt 1**, s.530.

538 Chuck Ashman ve Pamela Trescott, **Diplomatic Crime: Drug, Killings, Thefts, Rapes, Slavery and other Outrageous Crimes !,** Washington D. C. : Acropolis Books Ltd., 1987, s.190.

539 Aust, a.g.e., s.122.

540 Gardiner, a.g.e., s.358.

541 Aust, a.g.e., 122.

542 Hans- Peter Kaul, "Couriers", Bernhardt Rudolf (Ed.), **Encyclopedia of Public International Law**, 9, Amsterdam: North Holland, 1986, s.51; Örneğin İspanya, Amerika, Almanya, İtalya, Portekiz ve İngiltere ile diplomatik çantanın boyutu ile ilgili anlaşmalar yapmıştır. Bu anlaşmaya göre diplomatik çantanın ağırlığı 20 kilogramdan aşağı olmalı ve boyutu münferit olarak 60 santimetreyi aşmamalıdır. **Yearbook of the International Law Commission**, 1984, Vol. II, Part I, s.239, http://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1982_v2_p1.pdf (07.11.2016).

543 Sen, a.g.e., s.103-104; Genel olarak gönderen devlet, kabul eden devletin diplomatik çantanın işaretlenmesi gerekliliklerini dikkate almaktadır. Aust, a.g.e., s.122.

Diplomatik çantanın içermesi gereken maddeler konusunda ise 1961 Viyana Sözleşmesi bir sınırlama getirmiştir. Sözleşmeye göre diplomatik çantalar sadece diplomatik evrakı veya resmi maksatlar için kullanılan maddeleri ihtiva edebilir[544]. Bu hüküm görünüşte çok da tartışmaya açık olmayan basit bir düzenleme gibi görünmesine rağmen bu hükmün kapsamı açık değildir. Çünkü misyon tarafından gönderilen tüm yazışmalar kapalıdır bu sebeple de çantanın içindekilerinin resmi amaçlı olup olmadığının tespitinin kabul eden devletçe yapılabilmesi mümkün değildir. Bununla birlikte, diplomatik çanta olduğunu belirten işaretler taşıyan çanta yasaklanan maddeleri içerse bile bu durum uluslararası hukuk tarafından korunan statüsünü etkilemeyecektir[545]. Aynı doğrultuda Uluslararası Hukuk Komisyonu'na göre, diplomatik çanta resmi haberleşme dışında kullanılsa veya diplomatik kullanıma yönelik eşyaları içermese bile koruma altındadır[546].

Diplomatik çantanın sahip olduğu dokunulmazlık ise mutlak bir nitelik taşımaktadır bu kapsamda diplomatik çanta açılamaz veya alıkonulamaz[547]. 1961 Viyana Sözleşmesi'nden önce, uluslararası örf ve adet hukuku kurallarına göre, çantada uygun olmayan içerikler bulunduğu hususunda ciddi şüpheler varsa, devletlere gönderen devletin temsilcisinin huzurunda çantayı açmak için izin verilmekteydi. Eğer temsilci bu teklifi reddederse çanta açılmadan geri gönderilebilmekteydi[548]. Bu uygulama günümüzde şüphe durumunda konsolosluk torbaları için de uygulanmaktadır[549]. Ancak Viyana Konferansında, devletler diplomatik çanta ile uyuşturucu, para, silah ve patlayıcı madde

---

544 1961 Viyana Sözleşmesi madde 27/4.

545 Aust, a.g.e., s.122.

546 Duxbury, a.g.e., s.2; Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 1989'daki raporuna göre: "Diplomatik çantanın esas mahiyeti onun bu niteliğini gösterir harici işaretleri taşımasına dayanır; çantada resmi yazışma, belge veya özellikle resmi kullanıma yönelik eşyalar dışındaki nesnelerin olduğu tespit edilse dâhi, bu hala diplomatik çanta korumasını hak eder.", **Yearbook of the International Law Commission**, 1989, Vol. II, Part II, s.15-17, http://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1989_v2_p2.pdf (07.11.2016).

547 1961 Viyana Sözleşmesi madde 27/3.

548 Denza, "Diplomatic Agents and Missions, Priviliges, and Immunities", s.96.

549 1963 Viyana Konsolosluk İlişkileri Sözleşmesi madde 35/3: "Konsolosluk torbası ne açılabilir, ne de ona el konulabilir. Bununla beraber kabul eden devletin yetkili makamları, torbanın resmi yazışmalar veya münhasıran resmi kullanıma yönelmiş belgeler ve eşyalardan başka şeyler ihtiva ettiğine inanmak için ciddi nedenlere sahip oldukları takdirde, bu makamlar torbanın kendi önlerinde gönderen devletin yetkili bir temsilcisi tarafından açılmasını isteyebilirler. Eğer gönderen devletin makamları talebi reddederlerse torba çıkış yerine geri çevrilir." ; Madde metni incelendiğinde konsolosluk torbalarına diplomatik çantaya nazaran daha kısıtlı bir koruma sağlandığı görülmektedir. Fakat uygulamada birçok devlet konsolosluk belgelerini diplomatik kurye aracılığıyla göndermektedir. Böylelikle konsolosluk torbaları diplomatik çantanın yararlandığı dokunulmazlıktan yararlanır hale gelmektedir. Gündüz Ökçün, "Konsolosluk İlişkilerinde Kolaylıklar, Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** 27(3), Eylül 1972, s.137.

taşınması yoluyla bu hakkın istismar edilebileceğinin farkında olmalarına rağmen mevcut denge güvenli haberleşme hakkını korumak lehine değiştirildi[550]. Çünkü devletler, kötüye kullanma tehlikesinin bilincinde olsa da diplomatik çantanın açılması hakkının, incelenmesi istenen herhangi bir çantanın şüphe zemini ileri süren resmi görevlilerce kötüye kullanılabilceğinin farkında olduklarından mutlak bir şekilde bu hakkın korunmasını tercih ettiler[551]. Mutlak dokunulmazlıktan yana olmayan devletler, resmi amaç dışında çantanın kötüye kullanılması halinde ciddi şüphelere sahipse çantanın açılması yönünde çekinceler koymak istemişlerse de bu teklifleri diğer taraf devletlerin çoğunluğunca reddedilmiştir[552]. 1961 Viyana Sözleşmesi'nin diplomatik çantanın kötüye kullanılması ile ilgili olarak getirdiği çözüm yolları ise ilgili kişiyi *persona non grata* ilan etmek veya çok olağanüstü durumlarda veya sistematik ihlallerde, diplomatik ilişkilerin bozulması ile sınırlı olacaktır.

Diplomatik çantanın dokunulmazlığının birçok kez kötüye kullanıldığı durumlarla karşılaşılmıştır. Diplomatik çantanın dokunulmazlığı kimi zaman gönderen devletin yasal olmayan çıkarları, kimi zaman da çantayı taşıyan yetkililerin kişisel çıkarları lehine ihlal edilmektedir[553]. Bu gibi kötüye kullanma durumlarında diplomatik çantaların kabul eden

---

[550] Denza, "Diplomatic Agents and Missions, Priviliges, and Immunities", s.96.

[551] Ancak bazı devletler tasarı çalışması sırasında mutlak dokunulmazlığa karşı çıkmış ve bu andlaşma maddesinin değiştirilmesi için teklifte bulunmuştur. Örneğin Gana, çantanın kötüye kullanıldığına dair makul şüphe olması durumunda, gönderen devletin çantayı açmadan reddetme hakkının olması gerektiğini ileri sürmüştür. Benzer şekilde Birleşik Arap Devletleri ve İngiltere de çantanın yasal olarak içermesi gereken maddeler dışında şeyleri içerdiğine dair ciddi şüpheler varsa bu çantanın reddedilebilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. İleri sürülen değişiklik teklifleri için bkz: United Nations Conference on Diplomatic Intercourse and Immunities, **A/CONF.20/14/Add.l,** s.42, http://legal.un.org/diplomaticconferences/diplintercourse-1961/vol/english/vol_II_e.pdf (26.10.2016).

[552] Özellikle bazı Arap Devletleri Sözleşmeyi imzalarken veya sözleşmeye katılırken, diplomatik çantaya tanınan dokunulmazlığın sınırlandırılması yönünde 27. maddeye çekince koymak istemişlerdir. Kuveyt 1969'da, Libya 1977'de, Suudi Arabistan 1981'de ve Yemen Arap Cumhuriyeti 1986'da, diplomatik çantanın 27/4 kapsamındaki maddeleri içermemesi yönünde ciddi şüphe olması durumunda çantanın diplomatik temsilcinin önünde açılmasının teklif edilebileceği ve eğer bu teklif reddedilirse çantanın gönderildiği yere iade edilmesi gerektiği yönünde çekince ileri sürülmüştür. Fakat bu çekincelere diğer taraf devletlerin çoğunluğu tarafından itiraz edilmiştir. Bütün çekinceler ve bunlara yapılan itirazların tam metni için bkz: Multilateral Treaties Deposited with the Secretery- General, Status as at 31 December 1996, **ST/LEG-/SER E/15** ; https://treaties.un.org/doc/source/publications/MTDSG/1996-english.pdf (07.11.2016).

[553] Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri 3. Kitap**, s.101; Diplomatik çantanın kötüye kullanılması yaygın olarak uyuşturucu kaçakçılığı hadiselerinde yaşanmaktadır. Özellikle diplomatik çantayı taşıyan yetkililerin kişisel kazanç sağlamak amacıyla uyuşturucu kaçakçılığı yaptığı görülmüştür. Örneğin Hindistan Yeni Delhi'deki Belçika Büyükelçiliği'nde müsteşar olarak görevli Ludovicos Vastenavondt böyle bir olaya karışmıştır. 25 Mayıs 1985'te diplomatik çanta taşıyan Vastenavondt Newyork'taki Kenndy Havaalanına geldi. Bir otele ilerledikten sonra onu bekleyen bir adama çantayı verdi. Çanta, değeri 40.000.000 ABD Dolarını aşan eroin içermekteydi. Vastenavondt, kurye ücretini toplamak için

devletin Dışişleri Bakanlığı'nın izni ve ilgili misyon şefinin huzurunda açıldığı örneklere rastlanmıştır[554]. İnsan hayatının veya ulusal güvenliğin korunması düşüncesinden hareketle, gönderen devletin itirazlarına karşı diplomatik çantanın açıldığı nadir vakalara rastlanılmaktadır. Devletler bu tür önlemler almaya diplomatik çantanın meşru amaca aykırı kullanıldığına ve kabul eden devletin çıkarları zararına kullanılmakta olduğuna dair çok ciddi şüphe olduğu zaman yönelmektedir[555]. Diplomatik çantanın açılması özellikle insan hayatının söz konusu olduğu insan kaçakçılığı, cesedin varlığı veya patlayıcı maddelerin bulunduğu yönünde çok güçlü deliller olması durumunda ortaya çıkmaktadır [556].

Diplomatik çantanın kötüye kullanılması hadiselerinden en bilindik olanlarından bir tanesi hiç şüphesiz ki Eski Nijerya Ulaştırma Bakanı Umaru Dikko'nun kaçırılma hadisesidir. Dikko bakanlığını yaptığı hükümetin 31 Aralık 1983'te bir darbe ile devrilmesinden sonra yeni kurulan rejimin yolsuzluk iddialarıyla suçlanmış ve hakkında bir yakalama emri çıkartılmıştır. Suçlamaları reddeden Dikko ülkesinden kaçarak Londra'ya sığınmıştır. Dikko 5 Nisan 1984'te evinden kaçırılarak bayıltılmış ve bir kutunun içine koyulmuştur. Bu kutu Nijerya diplomasi temsilcisi eşliğinde Nijerya'ya giden bir uçağa yerleştirilmek üzere İngiltere Stansted Havaalanına getirilmiştir. Havaalanı gümrük görevlileri kutudan gelen tıbbi kokuyu fark etmişler ve kutunun üzerinde bulunması gereken diplomatik çanta olduğunu gösterir harici işaretleri taşımaması sebebiyle kutuyu açmışlardır. Böylelikle Dikko bir kaçırılma teşebbüsünden kurtarılmıştır[557].

---

diğer gece aynı otele döndüğünde yakalandı. Vastenavondt'un eroini teslim ettiği kişinin ise ABD Uyuşturucu ile Mücadele ajanı olduğu ortaya çıktı. Ashman ve Trescott, a.g.e., s.165-166.

554 Sen, a.g.e., s.104; Diplomatik çantaya tanınan dokunulmazlığın kötüye kullanma şüphesi durumunda ihlal edilmesinin yanında bu dokunulmazlığın kullanılmasının kabul eden devlet tarafından geçici olarak ertelendiği olaylar da mevcuttur. Örneğin Fransız Hükümeti, banknotların değiştirilmesi sırasında, 4 Haziran – 16 Haziran 1945 tarihleri arasında şifre ve diplomatik çanta kullanmayı yasaklamıştı. Eroğlu, a.g.e., s.296.

555 Sen, a.g.e., s.104.

556 Aust, a.g.e., s.123.

557 Bruce Weber, "Umaru Dikko, Ex-Nigerian Official Who Was Almost Kidnapped, Dies", 08 July 2014, https://www.nytimes.com/2014/07/08/world/africa/umaru-dikko-ex-nigerian-official-who-was-almost-kidnapped-dies.html (29.10.2016) ; Olayın meydana gelişi ve sonrasında yaşananlar ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz: Adeoye Akinsanya, "The Dikko Affair and Anglo- Nigerian Relations", **International and Comparative Law Quarterly**, 34(3), July 1985, s.602-609; Nijerya, Dikko'nun kaçırılma olayıyla bir bağlantısı olmadığını iddia etse de İngiltere ile arasında meydana gelecek diplomatik krizi önleyememiştir. İngiltere ve Nijerya arasındaki diplomatik ilişkiler bu olaydan sonra iki yıl süre ile askıya alınmıştır. The Telgraph, "Umaru Dikko – obituary", 01 July 2014,http://www.telegraph.co.uk/news/obituaries/10938453/Umaru-Dikko-obituary.html (29.10.2016).

Diplomatik çantanın sahip olduğu dokunulmazlığın kötüye kullanılması hadiselerinin artması sonucu dokunulmazlığın kapsamına ilişkin tartışılmalar yaşanmaya başlamıştır. Bu doğrultuda, kötüye kullanma şüphesi durumunda açma veya alıkoymayı içermeyen diplomatik çantanın elektronik görüntülenmesinin yasal olup olmadığı sorusu ortaya çıkmıştır[558]. Uygulamada kimi devletler kuşkulu durumlarda çantayı patlayıcı madde, metal veya uyuşturucu madde bulunduğunu göstermek için tasarlanmış dedektör cihazlarına tutabildiği eğer bir şüphe olduğu açığa çıkarsa da çantayı taşımayı reddettiği durumlara rastlanmaktadır[559]. Doktrinde oluşan bir görüşe göre,1961 Viyana Sözleşmesi görüntüleme konusunda bir hüküm ihtiva etmediğinden bu methot 27. maddeye aykırı olarak değerlendirilmeyebilir, çünkü bu işlemde çanta açılmaz veya alıkonulmaz[560]. İlk bakışta çanta açmayan veya alıkoymayan metal dedektörler veya elektronik tarama yöntemlerinin dünya çapında bir problem olan diplomatik çantanın kötüye kullanılması meselesine basit bir çözüm getiriyor gibi görülmektedir[561]. Ancak genel uluslararası uygulamada çantalar izin almadan görüntülenmez ve birçok devlet çantalarının görüntülenmesine kesinlikle izin vermez[562]. Çünkü modern görüntüleme methodları, belgeleri okuma ve şifreleme ekipmanları gibi özelliklere sahip olduğundan çantanın içindekilerin güvenliğini tehlikeye atmaktadır[563]. Bu özelliğe sahip bir görüntüleme cihazının kullanılması ise diplomatik çantayı açmak ve içindekileri incelemekle eşdeğer olacaktır. Böylelikle de görüntüleme cihazlarının kullanımı haberleşme dokunulmazlığının ihlalini teşkil etmiş olacaktır. Ancak elektronik tarama, izinsiz olmamak ve taşınan maddenin içindeki bilgileri açığa çıkarmamak kaydıyla gerçekleştirildiğinde bazı

---

558 Shaw, a.g.e., s.760; İngiltere özellikle, diplomatik çantanın uyuşturucu ticareti veya terörist saldırılar için malzeme taşımanın bir formu olarak kötüye kullanılması olaylarından sonra, çantanın kötüye kullanıldığına dair güçlü şüphe olması durumunda görüntülenmesine yönelik karar almıştır. Ian Brownlie, **Principles of Public International Law**, 7. Edition, Oxford: Oxford University Press, 2008, s.35; Yine bu doğrultuda İtalya Hükümeti, Ekim 1986 ve Mart 1987'de, terörist saldırılara karşı korunmak için, bütün yabancı büyükelçiliklere bagajların kaçak mal taşımadığından emin olmak için gümrük görevlilerinin bagajları X-ray cihazlarından geçirme hakkını saklı tuttuğunu belirten bir bildirim göndermiştir. Linda S.Frey ve Marsha L. Frey, **The History of Diplomatic Immunity**, Columbus, Ohio; Ohio State University Press, 1999, s.495;Görüldüğü üzere devletler diplomatik çantanın yasal olmayan amaçlar için birer kalkan olarak kullanılması karşısında özellikle terörist saldırılara karşı ulusal güvenliği sağlamak maksadıyla diplomatik çantanın mutlak dokunulmazlığından ayrılan önlemler almışlardır.

559 Roberts, a.g.e., s.117.

560 Denza, "Diplomatic Agents and Missions, Priviliges, and Immunities", s.96.

561 Christine M. Nelson, "Opening" Pandora's Box: The Status of the Diplomatic Bag in International Relations", **Fordham International Law Journal**, 12(3), 1988, s.494; Nelson'a göre devletlerin diplomatik çantanın dokunulmazlığını kötüye kullanmasını engellemek amacıyla diplomatik çantanın statüsünün yeniden ele alınması gerekmektedir. Nelson, a.g.e., s.495.

562 Denza, "Diplomatic Agents and Missions, Priviliges, and Immunities", s.96.

563 Roberts, a.g.e., s.118.

durumlarda kabul edilebilir. Örneğin uyuşturucu madde tespit etmek için narkotik köpeği kullanmak veya radyoaktivite dedektörü kullanmak bu kapsamda değerlendirilebilir[564].

Sonuç olarak elektronik görüntüleme konusunda 1961 Viyana Sözleşmesi'nde herhangi bir hüküm yoktur[565]. Bu sebeple, öğretide elektronik görüntüleme yönteminin kabul edilebilirliğine ilişkin bir düşünce oluşmuştur[566]. Ancak, bu konuda devletlerin uygulamaları farklı olduğundan örf ve adet kuralı anlamında tam bir uyuşma sağlandığı söylenemez[567].

Diplomatik çantanın kötüye kullanılması üzerindeki endişe, reform çağrılarına yol açmıştır. Bu çağrılar üzerine Uluslararası Hukuk Komisyonu, BM Genel Kurulu tarafından 1977'de bu konuda bir protol hazırlamakla görevlendirilmiştir. Bunun üzerine Uluslararası Hukuk Komisyonu 1989 yılında diplomatik haberleşme konusunda kapsamlı bir düzen oluşturmaya yönelik ve çok taraflı bir andlaşmanın temelini oluşturabilecek bir tasarı çalışması hazırlamıştır[568]. Bu hususta 1989 yılında Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından hazırlanan ancak henüz sözleşme olarak kabul edilmemiş Diplomatik Kurye ve Çantanın Statülerine İlişkin Tasarı Maddeleri kabul edilmiştir[569]. Buna göre diplomatik çanta nerede olursa olsun dokunulmazdır ve doğrudan veya elektronik ya da diğer teknik cihazlarla aramadan muaf tutulacaktır[570]. Bu hüküm dikkate alındığında Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun genel kural olarak diplomatik çantanın mutlak dokunulmazlığını kabul ettiğini ve diplomatik iletişim için korumanın arttırılmasını tercih etmiş olduğu anlaşılmaktadır[571]. Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun konuya ne kadar açıklık getirdiği

---

564 Aust, a.g.e., s.124.

565 Viyana Sözleşmesi'nin yapıldığı 1961 yılında, X ışınları ya da ultrason veya radyoaktivite dedektörleri kullanılarak tarama yapmak hem teknik olarak mümkün hem de yaygın olan bir uygulama değildi. Aust, a.g.e., s.123; Yani Sözleşmede elektronik görüntüleme konusunda bir hüküm bulunmamasının sebebi bilinçli bir susmadan ziyade dönemin şartlarının bu teknikten uzak olmasından kaynaklanmaktadır.

566 Denza, "Diplomatic Agents and Missions, Priviliges, and Immunities", s.96.

567 Reçber, a.g.e., s.53.

568 Martin Dixon, **Textbook on International Law**, 7. Edition, Oxford: Oxford University Press, 2007, s.202.

569 Draft Articles on the Status of the Diplomatic Courier and the Diplomatic Bag not Accompanied by the Diplomatic Courier and Draft Optional Protocols, 1989, **Yearbook of the International Law Commission**, 1989, Vol. II, Part 2, s.42. http://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1989_v2_p2.pdf (23.10.2016).

570 Diplomatik Kurye ve Çantanın Statülerine İlişkin Tasarı Maddeleri madde 28/1.

571 Komisyonun bazı üyeleri elektronik cihazlarla diplomatik çantaların incelenmesinin, diplomatik iletişimin güvenli bir şekilde korunması ve çantanın kötüye kullanımının önlenmesi arasındaki en iyi çözüm olduğunu ileri sürmüştür. Ancak komisyon üyelerinin çoğunluğu tarafından elektronik inceleme kabul edilmemiştir. Örneğin Sudandan Mr. El Rashed Mohamed Ashmed görüntülemenin aramanın bir

hususu ise tartışmalıdır[572]. Bu taslak maddelerin özellikle diplomatik çantaların kötüye kullanılmasıyla ilgili meşru kaygılara bir cevap verememesi ise hiç şüphesiz ki çok büyük bir eksikliktir[573]. Bu taslak maddelerinin uluslararası hukuk açısından bir bağlayıcılığı olmaması yanında devletler tarafından sözleşme olarak kabul edilip edilmeyeceğini de zaman gösterecektir[574].

3.4.1.3.3. Diplomatik Kurye

Diplomatik kurye, gönderen devlet hükümeti ile devletin yabancı ülkedeki diplomatik temsilcilikleri arasında resmi evrak veya malzeme götürmekle görevlendirilen kimsedir[575]. Statüsünü ve diplomatik çantayı teşkil eden paketlerin sayısını belirten bir resmi belge taşıyacak olan diplomatik kurye, görevlerinin ifasında kabul eden devlet tarafından korunacaktır[576].Ancak kuryenin şahsi çantası, hiçbir özel statüye sahip değildir bu sebeple şahsi çanta incelenebilir ve hatta el konulabilir[577].

Diplomatik kurye şahsi dokunulmazlıktan yararlanır ve hiçbir şekilde tutuklanamaz veya gözaltına alınamaz[578]. Kuryelere dokunulmazlık verilmesi, diplomatik çantaların herhangi bir engel olmadan taşınmasının temin edilebilmesi için gereklidir[579].

---

formunu oluşturduğu ve böylece yalnızca gönderen devletin izni ve onun yetkilendirilmiş ajanının huzurunda buna izin verilebileceğini belirtmiştir. İspanyol Lacleta Munoz ve Arjantinden Barbazo, teknolojinin hızlı gelişmesi bağlamında, elektronik izlemenin diplomatik çanta içindeki belgeleri okumak için kullanılabileceği endişesini belirtmiştir. Son olarak Zaireden Mr. Balanda ise elektronik görüntülemenin gelişen ülkeler için bir dezavantaj olacağını çünkü bu devletler bu tür cihazları karşılıklı yol olarak kullanma çabasında sıklıkla başarısız kalacağını belirtmiştir. Summary Records of the 1907 th meeting, **U.N. Doc. A/CN.4/SER.A/1985**, Yearbook of The International Law Commission, Vol. I, 1985, http://legal.un.org/docs/?path=../ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr1907.pdf&lang=EFS (14.05.2017)

572 Shaw, a.g.e., s.761.

573 John O'Brian, **International Law**, United Kingdom: Cavendish Publishing, 2001, s.308.

574 Taslak maddelerine ilişkin olarak devletler farklı tutumlar sergilemeye başlamıştır. Örneğin İngiltere, sıkı dokunulmazlık kuralına karşıdır ve "talep veya geri gönderme" yaklaşımını tercih etmektedir. Bu sebeple 28. maddenin yeniden müzakere edilmesini önermiştir. Dixon, a.g.e., s.202.

575 Çelik, **Milletlerarası Hukuk Cilt 1**, s.530; Ahmet Emin Dağ, **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü**, Gözden Geçirilmiş 3. Basım, İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 2009, s.153.

576 1961 Viyana Sözleşmesi madde 27/5.

577 Aust, a.g.e., s.124.

578 1961 Viyana Sözleşmesi madde 27/5; Diplomatik kuryelerin, kişisel dokunulmazlıklardan yararlanması ve korunması ilkesi kabul edilmekle birlikte, bu dokunulmazlığın kapsamı ve korumanın niteliği ile ilgili devlet uygulamalarında farklı bir eğilim vardır. Örneğin birçok alıcı devlette diplomatik kurye genel olarak, nezaket ve karşılıklık temelinde, kişisel muayeneden muaftır ve gümrük vergisi veya ithal ürünler için benzer ücretler ödemezler ayrıca kişisel bavulları da genellikle denetimden geçmez. Kaul, a.g.e., s.50.

579 Roberts, a.g.e., s.119.

Gönderen devlet sürekli görev yapacak diplomatik kurye yetkilendirebileceği gibi geçici görevler için *"ad hoc"* diplomatik kuryeler tayin edebilir[580]. 27. maddenin 5. fıkrasının hükümleri, kuryenin uhdesindeki diplomatik çantayı alıcısına temin etmesi üzerine aynı fıkrada öngörülen bağışıklıkların sona ermesi kaydıyla bu durumlarda da uygulanacaktır[581]. Sürekli kuryelerle *ad hoc* kuryeler arasındaki en önemli fark ikinciye tanınan dokunulmazlığın süresi çok kısıtlıdır; *ad hoc* kurye diplomatik çantayı alıcısına teslim ettiğinde kendisine tanınan dokunulmazlığın uygulanması son bulur.

Diplomatik çanta her zaman diplomatik kurye vasıtasıyla taşınmaz. Bazı durumlarda diplomatik çanta, müsaade olunan bir giriş limanına inecek bir ticari uçağın kaptanına emanet edilebilir. Kaptana çantayı teşkil eden paketlerin sayısını belirten resmi bir belge verilmekle beraber kendisi diplomatik kurye sayılmaz. Bu kişiler herhangi bir yasal koruma veya dokunulmazlığa sahip değildir. Kabul eden devlet sadece çantanın dokunulmaz olmaya devam etmesi için çantanın doğrudan ve serbest bir şekilde teslimini sağlamakla yükümlüdür[582]. Bu sebeple kabul eden devlet, gönderen devletin misyon üyelerine uçağın kaptanından diplomatik çantayı doğrudan doğruya ve serbestçe almak için giriş izin vermelidir[583].

Uygulamada diplomatik çantaya bir kuryenin eşlik etmediği diğer durumlarda çanta posta yoluyla veya diğer ulaşım araçlarıyla gönderilebilir. Eğer olağan kullanım şartlarına uyuyorsa bu çanta da dokunulmaz olacaktır[584].

Diplomatik kurye veya çantanın transit olarak geçtiği üçüncü devletler, kabul eden devletin uymakla yükümlü olduğu koruma ve dokunulmazlık kurallarının aynısını sağlamakla yükümlüdür[585]. Ayrıca taşıma araçlarının bozulması veya doğal afetler gibi *force majeure* veya arizi olaylar sonucunda diplomatik kurye veya diplomatik çanta normal güzergâhından sapmak zorunda kalabilir. Bu olaylar sonucunda da diplomatik kurye veya

---

[580] Profesyonel diplomatik kuryeler, yaygın uygulamaya göre, genellikle gönderen devletin Dışişleri Bakanlığının, sürekli olarak kendisine özel görevler verilen bunun için eğitim almış resmi görevlisi olmaktadır. *Ad hoc* kuryeler ise genellikle başka nedenlerle yolculuk yapan gönderen devletin resmi görevlisi olmaktadır. Kaul, a.g.e., s.50.
[581] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 27/6.
[582] Kaul, a.g.e., s.51.
[583] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 27/6.
[584] Kaul, a.g.e., s.51.
[585] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 40/3.

çanta, transit devlet olarak öngörülmemiş bir devletin topraklarında bir süre kalabilir. İşte bu durumda da zorunlu olarak bulunulan bu devletler de transit geçilen devletlerin yükümlü olduğu kurallara bağlıdır[586].

3.4.1.4. Elçiliğin Vergi ve Gümrük Ayrıcalığı

1961 Viyana Sözleşmesi'nin 23. maddesi uyarınca, gönderen devletin diplomatik misyonu, yerine getirilen belirli hizmetlerin bedeli olan ödemelerin dışında, ister malik ister kiracı olsun misyon binaları bakımından bütün milli, bölgesel veya yerel vergi ve resimlerden bağışıktır. Bahsi geçen vergiden bağışıklık, gönderen devlet veya misyon şefi ile sözleşme yapan şahısların kabul eden devletin kanununa göre ödemeleri gereken vergi ve resimlere uygulanmaz[587]. Örneğin, binanın kiralanması durumunda bina sahibi ile sözleşme yapılması ve verginin ona yükletilmesi durumunda vergi bağışıklığı öne sürülemeyecektir[588]. Ayrıca resmi görevlerinin ifası sırasında diplomatik misyon tarafından tahsil olunan harç ve ücretler, her türlü vergi ve resimden bağışıktır[589].

Türk Hukuku açısından diplomatik misyonların sahip olduğu vergi ayrıcalığı çeşitli kanunlarda yer almaktadır. 29.07.1970 tarih ve 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu'nun 4. maddesinin I bendine göre *kiraya verilmemek koşuluyla yabancı devletlere ait olup elçilik ve konsolosluk olarak kullanılan binalar ile elçilerin ikametine mahsus binalar ve bunların müştemilatı (karşılıklı olmak şartıyle) ve merkezi Türkiye'de bulunan milletlerarası kuruluşlara, milletlerarası kuruluşların Türkiye'deki temsilciliklerine ait binalar* emlak vergsinden bağışıktırlar[590].

Diğer yandan 26.05.1981 tarihli ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun 100. maddesi uyarınca diplomasi temsilcilikleri ve temsilcileri karşılıklılık koşuluyla belediye vergilerinden muaftırlar[591]. Ayrıca 18.02.1963 tarihli ve 197 sayılı Motorlu Taşıtlar

---

586 Kaul, a.g.e., s.51-52.
587 1961 Viyana Sözleşmesi madde 23/2.
588 Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri 3. Kitap**, s.104.
589 1961 Viyana Sözleşmesi madde 28.
590 1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunu, **T. C. Resmi Gazete**, 13576, 11 Ağustos 1970.
591 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu, **T. C. Resmi Gazete**, 17354, 29 Mayıs 1981.

Kanunun 4/b maddesi uyarınca elçiliklerin taşıtları karşılıklı olmak şartıyla taşıtlar vergisinden bağışıktır[592].

Diplomasi temsilcilikleri vergi ayrıcalığında olduğu gibi geniş kapsamlı gümrük ayrıcalığından yaralanmaktadır. Kabul eden devlet, iç mevzuatına uygun olarak, diplomasi temsilciliklerinin resmi kullanımına ait maddelerin girişine izin verir ve depolama, taşıma ve benzeri hizmetlere ait ücretler dışında, bunlara bütün gümrük vergileri, resimleri ve ilgili ücretlerden bağışıklık tanır[593].

Türk hukukunda diplomatik eşyanın gümrük vergilerinden muaf tutulmasına ilişkin düzenleme 27.10.1999 tarihli ve 4458 sayılı Gümrük Kanununda yer almaktadır[594]. Gümrük Kanunu'nun 167/2 maddesi gereğince, karşılıklılık esasına göre ithal edilen diplomatik eşya gümrük vergilerinden muaftır.

3.4.2. Diplomasi Temsilcileri ve Görevlileri Bakımından

3.4.2.1. Kişi Dokunulmazlığı

Diplomasi temsilcilerinin kişi dokunulmazlığı diplomasi hukukunun en temel ilkelerindendir[595] ve diplomasi temsilcilerinin görevini yapabilmesi için birinci planda dikkate alınması gereken bir kuraldır[596]. 1961 Viyana Sözleşmesi'ne göre diplomatik ajanın şahsi dokunulmazlığı vardır. Hiçbir şekilde tutuklanamaz veya gözaltına alınamaz.

---

592 197 Sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu, **T. C. Resmi Gazete,** 11342, 23 Şubat 1963.

593 1961 Viyana Sözleşmesi madde 36/1-a.

594 4458 Sayılı Gümrük Kanunu, **T. C. Resmi Gazete**, 23866, 4 Kasım 1999.

595 Denza'ya göre, diplomasi temsilcilerinin kişi dokunulmazlığı kesinlikle var olan en eski diplomatik hukuk kuralıdır. Her nerede olursa olsun farklı devletlerin uluslararası toplulukları birbirlerine elçiler gönderip kabul etmişlerdir ve bu kişileri de din veya gelenek uyarınca her zaman özel olarak korumuşlardır. Eski Yunan Kent Devletleri arasında, Roma İmparatorluğu kurulmadan önceki Akdeniz Toplulukları arasında haberciler savaşta korunmuş ve elçiler ise barış zamanında evrensel olarak kutsal ve dokunulmaz sayılmıştır. Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.256.

596 Eroğlu, a.g.e., s.294; Kişi dokunulmazlığının son derece önemli bir ayrıcalık olduğu çok eski zamanlardan beri yargı kuruluşları tarafından da kabul görmüştür. Örneğin *Cf. Respublica v. De Longchamps* davasında kişi dokunulmazlığının önemi şu şekilde ifade edilmiştir: "Bir devlet temsilcisinin kişiliği dokunulmaz ve kutsaldır. Her kim ona karşı bir saldırıda bulunursa, sadece temsil ettiği hükümdara karşı bir hakarette bulunmuş olmaz, ayrıca ulusların refahını ve güvenliğini de zedelemiş olur; o bütün dünyaya karşı bir suç işlemekle suçludur". Hardy, a.g.e., s.52.

Kabul eden devlet diplomatik ajana gereken saygıyı göstermeli ve şahsına, özgürlüğüne ve onuruna yönelik herhangi bir saldırıyı önlemek için uygun tüm önlemleri almalıdır[597].

1961 Viyana Sözleşmesi'nin kişi dokunulmazlığını düzenleyen hükmünden bu dokunulmazlığın iki yönü olan bir kavram olduğu görülmektedir. İlk olarak kabul eden devlet diplomasi temsilcilerine karşı belli davranışlardan kaçınmakla yükümlüdür. Bu kapsamda diplomasi temsilcisi tutuklama, alıkonulma, alkol muayenesinden geçme veya diğer örneklerin alınması gibi herhangi bir zorlama eyleminden bağışık tutulmalıdır[598].

Dokunulmazlığın ikinci yönü ise bu kişilerin özel bir koruma rejiminden yararlanmasının sağlanmasına yöneliktir. Buradaki korumanın seviyesi tehdidin derecesi ile orantılı olmalıdır[599]. Devletin bu kapsamda pozitif yükümlülüğü vardır; diplomasi temsilcilerine saygılı davranmalı ve onları diğerlerinin fiziksel müdahalelerinden korumalıdır[600]. Bu konudaki yükümlülüklerini yerine getirmiş olmanın kanıtı olarak, bazı devletler diplomatlara karşı suç işleyen kişilerin ağır cezalara tabi olduğu yasalar kabul etmişlerdir[601]. Ancak, buna rağmen, diplomatlara fiziksel zarar verenlere özellikle ağır cezalar öngören ulusal yasalar yapılması gerektiğine dair bir uluslararası yükümlülük bulunmamaktadır[602]. İngiltere'de, diğer birçok ülkenin aksine, diplomasi temsilcilerine karşı işlenen suçlarla ilgili ayrı bir yasa veya özel ceza hükmü yoktur[603]; bu kapsamda bu düzenlemelerin olmaması İngiltere'nin uluslararası sorumluluğuna yol açmaz.

Diplomasi temsilcilerinin sahip olduğu kişi dokunulmazlığı, yanlızca fiziksel sadırı eylemlerine yönelik bir koruma sağlanması ile sınırlı değildir. Ayrıca kabul eden devlet onura yönelik bir saldırı varsa bunu da önlemek ile yükümlüdür. 29. madde tarafından sağlanan koruma onura saldırı kavramını yalnızca fiziksel saldırı olgusuyla sınırlı tutmamıştır; sözlü, taciz edici ve aşağılayıcı materyallerin yayınlanması da bu kapsamda değerlendirilir. Ancak günümüzdeki eğilim, diplomasi temsilcisinin onurunun korunması ile bireylerin temel hakları bu kapsamda da ifade özgürlüğü karşı karşıya geldiğinde

---

597 1961 Viyana Sözleşmesi madde 29.
598 Denza, "Diplomatic Agents and Missions, Privileges and Immunities", s.97.
599 Denza, "Diplomatic Agents and Missions, Privileges and Immunities", s.97.
600 Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.258.
601 Hardy, a.g.e., s.52.
602 Hardy, a.g.e., s.52.
603 Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.262.

birincisine mutlak bir üstünlük tanınmaması yönündedir[604]. Örneğin İngiliz Temyiz Mahkemesi *Aziz v. Aziz and The Sultan of Brunei* kararında[605] devletlerin bireylerin yurtdışındaki devlet başkanlarına hakaret etmelerini önlemek için adımlar atmalarını gerektiren bir uluslararası hukuk kuralının varlığını destekleyecek yeterli materyal bulunmadığına işaret etmiştir[606]. Denza'ya göre bu karar tüm ayrıcalıkları ve dokunulmazlıkları, uluslararası ilişkilerin verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamak için gerekli olanla sınırlamak ve bunlar, başkanlarının temel haklarına aykırılık teşkil ettiğinde bunları özel bir dikkat göstererek sınırlandırma modern eğilimi ile uyumludur[607].

1961 Viyana Sözleşmesi'nin lafzından kişi dokunulmazlığının tam ve mutlak olduğu bu dokunulmazlığa bir istisna getirilmediği sonucuna ulaşılmaktadır. Fakat öğretide meşru müdafaa temelinde veya insan yaşamını koruma görevinin ağır bastığı durumlarda bu kurala istisna getirilebileceği ileri sürülmektedir[608]. Bu kabul birçok yazar tarafından

---

[604] Gardiner'e göre, bu husus diplomatların konumun algısındaki değişimi yansıtır. Bireylerin bir devlete yönelik uluslararası eleştirilerini ortaya koymasını kısıtlamayı haklı kılmak artık daha zordur. Bunun diplomatik işlevin korunması ihtiyacına karşı dengelenmesi gerekmektedir. Bu dengeleme artık, uluslararası insan hakları hususunu hesaba katmak zorundadır. Gardiner, a.g.e., s.355.

[605] Davanın detayları ise kısaca şöyledir: Sultan'ın eski karısı Meryem Aziz, 2003 yılında Aviva Amir isimli falcı bir kadınla tanıştı. Amir, daha sonra Meryem Aziz'i telefonla arayarak Aziz isimli bir erkekle tanıştırdı. Takip eden aylarda Bayan Aziz, telefonda tanıştığı bu kişiye iki milyon sterlin para gönderdi. Bayan Aziz on ay sonra bu kişiyle henüz tanışmadığından şüphelendi ve aslında telefondaki kişinin sesini değiştiren falcı kadın olduğu ortaya çıktı. Bayan Amir, Bayan Aziz'in açtığı dava ile ilgili olarak Sultan Aziz'in temsilcisini, davanın geri alınmaması durumunda, Sultanın evliliği hakkında utanç verici ayrıntıları ortaya koymakla tehdit etti. Richard Edwards, "Sultan of Brunei's ex-wife and the £2m con", 12 July 2007, http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1557227/Sultan-of-Bruneis-ex-wife-and-the-2m-con.html (07.02.2017).

[606] Aziz v Aziz and Sultan of Brunei (2007) EWCAN Civ 712 (11 July 2007), para 93, http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2007/712.html (08.02.2017); Benzer şekilde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de *Colombani ve Diğerleri/Fransa* davasında yabancı devlet başkanlarına yönelik hakaret fiilleri bakımından, ayrı bir düzenleme yapılmasını ve daha ağır ceza belirlenmesini, Sözleşme'ye aykırı bulmuştur. Mahkeme, yabancı devlet başkanlarına sahip olduğu fonksiyon veya statülerinden dolayı eleştirilerden korunmak için özel bir yasal statü verilmesini modern uygulamalar ve siyasi konseptlerle uzlaştırılamayacak kadar özel bir imtiyaz olarak kabul etmiş ve diğer devletlerin liderleriyle güvene dayalı dostane ilişkileri sürdürmek için her devletin sahip olduğu açık çıkar ne olursa olsun, böyle bir ayrıcalığı bu hedefe ulaşmak için gerekli olanın üzerinde bulmuştur. *Case of Colombani and Others v. France*, Appl. No. 51279/99, 25. 06. 2002, http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60532 (08.02.2017); Her ne kadar bu kararlar devlet başkanlarına yönelik olarak verilmiş olsa da diplomasi temsilcileri için de benzeşim yoluyla uygulanabilecektir.

[607] Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.264.

[608] Uluslararası Hukuk Komisyonu da andlaşmanın tasarı görüşmesinde meşru müdafaa temelinde kişi dokunulmazlığına istisna getirilebileceğini şu şekilde belirtmiştir: "Dokunulmaz olmak, diplomatik ajanı doğrudan zorlama anlamına gelebilecek belli tedbirlerden muaf tutmak demektir. Bu ilke meşru müdafaa durumunu veya istisnai hallerde diplomatik ajanı suç işlemekten önlemek için alınan tedbirleri dışlamak değildir". **Yearbook of the International Law Commission 1957**, Vol. I, s.209-210, http://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1957_v1.pdf (08.02.2017); Ancak bu öneri tartışma olmadan reddedildi. Çünkü meşru müdafaa ilkesinin istisna olarak kabulü, bu ilkenin andlaşmanın diğer maddelerine de uygulanabilir olup olmadığına ilişkin bir belirsizliğe yol açacağı

benimsendiği gibi Uluslararası Hukuk Komisyonu açıklamalarıyla da kabul edilmiş bulunmaktadır. Benzer doğrultuda Uluslararası Adalet Divanı, *Tahran Rehineler* davasında, dokunulmazlık prensibine riayetin diplomatik ajanın bir saldırı veya suç işlerken yakalanmaması anlamına gelmeyeceğini, kabul eden devletin polisi tarafından muayyen suçun ifasının önlenmesi amacıyla tutuklanabileceğini belirtmiştir[609] . Meşru savunma temelinde, suçüstü durumlarında fiilin sonuçlanmasını engellemek, suçun tekrarına yer vermemek ve delilleri toplayabilmek amacıyla diplomasi temsilcisinin kısa süreli olarak tutuklanabileceği öğretinin bir bölümü tarafından da kabul edilmektedir[610]. Ayrıca, öğreti alkollü araç kullanmakta ısrar eden diplomasi temsilcisinin bundan alıkonulabileceğini kabul etmekte[611] ve uygulamada kimi devletlerin sarhoş olarak yakalanan diplomatın arabasını kullanmaya devam ederse diğer kimselere zarar vermesini önlemek amacıyla diplomatı fiziksel olarak tutma yoluna gittiği görülmektedir[612].

Diplomasi temsilcisinin kişi dokunulmazlığına müdahale edilmesinin meşru olduğu durumlardan bir diğeri ise diplomasi temsilcisinin şahsından kaynaklanan sebeplere ilişkindir. Diplomasi temsilcisinin dokunulmazlığına müdahale eğer diplomasi temsilcisi kendi haksız davranışları sonucu yaralanması veya kendini kasten tehlikeli bir duruma sokması veya başka bir kişiye ilk kendisi saldırması halinde ihlal edilmiş olmaz[613]. Kabul eden devletin hukuku uyarınca, herkes için öngörülmüş bulunan meşru müdafaa hakkının,

---

düşünüldüğünden kabule yanaşılmamıştır. Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.258.

609 International Court of Justice, **"United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran"**, para 86.

610 Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri 3. Kitap**, s.106; Devletlerin nefsi müdafaa temelinde diplomatalara müdahale ettiği örneklere çok nadir rastlanmaktadır. Bu olaylardan bir tanesi, 31 Temmuz 1978 tarihinde Paris'te bulunan Irak Büyükelçiliğindeki bir Filistinli tarafından yapılan rehin alma eylemine karşı gerçekleştirilen operasyonun ardından yaşandı. Arabulucu olarak görev yapan Büyükelçi, Filistinliyle anlaşmayı başardı ve sonuçta iki Fransız polis memurunun eşliğinde elçilik binasından ayrıldı. Ancak Filistin elçiliğinin kapısında kendisini bekleyen polis arabasına tam bineceği zaman, diplomatlar elçilik binasından ateş açarak iki kişiyi öldürdüler ve başka kişileri de yaraladılar. Polis hemen kendini savunma amacıyla ateş etti ve sonuç olarak Iraklılardan birini öldürdü. Ayrıca, ateş açtığı için üç kişi daha tutuklandı ve bu kişiler kısa bir süre sonra Fransa'dan sınırdışı edildi. C. Rousseau, **Droit International Public,** IV, Paris: Sirey, 1980, s.201-202'den aktaran René Värk, "Personal Inviolability and Diplomatic Immunity in Respect of Serious Crime", **Juridica International**, Volume VIII, 2003, s.117.

611 Denza, "Diplomatic Agents and Missions, Privileges and Immunities", s.97.

612 Denza, "Diplomatic Agents and Missions, Privileges and Immunities", s.97; Alkollü bir diplomatın sürüşe devam edip başkalarına zarar vermemesi için sürüşünün engellenmesi genellikle uygulanan bir durumdur ve diplomatın güvenliği için altarnetif araçlarla ulaşımı sağlanır. Londra ve Washington'da bu uygulama standarttır. Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.267.

613 Wilson, a.g.e., s.58-59; Fenwick, a.g.e., s.563.

diplomasi temsilcisine karşı kullanılmasını da dokunulmazlık engellemez[614]. Ayrıca kişi dokunulmazlığına müdahale edilmesinin zorunlu olduğu durumlarda ise genel kurala bir aykırılıktan doğal olarak bahsedilemez. Bu bağlamda, diplomasi temsilcisini bir tehlikeden korumak için tutmak kişi dokunulmazlığına aykırılık teşkil etmez. Örneğin aklını bozmuş bir diplomasi temsilcisinin tutulup elçiliğe teslim edilmesi veya intihar etmek üzere bir köprüden kendisini atmaya hazırlanan bir elçinin yakalanıp tutulması dokunulmazlığın ihlali olarak değerlendirilemez[615].

Diplomatik ilişkilerin gittikçe yoğunlaştığı ve karmaşıklaştığı, bir ülkede binlerce diplomatın görev alabildiği günümüzde kişi dokunulmazlığının temin edilmesi çok da kolay değildir[616]; bazen kolluk kuvvetleri farkında bile olmaksızın diplomatları tutuklamak durumunda kalabilmektedirler. Kimliğinin ortaya çıkması durumuda ise diplomasi temsilcisi vakit kaybetmeksizin serbest bırakılmalı aksi halde kişi dokunulmazlığının ihlaine zemin oluşur. Ancak kasti bir şekilde kişisel dokunulmazlığın ihlal edildiği durumlar vardır ki bunlar doğrudan uluslararası yükümlülüğün ihlalini oluşturmaktadır.

Kişi dokunulmazlığının ikinci yönü ise kabul eden devlet makamlarınca diplomasi temsilcisinin, şahsının, özgürlüğünün ve onurunun herhangi bir saldırıya karşı korumakla yükümlü olmasına yöneliktir. Bu koruma yükümlülüğü kabul eden devlete tüm uygun önlemleri alma görevini yüklemiştir. Diplomasi temsilcilerinin korunması için alınması gereken uygun önlemlerin ne olduğu ile ilgili ise 1961 Viyana Sözleşmesi'nde bir hüküm

---

[614] Köksal Bayraktar ve Feridun Yenisey, "Milletlerarası Ceza Hukuku Kongresi Kararları", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 2(2), 1982, s.56.

[615] Cemil, a.g.e., s.201; Alsan, **Devletler Hukuku Dersleri**, s.273.

[616] Geçmişte ve günümüzde diplomasi temsilcilerinin kişi dokunulmazlığının ihlal edildiği birçok örnek vardır. Robert Wesson, "300 years of Diplomatic Immunity", 03 January 1980, http://www.csmonitor.com/1980/0103/010337.html (05.08.2016); Örneğin *Ward olayı* olarak bilinen hadise diplomatik dokunulmazlığın açık bir şekilde ihlal edilmiş olduğu ABD ile Çin arasında diplomatik bir sürtüşmeye sebebiyet veren bir örnektir. Bu olay Çin'de iç savaş sürerken, 1948-1949 yılları arasında meydana gelmiş diplomatik bir olaydır. Amerikan Konsolosu Angus Ward, Mao Zedong'un Halk Kurtuluş Ordusu (PLA)'nun konsolosluk radyo vericisini teslim etmesi talebini reddetmesi üzerine konsolosluk kuşatılmış ve Ward 21 çalışanı ile birlikte bir yıl boyunca ev hapsinde tutulmuştur. Aylarca, iletişim, su ve elektrik olmadan Ward ve diğer kişiler Çinli Komünistler tarafında gözetim altında dış dünyadan izole edilmiştir. Amerika Hükümeti konsolosluğun kapatılması emrini verse de Çin, Amerikan Konsolosluğunun casusluk için hizmet veren bir merkez haline geldiğini belirtmiş; Ward ve personelinin ise konsolosluğun dışındaki bir isyanı kışkırtmakla suçlayarak tutuklamıştır. Duruşmada ise Ward ve personelinin sınır dışı edilmesi kararı alınmıştır. Bu durum ise ABD'nin Çin ile zaten kırılgan yapıda olan ilişkilerinin onarılmayacak derecede hasar almasına sebebiyet vermiştir. Association for Diplomatic Studies and Training, "A Hostage in Communist China, 1948-49", http://adst.org/2012/09/a-hostage-in-communist-china/ (05.08.2016).

bulunmamaktadır. Uygulamada alınacak uygun önlemlerin ne olduğu ise kabul eden ve gönderen devletin istişaresiyle özel tehdit ve tehlikelerin belirlenmesi ile tespit edilebilmektedir[617]. Gerçekten de uygun önlemler her devletin içinde bulunduğu siyasal koşullara, diplomasi temsilcilere karşı tehdit ve risklerin mevcut olup olmadığına, kabul eden ve gönderen devlet arasındaki ilişkilere göre mevcut durum dikkate alınarak belirlenmelidir. Bir ülke için çok üst düzeyde korumanın sağlanabileceği bir önlem başka bir ülke için yetersiz olabilmektedir. Örneğin, bütün büyükelçilere askeri korumanın sağlanması çok üst düzeyde alınacak bir tedbirdir ve birçok ülke için uygun bir önlemdir; fakat bu tedbir sağlanmasına rağmen diplomatlara yönelik saldırıların önlenemediği örnekler de bulunmaktadır[618].

Kabul eden devletin diplomasi temsilcisini koruma görevi ülkenin içinde bulunduğu koşullara ve diplomata yönelik mevcut tehdit unsurlarının bulunup bulunmamasına göre de değişiklik gösterebilmektedir. Kabul eden devlet olası bir adam kaçırma olayından haberdar ise veya diplomat, terörist saldırılara karşı savunmasız durumda olan Orta Doğu ülkelerinde veya Güney Amerika gibi ülkelerde görevli ise sıkılaştırılmış güvenlik tedbirleri alınmalıdır[619]. Buna ek olarak Barker, barış zamanlarında ve kabul eden ve gönderen devlet arasındaki ilişkilerin normal ve bozuk olmadığı durumlarda, diplomatları asgari koruma hakkına sahip olduğuna dikkat çekmektedir. İki devletin dahil olduğu savaş veya iç gerginlik durumunda, kabul eden devlet savunmasız

---

617 Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.262; Fransa Dışişleri Bakanı, Hükemetin diplomatların durumları ile ilgili olarak sorumlu tutulabilmeleri için mevcut risklerin, onlara karşı tehlikelerin, Fransa'daki ve gönderen devletteki politik durumların devletin sorumluluğu belirlenirken dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.262-263.

618 Örneğin, diplomatlar için oldukça tehlikeli görülen Kolombiya'da, hükümet bütün büyükelçilere askeri koruma ve başkâtiplerine de özel güvenlik sağlar. Bütün bu önlemlere rağmen 1988'de diplomatların ve konsolosların kaçırılması hareketi önlenememiştir. The Times, 5 May 1988'den aktaran Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.263.

619 Kaçırma veya saldırı eylemlerine karşı diplomatları özellikle savunmasız durumda olan ABD gibi ülkeler, kabul eden devletin bu kişileri korumakla birincil olarak yükümlü olmasına rağmen, kendi güvenliğini giderek artan oranda sağlıyor ve organize ediyor. Ancak gönderen devletin sağladığı korumalar ateşli silahların taşınması veya şiddet kullanımı ile ilgili olarak kabul eden devletin yasalarından muaf tutulmamaktadır. Roberts, a.g.e., s.125-126; Örneğin ülkemizdeki diplomatik misyonlarda görevli personelin silah bulundurması ve taşımasında karşılıklılık ilkesi uygulanmaktadır. Diplomatik dokunulmazlıklardan yararlanan misyon üyelerine silah ve mermi satın alma, taşıma ve benzeri izinler Dışişleri Bakanlığının önerisi ile mahalli makamlarca verilmektedir. Taşhan, a.g.e., s.40.

hale getirilmiş misyon veya diplomatları koruma araçlarını güçlendirme görevi altındadır[620].

Kişi dokunulmazlığının teminiyle ilgili olarak, özellikle Türkiye açısından acı bir hadisede önemle anımsanmalıdır. 1973-1993 yılları arasında Ermeni teröristlerin gerçekleştirdiği yüz on terör eylemi esnasında 34 Türk diplomatı ve görevlisi Ermeni terör örgütü ASALA'nın cinayetlerine kurban gitmiştir[621]. Bu cinayetleri önlemekte ve failleri bulup gerektiği gibi cezalandırılmalarını sağlamakta yetersiz kalmış olan devletler, kişi dokunulmazlığı kapsamında diplomatları koruma görevini açık bir şekilde ihlal etmişlerdir[622].

Kabul eden devlet tarafından alınması gereken uygun önlem kavramı sınırları belirsiz ve ilgili durumun içinde bulunduğu mevcut koşullara göre değişkenlik gösteren bir kavramdır. Kabul eden devletin saldırıyı sona erdirmek amacıyla alması gereken uygun önlemlerin belirsiz bir nitelikte oluşu; kabul eden devletten para sızdırmak amacıyla diplomatları rehin alma eylemlerinin artması sonucu bir sorun haline gelmiştir[623]. Örneğin, bir diplomatın rehin alınması durumunda kabul eden devletin bütün gerekli önlemleri alma görevine diplomatın bırakılması için istenen fidyenin ödenmesi veya tutukluların bırakılmasını talep eden teröristlerle kendi hukukunu ihlal ederek pazarlık yapması girer mi?[624]. Bu konu ile ilgili bir örnek olarak, 1970'te Batı Almanya'nın Guetemala Büyükelçisi Count von Spreti'nin kaçırılması olayı örnek gösterilebilir. Büyükelçiyi rehin alanlar hapishanedeki tutukluların bırakılması ve diplomatın verilmesi için fidye istemişlerdi. Guetemala Hükümeti, 1961 Viyana Sözleşmesi'nin 29. maddesinin kendi devletinin yasasının ihlalini veya ulusal güvenliği tehlikeye düşürmeyi gerektirmediğini belirtmiştir[625]. Anlaşıldığı üzere bu gibi durumlarda devletler saldırganların taleplerini

---

[620] J. Craig Barker, **The Abuse of Diplomatic Privileges and Immunities: A Necessary Evil?**, Aldershot-Brookfiel-Singapore-Sydney:Dartmouth, 1996, s.67.

[621] İskit, a.g.e., s.234; Bu cinayetler 27 Ocak 1973 tarihinde Los Angeles Başkonsolosumuz Mehmet Baydar ve Konsolos Bahadır Demir'in Ermeni kökenli bir ABD vatandaşınca öldürülmesiyle başlamıştır. Rona Aybay, **Tarih ve Hukuk Açısından Konsolosluk**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009, s.280.

[622] Aybay, **Tarih ve Hukuk Açısından Konsolosluk**, s.280.

[623] Roberts, a.g.e., s.122.

[624] Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.258-259.

[625] Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.259.

kabul edip etmemekte takdir hakkına sahiptir aksi bir durumda dokunulmazlık suçluların yasa dışı istekleri için bir kalkan olarak kullanılmasına sebebiyet verecektir.

Türk hukukunda da diplomasi temsilcilerinin kişi dokunulmazlığını düzenleyen yasalar ve kararnameler bulunmaktadır. Örneğin Türkiye'de görevli diplomatik misyon mensuplarının bağışıklık ve ayrıcalıklarına ilişkin 01.03.2008 tarihli ve 72/1 sayılı Genelge'de, Türkiye'nin Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin kişi dokunulmazlığını düzenleyen 29. maddesini aynen benimsediği belirtilmektedir[626]. Bunun yanında diplomasi temsilcilerine yönelik işlenecek suçların daha ağır cezalandırılmasını öngören bir düzenleme de mevcuttur. 26.09.2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 342. ve 343. maddeleri gereğince karşılıklılık koşuluyla, *Türkiye Cumhuriyetinde sürekli veya geçici olarak görevlendirilmiş yabancı devlet temsilcileri ile bunların diplomasi memurları veya uluslararası kuruluşların temsilcileri ile bunların diplomatik ayrıcalık ve bağışıklık tanınan memurları, kendilerine karşı görevlerinden dolayı işlenen suçlar bakımından, kamu görevlisi kabul edilerek; suç işleyen kişiler hakkında, bu Kanunun ilgili hükümlerine göre cezaya hükmolunur*[627]. Anlaşıldığı üzere Türkiye diplomasi temsilcilerinin kişi dokunulmazlığını sağlamaya yönelik uluslararası yükümlülüğünü genelge ve ceza kanuna koyduğu özel bir hükümle somutlaştırmıştır.

Diplomasi temsilcisinin kişi dokunulmazlığı ile ilgili olarak üzerinde durulması gereken son bir husus ise Rusya Türkiye Büyükelçisi Andrey Karlov'un Ankara'da öldürülmesi hadisesidir. Bu olay üzerine Türkiye'nin büyükelçinin kişi dokunulmazlığını temin edip etmediği bu sebeple de uluslararası sorumluğunun doğma ihtimalinin bulunup bulunmadığı hem ülkemizde hem de uluslararsı platformlarda sıkça tartışılmıştır. Bu hususları değerlendirmeden önce olayın gelişimini ve sonrasında yaşananlara değinmemiz gerekmektedir. 19 Aralık 2016 tarihinde Rusya Türkiye Büyükelçisi Andrey Karlov, Ankara'da katıldığı bir fotoğraf sergisinde konuşma yaparken uğradığı silahlı saldırı

---

[626] Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, **Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, 01/03/2008 Tarih 72/1 Nolu Genelge**, http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/genelgeler/72.1.pdf (28.07.2016); Çalışmamızın devamında 2008 tarihli Genelge olarak anılacaktır.

[627] Çelik, maddenin uygulanmasının karşılıklılık şartına bağlanmasının, temsilcinin kişi dokunulmazlığını ve her türlü tecavüze karşı korunmasını sağlayan uluslararası hukuk ilkesi ile çeliştiğini ileri sürmektedir. Çelik, **Milletlerarası Hukuk Cilt 1**, s.523.

sonucunda yaşamını yitirmiştir[628]. Saldırının hemen ardından polis memuru olan saldırgan güvenlik güçlerince etkisiz hale getirilmiştir[629]. Saldırının gerçekleşmesinin ardından Türkiye'de üst düzey devlet görevlileri yaşanılan olay sebebiyle üzüntülerini belirtmiş, bu saldırının bir terör eylemi olduğunu ve soruşturma için tüm çabaların sarf edileceği belirtmiştir[630]. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Rus Büyükelçi Karlov'a yönelik suikastın normalleşme sürecini bozmaya yönelik bir provokasyon olduğunu belirtmiş; benzer şekilde Rusya Devlet Başkanı Vlademir Putin tarafından yapılan açıklamada, gerçekleştirilen bu saldırının bir provokasyon olduğu ve Türkiye-Rusya ilişkileri ile Suriye'deki barış sürecini bozmayı hedeflediği belirtilmiştir[631]. Böylelikle Rusya ve Türkiye arasında herhangi bir diplomatik kriz yaşanmadan saldırının soruşturulması için mutabakat sağlanmıştır.

Rus Büyükelçi Karlov'un öldürülmesi ile birlikte Türkiye'nin diplomatik dokunulmazlıkları ihlal edip etmediği ve bu ihlalden dolayı Türkiye'nin sorumlu tutulma ihtimalinin bulunup bulunmadığı hem ulusal hem de uluslararası arenada yoğun bir şeklide tartışılmıştır. Öncelikle büyükelçinin öldürülmesi olayında, uluslararası hukuk bakımından ortaya konulması gereken bazı noktaları vardır. İlk olarak değerlendirilmesi gereken husus Rus Büyükelçisi Karlov'un öldürülmesi olayında herhangi bir diplomatik dokunulmazlık kuralının ihlal edilmiş olup olmadığı; ikinci olarak eğer ihlal var ise Türkiye'nin bu ihlalden sorumlu tutulma ihtimalinin bulunup bulunmadığına ilişkindir.

1961 Viyana Sözleşmesi'nin kişi dokunulmazlığını temin eden 29. maddesine göre diplomasi temsilcileri hiçbir şekilde tutuklanamaz veya gözaltına alınamaz. Kabul eden devlet diplomasi temsilcisine gereken saygıyı gösterecek ve şahsına özgürlüğüne ve onuruna yönelik herhangi bir saldırıyı önlemek için uygun tüm önlemleri alacaktır. Bu

---

628 Samuel Osborne, "Russian ambassador to Turkey dead: Andrey Karlov dies after being shot in Ankara", 19 December 2016, http://www.independent.co.uk/news/world/europe/russian-ambassador-dead-turkey-death-andrey-karlov-shot-ankara-back-murder-assassination-latest-a7484991.html (15.04.2017).

629 İçişleri Bakanı Süleyman Soylu tarafından yapılan açıklamaya göre saldırgan Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde iki buçuk yıldır görevde bulunan Mevlüt Mert Altıntaş'tır. Al Jazeera Turk, "Rusya Büyükelçisi Karlov öldürüldü", 19 Aralık 2016, http://www.aljazeera.com.tr/haber/rusya-buyukelcisi-karlov-oldurulduu (15.04.2017).

630 T. C. Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklama için bkz: "Ankara Büyükelçisi Karlov'a Yapılan Saldırı Hakkında", 19 Aralık 2016, http://www.mfa.gov.tr/no_-327_-19-aralik-2016_-rf-ankara-buyukelcisi-karlov_a-yapilan-saldiri-hk_.tr.mfa, (15.04.2017).

631 BBC Türkçe, "Rus büyükelçiye suikast ve sonrasındaki gelişmeler", 19 Aralık 2016, http://www.bbc.com/turkce/live/haberler-turkiye-38370294, (15.04.2017).

bağlamda kabul eden devletlerin ülkelerinde bulunan diplomasi temsilcilerinin kişi dokunulmazlığını ihlal etmemesi ve bu kişilere yönelik gerçekleştirilecek herhangi bir saldırıyı önlemesi gerekmektedir. Kabul eden devletin bu bağlamda en temel görevi ise hiç şüphesiz ki diplomasi temsilcisinin can güvenliğini sağlamaktır. Büyükelçinin öldürülmesi ise can güvenliğinin korunamadığının bu kapsamda da kişi dokulmazlığının ihlaline sebebiyet verecektir. Ancak öğretide kabul edilen görüşe göre, bir devlet diplomatik temsilcinin kişi dokunulmazlığının korunması adına gereken bütün önlemleri almasına, gerekli özen ve dikkati göstermesine rağmen, bu ihlal gerçekleşmiş ise, o devletin sorumluluğu ileri sürülemeyecektir[632]. Türkiye'nin diplomasi temsilcisinin kişi dokunulmazlığını temin edememesi doğrudan uluslararası sorumluluğunun doğmasına sebebiyet vermeyecektir. Eğer Türkiye Rus Büyükelçinin kişi dokunulmazlığını korumak adına gereken bütün önlemleri almasına, gerekli özen ve dikkati göstermesine rağmen bu ihlal gerçekleşmişse sorumluluğu doğmayacaktır[633].

Büyükleçi Karlov'un öldürülmesi olayında uluslararası hukuk bakımından değerlendirmesi gereken elzem hususlardan birisi de diplomatik dokunulmazlığın ihlal edilmesine bağlı olarak Türkiye'nin uluslararası hukuk sorumluluğunun doğmasının mümkün olup olmadığına ilişkindir. Türkiye'nin uluslararası sorumluluğuna yönelik bir

---

632 Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri 3. Kitap**, s.98.

633 Devletler ülkelerinde bulunan diplomasi temsilcilerinin can güvenliğini sağlamak için tüm önlemleri almalıdır. Ancak diplomasi temsilcilerine karşı yapılacak saldırıları önlemek görevi kapsamında alınacak önlemler 1961 Viyana Sözleşmesi'nde belirtilmemiş bu husus genellikle devletler arasında mevcut durumun gereklilikleri göz önünde bulundurularak belirlenmektedir. Bu bağlamda Türkiye'ye yönelik yapılan eleştirilen büyük bir kısmı Büyükelçi Karlov'un korumasının olmamasına yönelik gerçekleştirilmiştir. Büyükelçi Karlov'un koruması olmaması yönünde yapılan eleştirilere yönelik Rus Devlet Başkanı Vlademir Putin'in yaptığı açıklamaya göre, Rusya Büyükelçiliği'nde görevli silahlı korumaların sadece büyükelçilik arazisinde çalıştığını ve ortak bir kural olduğunu ve bu kurala göre büyükelçiliğin silahlı korumasının sadece büyükelçilik arazisinde çalıştığını ve dışarıya silahla çıkamadığını ve bu durumun sadece Türkiye'de değil çoğu ülkede böyle olduğunu ifade etti. Hürriyet, "'Büyükelçi Karlov'un neden koruması yoktu?' sorusunu Putin yanıtladı", 22 Aralık 2016, http://www.hurriyet.com.tr/buyukelcini-korumasi-neden-yoktu-sorusunu-putin-yanitladi-40313983 (16.04.2017); Anlaşıldığı üzere büyükelçiliğin ve büyükelçinin korunması karşılıklılık temelinde Rus görevlilerce sağlanmaktadır. Ancak Rusya ile ilişkilerin Rus uçağı düşürülmesi olayından sonra yeni yeni düzelmeye başladığı bir süreçte ve Rusya'nın Halep üzerindeki müdahalesini protesto etmek için sıkça protestoların yapıldığı bu dönemde ekstra güvenlik tedbirlerinin alınması gerekir miydi sorusu akıllara gelmektedir. Olayın gerçekleşmesinden kısa bir süre önce Rusya Büyükelçiliği'nden gelen güvenlik taleplerinin arttırılmasına yönelik istekler Dışişleri Bakanlığı tarafından Ankara Valiliği'ne iletilmiş ve büyükelçilik civarında güvenlik önlemleri arttırılmıştır. Sputniknews, "Büyükleçi suikasti öncesi Ruslar 4 kez güvenlik talebinde bulundu", 13. 03. 2017, https://tr.sputniknews.com/turkiye/201703131027609917-buyukelci-suikast-ruslar/ (16.04.2017); Ancak büyükelçi ve personeline yönelik özel koruma temin edilmemiştir. Fakat böyle bir korumanın büyükelçinin ve Rusya'nın isteği olmaksızın temin edilmesi 1961 Viyana Sözleşmesi kapsamında yerine getirilmesi gereken bir yükümlülük müdür? Bu soruya ise net bir cevap verilebilmesi mümkün değildir.

değerlendirmede bulunabilmesi için ise kısaca sorumluluğa ilişkin açıklamalarda bulunmamız gerekmektedir.

Devletlerin herhangi bir eyleminden uluslararası sorumluluğunun doğabilmesi için uluslararası hukuka aykırı bir eylem gerçekleşmesi, hukuka aykırı davranışın devlete atfedilebilmesi, bir zararın meydana gelmesi ve hukuka aykırılığı ortadan kaldıran sebeplerin bulunmaması gerekmektedir[634]. Olaya bakıldığında ise büyükelçinin kişi dokunulmazlığının ihlal edilmesi Türkiye'nin 1961 Viyana Sözleşmesi'ne taraf olması sebebiyle andlaşmaya dayalı bir yükümlülüğünün ihlalini oluşturmaktadır. Zararın meydana gelmesi bakımından ise büyükelçinin vücut dokunulmazlığına zarar verilmesi yanında yakınlarının da manevi zarara uğradığı muhtemeldir. Uluslararası hukuka aykırılığı ortadan kaldıran bir sebep ise yoktur. Sorumluluğun tespitindeki asıl önemli ve belirlenmesi güç nokta uluslararası yükümlülğe aykırı eylemin devlete atfedilebilmesinden kaynaklanmaktadır. Genel ilke, devlet adına hareket eden organların veya organların kontrolü altında onların talimatı veya emirleri ile hareket eden kişilerin veya varlıkların davranışlarının devlete atfedilebilmesidir [635]. Bu kapsamda olayımızı ilgilendiren temel nokta suikasti gerçekleştiren şahsın polis memuru olmasıdır bu sebeple de devletin organı olan kamu kudretini kullanan bu kişinin eylemlerinin devletini bağlaması kabul edilir. Ancak her ne kadar saldırgan polis memuru olsa da yaptığı her eylemin devlete atfedilebileceğini ileri sürmek mümkün değildir. Şöyle ki devlet memurunun resmi sıfatla ilgisi olmayan, kişisel veya özel bir davranış ortaya koyması durumunda gerçekleştirilen fiili devlete atfedilemeyecektir[636]. Saldırganın fiilini terör amaçlı gerçekleştirdiği inkâr edilemez bir gerçektir ve yapılan soruşturma neticesinde de bu bulgu güçlendirilmiştir.

---

[634] Sur, a.g.e., s.260; Uluslararası sorumluluğa ilişkin kurallar günümüzde örf ve adet hukuku kaynaklıdır. Ancak Uluslararası Hukuk Komisyonu bu konu hakkında Uluslararası Hukuka Aykırı Fiiler Sebebiyle Devletin Sorumluluğuna İlişkin Maddeler diye bir çalışma yapmış ve bu çalışma 10 Ağustos 2001 tarihinde kabul edilmiştir. Adı geçen düzenlemenin 1. maddesine göre, bir devletin uluslararası hukuka aykırı her bir eylemi, uluslararası sorumluluğunu doğurmakatadır. Düzenlemenin ikinci maddesine göre, icra ya da ihmal yoluyla işlenebilen bir uluslararası hukuka aykırı fiil şu iki unsurdan oluşur: Bir uluslararası yükümlülüğün ihlali niteliğinde olması ve bir devlete atfedilebilir olması. Articles on the Responsibility of States for Internationally Wrongful Act, *Report of the International Law Commission*, Fity-third Session, A/56/10, (10.08.2001), http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf (16.04.2017).

[635] Aksar, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II**, s.183; Hakemlik Mahkemesi *Caire Davasında* devletin resmi görevlilerinin eyleminden sorumluluğunun doğabilmesi için "devlet görevlilerinin görünüş itibariyle yetkili, görevli veya organ olarak eylemde bulunmalarını veya resmi görevlerinin gerektirdiği pozisyona uygun yöntem veya güçle hareket etmeleri" gerektiğini hükme bağlamıştır. Aksar, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II**, s.185.

[636] Hakkı Hakan Erkiner, **Devletin Haksız Fiilinden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2010, s.132-133.

Terör eylemi gerçekleştiren bir şahsın resmi görevi ifa ettiğini ileri sürmek mümkün olmadığından bu eylem tamamen özel amaçlar güdümünde gerçekleştirilmiştir dolayısıyla bu eylemin Türkiye'ye atfedilebilmesi mümkün değildir. Ayrıca, Türkiye saldırı gerçekleştikten sonra suçluların cezalandırılması için geniş kapsamlı bir soruşturma yürütmüş ve hala da yürütmeye devam etmektedir. Türkiye bu davranışı ile herhangi bir şekilde saldırganın fiilini kabul etmediğini ve bu suçu cezalandırma konusundaki istekliliğini ortaya koymaktadır.

Rus Büyükelçisi Karlov'un öldürülmesi hadisesinden sonra Türkiye'nin bir kez daha diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar ile imtihanı Türkiye- Holanda Diplomatik Krizinde gündeme gelmiştir. 11 Mart 2017 tarihinde Bakan Kaya'nın Türk Başkonsolosluğu'na girmesinin engellenemesi üzerine misyon üyelerinin Bakan Kaya ile görüşmesi engellenmiş ve Türk Maslahatgüzarı kendi isteği hilafına, hareket özgürlüğü kısıtlanarak polis merkezinde alıkonulmuştur[637]. Hollanda'nın güvenlik güçlerinin Türk Maslahatgüzarını alıkoyması hareket özgürlüğünü kısatlanmasının yanı sıra açıkça kişi dokunulmazlığının da ihlalini oluşturmaktadır. Büyükelçi statüsündeki maslahatgüzarın rızası olmaksızın polis karakolunda alıkonulması 1961 Viyana Sözleşmesi madde 29/1 uyarınca devletin yerine getirmekle yükümlü olduğu misyon üyelerinin hiçbir şekilde gözaltına alınamayacağı ve tutuklanamayacağı ilkesinin açık şekilde ihlali olmasının yanında madde 29/2 uyarınca misyon üyelerine gereken saygıyı gösterme ve şahsına özgürlüğüne ve onuruna yönelik herhangi bir saldırıyı önleme yükümlülüğünü de ihlal etmektedir. Bir maslahatgüzarın polis merkezinde alıkonulması açıkça bir gözaltı fiilidir ve böyle bir muameleye maruz kalması ise tartışmasız kabul eden devletin diplomasi temsilcisine saygılı davranma yükümlülüğünü hiçe saymasıdır. Ayrıca maslahatgüzarın karakolda alıkonulması ise doğrudan onuruna yönelik bir saldırıdır. Bu bakımdan Hollanda'nın Türk Maslahatgüzarına yönelik gerçekleştirdiği bu eylemler açıkça kişi dokunulmazlığının ihlalini oluşturmaktadır ve devlet organları tarafından gerçekleştirilen bu eylemler şüphesiz ki Hollanda'nın uluslararası sorumluluğunu doğurmaktadır.

---

[637] Türkiye'nin BM Genel Kuruluna gönderdiği notada, Türkiye'nin Hague Elçiliği Maslahatgüzarı, Deventer Başkonsolosu ve iki idari personelinin üst araması yapılarak polis merkezine götürüldüğü, Türk Dışişleri Bakanlığı'nın müdahalesine rağmen Maslahatgüzarın bir saat, Başkonsolosun 40 dakika, idari personelin ise 2 saat tek kişilik hücrede tutulduğu ve eşyalarına el konulduğu belirtildi. Sputniknews, "Türkiye, Hollanda'daki Diplomatik Krizi BM'ye Taşıdı", 16 Mart 2017, https://tr.sputniknews.com/turkiye/201703161027658105-turkiye-hollanda-diplomatik-kriz-bm/ (15.04.2017).

3.4.2.2. Belge, Yazışma ve Konut Dokunulmazlığı

1961 Viyana Sözleşmesine göre, diplomasi temsilcisinin özel konutu misyonun binaları gibi aynı dokunulmazlık ve korumadan yararlanacaktır[638]. Sözleşmede diplomatik temsilcinin özel konutu ve misyon binalarına tanınan dokunulmazlık arasında bir ayrım yapılmamıştır. Ancak uygulamada diplomasi temsilcilerinin konutlarına ilişkin dokunulmazlık elçilik binalarına nazaran biraz daha sınırlıdır. Doktrinde temsilcinin özel konutunda siyasi suçlulara sığınma hakkı tanınamayacağı ve bu konutun kamulaştırma işlemlerinin dışında tutulmasının hukuksal bir dayanağı olmadığı görüşü hâkimdir[639]. Ayrıca misyon binalarını korumak için kabul eden devlet tarafından tanınan tedbirlerin derecesi ile temsilcinin özel konutu için alınacak tedbirlerin mahiyetinin de aynı olması beklenemez. Bu bağlamda uygulamada siyasi amaç taşıyan saldırılara daha yatkın olan elçilik binalarına polis koruması sağlanması gibi özel önlemler sağlansa da temsilcilerin özel konutlarına yönelik saldırı olasılığı düşük olduğundan böyle tedbirlere genellikle başvurulmaz[640].

Diplomatik temsilcinin belgeleri, yazışması ve 31. maddenin 3. fıkrası hükümleri saklı kalmak kaydıyla, malları, aynı şekilde dokunulmazlıktan yararlanacaktır[641]. Diplomatların belge, yazışma ve mallarının "benzer dokunulmazlığa" sahip olması demek genellikle 22. madde kapsamında diplomasi temsilciliğine tanınan dokunulmazlık ile aynı kapsamda değerlendirilmektedir[642]. Bu bağlamda diplomasi temsilcilerinin malları ve taşıtları arama, el koyma, haciz ve icra işlemlerinden bağışıktır[643]. Öyle ki diplomasi

---

638 1961 Viyana Sözleşmesi madde 30/1; Diplomasi temsilcisinin konut dokunulmazlığı tatil veya tamir gibi sebeplerle konutun geçici süre boş bırakılması durumunda sona ermez. Aust, a.g.e., s.126; Ayrıca Uluslararası Hukuk Komisyonunun yorumuna göre diplomatik ajanın özel konutu ifadesi mutlaka diplomasi ajanının geçici konutunu da kapsamalıdır. **Yearbook of the International Law Commission**, 1958, Vol. II, s.98.

639 Sur, a.g.e., s.246; Çelik, **Milletlerarası Hukuk Cilt 1**, s.529.

640 Roberts, a.g.e., s.126-127.

641 1961 Viyana Sözleşmesi madde 30/2; Diplomasi temsilcisinin resmi belgeleri 24. madde kapsamında zaten dokunulmazlığa sahiptir; madde 30/2 diplomasi temsilcisinin özel belge ve yazışmalarına da dokunulmazlık bahşeder. Aust, a.g.e., s.126; Bu hükmün yorumunda Uluslararası Hukuk Komisyonu, taşınabilir eşyanın öncelikle temsilcinin özel konutunun içindekiler olduğu, ayrıca onun arabasını, banka hesaplarını ve kişisel kullanımı veya yaşaması için gerekli olan diğer eşyaları kapsadığını belirtmiştir. **Yearbook of the International Law Commission**, 1958, Vol. II, s.98.

642 Denza, "Diplomatic Agents and Missions, Priviliges and Immunities", s.97.

643 Diplomasi temsilcisinin taşıma araçlarının çekilmesi veya bağlanması konusu ise 1961 Viyana Sözleşmesi'nde düzenlenmemiştir. Bu kişilerin araçları, misyon araçlarıyla aynı dokunulmazlığa sahip olacağından madde 22/3 kapsamında "arama, el koyma, haciz veya icra" işlemlerinden bağışık olacaktır. Denza'ya göre bu bağlamda hükmün yasal olmayan şekilde park edilmiş araçların çekilmesine veya

temsilcisi hiçbir yargı bağışıklığına sahip olmadığı özel mesleki veya ticari faaliyetler ile ilgili olarak dava edilse bile, yerel mahkemeler tarafından özel belge ve yazışmalarının ibraz edilmesine zorlanamaz[644]. Ancak diplomasi temsilcisinin malı sayılabilecek kişisel bagajı, istisnai durumlarda ve belirtilen yöntemler altında aranabilmektedir. Viyana Sözleşmesi'ne göre, ithali ya da ihracı kabul eden devlet mevzuatınca yasaklanmış olan veya kabul eden devletin karantina mevzuatına tabi olan eşya ihtiva ettiğinin farz olunmasını gerektiren ciddi sebepler varsa diplomatik ajanın şahsi bagajı aranabilir. Bu hallerde arama, ancak diplomatik ajanın veya yetkili temsilcinin huzurunda yapılır[645].

Diplomasi temsilciliğinin belgeleri ve yazışmalarının dokunulmazlığı mutlak iken diplomasi temsilcilerinin malları yukarıda belirtilen istisnai haller dışında mutlaktır. Diplomasi temsilcisinin yazışması incelenemez, aranamaz veya X- ray cihazları ile görüntülenemez. Ancak uygulamada, yazışmaların bu kesin dokunulmazlığı, diplomasi temsilcilerine tehlikeli maddeleri ihtiva ettiğinden şüphelenilen postaların gönderilmesi durumunda zorluk çıkmasına neden olabilmektedir[646].

Diplomasi temsilcisinin mallarının dokunulmazlığı ise, medeni yargı dokunulmazlığının istisnası olduğu durumlarda uygulanmaz. Ancak bu hallerde bile diplomasi temsilcisinin kişi ve ikamet dokunulmazlığı ihlal edilemez[647].

---

bağlanmasına izin verip vermediği düşünülebilir. Misyonun taşıma araçlarına verilen dokunulmazlık mutlak değildir; devlet uygulamalarında ise öncelikli olarak sürücüyü cezalandırmayan ancak karayolunu açmayı amaçlayan çekme işlemleri yasaklanmamaktadır. Bu aynı zamanda diplomasi ajanının taşıma araçları için de geçerlidir. Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.278.

644 Aust, a.g.e., s.126.

645 1961 Viyana Sözleşmesi madde 36/2.

646 Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.275; Örneğin, Eylül 1972'de, İsrail diplomatik misyon üyelerine çok sayıda bombalı mektuplar göderildi ve bu bombalı mektuplardan biri, Londra İsrail Büyükelçiliği'nde bir diplomatın ölmesine sebebiyet verdi. BBC News, "1972: Parcel bomb attack on Israeli embassy", http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/september/19/newsid_2523000/2523027.stm (10.11.2016).

647 Roberts, a.g.e., s.128.

3.4.2.3. Yargı Dokunulmazlığı

3.4.2.3.1. Genel Olarak

Diplomasi temsilcisinin sahip olduğu bir diğer önemli dokunulmazlık ise yargı dokunulmazlığıdır. Bunun anlamı ise diplomasi temsilcisinin, görevini yaptığı ülkenin mahalli mahkemelerinde yargı yetkisine bağlı olmaması ve hakkında zorlayıcı tedbirler uygulanamamasıdır[648]. Diğer bir deyişle yargı dokunulmazlığı, dokunulmazlığı olan kişilerin kabul eden devletteki görev süresi boyunca herhangi bir yasa dışı eylem veya suç işlediğinde mahkeme huzuruna getirilememesini gerektirir.

Yargı dokunulmazlığı ne suçu ne de cezayı ortadan kaldırıcı bir nitelik taşımamaktadır. Dolayısıyla, başka suçlular varsa onlar hakkında tahkikat ve yargılama yapılması gerekir[649]. Bunun yanında yargı dokunulmazlığına sahip olmak demek sorumluluktan bağışıklık demek değildir; bir seferliğine yargı yetkisinden feragat edilirse sorumluluk doğabilir.

Yargı dokunulmazlığı ile ilgili önemli bir husus diplomasi temsilcisinin kabul eden devlet mahkemeleri önünde tanıklık yapmasına ilişkindir. Diplomasi temsilcisi kabul eden devlet önünde tanıklık yapmaya zorlanamaz[650]. Temsilci ancak kendiliğinden tanıklıkta bulunmayı kabul ederse mahkeme onu dinler[651]. Eğer diplomasi temsilcisinin bildikleri davanın seyri için önemliyse kendisinden bildiğini mahkemeye iletmesi ancak diplomasi yoluyla istenebilir. Kendisi elçilik binasında ifadesinin alınmasını isterse orada ifadesi alınır[652].

Diplomasi temsilcilerinin sahip olduğu yargı dokunulmazlığı, cezai ve hukuki yargı dokunulmazlığını kapsar ve icrai tedbirlerin alınmasının yasaklanması da bunlara eşlik eder. Bu kapsamda bir ayrım yaparak yargı dokunulmazlığını iki ayrı başlık altında inceleyeceğiz.

---

[648] Eroğlu, a.g.e., s.297.
[649] Cemil, a.g.e., s.231.
[650] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 31/2.
[651] Örneğin 2. Dünya Savaşı esnasında Ankara'da Almanya'nın elçisi bulunan Von Papen'e suikast yapılmıştı. Von Papen kendi rızası ile Türk mahkemesine gelerek tanıklık yapmıştır. Lütem, a.g.e., s.549.
[652] Cemil, a.g.e., s.232.

3.4.2.3.2. Cezai Yargı Dokunulmazlığı

Diplomasi temsilcisinin kişisel dokunulmazlığının en önemli sonucunu cezai konularda kabul eden devletin yargılama yetkisinden muaf olma hakkı oluşturmaktadır[653]. Bu konuda diplomasi temsilcisinin dokunulmazlığı mutlaktır ve hiçbir bir koşulda akredite olduğu ülkenin yerel ceza mahkemeleri tarafından yargılanamaz veya cezalandırılamaz[654]. Bu mutlak dokunulmazlığın özel sıfatla işlenen eylemlere de atıfta bulunduğu açıktır; zira bir suçun diplomasi temsilcisi tarafından resmi görevlerini yerine getirirken nasıl işlenebileceğini anlamak güçtür[655].

Cezai yargı dokunulmazlığının mutlak olması demek bu kişilerin hiçbir şekilde cezalandırılamayacağı anlamına gelmez. Bu kişiler görevli bulunduğu yerel mahkemelerce yargılanamaz fakat kendi devleti tarafından yargılamaya tabi tutulabilir[656]. Özellikle çoğu devletin ceza kanunları vatandaşlarının yurtdışında işlediği suçları yargılamak ve cezalandırmak için mahkemelerine yetki vermektedir[657].

Bir diplomat tarafından suç işlenmesi durumunda, kabul eden devlet olayı gönderen devlete rapor edebilir ve ciddi durumlarda geri çağrılmasını isteyebilir. Uygulamada bir diplomatın suça karışması halinde gönderen devlet tarafından geri çağrılması alışılagelmiştir. Zira hükümet tarafından geri çekilmesi resmi olarak istenmemesine rağmen kabul eden devlette görevlerini yerine getirmesi oldukça zorlaşacaktır[658].

---

[653] Bir elçinin kabul eden devletin ceza yargısından dokunulmazlığı daha önceki literatürde kişi dokunulmazlığı kapsamında kabul ediliyordu. Örneğin Oppenheim ceza bakımdan yargı muaflığını diplomasi temsilcisinin kişi dokunulmazlığının zorunlu bir sonucu saymış ve cezai yargı bağışıklığını, kişi dokunulmazlığı başlığı altında incelemiştir. Oppenheim, a.g.e., s.457-460; Kişisel dokunulmazlık prensibinin ilk oluştuğu dönemde, cezai soruşturmaların öncesinde suçlanan kişinin tutuklanmadan ve gözaltına alınmadan gerçekleştirilmesi alışılmadık bir durumdu. Ancak zaman geçtikçe ve suçlanan kişinin tutuklanması ve gözaltına alınması cezai soruşturmalar için gerekli olmamaya başladı ve cezai yargı bağışıklığı, diplomasi hukukunun ayrı bir prensibi olarak ortaya çıktı. Värk, "Personal Inviolability and Diplomatic Immunity in Respect of Serious Crime", s.112.

[654] Cezai yargı dokunulmazlığının önemi ve ihlali neticesinde devletin sorumlu tutulabileceği Tahran Rehineler Davasında Uluslararası Adalet Divanı tarafından vurgulanmıştır. Divan, söz konusu personeli herehangi bir ceza davası ya da soruşturmaya tabi tutmanın, Viyana Sözleşmesi'nin 31. maddesi uyarınca kabul eden devlet yükümlülüklerinin ağır bir şekilde ihlali anlamına geleceğini belirtmiştir. International Court of Justice, **"United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran"**, para 79.

[655] Sen, a.g.e., s.108.

[656] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 31/4.

[657] Sen, a.g.e., s.107.

[658] Sen, a.g.e., s.110.

Uygulamada kabul eden devlette diplomatik dokunulmazlığın sonucu olarak karşılaşılan güçlüklerin çoğu, diplomatik misyon üyeleri tarafından yapılan sürüş ve park ihlallerinden kaynaklanmaktadır[659]. Diplomatların ve elçiliklerin park cezalarını ödemeyi reddetmesi birçok devlette giderek arttığı görülmüştür. Özellikle trafiğin yoğun olduğu şehirlere sahip devletlerde trafik kurallarına uyma zorunluluğu kamu düzeni ve güvenliğini yakından ilgilendiren bir husus olduğundan, söz konusu kurallar ihlal edildiğinde diplomatik dokunulmazlık ileri sürülmesi olumlu karşılanmamaktadır[660]. Ve bu durumlarda araçların bağlanması veya ceza yazılması gibi tedbirler alınabilmektedir. Ancak diplomasi temsilcilerinin yasa dışı park etme gibi trafik suçlarıyla cezalandırılması veya araçlarının bağlanması 1961 Viyana Sözleşmesi'ne aykırıdır[661]. Buna karşın trafik ya da park cezalarının işlenmesine ilişkin olarak diplomasi temsilcilerine bildirim yapılması, dokunulmazlığın ihlali anlamına gelmez ve park cezaları ile ilgili olarak verilen cezaların ödenmesi beklenmektedir[662]. Günümüzdeki gelişmelere bakıldığında uyarıda bulunulmasına rağmen ihlallerin devam etmesi halinde ve cezaların ödenmemesi durumunda ilgili diplomasi temsilcisinin misyonun bir üyesi olarak tanınmasının reddedilmesi veya ehliyet belgesinin iptali gibi yaptırımlara gidildiği görülmektedir[663].

---

[659] Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.288.

[660] İnal, a.g.e., s.204.

[661] Viyana Konferansında, Hollanda tarafından, kabul eden devletin mahkemelerinin motorlu trafik kazalarından kaynaklanan hasar taleplerinde yargı yetkisine sahip olması gerektiği önerisini sunulmuştur. Dokunulmazlığa karşı bu türden bir muafiyet daha önceki teamül kurallarına dayandırılmadı ve birçok delegasyon bunun istenmediğini savundu. İngiltere delegesi, sürüşün kabul eden devlette çalışmanın ve yaşamın normal bir parçası olabileceğinden bunun diplomatik fonksiyondan açıkça ayrılamayacağından bu önerinin kabul edilemeyeceğini savundu. Ancak konfreransın birkaç yıl sonra gerçekleşmesi halinde, Hollanda'nın önerisi olumlu karşılanabilecekti. Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi müzakerecileri, 43(2)(b) maddesi uyarınca yargı dokunulmazlığının kabul eden devlet ülkesinde bir taşıt aracının sebebiyet verdiği zarar yüzünden üçüncü bir kişi tarafından açılan hukuk davalarında uygulanamayacağını düzenlenmiştir. Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.289.

[662] M. L. Kalicharan, **Diplomatic Immunities and Priviliges- Critical Studies With Special Reference To Contemporary International Law,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mysore University, 2011, s.174; Diplomatlara kamusal karayolları üzerinde park ayrıcalıklarının verilmesi ise sadece nezaket gereğidir. Papau Yeni Gine elçisinin olayı, diplomatların sarhoş ve kusurlu araç kullanmasına ilişkin olarak geniş çapta tartışılan bir olay olmuştur. Büyükelçi Kiatro Abisinito sarhoş araç kullanırken iki kişinin bulunduğu park halindeki araca çarptı. Polis büyükelçiyi sürüş kurallarına uymamakla suçladı ve bu da 100.000 dolara kadar para cezasına yol açıyordu. Polis ve Dışişleri Bakanlığı, statüsünden dolayı kovuşturmada bulunamayacağına karar verdi. Bu olayı önemli kılan şey, Dışişleri Bakanlığı'nın ertesi gün büyükelçinin araba kullanma iznini iptal etmesidir. Dışişleri Bakanlığı ayrıca ABD Başsavcısından, Absinito'nun vurduğu kişilerden birinin ölmesi durumunda büyükelçiye karşı bir ceza davası hazırlamasını istedi. Büyükelçi o sırada yargılanamazdı ancak kendisine yönelik bir cezai suçlama daha sonra tekrar ABD'ye girişini yasaklayacaktır. Bu, diplomatlara yasalara uymaları için bir uyarı niteliği taşıyordu. Kalicharan, a.g.e., s.175.

[663] Jennings/Watts, a.g.e., s.1096; Ülkemizde diplomatik statüye sahip kişilerin çok ciddi olmayan park ve hız cezalarında, olayın görev başında gerçekleşmiş olması şartıyla, mütekabiliyet ilkesi çerçevesinde

Uygulamada ise trafik kazaları gibi fiillerde sigorta şirketleri diplomatik bağışıklığı öne sürerek sorumluluktan kurtulamamaktadır[664].

Son olarak, 1961 Viyana Sözleşmesi yargı dokunulmazlığının düzenlendiği 31. maddesi, dokunulmazlığın ne zaman veya nasıl savunulması gerektiği konusunda herhangi bir prosedür öngörmemektedir. Bu konular genellikle her devletin yasalarına tabi olmaktadır[665]. Bir mahkemenin önüne diplomatın yargı yetkisinden dokunulmazlığı ile ilgili bir durum ortaya çıktığı zaman benimsemesi gereken yöntem ise tek tip değildir. Mahkemelerin iddiasını desteklemek için talep edebileceği kanıtlar, kanunlarına ve uygulamalarına bağlı olarak ülkeden ülkeye göre değişiklik gösterir. Bu bağlamda bu konuda benzer uygulamaların yapılması arzu edilirdi. Ancak Uluslararası Hukuk Komisyonu bu sorunu ele almamamıştır[666].

3.4.2.3.3. Hukuki Yargı Dokunulmazlığı

Diplomasi temsilcisi hukuk ve idari davalar açısından da genel kural olarak yargı dokunulmazlığına sahiptir. Ancak bu dokunulmazlık ceza davalarında olduğu gibi mutlak nitelikte değildir ve bazı istisnalara tabidir. Bu istisnalar 1961 Viyana Sözleşmesi'nde sınırlı bir şekilde belirtilmiştir. Diplomatik personel şu durumlarda yargı bağışıklığından yararlanamamaktadır:

- Kabul eden devletin topraklarında bulunan özel bir taşınmazla ilgili ayni hak davası, yeter ki bu taşınmaz, gönderen devlet adına ve misyon amaçları için kullanılmak üzere diplomatik ajanın tasarrufunda bulunmamış olsun,

---

cezalar iptal edilebilmektedir. Ancak alkollü araç kullandığının tespiti halinde, ceza tümüyle ödettirilmektedir. Taşhan, a.g.e., s.44-45.

664 Sur, a.g.e., s.249.

665 Viyana Sözleşmesi'ne Venezuella Heyeti, her iki devlette de cezalandırılabilen bir suçtan suçlanan diplomatın kovuşturulması için gönderen devlete bir yükümlülük getirilmesi yönünde bir öneri verdi. Bu öneri uygun ve makul gibi görünüyor, ancak çok aşırı olduğu gerekçesiyle eleştirildi. Her ne kadar aynı hareket, her iki ülke sınırları dâhilinde bir suç olarak kabul edilebilir olsa da, bu tür bir fiilin sonuçlarının ve yaptırımının farklılık gösterebilme potansiyeli mevcuttur. Ernest L. Kerley, "Some Aspects of the Vienna Conference on Diplomatic Intercourses and Immunities", **American Journal of International Law**, 56(1), 1962, s.124.

666 Sen, a.g.e., s.134.

- Diplomatik ajanın gönderen devlet adına değil de bir özel kişi olarak vasiyeti tenfiz memuru, mirasın idarecisi, mirasçı veya vasiyet olunan kişi sıfatiyle ilgili bulunduğu mirasa ilişkin bir dava;
- Diplomatik ajanın kabul eden devlet dâhilinde resmi görevleri dışında icra ettiği herhangi bir mesleki veya ticari faaliyet ile ilgili bir dava[667].

Belirtilen istisnalar haricinde, bir fiilin misyon görevleriyle bağlantılı olarak yapılmasına veya özel hareketle gerçekleştrilmesine bakılmaksızın, bir diplomasi temsilcisinin tüm faaliyetleri ile ilgili olarak hukuki yargı dokunulmazlığı kabul edilmektedir[668]. Belli bir meselenin diplomasi temsilcisinin görevleriyle ilgili olup olmadığını kararlaştırma yetkisinin ulusal mahkemeye tanınması durumunda ulusal mahkemenin bu meselenin çözümüne ilişkin olarak yapacağı belirleme yerel yargı alanına girer. Bu durum da diplomatik dokunulmazlığın temel ilkesini ihlal eder. Ayrıca, diplomasi temsilcisinin fiilini değerlendirecek mahkemenin yetkisini kasıtlı olarak kötüye kullanması durumunda ise diplomasi temsilcisinin güvencesi olmayacaktır[669]. Bu sebeple de istisna dışındaki fiiller haricinde mutlak dokunulmazlık devam etmektedir ve yerel mahkemeler tarafından özel eylem resmi eylem ayrımı yapılmamaktadır.

1961 Viyana Sözleşmesi'ne göre diplomasi temsilcisi kabul eden devlette şahsi kazanç sağlamak amacıyla herhangi bir mesleki veya ticari faaliyette bulunamaz[670]. Ancak söz konusu bu yasağa rağmen, fiilen bu tür faaliyetlerde bulunulması halinde, doğacak uyuşmazlıklar bakımından yargı dokunulmazlığından yararlanılamayacağı, 1961 Viyana Sözleşmesi madde 31/c ile hükme bağlanmıştır. Bu düzenleme, herhangi bir meslek ve ticari faaliyette bulunma yasağının ihlali veya gönderilen devletin rızası çerçevesinde olup

---

[667] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 31/1; Çelik'in kanısına göre, hukuk işlerinde yargı dokunulmazlığının istisnaları gözönünde bulundurulsa dâhi çok geniş kapsamlıdır ve tanınan bu ayrıcalık diplomatik dokunulmazlıkların hukuki temelini görevin gereği gibi görebilmesine dayandıran görüşle bağdaşır nitelikte değildir. Yazara göre diplomasi temsilcisinin tamamen özel hukuk alanına giren eylemleri söz konusu olunca, devletin çıkarları gerekçesi ortadan kalkmaktadır. Çelik, **Milletlerarası Hukuk Cilt 1,** s.535.

[668] Sen'e göre temsili bir kapasitede yapılan fiilleri diğer hareketlerinden ayırt etmek zor olacakır. Ve işlevleri gereği yerine getirilmesi için gerekli olanın ve bu sınırların dışındakilerin arasındaki çizginin nerede çizileceğini belirlemek neredeyse imkânsızdır. Sen, a.g.e., s.120.

[669] Sen, a.g.e., s.121.

[670] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 42; Uluslararası Hukuk Komisyonu, diplomatik temsilcinin ticari veya mesleki ilişkileri olan kişileri olağan çözüm yollarından mahrum edilmeyecekleri görüşünü aldı. Bu toplumlar tarafından hazırlanan uluslararası sözleşme taslaklarında yer alan prensip doğrultusunda olup, devletlerin veya hükümetlerin kendileri tarafından yürütülen ticari işlemlere karşı dokunulmazlıklarını sınırlayan modern eğilimle uyumlu görünüyor. Sen, a.g.e., s.122.

olmamasına bakılmaksızın, diplomasi temsilcileri ile bu tür ilişkiye giren kişilerin menfaatlerinin korunmasına yöneliktir[671]. Uygulamada, söz konusu istisna, özellikle çalışmakta olan diplomasi temsilcilerinin eşleri ile ilgili gündeme gelmektedir[672]. Yapılan ikili sözleşmelerle, karşılıklı olmak şartıyla dokunulmazlıktan yararlanan diplomasi temsilcisinin ve idari ve teknik personelin aile üyelerinin kabul eden devletin yasalarına uygun olarak kazanç getirici bir işte çalışmalarına izin verildiği görülmektedir. Ancak bu sözleşmelerde, gerçekleştirilecek ticari ve mesleki faaliyetler bakımından yargı dokunulmazlığından yararlanılmayacağı düzenlenmektedir[673].

3.4.2.3.4. Dokunulmazlıktan Vazgeçme

Diplomasi temsilcilerinin, kabul eden devlet ülkesinde yargılanamamaları ilkesinin istisnalarından birisi de, gönderen devletin yargı dokunulmazlığından vazgeçmesidir. Yargı dokunulmazlığı, ancak gönderen devlet tarafından kaldırılabilir[674] . Dolayısıyla dokunulmazlık, buna sahip olan kişi tarafından geçersiz kılınamaz. Çünkü diplomatik dokunulmazlığın amacı, bir diplomatik misyonun işlevlerinin etkin bir şekilde yerine getirilmesini sağlamaktır; kişisel menfaat sağlamak için değildir. Dokunulmazlık devletlerlerin münasebeti için devletlerin anlaşması ile tanınmış olduğuna göre bunun doğal sonucu da vazgeçmenin devletler tarafından gerçekleştirilmesidir[675]. Diplomat, hükümetinin izni olmaksızın dokunulmazlığından vazgeçemez ve hükümetinin

---

[671] 1961 Viyana Sözleşemesi'nin 31/1(c) maddesinin taslağı hazırlanırken, istisnanın tek bir ticari fiil için değil sürekli bir faaliyete uygulanabileceği açıkça belirtilmiştir. Malın satın alınması, tıbbi, hukuki veya eğitimsel hizmetler gibi kabul eden devletteki arızi sözleşmeler "ticari faaliyet" teşkil etmez. Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.305.

[672] Aksar, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I**, s.301; Aust, a.g.e., s.128.

[673] Fügen Sargın, "1961 Tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkındaki Viyana Sözleşmesi Hükümleri Dahilinde MÖHUK'un 33. Maddesinin Uygulanabilirliği Sorunu", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 52(1), 2003, s.21; Örneğin Türkiye ile Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı Hükümeti arasında büyükelçiliklerde ve başkonsolosluklarda gönderen ülke tarafından görevlendirilen diplomatların, idari ve teknik personelin aile bireylerinin (eş-çocuk) kabul eden devlette kazanç getirici bir işte çalışabilmelerine ilişkin 12.01.2000 tarihinde bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşmada gönderen devlet ilgili aile üyesinin kazanç getirici bir işle ilgili olarak işlediği fiiler bakımından cezai, medeni ve idari yargı bağışıklığından yararlanmayacağını düzenlemiştir. Ayrıca aile üyelerinin kabul eden devlette kazanç getirici işlerle ilgili tüm konularda kabul eden devletin mali ve sosyal güvenlik rejimlerine tabi olduğu da düzenlenmiştir. Bu anlaşmanın onaylanmasına dair Bakanlar Kurulu kararı için bkz: **T.C. Resmi Gazete**, 24008, 14 Şubat 2000.

[674] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 32/1; Hukuk davaları ile ilgili olarak gönderen devletlerin defalarca dokunulmazlıktan feragat etmiş oldukları bilinmesine rağmen cezai eylemlerde devletler dokunulmazlıktan feragat etmekte istekli davranmamaktadır. Sen, a.g.e., s.106.

[675] Cemil, a.g.e., s.245.

dokunulmazlığından feragat etmeye karar vermesi durumunda ise bu karara itiraz edemez[676].

Diplomatik dokunulmazlıktan vazgeçme mutlaka açık olmalıdır; kapalı olamaz[677]. Böylelikle dokunulmazlığa sahip olan kişi açık bir feragat olmaksızın sivil veya cezai bir yargılamada sanık olarak yer alırsa, bu işlemler geçersiz sayılır. Medeni veya idari davalar bakımından yargı dokunulmazlığının kaldırılması hükmün icrası bakımından da dokunulmazlığın kaldırılmış olması anlamına gelmemektedir. Hükmün icrası bakımından ayrıca dokunulmazlığın kaldırılması kararı gerekmektedir[678].

Mahkeme ya da kabul eden devletin hükümeti, dokunulmazlığın gönderen devletin hükümeti tarafından uygun bir şekilde feragat edildiğine nasıl kanaat getirecektir? Uluslararası Hukuk Komisyonu, hükümetin temsilcisi olarak misyon başkanının dokunulmazlığın feragat edildiğini bildirdiğinde, kabul eden devlet mahkemeleri bunu gönderen devletin hükümetinin deklarasyonu kabul etmesi gereken doğru ve uygulanabilir tek görüş olduğu kararını almıştır[679].

1961 Viyana Sözleşmesi'nde gönderen devletin önceden diplomatlarının dokunulmazlığından vazgeçebilme hakkının bulunup bulunmadığı ilişkin bir hükme yer vermediği görülmektedir. 1961 Viyana Sözleşmesi ve öncesinde yapılan hazırlık çalışmalarında alınan kararlar da benzer şekilde diplomatik dokunulmazlıktan vazgeçme konusunda önceki bir anlaşmanın etkisi hakkında hiçbir şey öngörmemektedir[680]. Fakat devletin yargı dokunulmazlığı alanında olduğu gibi bir devletin önceden başka bir devletin mahkemesinin yargı yetkisinden feragat etmesinin mümkün olduğu düşünüldüğünde; egemenlik yetkisine sahip olan devletin diplomatın dokunulmazlığından feragat etmesi için

---

676 Aust, a.g.e., s.129.
677 1961 Viyana Sözleşmesi madde 32/2.
678 1961 Viyana Sözleşmesi madde 32/4; Bu ilkenin arkasındaki mantık iki yönlüdür. Birincisi, birçok ülkedeki icra takibi asliye hukuk mahkemelerinden ayrı olarak kabul ediliyor. Dolayısıyla bu tür işlemler için yargının yeniden yetkilendirilmesi gerekiyor. İkincisi, bir kararın uygulanmasının kişinin ve ikametgâhının dokunulmazlığı gibi bir diplomatın diğer alanlardaki bağışıklığını etkileyebileceği düşünülür. Sen, a.g.e., s.133.
679 Sen, a.g.e., s.130.
680 Värk, "Personal Inviolability and Diplomatic Immunity in Respect of Serious Crimes", s.118.

bir engel yoktur[681]. Ceza davaları için önceden feragatın mümkün olması muhtemel değil iken; idari ve hukuk davalarında feragat söz konusu olabilmektedir[682].

Tarihte gönderen devletlerin diplomasi temsilcilerinin dokunulmazlığından feragat etmeyi kabul ettiği çok az vaka vardır. Gönderen devletler bu gibi durumlarda diplomatı geri çağırmayı ya da görevden uzaklaştırmayı daha fazla tercih etmektedirler[683]. Devletlerin diplomasi temsilcisinin dokunulmazlığından feragat etmesi örneği Gürcü diplomat ile ilgili olarak yaşandı. ABD'de görev yapmakta olan Gürcistan Cumhuriyeti'nin ikinci sırada bulunan diplomatı Gueorgui Makharadze, 3 Ocak 1997 tarihinde Washington D.C.'de yaşanan trajik bir otomobil kazasında Brezilya vatandaşı on altı yaşındaki bir kızın ölümüne neden oldu. Aracı alkollü olarak saate seksen mil hızla sürdüğü iddia edildi ancak diplomatik statüsünden ötürü kendisine alkol ölçümü veya kan testi yapılamadı. Bu olay özellikle Gürcistan'ın diplomatını geri çağırmaya hazırlanmasıyla kamuoyunun tepkisini çekti. En sonunda yoğun kamuoyu baskısı nedeniyle, Gürcistan Cumhurbaşkanı, gönüllü olarak Makhardze'nin dokunulmazlığından feragat etmeyi kabul etti. Diplomat sonuçta suçlu bulundu ve hapis cezasına mahkûm edildi[684].

3.4.2.3.5. Diplomatik Yargı Dokunulmazlığının Kötüye Kullanılması Meselesi ve Olası Öneriler

1961 Viyana Sözleşmesi kapsamında diplomasi temsilcilerine mutlak bir cezai yargı dokunulmazlığının verilmesinin yanında kısıtlı istisnalar haricinde çok geniş kapsamlı bir hukuki yargı dokunulmazlığı da verilmektedir. Özellikle cezai yargı dokunulmazlığında suçun unsuru bakımından herhangi bir ayrım yapılmamış çok ağır nitelikte suçlar gibi hafif nitelikte suçlar da Sözleşme ile koruma altına alınmıştır. Bu kapsamda düşünülebilecek suçların kapsamı ise çok geniştir. Diplomatların karıştığı en geniş suç kategorisi, diğerlerinin yanı sıra, sarhoş ve hatalı araç kullanma, park etme suçları ve uyuşturucu bulundurmak olamakla birlikte tecavüz, saldırı, hırsızlık olayları gibi

---

681 Denza, **Diplomatic Law: A Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.337-340.

682 Aust, a.g.e., s.131.

683 Jonathan Brown, "Diplomatic Immunity: State Practice under the Vienna Convention on Diplomatic Relations", **International and Comparative Law Quarterly**, 37(1), 1988, s.78.

684 M. S.Zaid, "Diplomatic Immunity: To Have Or Not To Have, That Is The Question", **ILSA Journal of International and Comparative Law**, 4(2), 1988, s.628.

ağır nitelikte suçlar işledikleri de görülmüştür[685]. Bu tür istismarlar, sadece küçük suçları veya kabahatleri içermeleri durumunda kabul eden devlet tarafından diplomatik işlevlerin verimli bir şekilde işlemesini güvenceye almak adına hoş görülebilir. Peki, kabul eden devletler ve uluslararası topluluk, kişisel dokunulmazlık ve yargı dokunulmazlığını cinayet ve komplo kurmak, savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlar gibi ciddi suçlar söz konusu olduğunda hoş görmek zorunda mıdır?[686]

Diplomatik yargı dokunulmazlığının kötüye kullanılmasında gözle görülen artış bu dokunulmazlığın yeniden değerlendirilmesini kaçınılmaz kılmıştır[687]. Konseptin yeniden değerlendirilmesi bağlamında ağır suçlar durumunda dokunulmazlığın dışarıda tutulması ve dokunulmazlığın resmi eylemle sınırlanması gibi düşünceler ileri sürülmüştür[688].

Ağır suçların diplomatik işlevle bağıntılı olmadığını bu sebeple de bu suçları işleyen diplomatların bağışıklıktan yararlanmamaları gerektiğini ileri sürenler olmuştur. Ancak bu iddia temelde bazı verilerin desteklenmesinde yetersiz kalmaktadır. Öncelikle pratik sorun, farklı suç derecelerinin birleşik bir tanımının bulunmamasından kaynaklanmaktadır; zira suçları ağırlıklarına göre ayırmak ulusal yasaların işidir; belirli suçlar bir devlette önemsiz sayılırken başka bir devlette önemli sayılabilir veya bir devlette tamamen yasal sayılabilen bir eylem başka bir devlette suç sayılabilir. Diğer taraftan çoğunluğa göre, açıklığı korumak ve 1961 Viyana Sözleşmesi'nin devletler tarafından

---

[685] Diplomatın ciddi suç işlemesi örneklerinden bir tanesi de Türkiye'de yaşanmıştır. Ankara'da, 11 Eylül 2014 tarihinde, Kuveyt Büyükelçiliği diplomat ve elçilik görevlileri, trafikte tartıştıkları NATO'da görevli olan F-16 pilotu Hava Kurmay Pilot Yarbay Hakan Karakuş'u araçtan indirerek, eşinin gözleri önünde cadde ortasında darp etmiş ve ağır bir şekilde yaralanmasına sebebiyet vermiştir. Tahsin Güner ve Muhammet Bayram, "Kuveytli Diplomatlardan F-16 Pilotuna Cadde Ortasında Dayak", 12 Eylül 2014, http://www.hurriyet.com.tr/kuveytli-diplomatlardan-f-16-pilotuna-cadde-ortasinda-dayak-27183196, (17.04.2017); Al Jazeera Turk, "Kuveyt Elçiliği Personeli Dışişlerine Çağrıldı", 12 Eylül 2014, http://www.aljazeera.com.tr/haber/kuveyt-elciligi-personeli-disislerine-cagirildi, (17.04.2017); Kuveyt'in Ankara Büyükelçisi Abdullah Abdulaziz El Duveyk ise Ankara'da Kuveyt Büyükelçiliği görevlilerinin trafikte tartıştıkları pilot Hakan Karakuş'u darbettiğine yönelik haberlerin doğru olmadığını darp olayı sırasında diplomatın bankada bulunduğunu ve bunun da kayıtlarının olduğunu savundu. Dünya Bülteni, "Kuveyt Büyükelçiliği: Diplomatımız Saldırmadı", 12 Eylül 2014, http://www.dunyabulteni. net/ankara-kuveytli-diplomatlar/309019/kuveyt-buyukelciligi-diplomatimiz-, (17.04.2017); Yaşanan bu hadisenin üzerine olaya karışan Kuveyt Büyükelçiliği Ateşesi Emad Ali Almohid'in *persona non grata* ilan edilmesine yönelik tartışmalar yaşansa da Dışişleri Bakanlığı olayın uluslararası kurallar gereği *persona non grata* ilan edilmeyi içermediği için Kuveyt'e diplomatı çekmesi yönünde mesaj verdi. Bunun üzerine diplomat ülkeden ayrıldı. http://t24.com.tr/haber/f-16-pilotunu-doven-kuveytli-diplomat-turkiyeden-ayrildi, 271782, (17.04.2017).

[686] Värk, "Personal Inviolability and Diplomatic Immunity in Respect of Serious Crime", s.110.

[687] Vakkas Gözlügöl, "Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıkların Kötüye Kullanılması", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, 19(1), 2013, s.118.

[688] Värk, "Personal Inviolability and Diplomatic Immunity in Respect of Serious Crime", s.114-116.

bağımsızca yorumlanmasını önlemek amacıyla, cezai yargı dokunulmazlığı istisnasız ve mutlak olmalıdır[689].

Uluslararası topluluğun genel çıkarını ilgilendirmeyen ve sadece ilgili toplulukların çıkarı açısından anlamlı olan suçların dışında insanlığa karşı işlenen suçlar, savaş suçları ya da diğer uluslararsı mahiyete sahip ağır suçlar söz konusu olduğunda cezai yargıdan mutlak dokunulmazlığın gerekliliği ve meşruiyeti sorgulanabilir hale gelmektedir[690]. Bu kapsamdaki suçların diplomatın işlevleriyle tutarlı olduğunu iddia etmek çok zordur. Nitekim Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü, yargı yetkisi alanındaki soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçunun işlenmesi durumunda resmi hüviyete dayalı herhangi bir ayrım yapılmaksızın tüm insanlara eşit olarak uygulanır ve hiçbir cezai sorumluluktan muaf tutulma söz konusu değildir[691]. Uluslararası Ceza Mahkemesi, ayrıcalıklı statülerinden ötürü başka hallerde yargılanmaktan kurtulacak kişilerin kovuşturulmasını sağlama anlamında önemli bir adımdır.

Diplomasi temsilcilerin dokunulmazlıklarını ancak resmi işlevlerinin bir parçasını teşkil eden eylemlerle bağlantılı olarak kullanmaları gerektiği de ileri sürülmüştür[692]. Bu görüşe göre, özel eylem niteliğinde olan ya da özel eylemlerle bağlantılı olarak gerçekleştirilen her türlü yasa dışı eylem, kabul eden devletin yargı yetkisine girer ve mahkeme, suçlu bulunan diplomat hakkında karar verebilir. Diğer taraftan bu yaklaşım suçun özel bir kapasitede gerçekleştirilen eylemler kapsamında mı yoksa diplomasi temsilcilerin görevlerinin sıralandığı 3. maddede belirtilen resmi görevlerin bir parçası mı olduğuna karar verirken ciddi sorunlara neden olabilir[693]. Herhangi bir ulusal mahkemin diplomatın gerçekleştirdiği fiilin görevleriyle ilgili olup olmadığını belirlemeye kalkışması ise ulusal sınırlar içinde gerçekleşeceğinden uluslararası hukuk tarafından bahşedilmiş bir hakkın doğası ile uyumlu olmaz ve gönderen devletin egemenliği ile çelişir[694]. Ayrıca bir

---

689 Värk, "Personal Inviolability and Diplomatic Immunity in Respect of Serious Crime", s.114.

690 Värk, "Personal Inviolability and Diplomatic Immunity in Respect of Serious Crime", s.114.

691 Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü madde 27/1.

692 S.L. Wright, "Diplomatic Immunity: A Proposal for Amending the Vienna Convention to Deter Violent Criminal Acts", **Boston University International Law Journal**, 5, 1987, s.117-211.

693 Värk**,** "Personal Inviolability and Diplomatic Immunity in Respect of Serious Crime", s.115; Portekiz mahkemesi *Portugal v. Goncalves* davasında 3. maddenin diplomatik işlevler için geniş çerçeveyi ortaya koyduğunu ve bu maddede listelenen genel işlevlerin yerine getirilmesi için vazgeçilmez diğer tüm tesadüfi eylemleri de kapsadığına karar vermişti. *Portugal v. Goncalves,* International Law Reports, 82, 1990, s.115.

694 Sen, a.g.e., s.120-121.

diplomat resmi olmayan eylemlerle bağlantılı olarak yargılandığı takdirde, resmi görevlerini yerine getirmesi engellenmiş olacak ve bunun etkisi resmi eylemle bağlantılı olarak sorumlu tutulmasıyla aynı olacaktır[695].

Diplomatik dokunulmazlığı resmi eylemle sınırlama fikrinin mevcut kuralları ihlal eder nitelikte olduğu da bir gerçek olup kabul edilmesi mümkün değildir. 1961 Viyana Sözleşmesi'nde sağlanan diplomatik dokunlmazlıklar mutlak olarak tanınmış ve özel eylem resmi eylem şeklinde bir ayrıma gidilmemiştir. Ayrıca verilen yargı kararları da benzer bir tavrı benimsemiştir. Uluslararası Adalet Divanı *Arrest Warrant* kararında diplomatın resmi kapasitede ve özel kapasitede gerçekeştirilmiş olduğu iddia edilen eylemleri arasında hiçbir ayrım yapılmasına izin vermediğini kabul etmiştir[696].

Öte yandan, diplomasi temsilcileri tarafından işlenen ciddi suçları resmi işlevleri gerçekleştirmek kapsamında kabul etmek mümkün müdür? Kendini savunma olmaksızın işlenen her türlü cinayet, tecavüz, saldırı ve darp gibi tüm şiddet içerikli suçların resmi görevin bir parçası olarak kabul etmek mümkün değildir. Bu bağlamda işlenen suçların kovuşturulması ise ancak diplomasi temsilcisinin görevinin sona ermesi ile mümkün olmaktadır. Diplomasi temsilcisine karşı görevi sona erdikten sonra resmi görevlerini yerine getirirken yapılanlar haricindeki tüm eylemlerinden dava açılabilir[697]. Ancak diplomasi temsilcisi ülkesine dönmüşse kabul eden devlet eski gönderen devletten diplomatın iade edilmesini isteyebilir. Bununla birlikte, böyle bir olasılığın kullanılabilirliği, yine gönderen devletin kendi diplomatını iade etme ihtimali çok düşük olduğundan şüphelidir ve eğer bu devlet, diplomatın yargılandığını görmeye hazırsa, bağışıklık hakkından vazgeçebilir ya da bu diplomatı kendisi yargılayabilir[698].

İleri sürülen çözümlerin çoğu halen teorik durumda ve yürürlüğe girmeleri ve uygulanmaları için büyük olasılıkla 1961 Viyana Sözleşmesi'nde değişiklik yapılmasını gerektirmektedir. 1961 Viyana Sözleşmesi'nde herhangi bir değişiklik hükmünün bulunmaması ise Sözleşme'de değişiklik yapılmasını sıkıntılı bir hale getirmektedir; devletler değişiklik yapabilmek için öncelikle değiştirme prosedürüyle ilgili bir anlaşmaya

---

[695] Sen, a.g.e., s.121.
[696] International Court of Justice, **"Arrest Warrant of 11 April 2000",** para. 55.
[697] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 39/2.
[698] Värk, "Personal Inviolability and Diplomatic Immunity in Respect of Serious Crime", s.115.

varmalıdır[699]. Ancak, devletler bu Sözleşme'yi değiştirmek ve istikrarlı ve az çok tatmin edici ve işler bir sistemi riske atmak konusunda istekli olmadıklarından, bu pek de ihtimal dâhilinde değildir[700]. Ayrıca, diplomatik dokunulmazlıkların kötüye kullanılması konusunda 1961 Viyana Sözleşmesi tamamen etkisiz bir fonksiyon göstememektedir. 1961 Viyana Sözleşemesi, diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalığın kötüye kullanılmasında, devletin bağışıklıktan vazgeçmesi ve ilgili kişiyi *persona non grata* ilan etmek gibi çözümler sunmaktadır. Ayrıca nefsi müdafaa temelinde kişi dokunulmazlığına sınırlı bir şekilde müdahale edilebilmekte ve uluslararası ceza mahkemelerinin yetki alanına giren suç tiplerinde de bağışıklık ileri sürülememektedir[701]. Yani mevcut uluslararası hukukta da diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların kötüye kullanılmasına karşı işler mekanizmalar bulunmaktadır. Ancak bu mekanizmaların harekete geçirilmesi büyük ölçüde devletlerin siyasi iradelerine bağlı olarak gerçekleştirilmektedir. Bu bakımdan da diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklarını kötüye kullanan diplomasi temsilcisine karşı Sözleşmeden kaynaklanan zorunlu mekanizmaların olması mağdurların zararlarının telafi edilebilmesi açısından arzu edilirdi.

3.4.2.3.6. Türkiye'de Diplomatik Personelin Yargı Dokunulmazlığına İlişkin Düzenlemeler

Türkiye'de yargı dokunulmazlığının özüne ilişkin olarak uzun süre 09.12.1931 tarihli ve 12010 sayılı Bakanlar Kurulu kararnamesi uygulanmıştır[702]. Ancak Türkiye, 1961 Viyana Sözleşmesi'ne taraf olduktan sonra, Dışişleri Bakanlığı Sözleşmenin 1931 kararnamesinin yerine geçerek bu kararnameyi ortadan kaldırdığı anlayışıyla hareket etmiştir ve 1931 tarihli kararnameyi uygulamaktan ziyade öze ilişkin olarak 1961 Viyana

---

[699] Bergmar Nina Maja, "Demanding Accountability Where Accountability Is Due: A Functional Necessity Approach to Diplomatic Immunity Under the Vienna Convention", **Vanderbilt Journal of Transnational Law**, 47, 2014, s.522.

[700] Värk, "Personal Inviolability and Diplomatic Immunity in Respect of Serious Crime", s.116.

[701] Nüremberg Uluslararası Askeri Mahkemesi Statüsü madde 7; Tokyo Uluslararası Askeri Mahkemesinin Statüsü, madde 6; Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü madde 7/2, Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü madde 6/2; Uluslararsı Ceza Mahkemesi Roma Statüsü madde 27/1.

[702] Anılan kararnameye ilişkin olarak resmi gazetede herhangi bir kayıt yoktur. Fakat kararnamenin resmi olmayan metinleri için bkz: Alsan, **Devletler Hukuku Dersleri,** s.280-283; Akipek, **Devletler Hukuku Kaynaklarından ve Belgelerinden Örnekler,** s.211-215.

Sözleşmesi hükümleri uygulanmıştır[703]. Bu çerçevede uzun bir süre uygulanan 1931 karanamesi 2006 yılında yürürlükten kaldırılmıştır[704].

Ülkemizde görevli diplomatik misyon üyelerinin sahip olduğu dokunulmazlık ve ayrıcalıklarla ilgili düzenlemeler ise 2008 tarihli Genelge'de yer almaktadır. Bu Genelge, özellikle uygulamada karşılaşılan sorunları bertaraf etmeyi amaçladığından bir misyon üyesinin suç işlemesi durumunda Türk makamlarının izlemesi gereken usulü göstermesi bakımından da ayrı bir öneme sahiptir. 2008 tarihli Genelge ile bir diplomatik misyon üyesinin suç işlemesi halinde takip edilecek usuller de belirtilmiş olup böylelikle uygulamadaki belirsizlikler bir nebze giderilmeye çalışılmıştır[705].

Diplomatik dokunulmazlığın kabul eden devlet ülke mahkemesinde nasıl ispatlanacağına dair 1961 Viyana Sözleşmesi'nde bir hüküm bulunmamaktadır. Bu konu her devletin uygulamalarına ve yasalarına bırakılmıştır[706]. Türkiye'de ise dokunulmazlığın kanıtlanmasına ilişkin olarak yapılan düzenleme 2008 tarihli Genelge ile açıklığa kavuşturulmuştur. Bu Genelge'nin 15. maddesine göre, diplomatik misyon üyesi tarafından suç işlendikten sonra suçun türünü, işleniş şeklini, nerede, ne zaman ve kime karşı işlendiğini belirten yazı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğüne iletilmelidir. Bu istem üzerine, diplomatik misyon mensubu olduğunu beyan eden şüphelinin diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlanıp yararlanmadığı hususu Adalet Bakanlığınca, Dışişleri Bakanlığından sorularak, sonucu ivedilikle ilgili Cumhuriyet başsavcılığına bildirilecektir. Anlaşıldığı üzere Dışişleri Bakanlığı tarafından bir kişinin diplomatik misyon üyesi olduğunun teyiti bağışıklıktan yararlanıp yararlanamayacağı sonucunun doğmasına sebebiyet verecektir. Bu doğrultuda, Dışişleri Bakanlığından alınacak cevaba göre, şüpheli, diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan

---

[703] Pazarcı, **Uluslararası Hukuk 3. Kitap**, s.113.

[704] Yabancı Diplomatik Personele Tebligat Yapılamayacağına İlişkin 9.12.1931 tarihli ve 12010 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürülükten kaldırılması 15.12.2006 tarihinde Bakanlar Kurulunca kararlaştırılmıştır. Bkz: **T. C. Resmi Gazete**, 26399, 10 Ocak 2007.

[705] 2008 tarihli Genelge'nin 14. maddesi uyarınca diplomatik misyon üyelerinin bir suç işlemesi halinde: a) Cumhuriyet başsavcı ve savcılarının soruşturmayı re'sen yapmaları, kolluk kuvvetlerine bırakmamaları, b) Tüm kanıtların süratle toplanması, bilirkişi incelemesi ve keşif gerektiren hususlar var ise acilen yerine getirilmesi, c) Diplomatik misyon mensubu olduğunu iddia eden şüpheliden diplomatik kartı veya elçilik mensubu kartının talep edilmesi, d) Kart ibrazı halinde, fotokopisinin çekilip onaylandıktan sonra aslının iade edilmesi, e) Şüphelinin savunmasının kesinlikle alınmaması, gerekmektedir.

[706] Diplomatik pasaport veya diplomatik vizeye sahip olmak, hiçbir şekilde bağışıklığın kanıtı değildir. İspat, kişinin bağışıklık kazandıran bir diplomatik görevde bulunduğunu ve bağışıklığın belli koşullarda onu kapsadığına dair bir kanıt gerekmekte olduğuna yönelik görüş için bkz: Aust, a.g.e., s.129.

yararlanmıyor ise, soruşturmaya devam edilecektir. Şüphelinin diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan yararlanıyor olması halinde ise, soruşturma evrakının Adalet Bakanlığına gönderilmesi ve ilgili soruşturmanın sona erdirilmesi gerekmektedir[707].

2008 tarihli Genelge'nin 16. maddesine göre, suç işleyen kişinin diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanan diplomatik misyon mensubu olduğu anlaşıldıktan sonra hakkındaki soruşturma evrakı diplomatik kanaldan "Gönderen Devlet" yetkili makamlarına iletilecektir. Böylelikle diplomatik misyon üyelerinin vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu ülkelerin yargı organları tarafından gereğinin takdir ve ifası sağlanmış olması temin edilecektir.

Yargı dokunulmazlığının usulüne ilişkin düzenlemeler ise 20.08.1959 tarihli Tebligat Tüzüğü ile düzenlenmiştir[708]. Bu tüzüğün 45. maddesinin son bendindine göre, Türkiye'de kendilerine tebligat yapılamayacak olan elçi, elçilik kâtibi gibi kimseler Adalet Bakanlığı'nın Dışişleri Bakanlığı ile istişaresi sonucunda yayınlayacağı bir cetvelde gösterilecektir. Bu maddenin 4. fıkrasına göre ise kendisine tebligat yapılamayacak olan bir yabancıya tebligat çıkarılması halinde, tebligatı çıkaran mahkemelerin, tebligat evrakını, Adalet Bakanlığı aracılığı ile Dışişleri Bakanlığına göndereceği ifade edilmiştir[709]. Yani tebligat yapılması gereken durumlarda, bağışıklıktan yararlanacak

---

[707] Sanığın diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlandığı bildirildikten sonra, sanık hakkında "takibat icrasına mahal olmadığına ve dosyanın onaylı örneğinin, sanığın mensup bulunduğu diplomatik misyona gönderilmek üzere Cumhuriyet Savcılığına tevdiine kararı verilmesi" gerekmektedir. Bunun yerine görevsizlik, geçici tatil, zamanaşımı sebebiyle düşme ve beraat kararları vermek yanlış olacaktır. Böyle bir durumun gerçekleşmesi halinde mahkemeke kararı kesinleşmiş ise yazılı emir yoluyla bozulmasını istemek gerekecektir. Hakkı Yaşar, "Cezai Yönden Diplomatik Bağışıklıklarve Ayrıcalıklar", **Yargıtay Dergisi**, 2(3), 1976, s.47; Yargıtay'ın, yargı dokunulmazlığı gözetilmeksizin dokunulmazlığa sahip görevlilere mahkûmiyet kararı veren yerel mahkeme kararlarını kanun yararına bozduğu vakalara da rastlanmıştır. "…incelenen olayda Fransa Büyükelçiliği'nde idari ve teknik kadroda görev yapan Fransa vatandaşı Jean Marie'nin imtiyazdan yararlandığı ve Türk Ceza Yargısı'ndan bağışık bulunduğu gözetilmeksizin, aracıyla seyir halindeyken trafik kazası sonucu taksirle yaralamaya sebebiyet verdiği iddiası ile açılan davada kovuşturma şartı gerçekleşmediği halde davaya devamla yazılı şekilde mahkûmiyet hükmü kurulması yasaya aykırı olduğundan, bu hususa ilişen kanun yararına bozma isteminin kabulü gerekmiştir." Yargıtay 9. C. D., T. 15. 07. 2009, E. 2009/8823, K. 2009/8685

[708] **T.C. Resmi Gazete**, 10303, 11 Eylül 1959.

[709] Tebligat yapılamayacak kimselere tebligat yapılması halinde bunun davayı bozma sebebi sayılacağına ilişkin Yargıtay kararları vardır. "…sıfatı ve maddi olayın niteliği itibariye, davalı Tebligat Tüzüğünün 45. maddesi hükmünce Türkiye'de kendisine tebligat yapılamayacak kişidir. Özel hukuk ilişkilerinden doğan ve yargı muafiyeti tanımayan uyuşmazlıklarda dahi, yabancı devletin diplomatik temsilcilerine yapılacak tebliğlerde, Tebligat Tüzüğü'nün 45. maddesinde belirtilen usullere uyulması, tebliğle ilgili evrakın ve bu konudaki yazıların doğrudan Dışişleri Bakanlığına iletilmek üzere Adelet Bakanlığına gönderilmesi gerekmektedir…" Y. 4. H.D., T. 31. 01. 1986, E. 1985/9446, K. 1986/2437

kişilere mahkemeler tarafından doğrudan tebligat yapılamayacağı bunun ancak diplomatik yollarla yapılabileceği benimsenmiştir[710].

Ülkemizde uygulamada, yeteri kadar dil bilinmemesi veya olay mahallinde cürüm işleyen diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanan kimsenin dilinden kimsenin anlamaması ve bir tercüman da bulunmaması gibi sebeplerle, kamu davasının açıldığı durumlara rastlanmıştır. Hatta açılan bu davalarda, mahkûmiyet kararı verildiği dâhi görülmüştür[711].

Diplomatik misyon üyelerinin sahip olduğu yargı dokunulmazlığı ile ilgili olarak Yargıtay'ın vermiş olduğu kararları incelediğinde ise 1961 Viyana Sözleşmesine taraf olduğumuz tarih öncesi ve sonrasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Sözleşmeye taraf olduğumuz tarihten önce Yargıtay'ın, diplomatik ajanların yargı dokunulmazlığını resmi görevleri ile sınırlı olarak tanıdığı kararlar mevcuttur[712]. Yargıtay, devletin yargı

---

[710] Adalet Bakanlığı da mahkemeler tarafından doğrudan tebligat yapılmaması gerekliliğinin, 1961 Viyana Sözleşmesi hükümlerine riayet ve diğer devletlerle ilişkilerde sıkıntı çıkmaması yönünden özellikle dikkat edilmesi gerek bir husus olduğunu 2015 tarihli yazısında belirtmiştir. Buna göre "…diplomatik dokunulmazlık ve bağışıklığa sahip misyon mensuplarına adli makamlarca çıkarılan her türlü tebligatın Bakanlığımız aracı kılınmaksızın yapılması sonucu bir takım diplomatik sıkıntılar ortaya çıkmakta, Türkiye'nin uluslararası yükümlülüklerine riayet etmediği şeklinde algı oluşmakta, ülkemizin itibarına gölge düşmekte ve ayrıca dış temsilciliklerimiz karşılıklılık ilkesi gereği bir takım yaptırımlara maruz kalabilmektedir. Uluslararası camiada, ülkemizin tarafı olduğu uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülüklerine riayet etmediği şeklinde bir algı oluşturulmaması ve dış temsilciliklerimizin karşılıklılık ilkesi gereğince çeşitli yaptırımlarla zor durumda bırakılmaması için, adli mercilerimizce Türkiye'de bulunan yabancı misyonlara ve Birleşmiş Milletler temsilcilik ve kuruluşlarına karşı çıkarılacak tebligat işlemlerinin, "Türkiye'den Yurtdışına ve Yurtdışından Türkiye'ye Gönderilecek Tebligat ve İstinabe İstemlerinde Uygulanacak Esaslar"a dair 16/ 11/ 2011 tarihli ve 63-3 sayılı Bakanlığımız Genelgesine uygun olarak başta Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi ve Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi ile Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşme'ye göre yapılması gerekmektedir…" Bkz: Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, **Uluslararası Hukuk ve Dışilişkiler Genel Müdürlüğü, 23. 10. 2015 tarihli ve 42569666-4-5-Bilgi Görüş Dosyası-2015-31388/98326,** http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/adli_yardimlasma/adli_isbirligi_hukuk/diplomatik.pdf (15.05.2017).

[711] Yaşar, a.g.e., s.47.

[712] "…Davacı, kiralananın konut olarak ihtiyacı olduğundan bahisle işbu davayı açmıştır. Davalı cevap dilekçesinde, İtalyan Kültür Ateşesi olduğunu, Türkiye Cumhuriyetinin de taraf olduğu Viyana Antlaşmasına göre, diplomatik statüsü sebebiyle cevap vermeyeceğini ve davayı kabul etmediğini bildirmiştir… 22 Kasım 1982 tarihinde yürürlüğe giren 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 33. maddesinde, yabancı devlete özel hukuk ilişkilerinden doğan hukuki uyuşmazlıklarda yargı muafiyeti tanınmayacağı hükme bağlanmıştır. Bu hüküm, diplomatik temsilcileri de kapsamaktadır… Diplomatik ilişkiler hakkında Viyana Sözleşmesine Türkiye Cumhuriyeti taraf değildir. Ancak, sözleşme hükümleri devletler umumi hukuku prensip ve teamüllerine uygun olması bakımından fiilen uygulanmaktadır. Anılan sözleşmenin önsözünde vurgulandığı gibi, ayrıcalık ve bağışıkların amacı fertleri yararlandırmak olmayıp, devletleri temsil eden diplomatik misyonların görevlerini etkin bir şekilde yapmalarını sağlamaktır. Burada önemli olan diplomatik temsilcilerin çıkarları değil, temsil ettikleri devletin çıkarıdır. Oysa, diplomatik temsilcilerin tamamen özel hukuk

bağışıklığına ilişkin 1982 tarihli 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 33. maddesinden hareketle yabancı diplomatik temsilcilerin, yabancı devletler gibi, özel hukuk ilişkilerinde yargı bağışıklığından yararlanamayacağını, bu kişilere tebligat yapılabileceği, icrai önlemlerin alınması yoluna gidilebileceği görüşünü benimsemişti[713]. Türkiye, 1961 Viyana Sözleşmesine taraf olduktan sonra ise Yargıtay'ın, sözleşmeye taraf bir devletin yüksek mahkemesi olarak, önceki tarihlerde vermiş olduğu gerekçelerden vazgeçerek Sözleşme hükümlerinin sınırları doğrultusunda hareket etmiş olduğu görülmektedir[714].

Yargı bağışıklığı konusunda incelenmesi gererken hususlardan bir tanesi de tebligat ve tebligatın ülkemizde hangi usul kurallarına uyularak yapıldığıdır. Tebligat ise devletlerin ve diplomasi temsilcilerinin yargı bağışıklığı olmak üzere iki farklı şekilde ele alınmaktadır. Türk Hukukunda, adli makamlarca yabancı devletlere yapılacak tebligat konusunda 5718 Sayılı Milletlerararsı Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunu'nun[715] 49. maddesinde özel bir düzenleme yer almaktadır. Bu düzenlemeye göre, yabancı devlete, özel hukuk ilişkilerinden doğan hukukî uyuşmazlıklarda yargı muafiyeti tanınmaz[716]. Bu gibi uyuşmazlıklarda yabancı devletin diplomatik temsilcilerine tebligat yapılabilir[717]. Bu tebligat işlemi, Tebligat Kanunu'nda öngörülen mahalli tebligat usulüne uygun olarak gerçekleştirilecektir[718]. Bu hükmün tanıdığı usule başvurulması ise zorunlu

---

alanına giren faaliyetlerinden devletin çıkarı söz konusu olmadığından, diplomatik temsilcilerin yargı muafiyetinin resmi görevlerinin yerine getirilmesi ile ilgili işlemlerle sınırlandırılması gereklidir… Olayımızda taraflar arasındaki hukuki uyuşmazlık kira bağıtından doğmuştur. 2675 sayılı Kanunun 33. maddesi hükmü uyarınca davalı yargı muafiyetinden yararlanamayacağından, davanın esası incelenerek, sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm tesisi yolsuzdur…." Y. 6. H.D., T. 08. 05. 1984, E. 1984/3729, K. 1984/5731

713 Aysel Çelikel ve Ergin Nomer, **Devletler Hususi Hukuku, Örnek Olaylar- Mahkeme Kararları**, 6. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 1997, s.191.

714 Aksar, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I**, s.303; Konu ile ilgili örnek kararlar için bkz: Y. 4. H.D., T. 31. 01. 1986, E. 1985/9444, K. 1986/2437; Y. 6. H. D., T. 19. 10. 1981, E. 1981/7654, K. 1981/13836

715 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 26728, 12 Aralık 2007.

716 MÖHUK madde 49/1.

717 MÖHUK madde 49/2.

718 Cemal Şanlı ve diğerleri, **Milletlerararası Özel Hukuk**, 2. Baskı, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2014, s.445; Tebligat Kanunu'nun 45. maddesine göre, muhatap kendisine tebliğ yapılabilecek bir kimse olduğu halde, muhatabın adresi "ülke dışı" muamelesi gören bir yer ise ve tebliği memuru tebligatı yapamaz ise, keyfiyet tebliğ mazbatasına şerh edilerek evrak iade edilir. Böyle hallerde, tebellüğden kaçınma hükümlerine görediğer bir işlem yapılamaz ve tebligat, tebliği çıkaran merci tarafından bağlı olduğu Bakanlık marifetiyle Türk Dışişleri Bakanlığına gönderilir. Dışişleri Bakanlığı diplomatik yolla tebliği işlemini gerçekleştirmeye çalışır.

olmayıp, yabancı devlete tebligatın diplomatik usulle gerçekleştirilmesi de mümkündür[719]. Ancak, diplomasi temsilcisinin temsil ettiği devlet adına kendisine tebligat yapılması devletlerin çoğunluğu tarafından kabul gören bir uygulama değildir[720]. MÖHUK 49. madde düzenlemesinin diplomasi temsilcilerine tebligatı olanaklı kılmasını 1961 Viyana Sözleşmesi ile misyon üyelerine tanınan yargı bağışıklığının açıkça ihlali anlamına geleceği bakımından eleştirenler vardır[721] . 1961 Viyana Sözleşmesi'nde diplomasi temsilcilerine tebligat yapılabileceğine ilişkin bir hüküm olmadığı gibi tebligatın yapılacağı yerde konut dokunulmazlığına sahip bir alandır. Bu nedenle, yabancı devletin yargı bağışıklığının bulunmadığı hallerde, Türk mahkemelerce yapılması gerek, diplomatik yoldan tebliği yoluna başvurulmasının tercih edilmesi olmalıdır. Zira, diplomatik yoldan tebligatın yapılması ile birlikte, usulüne uygun bir tebligatın hüküm ve sonuçları doğmaya başlayacaktır[722].

Diplomatik misyon üyelerinin aleyhine açılan davalarda ise mahkemelerin yapacakları tebligatın usulü hakkında 1961 Viyana Sözleşmesi'nde herhangi bir hüküm bulunmamamaktadır. Ülkemizde diplomasi temsilcileri aleyhine açılan davalarda mahkemelerin yapacakları tebligatın usulü, Adalet Bakanlığı'nın belirli aralıklarla çıkardığı tebliğler ile, 1961 Viyana Sözleşmesi ve milletlerararsı uygulama gözönüne alınarak belirlenmektedir[723]. Adalet Bakanlığı'nın bu konudaki son düzenlemelerinden biri "Türkiye'den Yurtdışına ve Yurtdışından Türkiye'ye Gönderilecek Tebligat ve İstinabe İstemlerinde Uygulanacak Esaslar"a dair 63-3 sayılı ve 16.11.2011 tarihli Genelgedir[724]. Buna genelgeye göre, diplomatik ayrıcalığı bulunan misyon mensupları ile elçilik veya konsolosluklarda görevli kişilerle ilgili dava ve icra takiplerinde, Türkiye'nin de taraf olduğu "Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin 22, 30, 31 ve 37'nci maddeleri göz önünde tutulması gerekmektedir. Yabancı misyonlara karşı yürütülecek tebligat işlemlerinin Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile yapılmalıdır. Bu kişilerle ilgili dava ve icra takiplerinde, diplomatik ayrıcalığı bulunan misyon mensuplarına adli makamlarca

---

[719] Şanlı ve diğerleri, a.g.e., s.445.
[720] Gündüz, **Yabancı Devletin Yargı Bağışıklığı ve Milletlerarası Hukuk**, s.307-308.
[721] Toluner, a.g.e., s.385.
[722] Sargın, a.g.e., s.23-24.
[723] Sargın, a.g.e., s.32.
[724] Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, **Uluslararası Hukuk ve Dışilişkiler Genel Müdürlüğü'nün "Hukuki Alanda Uluslararası Adli Tebligat İşlemleri" ne ilişkin 63/3 sayılı ve 16. 11. 2011 Tarihli Genelgesi**, http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/genelgeler/63%20-%203.pdf (18.04.2017); Çalışmamızın devamında 2011 tarihli Genelge olarak anılacaktır.

çıkarılan her türlü tebligat evrakının, tebliği çıkaran adli makam tarafından Adalet Bakanlığına gönderilmesi gerekmektedir[725].

Bahsi geçen düzenlemeler ülkemizde görevli yabancı diplomatik misyon üyelerine ilişkindir. Türkiye Cumhuriyeti tarafından yabancı devletlerde görevlendirilen diplomasi temsilcilerinin suç işlemeleri durumunda ise farklı kurallar uygulanmaktadır. Buna göre, yabancı ülkede Türkiye adına memuriyet veya görev üstlenmiş olup da bundan dolayı bir suç işleyen kimse, bu fiile ilişkin olarak yabancı ülkede hakkında mahkûmiyet hükmü verilmiş olsa bile, Türkiye'de yeniden yargılanır[726]. Bu kapsamda görevli hakkında yabancı ülkede yargılama yapılmış ve hüküm verilmiş olsa da suçun türüne, cezanın ağırlığına, suçtan zarar görenin uyruğuna ilişkin başka bir koşul aranmaksızın Türkiye'de yeniden yargılama yapılabilecektir[727]. Ancak bu süreçte yabancı ülkede gözaltında, gözlem altında, tutuklulukta veya hükümlülükte geçen süre, aynı suçtan dolayı Türkiye'de verilecek cezadan mahsup edilecektir[728]. Ayrıca yargılama yapılırken, failin yurtdışında işlediği suç, görev suçu olması dolayısıyla Türkiye'nin zararına işlenmiş sayılacağından yabancı ülke mevzuatı dikkate alınmayacaktır[729].

Diplomasi temsilcisinin işlediği suç görevden doğmuşsa bahsi geçen hüküm uygulanacaktır. Buna karşılık suç tamamen şahsi bir nitelik gösteriyorsa, diplomasi temsilcisinin yabancı ülkede işlediği bu tür suç ile herhangi bir vatandaşın yine ülke dışında işlediği şahsi suç arasında bir fark bulunmadığından suçların takibi ve cezalandırılması hususunda TCK madde 11 uygulanacaktır[730]. Buna göre diplomasi temsilcisi, Türk kanunlarına göre aşağı sınırı bir yıldan az olmayan hapis cezasını gerektiren bir suçu yabancı ülkede işlediği ve kendisi Türkiye'de bulunduğu takdirde, bu

---

[725] 2011 Tarihli Genelge, madde 39.

[726] TCK madde 10; Ayrıca hükümde "mahkûmiyet hükmü verilmiş bulunsa bile" ibaresi bulunduğuna göre beraat, düşme ve ceza verilmesine yer olmadığı kararları bakımından Türkiye'de evveliyetle yargılama yapılabileceğini kabul etmek gerekir. Veli Özer Özbek ve diğerleri, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2015, s.156.

[727] Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.156.

[728] TCK madde 16.

[729] Türkiye'nin egemelik alanı dışında işlenen suçlar dolayısyla Türkiye'de yargılama yapılırken, Türk kanuna göre verilecek olan ceza, suçun işlendiği ülke kanununda öngörülen cezanın üst sınırından fazla olamaz. (TCK madde 19/1) Fakat suçun Türkiye'nin güvenliğine karşı veya zararına olarak işlenmesi durumunda bu hüküm uygulanmaz.(TCK madde 19/2(a)). Bu madde kapsamında diplomasi temsicisinin yurt dışında görevi dolayısıyla işlediği suç Türkiye zararına işlenmiş sayılacağından yabancı ülke kanunu dikkate alınmayacaktır.

[730] M.Emin Artuk ve diğerleri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 9. Bası, Ankara: Adalet Yayınevi, 2015, s.1065.

suçtan dolayı yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması ve Türkiye'de kovuşturulabilirliğin bulunması koşulu ile Türk kanunlarına göre cezalandırılır[731]. Suç, aşağı sınırı bir yıldan az hapis cezasını gerektirdiğinde yargılama yapılması zarar görenin veya yabancı hükümetin şikâyetine bağlıdır. Bu durumda şikâyet, vatandaşın Türkiye'ye girdiği tarihten itibaren altı ay içinde yapılmalıdır[732]. Yabancı ülkelerde bulunup da diplomatik dokunulmazlıkta yararlanan Türk kamu görevlilerinin işledikleri suçlardan dolayı yetkili mahkeme Ankara mahkemesidir[733].

3.4.2.4. Seyahat Dokunulmazlığı

Diplomasi temsilcileri, görevlerini gereği gibi yerine getirebilmek amacıyla seyahat dokunulmazlığına sahiptirler. Seyahat özgürlüğü, diplomasi temsilcilerinin kabul eden devletteki koşullar hakkında düzgün bir şekilde rapor vermelerini ve gönderen devletin vatandaşlarını korumalarını sağlamak için esas bir dokunulmazlıktır[734]. Bu kapsamda, kabul eden devlet, diplomasi temsilcilerine hareket ve seyahat serbestliği sağlamak zorundadır. Ancak milli güvenlik nedenleriyle girişi yasaklanan veya kurallara bağlanan bölgeler bu dokunulmazlığın istisnasını oluşturmaktadır[735].

Milli güvenlik nedenleri ile girişi yasaklanan veya kurallara bağlanan bölgeler ifadesi, içeriği belirsiz bir kavramdır. Bu bölgelerin belirlenmesinde kabul eden devlete geniş bir takdir hakkı tanınmaktadır[736]. Ancak devletler, diplomatik fonksiyonların gereği gibi yürüyebilmesi için bu hakkın kısıtlanmasında oldukça ihtiyatlı davranmalıdırlar. Seyahat özgürlüğü, diplomasi temsilcisinin işlevlerini yerine getirmek amacını etkisizleştirecek şekilde kısıtlanmamalıdır[737].

---

[731] TCK madde 11/1.
[732] TCK madde 11/2.
[733] TCK madde 14/4.
[734] Aust, a.g.e., s.121; Sen, a.g.e., s.100-101; Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.205.
[735] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 26.
[736] Bozkurt ve diğerleri, a.g.e., s.230.
[737] Örneğin, 11 Mart 2017 tarihinde yaşanan Hollanda-Türkiye diplomatik krizinde, misyon şefi statüsündeki Türkiye maslahatgüzarının, Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Betül Sayan Kaya ile buluşması engellenerek, rızası olmaksızın, hareket özgürlüğü kısıtlanarak polis merkezinde alıkonulmuştur. Ayrıca Rotterdam Başkonsolosu ve diğer konsolosluk personelinin konsolosluktan çıkması ve dışardan konsolosluğa girişler de yasaklanmıştır. Hollanda makamlarının gerçekleştirmiş olduğu bu eylemler açıkça hareket özgürlüğünün ihlalidir. Diplomasi temsilcilerine sağlanan hareket özgürlüğünün temelinin misyon görevlerini gereği gibi yerine getirebilme amacıyla tanındığı gözönünde

3.4.2.5. Vergi ve Gümrük Ayrıcalığı

Diplomasi temsilcileri, kabul eden devlet ülkesinde bazı vergileri ödemekten bağışık tutulmaktadır. Bazı yazarlara göre vergi ayrıcalığı, devletler hukukuna değil nezaket kuralına dayanır ancak çoğunluk bu ayrıcalığın da uluslararsı örf adet hukukundan doğduğu inancındadır[738].

Diplomasi temsilcileri, istisnalar haricinde, şahsi, ayni, milli ve bölgesel her türlü vergi ve resimden bağışıktırlar. Bu istisnalar; mal veya hizmetin fiyatlarına dahil edilen dolaylı vergiler; kabul eden devlette sahip olunan özel taşınmazlara ait vergiler ve resimler; kabul eden devlette bulunmasına bağlı olarak sahibi olunan taşınırlar dışındaki bütün mal ve mülk için konulan veraset ve intikal vergileri; kabul eden devlette bulunan özel gelirden alınan vergi ve resimler ve bu devlette yapılan ticari teşebbüslere ilişkin sermaye vergileri; belirli hizmetler için ödenen vergiler ve ücretler; kişisel taşınmaz mallara konulan kayıt, mahkeme veya zabıt harçları ile ipotek harcı ve damga resimleridir[739].

Uygulamada, devletler, karşılıklı olmak şartıyla, diplomasi temsilcilerine vergi bağışıklıklarını ulusal yasalarıyla tanımaktadırlar. Türk mevzuatı da, 1961 Viyana Sözleşmesi hükümleri dışında, bir takım özel yasalarla diplomasi temsilcilerinin vergi ayrıcalığını düzenlemektedir. Türk Hukukunda diplomasi temsilcilerine tanınan vergi ayrıcalıkları tek bir kanun yerine farklı kanunlarda düzenlenmiş bulunmaktadır. Örneğin 31.12.1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 15. maddesine göre diplomasi

---

bulundurulduğunda, şüphesiz ki maslahatgüzarın gönderen devletin bakanı ile bilgi alış verişinde bulunması tartışmasız en temel görevlerinden biridir. Bu görevi de gereği gibi yerine getirebilmesi için kabul eden devletin hareket özgürlüğünü tam olarak sağlaması ve bunun için de gerekli tüm önlemleri alması gerekmektedir. Yaşanan krizde ise maslahatgüzarın seyahat özgürlüğünün açık bir şekilde ihlal edildiği tartışmasızdır. Bu bağlamda da Hollanda, tarafı olduğu 1961 Viyana Sözleşmesi'nin seyahat özgürlüğünü düzenleyen 26. maddesini açıkça ihlal etmiştir ve tarafı olduğu bir sözleşmenin gerekliliklerini yerine getirmekte başarısız olmuştur. Ayrıca konsolosluk çalışanlarına yönelik gerçekleştirilen fiiller de 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkındaki Viyana Sözleşmesi hükümlerine de aykırılık teşkil etmektedir. Bu Sözleşme'nin 34. maddesine göre, *ulusal güvenlik nedeniyle girmesi yasaklanmış veya nizama bağlanmış bölgelerle ilgili kanun ve düzenlemeler saklı kalmak üzere, kabul eden devlet, ülkesi üzerinde konsolosluğun bütün mensuplarına yer değiştirme ve seyahat serbestliğini sağlar*. Türkiye'nin Rotterdam Başkonsolosunun ve diğer konsolosluk çalışanlarının seyahat serbestisi uluslararası hukuka aykırı olarak engellendiğinden, Hollanda 1963 Konsolosluk İlişkileri Hakkındaki Viyana Sözleşmesi hükümlerini uygulamakta başarısız olmuştur. Türkiye-Hollanda Diplomatik Krizinde yaşanan süreçle ilgili ayrıntılı açıklama ile ilgili olarak tezimizin ikinci bölümüne bakınız: s.51-53.

[738] Bozkurt ve diğerleri, a.g.e., s.232.

[739] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 34.

temsilcileri karşılıklı olmak koşuluyla gelir vergisinden muaftırlar[740]. 08.06.1959 tarihli ve 7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nun 3/c maddesine göre Türkiye'deki diplomatik personel, idari ve teknik personel ve aile mensuplarını, karşılıklılık koşuluyla ve Türk uyruklarından veraset yoluyla mal iktisabı durumları dışında, veraset ve intikal vergilerinden bağışıktırlar[741].

Bir başka muafiyet, 02.07.1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 124. maddesine göre diplomasi temsilcileri kanunda öngörülen yargı harçları, noter harçları, tapu ve kadastro harçları, vize ve Dışişleri Bakanlığı tasdi harçları gibi harçlardan, karşılıklılık koşuluyla bağışıktırlar[742]. Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu'nun 4/b maddesi uyarınca diplomasi temsilcileri, karşılıklılık koşuluyla, motorlu taşıt vergisinden bağışıktır. Belediye Gelirleri Kanunu'nun 100. maddesi uyarınca diplomasi temsilcileri belediye vergilerinden, karşılıklılık koşuluyla bağışıktır.

Diplomasi temsilcileri vergi ayrıcalığının yanında gümrük ayrıcalığından da yararlanırlar. Misyonun resmi kullanımına ait maddeler ve yerleşmesinde kullanılacak eşyalar da dâhil olmak üzere, bir diplomasi temsilcisinin veya beraberinde oturan aile üyelerinin şahsi kullanımına ait eşya, kabul eden devletin kanun ve nizamlarına uygun olarak gümrük vergileri, resimleri ve ilgili ücretlerinden bağışıktır. Ancak girişine izin verilen bu maddelerin depolama, taşıma ve benzeri hizmetlere ait ücretler bu ayrıcalıktan yararlanmaz[743].

Gümrük vergisinden muafiyet istismara açık bir ayrıcalık olduğundan muafiyetin kabul eden devletin yasalarına ve düzenlemelerine uygun olarak tanınacağı açıkça düzenlenmiştir. Kabul eden devlet, kanunları ve düzenlemeleri ile istismarın önüne geçmek için genellikle ithal edilebilecek malların miktarı veya eşyanın ithalatının gerçekleştirilmesi gereken süreyle ilgili kısıtlamalar veya ithal edilen malların seberbestçe satılacağı koşulları tespit edebilmektedir[744].

---

[740] 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu, **T. C. Resmi Gazete**, 10700, 06 Ocak 1961.
[741] 7338 Sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu, T. C. Resmi Gazete, 10231, 15 Haziran 1959.
[742] 492 Sayılı Harçlar Kanunu, **T. C. Resmi Gazete**, 11756, 17 Temmuz 1964.
[743] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 36/1.
[744] Aust, a.g.e., s.133; Denza, **Diplomatic Agents and Missions, Priviliges and Immunities,** s.98.

Bir diplomatik temsilcinin kişisel bagajı genellikle gümrük kontrolünden muaf tutulmuş sayılmaktadır. Ancak bagajın bahsi geçen gümrük bağışıklığı kapsamına girmeyen veya ithali ya da ihracı kabul eden devlet mevzuatınca yasaklanmış olan veya kabul eden devletin kararntina mevzuatına tabi olan eşya içerdiğine yönelik ciddi sebepler var ise diplomatik ajanın şahsi bagajı açılabilir[745]. Bununla birlikte bu arama hakkının kabul edilmesi durumunda bunun istismar edilmesini önlemek için arama, ancak diplomatik ajanın veya yetkili temsilcinin huzurunda yapılmalıdır[746]. Bu istisnai durumlarda diplomatın kişisel bagajını denetleme hakkı, bir diplomatın eşya dokunulmazlığına önemli bir istisna teşkil etmektedir.

Türk hukukunda gümrük ayrıcalığına ilişkin olarak temel düzenleme 27.10.1999 tarihli ve 4458 sayılı Gümrük Kanununda bulunmaktadır. Bu kanuna göre, karşılıklılık esasına göre ithal edilen diplomatik eşya gümrük vergisinden muaftır[747]. Ayrıca diplomatik misyonlar ve bunların mensuplarına tanınan gümrük ayrıcalıklarına ilişkin işlemler Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın 09.02.2015 tarihli ve 10 sayılı Genelgesi hükümleri çerçevesinde yürütülecektir[748].

3.5. Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıklardan Yararlanacak Kişilerin Kapsamı

Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların tespitinin yanında bunlardan yararlanacak kişilerin belirlenmesi de ayrı bir önem taşımaktadır. Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan faydalanma misyonun tüm üyeleri bakımından eşit bir şekilde uygulanacak mıdır sorusunun cevaplanması gerekmektedir. 1961 Viyana Sözleşmesi hükümlerine göre diplomatik misyonun tüm üyeleri ve bu üyelerin aileleri eşit koşullarda bu bağışıklıktan yararlanmamaktadır. Ayrıca aile üyelerinin dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanması da bazı ek koşulların yerine getirilmesine bağlanmış bulunmaktadır.

---

[745] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 36/2; Uygulamada bu istisna arama hakkının misalleri mevcuttur. Örneğin Endonezya'nın Tanzanya büyükelçisi bagajının denetiminde üç tondan fazla fildişini yasa dışı yollarla ihraç etmek üzereyken bulundu. The Times 1989'den aktaran Roberts, a.g.e., s.147.

[746] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 36/2.

[747] Gümrük Kanunu madde 167.

[748] Gümrük ve Ticaret Bakanlığı 09.12.2015 tarihli ve 10 Sayılı Diplomatik Muafiyetler Konulu Genelgesi, http://ggm.gtb.gov.tr/data/54afe691f2937017dc30121b/2015-10.pdf (23.01.2017).

3.5.1. Diplomasi Temsilcileri ve Birlikte Oturan Aile Üyeleri

Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan tam olarak yaralananlar, diplomasi temsilcileri ve birlikte oturan aile üyeleridir. 1961 Viyana Sözleşmesi madde 37 /1 düzenlemesine göre, *bir diplomatik ajanın beraberinde oturan aile üyeleri kabul eden devletin vatandaşı değillerse, 29. ve 36. madde*[749] *de belirtilen ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanırlar*. Ancak Sözleşmede dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanacak aile efradının bir tanımı yapılmamıştır. Genel kabule göre diplomasi temsilcisinin eşi ve reşit olmayan çocukları ayrıcalık ve dokunulmazlıklardan yararlanacaktır[750]. Ancak eşin ve reşit olmayan çocukların dışındaki aile üyelerinin dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanıp yaralanamayacağı hususu, uluslararası hukukta netlik kazanmış değildir. Aile üyeleri ifadesinin, devletten devlete değişkenlik gösteren bir içeriğe sahip olması dolayısıyla sınırlayıcı bir tanım verilmemiştir; onun yerine aile üyelerinin belirlenmesinde, devletlere bir serbestlik tanınması tercih edilmiştir. Devletlere, bu kişilere ilişkin uygulanacak kuralların kapsamının belirlenmesinde, geniş takdir yetkisi verildiği görülmektedir. Uygulamada artan bir şekilde, evli olmayan eşler ve hatta aynı cinsten eşlerin dâhi aile üyesi kapsamında değerlendirilildiği görülmektedir. Ayrıca birden fazla eşi olanlarda ise gönderen devlette yasal olarak evli bulunulan eş haricindeki eşlerin, dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanmayacağını kabul eden devletler bulunmasının yanı sıra birden fazla eşe de ayrıcalıklar tanıyan devletler bulunmaktadır[751].

Aile üyelerine diplomasi temsilcilerine benzer dokunulmazlık ve ayrıcalıkların tanınması ise aile üyelerinin temsilcinin bir uzantısı olarak görülüyor olmasından

---

[749] Bu madde aralıklarında belirtilen dokunulmazlıklar; kişi dokunulmazlığı, konut dokunulmazlığı, yargı bağışıklığı, sosyal güvenlik hükümlerinden bağışıklık, vergi ve gümrük bağışıklığıdır.

[750] Lord Gore- Booth, a.g.e., s.143-144; Çelik, **Milletlerararsı Hukuk Cilt 1**, s.542; Denza, "Diplomatic Agents and Missions, Privileges and Immunities", s.98; Wilson, a.g.e., s.182; Kimi devletler aile üyesi olarak kabul edilebilecek kategorileri belirlemiştir. Örneğin İngiltere, 18 ve 25 yaşları arasında diplomatla yaşayan, maddi olarak diplomata bağlı bulunan, onaylı bir eğitim kurumunda tam zamanlı eğitim gören ve tam gün ücretli bir işte çalışmayan çocuklar ve kendisi ile ikamet eden bakmakla yükümlü olduğu ebeveyinleri "aile üyeleri" kapsamında kabul etmektedir. Oldukça benzer bir yaklaşım, Kanada, Avusturalya, Yeni Zellanda, Almanya, Belçika ve Amerika tarafından benimsenmiştir. Roberts, a.g.e., s.157.

[751] Aust, a.g.e., s.134.

kaynaklanmaktadır. Bu nedenle ailenin korunması, diplomatın bağımsızlığını ve görevlerini yerine getirebilmesinin sağlanması için gerekli görülmektedir[752].

Kabul eden devlet tarafından ek ayrıcalık ve bağışıklık tanınmadığı takdirde, bu devletin vatandaşı olan veya orada daimi surette mukim bulunan bir diplomatik ajan, sadece görevlerinin ifası esnasında yapılan resmi işlemler bakımından yargı bağışıklığından ve dokunulmazlıktan yararlanırlar[753].

3.5.2. İdari ve Teknik Personel ve Birlikte Oturan Aile Üyeleri

Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanan bir diğer grup ise idari ve teknik personel ve bunların aile üyeleridir. Ancak bu grubun sahip olduğu dokunulmazlık ve ayrıcalıklar, diplomasi temsilcilerine nazaran daha dar kapsamlıdır. Şöyle ki idari ve teknik personel ve beraberinde oturan aile üyeleri, kabul eden devletin vatandaşı olmamak veya daimi surette orada mukim bulunmamak şartıyla 29 ile 35. maddede belirtilen dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanırlar. Ancak kabul eden devletin medeni ve idari yargısından bağışıklık, görevin ifası dışında yapılan fiileri kapsamaz. Ayrıca, bu kişiler, sadece ilk yerleşimleri sırasında ithal olunan eşyalar için gümrük bağışıklığından yararlanırlar[754]. Anlaşıldığı üzere idari ve teknik personel, medeni ve idari yargı ve gümrük bağışıklığından, diplomasi temsilcilerine nazaran daha dar kapsamlı yararlanmaktadır.

3.5.3. Misyonun Hizmet Personeli

Hizmet personeli de birtakım dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanmaktadır. Fakat hizmet personelinin sahip olduğu ayrıcalıklar diplomasi temsilcilerinden çok daha

---

[752] Diplomasi temsilcisinin aile üyelerinin bu dokunulmazlığı kötüye kullandığı çeşitli olaylar yaşanmıştır. Örneğin 1980-1981 yılları arasında, Gana delegasyonu 3. ateşesinin 19 yaşındaki oğlu Manuel Ayree, New York'ta tecavüz, saldırı, hırsızlık, darp ve diğer suçları işlemiştir. Mağdurlardan biri olan Holmes ve erkek arkadaşı, tecavüzden sonraki aylarda Ayree'yi sokakta yürüken teşhis etmiş ve Ayree şikâyet üzerine tutuklanmıştır. Ancak bu kişi, Ganalı diplomatın oğlu olduğu saptandıktan sonra serbest bırakılmış ve diplomatik dokunulmazlığa bağlı olarak tüm suçlamalar düşmüştür. Olayın ayrıntıları için bkz: Ashman ve Trescott, a.g.e., s.22-64; Yerel yasalara uymayan ve kovuşturmaya karşı korunabileceklerini bilerek yasadışı eylemlerde bulunan aile üyelerinin dokunulmazlığa sahip olmasının adelet düşüncesiyle bağdaşmadığı yönündeki eleştiri için bkz: Gözlügöl, a.g.e., s.122.

[753] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 38/1.

[754] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 37/2.

kısıtlı ve görev sırasındaki faaliyetleri ile sınırlıdır[755]. Hizmet personeli, kabul eden devletin vatandaşı olmaması veya daimi surette orada mukim bulunmaması şartıyla; görevlerinin ifası sırasında yapılan fiiler bakımından bağışıklıktan, işleri dolayısıyla aldıkları ücretlere ilişkin vergi ve resim bağışıklığından ve sosyal güvenlik hükümlerinden bağışıktırlar[756].

Gönderen devletin resmi görevlisi olmayan, diplomasi temsilcilerinin ev hizmetlerinde çalışan özel hizmetçiler de birtakım dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanmaktadır[757]. Özel hizmetçiler, kabul eden devletin vatandaşı veya daimi surette orada mukim bulunmaması şatıyla, işleri dolayısıyla aldıkları ücrete ilişkin vergi ve resim bağışıklığından yararlanırlar; öteki dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan ise ancak kabul eden devletin tanıdığı ölçüde yararlanırlar[758]. Bu düzenleme özel hizmetçilere yönelik olsa da misyon çalışanları içinde bir avantajdır. Şöyle ki, diplomat, kabul eden devlet tarafından vergi ve sosyal güvenlik kesintilerine maruz kalmaksızın bu kişilere yüksek ücret ödemek zorunda kalmaz ve hizmetçileri ile gönderilebileceği her bir ülkenin vergi ve sosyal güvenlik hukukunun karmaşıklıklarına hâkim olmak zorunda kalmaz[759].

3.5.4. Türkiye'de Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıklardan Yararlanacak Kişilerin Sınıflandırılması

Türkiye'de diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yaralanacak kimseler, 2008 tarihli Genelge'nin 11. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: büyükelçi, elçiler, maslahatgüzar, elçilik müsteşarı, elçilik kâtipleri, elçilik ataşeleri, askerî ataşeleri ve bunların yardımcıları ve bu kişilerin eşleri ve beraber oturan çocukları ve diğer aile efradı diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıktan tam olarak yararlanmaktadırlar. Ayrıca elçiliğin idari ve teknik personeli (gönderen devlet uyruğundan olmak ve tek ve asıl görevlerinin sefaret

---

[755] Brükseldeki Temyiz Mahkemesi, *Ministere Public and Republic of Mali v Keita* davasında, hizmet personeli olan bir şoför tarafından, Mali Büyükelçisinin öldürülmesinin, görevleri kapsamında yerine getirilip getirilmediğini tespit etti. Mahkeme, suçun, hizmet saatleri sırasında ve elçilik binasında işlendiğine dair anlaşmaya vardı; ancak söz konusu hareketin, büyükelçi ve şoför ararsındaki kişisel bir anlaşmazlığın sonucu olarak meydana gelmesi sebebiyle, şoförün ceza yargısından muaf olmadığına karar vermiştir. 1977 Journal des Tribunaux 678; 77 ILR 410'den aktaran Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.410.

[756] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 37/3.

[757] Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, s.45.

[758] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 37/4.

[759] Lord Gore- Booth, a.g.e., s.147.

hizmeti olması kaydıyla) ve bunların eşleri, birlikte oturdukları diğer aile efradı dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanacaklardır. Diğer elçilik personeli ve kabul eden devlet vatandaşı olup elçilikte çalışanlar ise diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanamamaktadır[760].

3.6. Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıklardan Yararlanma Süresi

Evrensel olarak, diplomasi temsilcisinin ve ailesinin dokunulmazlığı görev süresince ve görevinin sona ermesinin ardından geri çağrılması ve ülkeden ayrılması süreleri arasında makul bir süre boyunca devam eder. Diplomasi temsilcisinin dokunulmazlık ve ayrıcalıkları, görevine başlamak üzere kabul eden devletin ülkesine girdiği andan itibaren başlar. Eğer temsilci zaten kabul devletin ülkesinde bulunuyorsa, tayininin Dışişleri Bakanlığına veya anlaşmaya varılan başka bir Bakanlığa bildirildiği andan itibaren başlar[761]. Bunun yanında diplomasi temsilcisi görevine başlamak ve görevi başına dönmek üzere, veya kendi ülkesine döner iken geçtiği üçüncü devletler de kendisine

---

[760] 2008 tarihli Genelge 11. madde: "Diplomatik ayrıcalık ve vergi bağışıklığından yararlanan diplomasi memur ve mensupları Dışişleri Bakanlığının 01/11/1931 tarih ve 21592-618 sayılı yazıları üzerine, Bakanlar Kurulunun 09/12/1931 tarihli kararıyla kabul edilen listede yararlandıkları ayrıcalık ve bağışıklıklara göre sınıflandırılmış bulunmaktadır. Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdürlüğü halen, bu sınıflandırmaya göre yabancı misyon mensuplarına kimlik kartı vermektedir. Buna göre, büyükelçi, elçiler, maslahatgüzar, elçilik müsteşarı, elçilik kâtipleri, elçilik ataşeleri, askerî ataşeleri ve bunların yardımcıları birinci sınıfı oluşturmaktadırlar. Bu sınıf mensuplarının eşleri ve beraber oturan çocukları ve diğer aile efradı ise, ikinci sınıfı oluşturmakta ve bunlar da diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıktan tam olarak yararlanmaktadırlar. Üçüncü sınıf personel ise, elçiliğin idarî ve teknik personelinden oluşmaktadır. Bunlar; elçilik doktoru, elçilik hukuk müşavirleri, kançılarya memurları olup, mensup oldukları "Gönderen Devlet" uyruğundan memur sıfatıyla bu göreve atanmaları, tek ve asıl görevlerinin de sefaret hizmeti olması gerekmektedir. Bu memurların eşleri, birlikte oturdukları çocukları ve diğer aile mensupları ise dördüncü sınıfı oluşturmaktadır. Diğer elçilik mensupları ve kabul eden Devlet (Türkiye) vatandaşı olup, elçiliklerde kavas, bahçıvan, ahçı, garson, şoför gibi çalışanlar diplomatik bağışıklık ve ayrıcalıklardan istifade edememektedirler."

[761] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 39/1; Öğretide ayrıcalık ve dokunulmazlıkların, diplomasi temsilcisinin ülkeye girdiği andan mı yoksa güven mektubunu sunduğu andan mı başlayacağı konusunda görüş ayrılığı vardı. Meray, **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt,** s.46; Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.426; Fakat diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların, güven mektubunun sunulması anından itibaren başlayacak olmasının kabul edilmesi ortaya mantıksız sonuçlar çıkabilmektedir. Örneğin, temsilci görev başına gitmek üzere kendi ülkesi sınırından çıktıktan sonra, transit olarak geçeceği üçüncü devletlerde de bazı dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan faydalanacaktır. Bu görüş benimsenirse üçüncü devletlerde ayrıcalıklardan yararlanırken asıl görevli olduğu devlet ülkesinde faydalanamaması gibi mantıksız bir sonuç ortaya çıkar. Ayrıca güven mektubu yalnızca misyon şefleri için söz konusudur. Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar ise diplomatik misyon ajanlarına ve aile üyelerine tanınmıştır. Bu durum ise dokunulmazlıklar ve ayrıcalıkların ayrıca saptanmasına sebep olur ki bu da karışıklıklara sebebiyet verir. Bu sebeple çoğunluk dokunulmazlık ve ayrıcalıkların görev yapılacak ülkeye varıldığı andan itibaren başlayacağını benimsemiştir ve Viyana Sözleşmesi de bu doğrultuda bir düzenleme getirmiştir. Çelik, **Milletlerarası Hukuk Cilt 1**, s.544-545.

geçişini veya dönüşünü sağlamak için gerekli dokunulmazlık ve diğer bağışıklıkları tanıyacaktır[762].

Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar temsil görevinin bitmesiyle son bulur. Diplomasi temsilcisinin görevinin sona ermesi durumunda sahip olduğu ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklar normal olarak ülkeyi terk ettiği anda veya terk etmek için kendisine tanınan makul sürenin bitiminde sona erdiği gibi silahlı çatışma halinde dâhi, bu ana kadar devam eder[763]. 1961 Viyana Sözleşmesi'nde neyin makul bir süre oluşturduğuna ilişkin herhangi bir düzenleme yoktur. Bazı ülkeler, iç hukukunda bu makul süreyi kesin olarak belirlemişlerdir[764]. Diğer ülkeler ise mahkemelerine veya idari makamlarına, ayrıcalıklar söz konusu olduğunda, her bir vakanın özelliklerini göz önünde bulundurmalarına izin veren esnek bir yaklaşım sürdürmeyi tercih etmişlerdir[765]. Örneğin, misyonun işlerini bir bütün olarak tasfiye edecek bir büyükelçiye bir sonraki görevlendirmesine ayrılması için tanınacak makul süre daha uzun olabilir[766]. Aksine, diplomatik dokunulmazlıkların kötüye kullanılması hadiselerinde ise diplomasi temsilcilerine ülkeyi terk etmeleri için çok kısa süreler tanınabilmektedir[767]. Yani devletler diplomasi temsilcilerine tanınacak makul süreyi belirlemede geniş takdir hakkına sahiptirler.

Diplomasi temsilcisi görevi sona erdikten sonra da dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanabilecek midir? Bu ayrıcalıklarını ulusal mahkemeler önünde ileri sürebilecek midir? Diplomasi temsilcisinin misyonun bir üyesi olarak yapmış olduğu fiiller bakımından dokunulmazlığının devam edeceği Sözleşme ile koruma altına alınmıştır[768].

---

[762] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 40/1.

[763] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 39/2.

[764] Diplomasi temsilcilerinin ülkeyi terk etmeleri için makul süre belirleyen ülkeler arasında, İsviçre ve Venezuella vardır. İsviçre'de bu süre maksimum altı ay; Venezuella'da ise minimum bir ay tanınmaktadır. Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations,** s.437.

[765] Lord Gore- Booth, a.g.e., s.130-131; Sen'e göre normalde dokunulmazlığın süreceği makul süre, ilgili resmi görevli ile istişarede bulunarak düzenlenebilir ancak nihayetinde kabul eden devlet hükümeti bağışıklığın süresinin ne kadar süre devam edebileceğini belirleme hakkına sahiptir. Sen, a.g.e., s.169.

[766] Örneğin Amerika Fransa maslahatgüzarı olan Pişon, 1804'te oraya Fransa elçisi gelmesi üzerine Fransaya dönmesi gerekirken dönmesi gecikti. 1805 martında aleyhine bir dava açıldı. Pişon hareketinin bu kadar gecikmesinin sebebinin resmi işlerinin tasfiyesi olduğunu ileri sürdü ve Amerika mahkemesi bu gerekçeyi kabul etti. Cemil, a.g.e., s.269.

[767] Örneğin 1984'te Libyalı diplomatlara, elçilik binası içinden ateş edilmesi neticesinde elçilik binasını koruyan bir polis memurunun ölmesi ile sonuçlanan hadisenin ardından Libya ile İngiltere arasında diplomatik ilişkilerin bozulduğu bir dönemde, ülkeleyi terk etmeleri için 7 günlük bir süre tanınmıştı. Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.437.

[768] 1961 Viyana Sözleşmesi madde 39/2.

Resmi görevin yerine getirilmesine ilişkin eylemler için diplomasi temsilcisinin dokunulmazlığı zamanla kısıtlı değildir. Bu eylemlere ilişkin dokunulmazlık, diplomasi temsilcisinin kişisel dokunulmazlığı değildir, ancak gerçekte gönderen egemen devletin dokunulmazlığıdır. Bu nedenle diplomatın kişisel fiillerine ilişkin dokunulmazlığı görevi sona erdiğinde geçerliliğini yitirir[769]. BM Uluslararası Hukuk Komisyonu 1961 Viyana Sözleşmesi'nin hazırlık çalışmaları sırasında madde 39/2 hükmündeki "görevlerin yerine getirilmesinde" yerine "görevlerinin yerine getirilmesi süresince" ifadesinin kullanılmasına ilişkin olarak yapılan teklif reddedilmiştir. Buna gerekçe dokunulmazlığın yalnızca resmi görevin yerine getirilmesine ilişkin eylemler açısından geçerli olduğu ifade edilmiştir[770].

Diplomasi temsilcisine ve diğer üst düzey devlet görevlilerine görevi bittikten sonra işlevsel bağışıklık (*rationae materia)* tanınmaktadır. Söz konusu bağışıklık, fiilin niteliğiyle ilişkili olduğu için, eski bir devlet görevlisi görevinden ayrıldıktan sonra bile, görev süresince yerine getirilen resmi eylemlerinden dolayı bu bağışıklılığı talep edebilir. Böylelikle dokunulmazlıklar, daha az sayıda eylemi korur; ancak daha geniş bir aktör yelpazesini kapsar[771].

İşlevsel bağışıklık verilmesinin ardında ise iki ilgili politika bulunmaktadır. Birincisi, bu tür bir dokunulmazlık esasa ilişkin bir savunma meydana getirir ve bireysel yetkilinin devletin fiili olan eylemlerden yasal olarak sorumlu tutulması engellenir[772]. Ayrıca görevli yalnızca devletin dokunulmaz eylemlerine değil; aynı zamanda resmi fakat egemen olmayan işlemlerde de bağışıklık kazanacaktır[773]. Bu tür fiiller yalnızca devlete yüklenebilir ve işlevsel bağışıklık, sorumluluğu devlete yönlendirme mekanizmasıdır[774]. İkinci olarak, devlet görevlilerinin yabancı mahkemelerdeki dokunulmazlığı, devlet adına hareket edenlere karşı açılan davalar yoluyla devletlerin yargı bağışıklığını önlemeyi

---

769 Lord Gore- Booth, a.g.e., s.131.
770 **Yearbook of the International Law Commission**, 1957, Vol. I, s.142, para. 38.
771 Wickremasinghe, a.g.e., s.383.
772 Akande ve Shah, a.g.e., s.826; Cassese, rationae materia bağışıklığın özelliklerini dört başlık altında toplamıştır; maddi hukuka ilişkindir ve esasa ilişkin bir savunma teşkil eder; tüm *de facto* ve *de jure* devlet görevlilerinin resmi eylemlerini kapsar; görevlinin görevi sona erdikten sonra sonlanmaz; erga omnes niteliğe sahiptir, yani herhangi bir devlete karşı da ileri sürülebilir. Antonio Cassese, "When May Senior State Officials Be Tried For International Crimes? Some Comments on the Congo v. Belgium Case", **European Journal of International Law**, 13, 2002, s.863.
773 Akande ve Shah, a.g.e., s.827.
774 Akande ve Shah, a.g.e., s.827.

engellemektedir[775]. Bu bağlamda bu dokunulmazlık yargısal bağışıklık sağlayarak yabancı devletin eylemlerinin dolaylı olarak kontrol edilmesini engellemektedir.

İşlevsel bağışıklık birçok kez uluslararası mahkeme kararları ile de kabul edilmiş ve sınırlarına ilişkin yorumlar yapılmıştır. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin *Prosecutor v. Tihomir Blaskic* davasında işlevsel bağışıklığa ilişkin yorumu şu şekildedir :

> Devlet yetkilileri bir devletin aracıdır ve onların resmi eylemleri ancak devlete atfedilebilir. Devlet adına üstlendikleri şahsi olmayan eylemleri için ceza ya da yaptırımın konusu olamazlar. Başka bir deyişle devlet yetkilileri kendilerine bireysel olarak atfedilemeyecek, adına hareket ettikleri devlete yükletilmesi gereken hukuka aykırı eylemlerin sonuçlarına katlanmamalıdırlar; onlar "işlevsel dokunulmazlık" olarak adlandırılan bağışıklığa sahiptirler. Bu onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıllara dayanan o zamandan beri tekrarlanan geleneksel uluslararası hukukun yerleşik bir kuralıdır.[776]

Bir eylemin işlevsel bağışıklık kapsamında değerlendirilebilmesi için, onu yapanın görevli değil devlet olduğu kanısı uyanmalıdır. Böylelikle o eylem bireye atfedilmekten çıkıp görevliyi gönderen devlete atfedilir hale gelmektedir. Bu bağlamda, gönderen devletin görüşlerinin bir diplomasi temsilcisi tarafından kamuoyuna iletilmesinde eylemin asıl sorumlusu diplomasi temsilcisi değil gönderen devlettir. Örneğin, Fransa'da yerleşik Ermeni Davasını Savunma Komitesi (CDCA) adlı kuruluş, elçiliğin resmi internet sitesinde Ermeni soykırımı iddialarına karşı çıkan metnin yayınlanmasını gerekçe göstererek, varlığını savundukları Ermeni soykırımını inkâr ettiği ve Ermeni toplumunun temel insan haklarını rencide ettiği iddialarıyla, Paris Başkonsolosu Aydın Sezgin'in şahsi olarak cezalandırılması istemiyle 9 Temmuz 2004 tarihinde Paris Asliye Mahkemesi'nde dava açmıştır[777]. Paris Asliye Mahkemesi 15 Kasım 2004 tarihli kararında davanın 1963

---

[775] İngiliz İstinaf Mahkemesi'nin *Zoernsch v. Waldock* kararında diplomasi temsilcisinin resmi görev ile ilgili olarak yargılamasının yapılmasının esasen hükemetini yargılamaya eş tutulması demek olacağı şu şeklide ifade edilmiştir: "*Kişisel egemenliğinin yanı sıra, egemen bir devlet yalnızca aracılar vasıtasıyla hareket edebilir ve kendi eylemleri açısından sahip olduğu dokunulmazlık, onun adına temsilcileri tarafından yapılan eylemler konusunda temsilcilere de ulaşılmadıkça yanıltıcı olur. Resmi görevinde yaptığı fiillerle ilgili olarak, bir elçiyi yargılamak, aslında, o temsilcinin dava sırasında diplomatik görevinin kaldırılıp kaldırılmadığına bakılmaksızın hükümetini yargılamak demektir". Zoernsch v. Waldock* [1964] 1 WLR 675, s.692'den aktaran Erson Asar, **Yabancı Devletlerdeki Yargılamalar Açısından Uluslararsı Hukukta Devlet Görevlilerinin Yargı Bağışıklığı**, s.213.

[776] International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, "**Prosecutor v. Tihomir Blaskic"**, para. 38.

[777] Davacı taraf ayrıca ihtilaf konusu bilgilerin yayınlanamsından sorumlu olan WANADOO şirketinin (Hak ve yükümlülüklerin sahibi olarak France- Telecom) internet sitesinin ihtilaf konusu bilgilerin taşıyıcısı olduğu gerekçesiyle France Telecom'un, Başkonsolosluğa hizmet sağlanmasının engellenmesi ve cezalandırılmasını da talep etmişitr. France Telecom da ifade özgürlüğü çerçevesinde, Başkonsolosluğun görüşlerinin yer aldığı internet sitesinde şikâyete bağlı bölümlerin kaldırılmasının mümkün olmadığını savunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, "2006-10-11 Fransa - Ermenilerin Paris

Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi uyarınca gönderen devletin resmi görüşlerini kabul eden devletin kamuoyuna iletmenin de başkonsolosun görevlerinin arasında olduğu ve davaya konu olan görüşlerin gönderen devletin görüşü olarak kabul edilmesi gerektiği ileri sürülerek dava reddedilmiştir[778]. Davacı, Paris Mahkemesi'nin bu kararı aleyhine İstinaf yoluna başvurmuş ancak Paris 11. İstinaf Mahkemesi, yerel mahkeme kararını onamıştır[779]. Anlaşıldığı üzere devletin fikirlerini yansıtan açıklamaları yapan kişi bir diplomasi temsilcisi veya bir konsolos olsa dâhi eylemin asıl sahibi gönderen devlettir bu sebeple de bu eylemler bireylere atfedilemez.

Görevi sona ermiş bir diplomasi temsilcisinin eyleminin kendine değil de devlete atfedilebilmesi için görevin resmi olması ve diplomatik işlevlerin yerine getirilmesi için gerçekleştirilmesi gerekmektedir[780]. Örneğin görevi sona ermiş bir diplomat, görevdeyken kabul eden devlet ülkesinin Dışişleri Bakanı ile olan randevusuna giderken bir kaza yapmış ve kaza sonucu bir kişi ölmüştür. Bu durumda diplomatın görevden sonra yargılanıp yargılanamıyacağının belirlenmesinde eylemin resmi olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Birinci koşul açısından değerlendirildiğinde, bir kişinin trafik kurallarına aykırı biçimde davranarak kazaya neden olması resmi nitelikte bir eylem olarak değerlendirilemez. İkinci koşul açısından ise kaza kabul eden devletin hükümeti ile müzakere yapmak üzere hareket ettiği esnada gerçekleştiğinden diplomatik işlevin yerine getirilmesi sırasında meydana gelmiştir. Ancak eylemin görev esnasında meydana gelmiş

Başkonsolosluğumuz Aleyhine Açtiği Dava", 04 Temmuz 2007, http://www.ab.gov.tr/index.php?p=39471&l=1 (19.03.2017).

[778] Konsoloslara tanınan yargı bağışıklığı, 1963 Viyana Sözleşmesi 43. madde hükmü uyarınca yalnızca resmi görevlerinin yerine getirilmesi sırasında işledikleri fiilller bakımından kendilerine tanınmıştır. Mahkeme de konosolosluk şefi statüsüne sahip olan Aydın Sezgin'in yargı bağışıklığından yararlananlar kategorisine girdiğini tespit ettikten sonra dava konusu olan açıklamaların başkonsolosluğun internet sitesinde yer verilmesinin resmi eylem niteliğinde olup olmadığının değerlendirmesini yapmıştır. Mahkemeye göre, bir devletin resmi görüşlerinin yayınlanması, gönderen devletin özel hukuktan doğan çıkarları ve vatandaşlarının çıkarlarının korunması veya iki ülke arasında ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesine katkı sağlamadığı sürece, Sözleşmenin 5. maddesinin a ve b maddelerinde zikredilen görevlerden farklı olarak siyasi ve diplomatik bir işleve tekabül etmektedir. Bununla birlikte, konsolosluk görevlerinin tanımının "zaman içinde" değişerek konsolosluklara, gönderen devletin siyasi çıkarlarının temsilcileri olma ve gönderen devletin yurttaşları ve daha genel olarak kabul eden devletin kamuoyu nezdinde gönderen devletin resmi görüşlerini iletmeninde görevleri kapsamı içinde olduğu kabul edilmiştir. Kararın özet metni için bkz: Umut Arık, "Paris Asliye Mahkemesi'nin Ermeni Davasını Savunma Komitesi (CDCA) adlı kuruluşun Paris Başkonsolosumuz Aleyhine Açtığı Davaya İlişkin Kararın Özet Metni", http://umutarik.blogspot.com.tr/2010/10/paris-asliye-hukuk-mahkemesinin-ermeni.html (19.03.2017).

[779] Aybay, **Tarih ve Hukuk Açısından Konsolosluk**, s.277-278.

[780] Yoram Dinstein, "Diplomatic Immunity From Jurisdiction *Ratione Materiae"*, **The International and Comparative Law Quarterly**, 15(1), 1966, s.82.

olması, diplomatın doğrudan işlevsel bağışıklıktan yararlanmasını sağlamayacaktır; eylemin resmi nitelikte olmaması sebebiyle görevi sona ermiş diplomatın yabancı devletin yerel mahkemesinde işlevsel bağışıklığı ileri sürmesi mümkün olmayacaktır[781].

1961 Viyana Sözleşmesi 39. madde bağlamında, devam eden bağışıklığın uygulanıp uygulanmayacağının belirlenmesinde ise doğru yaklaşım, öncelikle yetkili kişinin misyon üyesi olarak işlevlerini yerine getirip getirmediği belirlenmeli ve bu belirleme de diplomasi temsilcilerinin görevlerini düzenleyen 1961 Viyana Sözleşmesi 3. maddesi ışığında yapılmalıdır. Bununla birlikte, misyon işlevlerinin yerine getirilip getirilmediğine dair şüphenin olması durumunda ise gönderen devletin iddiasına ağırlık verilmelidir[782].

Sonuç olarak, diplomasi temsilcilerine görevleri bittikten sonra sağlanan bağışıklığın temeli, kişisel bağışıklıktan ziyade işlevsel bağışıklığa dayanmaktadır. İşlevsel bağışıklık, resmi bir işlevin parçası olarak gerçekleştirilmediği veya resmi görevle yakından bağlantılı olmadığı sürece, diplomasi temsilcisinin gerçekleştirdiği suç oluşturan eylemlere uygulanmayacaktır[783]. Bu bağlamda, diplomasi temsilcisine tanınan işlevsel bağışıklık, resmi görevle bağlantılı olmayan suçların cezalandırılmasında bir kalkan olarak kullanılamayacaktır.

---

[781] Erson Asar, **Yabancı Devletlerdeki Yargılamalar Açısından Uluslararası Hukukta Devlet Görevlilerinin Yargı Bağışıklığı**, s.210-211.

[782] Denza, **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, s.447-448.

[783] Franey, a.g.e., s.204.

SONUÇ

Uluslararası hukukta devletlerini temsile yetkili olan bazı üst düzey devlet görevlilerine, görevlerini gereği gibi ifa edebilmeleri amacıyla bir takım dokunulmazlık ve ayrıcalıklar tanınmaktadır. Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların tanınması fonksiyonel bir zorunluluk olmasının yanında bu düzenlemeler esasen devletler arasında barışçıl işbirliğine ve barış içinde bir arada yaşamaya dayalı bir sistemin sürerliliği için gereklidir.

Merkezi organ kapsamında olan devlet başkanları, hükümet başkanları ve dışişleri bakanlarına tanınan dokunulmazlık ve ayrıcalıklara ilişkin evrensel nitelikte bir sözleşme bulunmamaktadır. Bu kişilere tanınan dokunulmazlık ve ayrıcalıklar büyük ölçüde uluslararası örf ve adet hukuku kaynaklıdır. Özellikle devlet başkanlarına devletin en üst düzey temsilcisi olması bakımından sağlanan ayrıcalıklar daha kesin bir nitelik taşır iken hükümet başkanları ve dışişleri bakanlarına devlet başkanına benzer dokunulmazlıklar verilmesi yoluna gidilmektedir. Günümüzde konsolosların ve diplomasi temsilcilerinin dokunulmazlıklarına ilişkin sözleşmeler bulunmasına rağmen merkezi yetkililere ilişkin evrensel nitelikte bir sözleşme bulunmaması ise büyük bir eksikliktir. Bu kişilere yönelik kuralların örf ve adet hukuku kaynaklı olması ise dokunulmazlık ve ayrıcalıkların kapsamının belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, diplomatik ilişkilerin yürütülmesinde gittikçe faal olarak görev alan bu kişilerin dokunulmazlık ve ayrıcalıklarının evrensel bir sözleşme ile çerçevesinin çizilmesi mevcut belirsizliklerin giderilmesi için elzemdir.

Diplomasi temsicilerinin sahip olduğu dokunulmazlıklara ilişkin kurallar ise uzun bir süre uluslararası örf ve adet hukuku kaynaklı olmuş 1961 Viyana Sözleşmesi ile bu kurallar kodifiye edilmiştir. Bugün devletler bu Sözleşme'deki hükümlere riayet etmeye büyük özen göstermektedirler. Bu riayetin temelinde ise devletlerin karşılıklık temelinde birbirine bağlı olması yatmaktadır. Çünkü devletler normal şartlarda hem gönderen hem de kabul eden devlet konumunda olduğundan, diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların

ihlal edilmesi durumunda benzer bir tepki ile karşılaşması muhtemel olacağından bu kurallara riayet etmeyi tercih ederler. Bu bakımdan, 1961 Viyana Sözleşmesi kapsamındaki diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklara ilişkin düzenlemeler, uluslararası hukukun belki de en fazla kabul gören alanı haline gelmiştir.

1961 Viyana Sözleşmesi hükümleri, diplomasi temsilcilerinin görevlerini herhangi bir baskı olmadan gereği gibi yerine getirebilmesi amacına hizmet etmekte olup bu amacın sağlanması için bazı hususlarda kabul eden devlete hem pozitif hem de negatif yükümlülükler yüklemektedir. 1961 Viyana Sözleşmesi'nin 29. maddesi kapsamında düzenlenen kişi ve 22. maddesi kapsamında düzenlenen konut dokunulmazlığı kabul eden devlete, müdahale etmeme yönünde negatif bir yükümlülük yüklemesinin yanında pozitif bir yükümlülük olarak da diplomasi temsilcilerine ve misyon konutlarına karşı gerçekleştirilecek her türlü saldırıyı önlemek özel görevini yüklemektedir. Ancak Sözleşme'de devletlerin gerçekleşecek saldırıları önlemek için atacağı uygun adımların ne olduğuna ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Devletleri sınırlayıcı yöntemlerin belirtilmesi yolundan kaçınılmış olduğu görülse de bu önlemlerin somut bir şekilde belirtilmemesi uygulamada neyin uygun adım olacağına ilişkin uyuşmazlıkların doğmasına sebebiyet vermektedir. Bu bakımdan, 1961 Viyana Sözleşmesi'nde kabul eden devlet tarafından alınacak önlemlerin ne olacağına ilişkin minimum standartların belirlenmesi daha isabetli olurdu.

Sözleşme kapsamında kişi dokunulmazlığının, haberleşme serbestisinin ve cezai yargı dokunulmazlığının mutlak bir şekilde düzenlenmiş olması bu ayrıcalıkların devletler veya kişiler çıkarına kötüye kullanılmasına sebebiyet verebilmektedir. Sözleşme'de kötüye kullanmanın giderilmesine ilişkin bir mekanizmanın olmaması ise devletler arasında uyuşmazlık çıkmasına ve Sözleşme kapsamı dışında uygulamaların doğmasına neden olmaktadır.

Diplomatik çantanın mutlak dokunulmazlığa sahip olması özellikle uyuşturucu ticareti, mal ve hatta insan kaçakçılığı amacına hizmet eder bir şekilde kullanımlara sebebiyet vermiştir. Bu sebeple kimi devletler, özellikle ülkelerinde terör faaliyetlerinin artması neticesinde, diplomatik çantaları elektronik tarama sisteminden geçirme yöntemine başvurmuşlardır. Açma ve alıkoymayı içermeyen elektronik tarama sistemleri Sözleşme'ye

aykırı gibi gözükmese de ileri teknoloji göz önüne alındığında elektronik sistemin şifreleme yöntemine sahip olacağı gerçeğinden hareketle bu yönteme devletlerin büyük çoğunluğu yanaşmamıştır. Diplomatik çantanın kötüye kullanılması hadislerinin artması üzerine Uluslararası Hukuk Komisyonu bünyesinde Diplomatik Kurye ve Çantanın Statüsüne İlişkin Taslak Maddeler oluşturulmuştur. Bu çalışmanın özellikle diplomatik çantanın kötüye kullanılması meselesine ilişkin meşru kaygılara bir çözüm getirmesi beklenmiştir. Ancak beklenen olmamış aksine diplomatik çantanın elektronik yöntemler de dâhil olmak üzere hiçbir şekilde denetlenemeyeceği düzenlenerek dokunulmazlık daha da güçlü bir hale getirilmiştir. Tasarı çalışmaları sırasında, devletlerin çoğunluğu kötüye kullanma hadiselerinin bilincinde olmasına rağmen, kendi diplomatik haberleşmesinin sekteye uğrama ihtimalini göze alamamış ve devletler haberleşmeye müdahale edilmemesi kaygısını diplomatik ayrıcalıkların kötüye kullanılmasının meydana getireceği hukuka aykırı sonuçlara üstün tutmuşlardır.

1961 Viyana Sözleşmesi kapsamında, kişi ve cezai yargı dokunulmazlığının mutlak olması ise diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların bahşedilme sebebini özümseyememiş diplomasi temsilcileri tarafından kötüye kullanılmasına sebebiyet vermiştir. Kabul eden devletin kanunlarına aykırı hareket edilmesi neticesinde yargılanamayan diplomasi temsilcisinin meydana getirdiği zararlar ve mağduriyetler ise diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların sorgulanmasına neden olmuş ve bu dokunulmazlıkların resmi işlemle veya fonksiyonel gereklilikle sınırlandırılması gerektiği fikirleri öne sürülmüştür. Ayrıca ağır suçlarda da bu dokunulmazlığın kabul edilmemesi gerektiğine yönelik düşünceler ifade edilmiştir. Bu öneriler ilk bakışta adaletin temini için makul gözükse de açıkça 1961 Viyana Sözleşmesi'ne aykırı olmasının yanında uygulanması halinde sıkıntılara sebebiyet verecektir. Şöyle ki resmi eylemin ne olacağına ilişkin tanımı yapacak mahkemenin bir ulusal mahkeme olması diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların doğasıyla uyuşmadığı gibi böyle bir durumda ulusal mahkemeler tarafından görevin kötüye kullanılması halinde diplomasi temsilcilerinin bir güvencesi kalmaz. Bu durum ise devletler arasında son derece mühim olan diplomatik misyon işlevlerinin sekteye uğramasına sebebiyet verir ki bu husus da devletler tarafından çok da kabul edilebilecek bir durum değildir.

Diplomatik dokunulmazlıkların kötüye kullanılması hususu günümüzde uygulanan diplomasi hukukunun en fazla tartışılan meselelerinden bir tanesidir. 1961 Viyana Sözleşmesi'nde ise kötüye kullanmalara ilişkin muhtemel öneri ilgili kişiyi *persona non grata* ilan etmek veya diplomatik ilişkilerin kesilmesi ile sınırlıdır. Bu durum her nekadar diplomasi temsilcileri üzerinde caydırıcı bir etki yaratsa da muhtemel ihlallerde mağdurlar için bir tazmin sağlamaz. Bu bakımdan, 1961 Viyana Sözleşmesi'nin olası kötüye kullanmalara karşı mağduriyetin giderilmesi için zorunlu bir mekanizma öngörmesi günümüz şartlarına çok daha uygun olacaktır. Ulusal mahkemeler önünde diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkların tartışılması devletlerin egemenliği kapsamında çok da kabul edilebilir gözükmese de diplomasi temsilcilerini yargılayacak bağımsız uluslararası mahkemelerin oluşturulması ise çok daha makul bir çözüm gibi gözükmektedir. Ayrıca diplomasi temsilcileri tarafından ağır suçlar işlenmesi durumunda gönderen devlete bu kişiyi cezalandırması yönünde özel bir görevin yüklenmesinin Sözleşme'ye eklenmesi de etkili bir çözüm olabilecektir.

1961 Viyana Sözleşmesi'nin gözden geçirilmesi ve bu bağlamda bazı hükümlerinin dönemin ihtiyaçları doğrultusunda değiştirilmesi gerektiği yadsınamaz bir gerçektir. Ancak, Sözleşme'de değişikliğe ilişkin bir prosedür belirlenmediğinden devletlerin değişiklik yapmak için bu yöndeki iradelerini ortaya koymaları gerekmektedir. Sözleşme'nin evrensel niteliği göz önünde bulundurulduğunda bunun çok da kolay olmayacağı aşikârdır.

Mevcut yapıda eksiklikler olsa da devletlerin ve diplomasi temsilcilerinin, 1961 Viyana Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerine tam manası ile riayet etmesi durumunda olası ihlaller önlenebilecektir. Ayrıca gönderen devletlerin, kabul eden devlet ülkesindeki diplomasi temsilcileri tarafından işlenen ağır suçlara yönelik olarak bu suçların kovuşturulmasını sağlamak konusunda işbirliği yapmaya hazır ve istekli olması da sistemi daha işler hale getirecektir. Devletlerin diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıkları kötüye kullanan kişi ve devletlere sırf kendi çıkarları için tolerans göstermemesi ve diplomatları kabul etmeden önce suç işlemiş olup olmadığının sıkı bir denetiminin yapılması da olası uyuşmazlıkları büyük ölçüde önleyecektir.

Diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar konusunda işler bir sistemin oluşturulabilmesi için ise 1961 Viyana Sözleşmesi'ne taraf olan devletlerin iç hukuklarını Sözleşme ile uyumlu hale getirmeleri gerekmektedir. Böylelikle devletler, iç hukuklarında yer alan ve Sözleşme ile uyuşmayan düzenlemelerin uyuşmazlıklara neden olmasını önleyebileceklerdir. Bu bağlamda, Türk pozitif hukukuna bakıldığında 1961 Viyana Sözleşmesi hükümleri ile uyumlu düzenlemelere rastlanmaktadır. Fakat diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklara ilişkin kuralların tek bir kanun yerine birden fazla yönetmelik, genelge ve kanunda düzelenmiş olması bu kurallara ilişkin bir bütünlük oluşturmayı zorlaştırmaktadır. Bu bakımdan, diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklara ilişkin dağınık halde bulunan mevcut düzenlemelerin tek bir kanunda toplanması bir bütünlük sağlanması açısından gereklidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Acer, Yücel ve Kaya, İbrahim (2014), Uluslararası Hukuk-Temel Ders Kitabı, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Akande, Dapo (2008), "Prosecution of Senior Rwandan Government Official in France: More on Immunity", 24 December 2008, https://www.ejiltalk.org/prosecution-of-senior-rwandan-government-official-in-france-more-on-immunity/ (04.04.2017).

Akande, Dapo ve Shah, Sangeeta (2011), "Immunities of State Officials, International Crimes, and Foreign Domestic Courts", **European Journal of International Law**, 21(4), 815-852.

Akipek, Ömer İlhan (1964), **Devletler Hukuku 2. Kitap**, Ankara: İstiklal Matbaası.

_____ (1966), **Devletler Hukuku Kaynaklarından ve Belgelerinden Örnekler**, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

_____ (1967), "Ülke- Dışılık", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 24(1-4), 27-38.

Akinsanya, Adeoye (1985), "The Dikko Affair and Anglo- Nigerian Relations", **International and Comparative Law Quarterly**, 34(3), 602-609.

Akpınar, Mahmut (2014), "Osmanlı İmparatorluğu'nda Hariciye Nezareti'nin Kuruluşu ve Dış Politikanın Kurumsallaşması**", Tarih İncelemeleri Dergisi,** XXIX/I,59-85.

Aksar, Yusuf (2003), "Uluslararası Adalet Divanı'nın Belçika Tutuklama Kararı Davası (Belgian Arrest Warrant Case) (14 Şubat 2002) ve Uluslararası Ceza Hukuku", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** 52(4), 131-146.

_____ (2005), "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış", **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, 1(3), 1-14.

_____ (2007), **Evrensel Yargı Kuruluşları**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

_____ (2015), **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I**, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

_____ (2015), **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II**, 3. Baskı, Ankara; Seçkin Yayıncılık.

Akyılmaz, Gül (2001), **Osmanlı Diplomasi Tarihi ve Teşkilatı**, Konya: Gül Yayınevi.

Alibaba, Arzu (2000), "Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 49(1-4), 181-207.

Alsan, Zeki Mesud (1947), **Devletler Hukuku Dersleri,** Ankara: Siyasal Bilgiler Okulu Yayımları.

_____ (1948), **Devletler Hukukunda Yeni Gelişmeler**, Ankara: Anakara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

_____ (1955), **Yeni Devletler Hukuku 1. Cilt**, 2. Baskı, İstanbul: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınevi.

Ambos, Kai (2012), "Diplomatic Asylum for Julian Assange", 11 September 2012, http://www.ejiltalk.org/diplomatic-asylum-for-julian-assange/ (06.10.2016).

Anderson, M. S. (2013), **The Rise Of Modern Diplomacy 1450- 1919**, London/New York: Longman.

Arı, Bülent (2004), "Early Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period"**,** A. Nuri Yurdusev (Ed.), **Ottoman Diplomacy; Conventional or Unconventional?** *içinde* (36-65), New York: Palgrave Macmillan.

Arı, Tayyar (2013), **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, 10. Baskı, Bursa: MKM Yayıncılık.

Arık, Umut (2010), "Paris Asliye Mahkemesi'nin Ermeni Davasını Savunma Komitesi (CDCA) adlı kuruluşun Paris Başkonsolosumuz Aleyhine Açtığı Davaya İlişkin Kararın Özet Metni", 30 Ekim 2010, http://umutarik.blogspot.com.tr/2010/10/paris-asliye-hukuk-mahkemesinin-ermeni.html (19.03.2017).

Arıkoğlu, Enver (2008), "11 Nisan 2000 Tarihli Tutuklama Müzekkeresi'ne İlişkin Dava (14 Şubat 2002 Tarihli Karar)", Ayşe Nur Tütüncü ve Diğerleri (Ed.), **Milletlerarası Adalet Divanı Kararları (1990-2007)** *içinde* (153-168), İstanbul; Beta Yayıncılık.

Armaoğlu, Fahir (2014), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, 19. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.

Artuk, M. Emin ve diğerleri (2015), **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 9. Bası, Ankara: Adalet Yayınevi.

Ashman, Chuck ve Trescott, Pamela (1987), **Diplomatic Crime: Drug, Killings, Thefts, Rapes, Slavery and other Outrageous Crimes!** , Washington D. C.: Acropolis Books Ltd.

Aust, Anthony (2010), **Handbook of İnternational Law**, 2. Edition, Cambridge: Cambridge University Press.

Aybay, Rona (2009), **Tarih ve Hukuk Açısından Konsolosluk**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

_____ (2010), "Uluslararası Mahkemeler ve Bireylerin Cezai Sorumluluğu", **Köksal Bayraktar'a Armağan**, Cilt I, 125-150.

Azarkan, Ezeli (2003), "Bireyin Uluslararası Cezai Sorumluluğu ve Miloseviç Davası", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 11(3-4), 265-289.

Aziz v Aziz and Sultan of Brunei (2007) EWCAN Civ 712 (11 July 2007), http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2007/712.html (08.02.2017).

Barker, J. Craig (1996), **The Abuse of Diplomatic Privileges and Immunities: A Necessary Evil? ,** Aldershot-Brookfiel-Singapore-Sydney: Dartmouth.

_____ (2006), **The Protection of Diplomatic Personnel**, USA: Ashgate Publishing.

Bayıllıoğlu, Uğur (2006), "Uluslararası Adalet Divanı'nın Tutuklama Müzakeresi Davası Hakkındaki Kararına İlişkin Bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 55(2), 27-63.

Bayraktar, Köksal ve Yenisey, Feridun (1982), "Milletlerarası Ceza Hukuku Kongresi Kararları", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 2(2), 51-58.

Bergmar, Nina Maja (2014), "Demanding Accountability Where Accountability Is Due: A Functional Necessity Approach to Diplomatic Immunity Under the Vienna Convention", **Vanderbilt Journal of Transnational Law**, 47, 501-530.

Berki, Şakir (1968), **Devletler Umumi Hukuku**, Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.

Berridge, G. R. (2001), **Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger**, New York: Palgrave Macmillan.

_____ (2004), "Diplomatic Integration With Europe before Selim III", A. Nuri Yurdusev (Ed.), **Ottoman Diplomacy Convential or Unconvantial? ,** New York: Palgrave Macmillan.

_____ (2010), **Diplomacy Theory and Practice**, 4. Edition, New York: Palgrava Macmillan Publication.

Black, Jeremy (2010), **A History of Diplomacy**, London: Reaktion Books.

Blomeyer- Bartenstein, Horst (1986), "Incognito", Bernhardt Rudolf (Ed.), **Encyclopedia of Public International Law** *içinde*, 9, (162-163), Amsterdam: North Holland.

Blum, Yehuda Z. (1986), "Diplomatic Agents and Missions", Bernhardt Rudolf (Ed.), **Encylopedia of Public İnternational Law** *içinde*, 9, (89-94), Amsterdam: North Holland.

Boelaert-Suominen, Sonja (2000), "The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia and the Kosovo Conflict", International Review of the Red Cross, No. 837, 31. 03. 2000, https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jqd2.htm (24.02.2016).

Bozkurt, Enver ve diğerleri (2015), **Devletler Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Ankara: Yetkin Yayıncılık.

Bradley, Curtis A. ve Goldsmith, Jack L. (1999), "Pinochet and International Human Rights Litigation**",** **Michigan Law Rewiev,** 97, 2129-2184.

Brown, Jonathan (1988), "Diplomatic Immunity: State Practice under the Vienna Convention on Diplomatic Relations", **International and Comparative Law Quarterly**, 37(1), 53-88.

Brownlie, Ian (2008), **Principles of Public International Law**, 7. Edition, Oxford: Oxford University Press.

Campbell, Brian (2013), "Diplomacy in the Roman World (c. 500 BC-AD 235), (Çev. Recep Özman), **"Tarih Okulu"**, (XIV), 201-224.

Cassese, Antonio (2002), "When May Senior State Officials Be Tried For International Crimes? Some Comments on the Congo v. Belgium Case", **European Journal of International Law**, 13(4), 853-875.

Caşın, Mesut Hakkı (2013), **Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları**, İstanbul: Legal Yayıncılık.

Cemil, M. (1934), **"Hukuku Düvel, Devletler Arasında Münasebet, Devlet Reisleri, Hariciye Vekilleri, Elçiler, Konsoloslar"**, İstanbul: Ahmet İhsan Matbaası.

Cooper, Andrew F. ve diğerleri (2013), **The Oxford Handbook of Modern Diplomacy,** Oxford: Oxford University Press.

Çakmak, Cenap ve Atılgan, Cansu (2012), "BM, Bosna Soykırımı ve Küresel Adalet", **Bilge Strateji**, 4(7), 11-30.

Çalık, Tacettin (2017), "Uluslararası Hukuk Boyutlarıyla Türkiye- Hollanda Krizi", 13.03.2017, http://www.usbed.org/turk-dis-politikasi/news-uluslararasi-hukuk-boyutlariyla-turkiye-hollanda-krizi-.html (13.04.2017).

Çelik, Edip (1956), **Devletler Hukukunda Diplomatik Melce ve Milletlerarası Adalet Divanı İçtihadı**, İstanbul: Fakülteler Matbaası.

_____ (1980), **Milletlerarası Hukuk Cilt I**, Yenilenmiş 4. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Çelikel, Aysel ve Nomer, Ergin (1997), **Devletler Hususi Hukuku, Örnek Olaylar-Mahkeme Kararları**, 6. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.

Çoban Öztürk, Ebru (2011), "Toplumsal Yapılar ve Şiddet Ruanda Örneği", **Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi**, 1(1), 67-114.

Dağ, Ahmet Emin (2009), **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü**, Gözden Geçirilmiş 3. Basım, İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları.

Deak, Francis (1929), “Immunity of a Foreign Mission’s Premises from Local Jurisdiction”, **American Journal of International Law**, 23(3), 582-594.

Demiralp, Güven Nazmi (2012), **Diplomatik Temsilciliklerin ve Konsoloslukların Türkiye’de Taşınmaz Edinimi**, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Tapu ve Kadastro Uzmanlık Tezi, Ankara.

Denza, Eileen (1986), “Diplomatic Agents and Missions, Priviliges, and Immunities”, Bernhardt Rudolf (Ed.), **Encyclopedia of Public International Law** *içinde*, 9, (94-99), Amsterdam: North Holland.

_____ (2008), **Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations**, 3. Edition, Oxford: Oxford University Press.

_____ (2009), “Vienna Convention on Diplomatic Relations”, United Nations Audiovisual Library of International Law, http://legal.un.org/avl/pdf/ha/vcdr/vcdr_e.pdf (05. 04. 2017)

Dinstein, Yoram (1966), “Diplomatic Immunity From Jurisdiction *Ratione Materiae”*, **The International and Comparative Law Quarterly**, 15(1), 76-89.

Dixon, Martin (2007), **Textbook on International Law**, 7. Edition, Oxford: Oxford University Press.

Duxbury, Alison (2012), “Assange and the Law of Diplomatic Relations”, **American Society of International Law**, 16(32), https://www.asil.org/insights/volume/16/issue/32/assange-and-law-diplomatic-relations (24.09.2016).

Eckstein, Arthur (2009), “The Diplomacy of Intervention in The Middle Republic: The Roman Decision of 201/200 B.C.”, **VELEIA,** 26, 75-101.

Edwards, Richard (2007), “Sultan of Brunei's ex-wife and the £2m con”, 12 July 2007, http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1557227/Sultan-of-Bruneis-ex-wife-and-the-2m-con.html (07.02.2017).

Ekşi, Nuray (2004), “Türkiye’deki Taşınmaz Mallar Üzerinde Yabancı Devletlere, Diplomatik Temsilciliklere, Konsolosluklara ve Uluslararası Kuruluşlara Tanınan Haklar”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Sevin Toluner’e Armağan,** 24(1-2), 395-415.

Erdem, Gökhan (2008), **Osmanlı Devleti'nde Sürekli Diplomasi'ye Geçiş Dönemi,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergin, Feridun (t. y.), **Uluslararası Politika Stratejileri**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınevi.

Ergüven, Nasıh Sarp (2008), **Uluslararası Hukukta Diplomatik Ayrıcalıklar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisanas Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

_____ (2016), "Uluslararası Hukukun Tarihsel Boyutuyla Diplomasinin Kurumsal Gelişim Süreci", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7(1), 111-141.

Erkiner, Hakkı Hakan (2010), **Devletin Haksız Fiilinden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Eroğlu, Hamza (1984), **Devletler Umumi Hukuku**, 2. Baskı, Ankara; Turhan Kitabevi Yay.

Erson Asar, Bilge (2013), "Diplomatik İlişkileri Yürüten Devlet Görevlileri", **İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 12(2), 63-89.

_____ (2016), **Yabancı Devletlerdeki Yargılamalar Açısından Uluslararası Hukukta Devlet Görevlilerinin Yargı Bağışıklığı**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Farahmand, Ali M. (1990), "Diplomatic Immunity and Diplomatic Crime: A Legislative Proposal To Curtail Abuses", **Journal of Legislation**, 16, 89-108.

Fenwick, Charles G. (1965), **International Law**, 4. Edition, New York: Meredith Publishing.

Fildes, Jonathan (2010), "What is Wikileaks?", 07 December 2010, http://www.bbc.com/news/technology-10757263 (14.05.2017).

Foakes, Joanne (2014), **The Position of Head of State and Senior Officials in International Law**, Oxford: Oxford University Press.

Fox, Hazel (2008), **The Law of State Immunity**, 2. Edition, Oxford: Oxford University Press.

_____ (2010), “International Law and Restraints on the Exercise of Jurisdiction by National Courts of States”, Malcolm D. Evans (Ed.), **International Law** *içinde* (340-379), 3. Edition, Oxford: Oxford University Press.

Franey, Elizabeth Helen (2009), **Immunity, Individuals and International Law**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, The London School of Economics.

Frey, Linda S. ve Frey, Marsha L. (1999), **The History of Diplomatic Immunity**, Columbus, Ohio; Ohio State University Press.

Gaeta, Paola (2009), “Does Presedent Al Bashir Enjoy Immunity From Arrest?”, **Journal of International Criminal Justice**, 7(2), 315-332.

Gardiner, Rıchard K. (2003), **İnternational Law**, England: Pearson Longman.

Gattini, Andrea (2007), “Pinochet Cases”, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, June 2007, http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e859?prd=EPIL (15.05.2017).

Girgin, Kemal (2005), **Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Hariciye Tarihimiz(Teşkilat ve Protokol)**, 3. Baskı, İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.

Gore-Booth, Lord (Ed.) (1979), **Guide to Diplomatic Practice**, 5. Edition, London: Longman.

Gönlübol, Mehmet (1985), **Uluslararası Politika: İlkeler-Kavramlar-Kurumlar**, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Gözlügöl, Vakkas (2013), “Diplomatik Dokunulmazlık ve Ayrıcalıkların Kötüye Kullanılması”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, 19(1), 99-127.

Grotius, Hugo (2005), **The Right of War and Peace Book 2**, Richard Tuck (Ed.), Indianapolis/Indiana: Liberty Fund.

Gündüz, Aslan (1984), **Yabancı Devletin Yargı Bağışıklığı ve Milletlerarası Hukuk**, İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1984.

_____ (2014), **Milletlerararası Hukuk Konu Anlatımı, Temel Belgeler, Örnek Kararlar**, 7. Baskı, İstanbul: Beta Yay.

Güner, Tahsin ve Bayram, Muhammet (2014), "Kuveytli Diplomatlardan F-16 Pilotuna Cadde Ortasında Dayak", 12 Eylül 2014, http://www.hurriyet.com.tr/kuveytli-diplomatlardan-f-16-pilotuna-cadde-ortasinda-dayak-27183196, (17.04.2017).

Hamilton, Keith ve Langhorne, Richard (2011), **The Practice of Diplomacy: Its Evolution, Theory and Administration,** 2. Edition, London-New York: Routledge.

Hardy, Michael (1968), **Modern Diplomatic Law**, Manchester: Manchester University Press.

Harris, D. J. (2004), **Cases and Materials on International Law**, 6. Edition, London: Sweet/Maxwell.

Hazar, Numan (2015), **İnsan Hakları ve Diplomasi**, İstanbul: Büyülüdağ Yayınları.

Hershey, Amos S. (1911), "The History of International Relations During Antiquity and the Middle Ages", **The American Journal of International Law,** 5(4), 901-933.

Hillier, Tim (1998), **Sourcebook on Public International Law**, London/Sydney: Cavendish Publishing Limited.

International Court of Justice (20.11.1950), **"Colombian-Peruvian asylum case",** http://www.icj-cij.org/docket/files/7/1849.pdf (24.09.2016).

_____ (13.06.1951), **"Haya de la Torre Case"**, http://www.icj-cij.org/docket/ files/14/1937.pdf (24.09.2016).

_____ (20.12.1974), **"Nuclear Test Cases (Australia v. France; New Zealand v. France)"**, http://www.icj-cij.org/docket/files/58/6093.pdf (12.04.2017).

_____ (24.05.1980), **"United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran"**, http://www.icj-cij.org/docket/files/64/6291.pdf (12.04.2017).

_____ (22.12.1986), **"Case Concerning the Frontier Dispute (Burkına Faso/ Republic of Mali)"**, http://www.icj-cij.org/docket/files/69/ 6447.pdf (12.04.2017).

_____ (14.02.2002), **"Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium)"**, http://www.icj-cij.org/docket/files/121/8126.pdf (12.04.2017).

_____ (17.06.2003), **"Certain Criminal Proceedings in France (Republic of the Congo v. France), Provisional Measure, Order of 17 June 2003"**, http://www.icj-cij.org/docket/files/129/8204.pdf (12.04.2017).

_____ (03.02.2006), **"Armed Activities on the Territory of the Congo (New Application 2002) (Democratic Republic of the Congo/Rwanda)"**, http://www.icj-cij.org/docket/files/126/10435.pdf (03.04.2017).

_____ (04.06.2008), **"Certain Questions Of Mutual Assistance In Criminal Matters (Djibouti v. France)"**, http://www.icj-cij.org/docket/files/136/14550.pdf (12.04.2017).

_____ (20.07.2012), **"Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgium v. Senegal)",** http://www.icj-cij.org/docket/files/144/17064. pdf (02.04.2017).

International Criminal Court, (04.03.2009), **"The Prosecutor v Omar Hassan Ahmad Al Bashir (Decision on the Prosecution's Application for a Warrant of Arrest against Omar Hassan Ahmad Al Bashir"**, Pre- Trial Chamber I, https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2009_01514.PDF (08.08.2016).

International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (29.10.1997), **"Prosecutor v. Tihomir Blaskic",** Judgment on the Request of the Republic Of The Croatia For Review Of The Decision Of Trial Chamber II of 18 July 1997, http://www.icty.org/x/cases/blaskic/acdec/en/71029JT3.html (15.05.2017).

_____ (29.06.2001), **"The Prosecutor of the Tribunal against Slobodan Milosevic, Milan Milutinovic, Nikola Sainovic, Dragoljub Ogdanic, Vlacko Stajiljkovic",** Amended İndictment, http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/ind/en/mil-ai010629e.htm (25.02.2016)

İnal, Kaya (2002), **Protokol Diplomaside Ayrıcalık ve Bağışıklıklar**, Ankara: Grafiker Yayınları.

İnalcık, Halil (1999), "Türk Diplomasi Tarihinin Sorunları", İsmail Soysal(Yayına Hazırlayan), **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç** *içinde* (XV-XVIII), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İpşirli, Mehmet (1995), "Elçi", **Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, *içinde*, 11, (3-15), İstanbul: Türk Diyanet Vakfı İslam Araştırmalar Merkezi.

_____ (1999), "Osmanlı Devletinde "Eman" Sistemi", İsmail Soysal (Yayına Hazırlayan), **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç** *içinde* (3-34), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İskit, Temel (2015), **Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, Genişletilmiş 5. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Jennings, Robert ve Watts, Arthur (Ed.) (1996), **Oppenheim's International Law**, **Volume 1**, 9. Edition, London-New York: Longman.

Jönsson, Christer ve Hall, Martin (2005), **Essence of Diplomacy**, New York: Palgrave Macmillan.

Kaczorowska, Alina (2010), **Public International Law**, 4. Edition, London-New York: Routledge.

Kaçan Erdoğan, Meryem (2003) "1701 Tarihli Osmanlı-Venedik Ahidnâmesi", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 4(1), 64-65.

Kalicharan M. L. (2011), **Diplomatic Immunities and Priviliges- Critical Studies With Special Reference To Contemporaru International Law,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mysore University.

Karasu, Cezmi (1993), "Tanzimat Dönemi Osmanlı Diplomasisine Genel Bir Bakış", **Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi Dergisi**, (4), 205-221.

Kaul, Hans- Peter (1986), "Couriers", Bernhardt Rudolf (Ed.), **Encyclopedia of Public İnternational Law** *içinde*, 9, (49-52), Amsterdam: North Holland.

Kerley, Ernest L. (1962), 'Some Aspects of the Vienna Conference on Diplomatic Intercourses and Immunities', **American Journal of International Law**, 56(1), 88-129.

Kodaman, Timuçin ve Akçay, Ekrem Yaşar (2010), "Kuruluştan Yıkılışa Kadar Osmanlı Diplomasi Tarihi ve Türkiye'ye Bıraktığı Miras", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (22), 75-92.

Kuneralp, Sinan (1999), "Tanzimat Sonrası Osmanlı Sefirleri", İsmail Soysal (Yayına Hazırlayan), **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç** *içinde* (113-126)**,** Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara.

Kuran, Ercümend (1988), **Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçiliklerin Siyasi Faaliyetleri,1793-1821**, 2. Baskı, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Kurbalija, Jovan (2008), "Evolution of Diplomatic Priviliges and Immunities", 2008, https://www.diplomacy.edu/resources/general/evolution-diplomatic-privileges-and-immunities (20.05.2017).

_____ (2012), "The Assange Asylum Case: Possible Solutions and Probable Consequences", 16 August 2012, http://www.diplomacy.edu/blog/assange-asylum-case-possible-solutions-and-probable-consequences (24.09.2016).

Kürkçüoğlu, Ömer (2004), "The Adaption and Use of Permanent Diplomacy", **Ottoman Diplomacy Convential or Unconvential?** *İçinde* (120-152), A. Nuri Yurdusev (Ed.), New York: Palgrave Macmillan.

Lütem, İlhan (1958), **Devletler Hukuku Dersleri II**, İstanbul: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Mattingly, Garret (1988), **Renaissance Diplomacy**, New York: Dover Publications.

McClanahan, Grant V. (1989), **Diplomatic İmmunity: Principles, Practices, Problems**, London: Hurst& Company.

Menemencioğlu, Ethem (1938), **Devletler Umumi Hukuku I**, T.C. Kültür Bakanlığı Siyasal Bilgiler Okulu: İstanbul.

Meray, Seha L. (1958), "Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Dokuzuncu Toplantısı", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 13(1), 128-156.

_____ (1958), "Diplomasi Temsilcilerinin Hukuki Statüsü", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 13(1), 79-117.

_____ (1975), **Devletler Hukukuna Giriş 2. Cilt**, Yeniden Gözden Geçirilmiş 4. Bası, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

_____ (1979), **Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler**, 2. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Mitchell, Andrew D. (1999), "Leave Your Hat On? Head Of State Immunity and Pinochet", **Monash University Law Review**, 25(2), 225-256.

Mowat, R. B. (1928), **A History of European Diplomacy 1451- 1789**, London: Edward Arnold & Co.

Nelson, Christine M. (1988), "Opening" Pandora's Box: The Status of the Diplomatic Bag in International Relations", **Fordham International Law Journal**, 12(3), 494-520.

Neumann, Iver B. (2005), **"Sublime Diplomacy, Byzantine, Early Modern, Contemporery**", Millennium 's Annual Conference, London.

Nicolson, Harold (1942), **Diplomacy**, London: Oxford University Press.

_____ (2001), **The Evolution of Diplomatic Method**, Britain: University of Leicester Press.

Odman, Tevfik (1996), "Eski Yugoslavya İle İlgili Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu Ve Yasal Dayanağı", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 45(1-4), 131-151.

Ogdon, Montell (1937), "The Growth of Purpose in the Law of Diplomatic Immunity", **The American Journal of International Law**, 31(3), 449-465.

O'Neill, Kerry Creque (2002), "A new Customary Law of Head of State Immunity? : Hirohito and Pinochet", **Standford JIL**, 289-317.

Oppenheim, Lassa Francis (1912), **International Law, Volume 1: Peace**, 2. Edition, London: Longmans.

Osborne, Samuel (2016), "Russian ambassador to Turkey dead: Andrey Karlov dies after being shot in Ankara", 19 December 2016, http://www.independent.co.uk/news /world/europe/russian-ambassador-dead-turkey-death-andrey-karlov-shot-ankara-back-murder-assassination-latest-a7484991.html (15.04.2017).

Owie, Udoka (2015), “The Pinochet Case: Expounding or Expanding International Law?”, **International Journal of International Law**, 2(1), 158-174.

Ökçün, Gündüz (1972), “Konsolosluk İlişkilerinde Kolaylıklar, Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** 27(3), 121-185.

Önok, Murat (2003), **Tarihi Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı**, Ankara: Turhan Kitabevi.

Özbek, Veli Özer ve Diğerleri (2015), **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Özkan, Yusuf (2017), “Hollanda'dan sınır dışı edilen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Betül Sayan Kaya: Acı bir gece yaşadık”, 12. 03. 2017, http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39246740 (06.04.2017).

Öztürk, Neva Övünç (2012), “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında Yer Alan Sığınma Hakkının Tahlili”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 3(2), 187-228.

Pazarcı, Hüseyin (2013), **Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap**, 9. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi.

_____ (2015), **Uluslararası Hukuk Dersleri 3. Kitap**, Gözden Geçirilmiş 5. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi.

Pedretti, Ramona (2015), **Immunity of Heads of State and State Officials for International Crimes**, Leiden/Boston: Brill Nijhoff.

Permanent Court of International Justice (05.04.1933), **“Legal Status of Eastern Greenland, (Denmark v. Norway)”**, http://www.icj-cij.org/pcij/serie_AB/AB_53/01_Groenland_Oriental_Arret.pdf (08.05.2017).

Potyemkin, Vlademir (1977), **Uluslararası İlişkiler Tarihi Cilt 1: Diplomasi Tarihi**, (Çev. Atilla Tokatlı), İstanbul: May Yayınları.

Reçber, Kamuran (2011), **Diplomasi ve Konsolosluk Hukuku,** Bursa: Dora Yayınları.

Report of the International Law Commission Covering The Work of its Tenth Session, 28 April-4 July 1958, Document A/CN.4/117, Yearbook of International Law Commission, 1958, Vol. 2, http://legal.un.org/docs/?path=../ilc/documentation/english/reports/a_cn4_117.pdf&lang=EF (13.02.2016).

Roberts, Sir Ivor (Ed.) (2009), **Satow's Diplomatic Practice,** 6. Edition, Oxford: Oxford University Press.

Ross, Mitchell S. (1989), "Rethinking Diplomatic Immunity: A Review of Remedial Approaches to Address the Abuses of Diplomatic Privileges and Immunities", **American University International Law Review**, 4(1), 173-205.

R v Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate and others, ex parte Pinochet Ugarte (No 3) [2000] 1 AC 147, http://iclr.co.uk/assets/media/vote/1996-2014/ac2000-1-147.pdf (13.05.2017).

Sağlam, Abdi (2015), "Uluslararası Yargılama Faaliyetleri Bağlamında Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesinin Değerlendirilmesi", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, 6(20), 567-594.

Sander, Oral (2014), **Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü**, 8. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.

Sargın, Fügen (2003), "1961 Tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkındaki Viyana Sözleşmesi Hükümleri Dahilinde MÖHUK'un 33. Maddesinin Uygulanabilirliği Sorunu", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 52(1), 13-26.

Sav, Özden N. (2004), "Uluslararası Mahkemelerin Evrensel Yargı Yetkisi: Belçika Örneği", **Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2004**, Cilt 2, 146-166.

Savaş, Ali İbrahim (2007), **Osmanlı Diplomasisi**, İstanbul: 3F Yayınevi.

Sen, Biswanath (1965), **A Diplomat's Handbook of International Law and Practice**, The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.

Sharp, Paul (2009), **Diplomatic Theory of International Relations**, Cambridge: Cambridge University Press.

Shaw, Malcolm N. (2008), **International Law**, 6. Edition, Cambridge: Cambridge University Press.

Silva, G. E. Do E Nascimento (1972), **Diplomacy in International Law**, Leiden: Sijthoff.

_____ (1986), "Diplomacy, Secret", Bernhardt Rudolf (Ed.), **Encyclopedia of Public International Law** *içinde*, 9, (87-89), Amsterdam: North Holland.

Simonova, Gabriala (2011)," Byzantine Diplomacy and Huns", **Macedonian Historical Review**, 2(2), 67-85.

Simons, Marlise ve diğerleri (2008), "Arrest is Sought of Sudan Leader in Genocide Case", 15 July 2008, http://www.nytimes.com/2008/07/15/world/africa/15sudan.html?ref=world (08.08.2016).

Slomanson, William R. (2011), **Fundamental Perspectives on International Law**, 6. Edition, USA: Wandsworth-Cengage Learning.

Soysal, İsmail (1999), "Umur-i Hariciye Nezaretinin Kurulması", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç** *içinde* (71-78), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Sönmezoğlu, Faruk (2012), **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı, İstanbul: Der Yayınları.

Sur, Melda (2015), **Uluslararası Hukukun Esasları**, 9. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.

Şanlı, Cemal ve diğerleri (2014), **Milletlerararası Özel Hukuk**, 2. Baskı, İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Taşhan, Aylin (t.y.), **Diplomaside Ayrıcalık ve Bağışıklarla İlgili Uygulamalar (Immunities and Privileges Booklet)**, Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdürlüğü.

Tezcan, Durmuş (2000), "Uluslararası Suçlar ve Uluslararası Ceza Divanı", **Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000**, Cilt 2, 271-289.

Toluner, Sevin (1979), **Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi,** Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Topal, Ahmet Hamdi (2014), "Uluslararası Hukuk Açısından Diplomatik Sığınma ve Assange Olayı", **İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, (1), 49-74.

_____ (2017), “Hollanda Uluslararası Hukuka Karşı”, 16 Mart 2017, http://www.dunyabulteni.net/haber-analiz/396081/hollanda-uluslararasi-hukuka-karsi (13.04.2017).

Tuncer, Hadiye ve Tuncer, Hüner (1997), **Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler**, Ankara: Ümit Yayıncılık.

Tuncer, Hüner (2005), **Eski ve Yeni Diplomasi**, 4. Baskı, Ankara: Ümit Yayıncılık.

_____ (2006), **Küresel Diplomasi**, Ankara: Ümit Yayıncılık.

Tunks, Micheal (2002), “Diplomats or Defendants? Defining the Future of Head-of-State Immunity”, **Duke Law Journa**l, 52(3-4), 651-682.

Turan, Namık Sinan (2004), “Osmanlı Diplomasisinde Batı İmgesinin Değişimi ve Elçilerin Etkisi (18. Ve 19. Yüzyıllar)”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 5(2), 57-86.

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, “2006-10-11 Fransa - Ermenilerin Paris Başkonsolosluğumuz Aleyhine Açtiği Dava”, 04 Temmuz 2007, http://www.ab.gov.tr/index.php?p=39471&l=1 (19.03.2017).

Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, “Ankara Büyükelçisi Karlov’a Yapılan Saldırı Hakkında”, 19 Aralık 2016, http://www.mfa.gov.tr/no_-327_-19-aralik-2016_-rf-ankara-buyukelcisi-karlov_a-yapilan-saldiri-hk_.tr.mfa, (15.04.2017).

Unat, Faik Reşit (2008), **Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri**, 4. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

United Nations Conference on Diplomatic Intercourse and Immunities, A/CONF.20/14/Add.l**,** s. 42, http://legal.un.org/diplomaticconferences/diplintercourse-1961/vol/english/vol_II_e.pdf (26.10.2016).

United Nations Security Council, S/RES/955, http://www.un.org/Docs/scres/1994/scres94.htm (28.02.2016).

_____, S/RES/827, http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_ 827_1993_en.pdf (23.02.2016).

United Nations Security Council Resolution, S/RES/1593, https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/85FEBD1A-29F8-4EC4-9566 48EDF55CC587/283244/N0529273.pdf (12.04.2017).

URL, "Rwanda, How the genoside happened" (18.12.2008), BBC News, http://news.bbc.co.uk/2/hi/1288230.stm (28.02.2016).

URL, "Q&A: The Case of Hissène Habré before the Extraordinary African Chambers in Senegal" (03.05.2016), Human Rights Watch, https://www.hrw.org/news/2016/05/03/qa-case-hissene-habre-extraordinary-african-chambers-senegal#1 (02.04.2017).

URL, "Türkiye, Hollanda'daki Diplomatik Krizi BM'ye Taşıdı", (16.03.2017), Sputniknews, https://tr.sputniknews.com/turkiye/201703161027658105-turkiye-hollanda-diplomatik-kriz-bm/ (15.04.2017).

URL, "Türkiye- Hollanda Diplomatik Krizinin Adımları", Al Jazeera Turk, http://www.appsaljazeera.com/interactive/2017/hollanda-kriz/ (06.04.2017).

URL, Association for Diplomatic Studies and Training, "A Hostage in Communist China, 1948-49", http://adst.org/2012/09/a-hostage-in-communist-china/ (05.08.2016).

URL, "Büyükelçi Karlov'un neden koruması yoktu? sorusunu Putin yanıtladı" (22.12.2016), Hürriyet, http://www.hurriyet.com.tr/buyukelcini-korumasi-neden-yoktu-sorusunu-putin-yanitladi-40313983 (16.04.2017) .

URL, "Ecuador grants WikiLeaks founder Julian Assange political asylum" (16.08.2012), The Guardian, https://www.theguardian.com/media/2012/aug/16/julian-assange-political-asylum-ecuador (05.10.2016).

URL, "Türkiye-Hollanda Diplomasi Krizinin Değerlendirilmesi", http://www.fatihsultan.edu.tr/duyuru/Uluslararasi-Hukuka-Gore-Turkiye---Hollanda-Diplomasi-Krizinin-Degerlendirmesi2017-03-16-05-50-40am (13.04.2017).

URL, "Umaru Dikko – obituary" (01.07.2014), The Telgraph, http://www.telegraph.co.uk/news/obituaries/10938453/Umaru-Dikko-obituary.html (29.10.2016).

URL, "Julian Assange sex assault allegations: Timeline" (05.02.2016), BBC News, http://www.bbc.com/news/world-europe-11949341 (05.10.2016).

URL, "3 Iraklı diplomat 'istenmeyen adam'" (06.04.2003), Hürriyet, http://www.hurriyet.com.tr/3-irakli-diplomat-istenmeyen-adam-138464 (09.06.2016).

URL, "1972: Parcel bomb attack on Israeli embassy", BBC News, http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/september/19/newsid_2523000/2523027.stm (10.11.2016).

URL, "ABD, 35 Rus diplomatı sınırdışı ediyor" (29.12.2016), Euronews, http://tr.euronews.com/2016/12/29/amerika-birlesik-devletleri-washington-ve-san-fransisco-da-gorevli-35-rus (14.04.2017).

URL, "Rus büyükelçiye suikast ve sonrasındaki gelişmeler" (19.12.2016), BBC Türkçe, http://www.bbc.com/turkce/live/haberler-turkiye-38370294, (15.04.2017).

URL, "Rusya Büyükelçisi Karlov öldürüldü" (19.12.2016), Al Jazeera Turk, http://www.aljazeera.com.tr/haber/rusya-buyukelcisi-karlov-olduruldu (15.04.2017).

URL, "ABD, 35 Rus iplomatı 'istenmeyen adam'ilan etti" (29.12.2016), BBC, http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38462117 (14.04.2017).

URL, "Iran Hostage Crisis", http://www.history.com/topics/iran-hostage-crisis (05.10.2016).

URL, Dünya Bülteni, "Kuveyt Büyükelçiliği: Diplomatımız Saldırmadı", 12 Eylül 2014, http://www.dunyabulteni.net/ankara-kuveytli-diplomatlar/309019/kuveyt-buyukelciligi-diplomatimiz-, (17.04.2017).

URL, "Kuveyt Elçiliği Personeli Dışişlerine Çağrıldı" (12.09.2014), Al Jazeera Turk, http://www.aljazeera.com.tr/haber/kuveyt-elciligi-personeli-disislerine-cagirildi, (17.04.2017).

Ünal, Şeref (2003), **Devletler Hukukuna Giriş**, Ankara: Yetkin Yayıncılık.

Van Alebeek, Rosanne (2006), **The Immunity of States and their Officials in the Light of International Criminal Law and International Human Rights Law**, E. M. Meijers Instıtuut.

Värk, René (2003), "Personal Inviolability and Diplomatic Immunity in Respect of Serious Crime", **Juridica International**, Volume VIII, 110-119.

_____ (2012), "Diplomatic Asylum: Theory, Practice and the Case of Julian Assange", **Proceedings of the Estonian Academy of Security Sciences**, (11), 240-259.

Versan, Vakur (1999), "Osmanlı Devletinde Tanzimattan Sonra Batı Devletler Hukukunun Benimsenmesi", İsmail Soysal(Yayına Hazırlayan), **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç** *içinde* (105-112), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Wardle, Philip (2011), "The Survival of Head of State Immunity at the International Criminal Court", **Australian International Law Journal**, 18, 181-205.

Watts, Sir Arthur (2010), **"Heads of State"**, The Max Plank Encylopedia of Public, October 2010, http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1418?prd=EPIL (31.01.2017).

Weber, Bruce (2014), "Umaru Dikko, Ex-Nigerian Official Who Was Almost Kidnapped, Dies", 08 July 2014, https://www.nytimes.com/2014/07/08/world/africa/umaru-dikko-ex-nigerian-official-who-was-almost-kidnapped-dies.html (29.10.2016).

Wesson, Robert (1980), "300 years of Diplomatic Immunity", 03 January 1980, http://www.csmonitor.com/1980/0103/010337.html (05.08.2016).

Wickremasinghe, Chanaka (2010), "Immunity of State Official and International Organizations", Malcolm Evans (Ed.), **International Law** *içinde* (380-410)**,** 3. Edition, Oxford: Oxford University Press.

Wilson, Clifton E. (1967), **Diplomatic Priviliges and Immunities**, Tucson/Arizona: The University of Arizona Press.

Wright, S. L. (1987), "Diplomatic Immunity: A Proposal for Amending the Vienna Convention to Deter Violent Criminal Acts", **Boston University International Law Journal**, 5, 177-211.

Yalçınkaya, Mehmed Ali (2001), "Türk Diplomasisinin Modernleşmesinde Reissül Küttab Mehmed Raşit Efendi'nin Rolü", **Osmanlı Araştırmaları**, XXI, 109-134.

Yaşar, Hakkı (1976), "Cezai Yönden Diplomatik Bağışıklıklar ve Ayrıcalıklar", **Yargıtay Dergisi**, 2(3), 29-55.

Yearbook of the International Law Commission (1957), 1, http://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1957_v1.pdf (08.02.2017).

_____ (1957), 2, http://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1957_ v2.pdf (26.09.2016).

_____ (1958), 2, http://legal.un.org/docs/?path=../ilc/documentation/english/ reports/a_cn4_117.pdf&lang=EF (13.02.2016).

_____ (1984), 2(1), http://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_ 1982_v2_p1.pdf (07.11.2016).

_____ (1989), 2(2), http://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/ english/ilc_ 1989_v2_p2.pdf (07.11.2016).

Yurdusev, A. Nuri (2004), "The Ottoman Attitude toward Diplomacy", **Ottoman Diplomacy Convential or Unconvential?** , New York: Palgrave Macmillan.

Zaid, M. S. (1988), "Diplomatic Immunity: To Have Or Not To Have, That Is The Question", **ILSA Journal of International and Comparative Law**, 4(2), 623-633.

193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu (1961), **T.C. Resmi Gazete**, 10700, 06 Ocak 1961.

197 Sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu (1963), **T.C. Resmi Gazete,** 11342, 23 Şubat 1963.

492 Sayılı Harçlar Kanunu (1964), **T.C. Resmi Gazete**, 11756, 17 Temmuz 1964.

1173 Sayılı Milletlerarası Münasebetlerin Yürütülmesi ve Koordinasyonu Hakkında Kanun (1969), **T.C. Resmi Gazete**, 13201, 17 Mayıs 1969.

1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunu (1970), **T.C. Resmi Gazete**, 13576, 11 Ağustos 1970.

2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu (1981), **T.C. Resmi Gazete**, 17354, 29 Mayıs 1981.

3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu (1939), **T.C. Resmi Gazete**, 4234, 16 Ağustos 1939.

4458 Sayılı Gümrük Kanunu (1999), **T.C. Resmi Gazete**, 23866, 4 Kasım 1999.

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu (2004), **T.C. Resmi Gazete**, 25611, 12 Ekim 2004.

5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (2007), **T.C. Resmi Gazete**, 26728, 12 Aralık 2007.

6004 Sayılı Dış İşleri Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunu (2010), **T.C. Resmi Gazete**, 27640, 13 Temmuz 2010.

7338 Sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu (1959), **T.C. Resmi Gazete,** 10231, 15 Haziran 1959.

ÖZGEÇMİŞ

Esra ATA 02.09.1990 tarihinde İskenderun'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ankara'da tamamladıktan sonra 2008 yılında Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde lisans eğitimine başladı ve 2012 yılında mezun oldu. 2013 yılında avukatlık stajını tamamladıktan sonra 2014 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Uluslararası Hukuk Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde görevine devam eden ATA, iyi derecede İngilizce bilmektedir.